TÜRK TOPLUMUNDA SOSYAL SINIFLAR

İBRAHİM TÜRK

öncü kitabevi

ÖNCÜ KİTABEVİ YAYINLARI : 17
Bilim dizisi : 9

Birinci Baskı	*Ocak 1970*	
Kapak	*Avni MEMEDOĞLU*	
Dizgi ve Baskı	*Hilâl Mat. Koll. Şti.*	*22 91 78*
Kapak Baskısı	*Karaca Ofset*	
Filimler :	*Murad Matbaacılık*	

İBRAHİM TÜRK

TÜRK TOPLUMUNDA SOSYAL SINIFLAR

ÖNCÜ KİTABEVİ
Babıâli Cad. No. 8, Cağaloğlu İstanbul

ÖNSÖZ

Uzun zaman toplumumuzun imtiyazsız, sınıfsız bir toplum olduğunu savundular, öğrettiler ve yaydılar. Sınıftan söz edenleri cezalandırdılar. Ama sınıfların varlığını bir türlü saklayamadılar, sınıfların üzerini örtemediler. Aslında toplumumuzda sınıfların olmadığını saklamaya çalışan ceza yasalarının örtülerinin altında sosyal sınıfların kendileri görünüyordu.

Türk Ceza Kanununun 312. maddesi sınıflar arasında kin ve adevet yaratma suçunu, aynı yasanın 141 ve 142. maddeleri de bir sosyal sınıfın diğer sosyal sınıf (1) üzerindeki tahakkümü suçunu cezalandırıyordu. Ama, gene sosyal sınıflar yok sayılıyordu. Peki; bu sosyal sınıflar yoksa, sınıflar arasındaki kin ve adevet nasıl yapılacak, nasıl bir sosyal sınıfın diğer sosyal sınıf üzerindeki tahakkümü eylemi yapılacaktı. Bu suçların işlenebilmesi için sosyal sınıfların var olmaları gerekirdi.

Bu cezalandırma mantığına göre sosyal sınıflar yoktur, bunların var olduğunu söyleyenlerin kendileri böyle bir sosyal sınıf olduğunu söylüyorlar. Toplumu böy-

(1) T.B.M. Meclisinin 1952 yılında T.C.K. 141 ve 142. maddelerinin tefsirine göre yasadaki sınıflar, Burjuva ve İşçi sınıfıdır, kasıt budur.

lece sınıflara bölüyorlar. Toplumda sınıfların savaşlarını körüklüyorlardı. İşte birlik ve beraberliği bozdukları nedeni ile kendilerinin cezalandırılmaları gerekiyordu.

İktidara egemen olanlara göre; sosyal sınıfları kişilerin kendileri yaratırdı. Sosyal sınıfların insanların yaşantıları, üretim biçimleri ve ekonomik durumla hiç de ilgileri yoktu. Eğer bunların ağızları tıkanırsa; ne sosyal sınıf olur, ne de sınıf savaşı olurdu. Yıllar bu düşüncenin uygulamadaki egemenliği ile birbirini kovaladı durdu. Ne ceza tehditleri, ne sürgünler, ne de tabutluklar, hapishaneler, açlık, ölüm baskıları toplumumuzdaki sosyal sınıfların varlıklarını ve onların çıkar ayrılıklarını saklayamadılar.

Türk toplumu sınıflı bir toplumdur. Bu sınıflar arasında çıkar kavgaları vardır. Bu kavgaların biçimleri, nitelikleri Anayasa düzeni haline bile gelmiştir. İşte biz; en az yüz yıla yakın zamandan beri onbinlerce aydınımızın, emekçimizin zulüm ve işkence altında karakollarda, cezaevlerinde, her an ölümle yüzyüze getirilerek, sakatlanmasında büyük neden olan SOSYAL SINIFLARIMIZI bilimin ışığında ve yasalarımızın sınırları içinde incelemeye çalışacağız.

Sosyal Sınıf Nedir?

Konuşma dilinde sınıf deyimi, çeşitli anlamlarda kullanılır. Sınıf sözü ile, bir kimsenin toplumdaki ekinomik, sosyal, kültürel, politik vb. durumu belli edilmeye çalışılır. Örneğin; varlıklı sınıf, orta sınıf, yoksul sınıf, egemen sınıf, yöneten sınıf, yönetilen sınıf, ezilen sınıf, aydın sınıf, cahil sınıf, soylu sınıf, üst sınıf, 1. sınıf, 2. sınıf, esnaf ve memur sınıfı gibi.

Bir Sosyal Sınıf Tanımı : Bu, genel anlamda ve konuşma dilinde kullanılan sınıfın, pratik ve bilimsel bir değeri yoktur. Sosyal sınıf deyimine bilimsel bir anlam kazandırabilmek için, sosyal sınıf deyimi ile anlatılmak istenen grubun, sosyal sınıfa ait öğeleri (unsurları) ve nitelikleri taşıması gereklidir.

Bazıları sosyal sınıfı; aynı sanayi koluna bağlı olan gruplar olarak düşünürler. Böylece halk tabakaları dikey olarak bölünmüş olur. O zaman bankerlerle banka işçileri, toprak ağaları ile ırgatlar, zorunlu olarak aynı sınıf içine sokulmuş olurlar ki, bunun yanlışlığı meydandadır.

Sanayi kollarına bakarak (tarım, maden, imalât, inşaat sanayii gibi) sosyal sınıfları ayırmak halkın ve sosyal yapının sağlam, dikey bir analizini vermez.

Düşünürler Ne Diyorlar : Burjuva bilginler sosyal sınıfların varlıklarını açıklarken iki grup altında toplanıyorlar: Objektivistler, Subjektivistler.

1) Objektif etkenlere dayanarak sosyal sınıfların varlıklarını açıklayanlar:

Bunlar, sosyal sınıfların üretim araçlarına (toprak, makine, âlet, bina gibi) sahip olanlar, olmayanlar diye ikiye ayırıyorlar. Üretim aracına sahip olanlar; toprak ağaları, fabrikatörler, madenciler, rantiyerler (kiralıyanlar) in hepsi bir sınıf meydana getirirler. Bunların tümüne birden; kapitalistler, sosyal deyimi ile de burjuva sınıfı ve toprak ağaları, feodal beyler sınıfı denir.

Üretim aracına sahip olmayanların başında köy ve şehir emekçileri gelir. Kısaca proleterya sınıfı...

Üretim araçlarına sahip ama, emeğini de üretime katan gruplar da vardır. Bunlar, ne proleterler gibi üretim araçlarından iyice yoksun, ne de kapitalistler gibi büyük üretim araçlarına sahip değildirler. Bu sınıfın geliri hem emek, hem de sermayenin ortaklaşa ürünüdür.

a) Genel Hayat Düzeyine Dayananlar : Sosyal sınıfların kaynaklarını genel hayat düzeyine dayandırmak gerekliliğini savunanlar: Sosyal sınıfı; aynı hayat düzeyine sahip insan topluluğudur diye tanımlıyorlar.

Sosyal sınıfların kaynağının hayat düzeyine bağlanması, sıcak bir düşünü gibi geliyor. Ama, hayat düzeyini yaratan kaynakları da aradığımız zaman gene, üretim araçlarına sahip olma ya da olmama önümüze çıkmaktadır. Toprak ağası Mehmet beyi Boğaziçi'nde dinlendiren, eğlendiren, totosu, otosu, güzlüğü, yazlığı ile yüksek bir hayat yaşatan, onun

sahip olduğu üretim araçları, topraklarıdır. Keza temmuz, ağustos sıcağında 40 derecelik suları içerek kuru ekmek, peynir, zeytin yiyerek, etsiz, şekersiz besinlerle beslenerek ve mitiller içinde hayat yaşatan da ırgat Mehmet'in üretim aracına sahip olmamasıdır. Bu örneği ithalâtçı, köylü, işçi, fabrikatör, banker için de tekrarlayabiliriz.

Öyleyse, bu görüş de gerçeği tam yansıtmıyor.

b) Objektivistlerin bir kesimi de, M. Weber gibi, sosyal sınıfların kaynaklarını ve unsurlarını üretim araçlarına sahip olma ya da olmama, hayat düzeyinin dış görünüşü, kültür ve yaratıcılık olanakları olarak düşünüyorlar.

Bunlara göre; insan grupları arasındaki ekonomik varlık, hayat düzeylerinin dış görünüşü, kültür farkları bulunan insanların meydana getirdiği insan toplulukları bir sınıf teşkil eder.

2) İkinci Grup Bilginler, Sübjektivistler : Bunlara göre, sosyal sınıflar gelir kaynakları ve çıkarları aynı olan insan topluluklarından meydana gelmektedir.

Bu açıklamada sübjektif (öznel) etkenler, ekonomik yapının belirli bir döneminde toplumun yerleşmiş ve kökleşmiş olan çıkarı ve dış görünüşünde belirlenir.

Sosyal sınıfları, ekonomik örgütte özel olarak yer alan bir grup insanı düşünü biçimi olarak niteleyenler de vardır. (Sombart)

Bu görüşte olanlara göre; sosyal sınıfların çatılarında ortak çıkarlar, ortak ideoloji ve ortak bilinç önde gelen etkenlerdir.

Sosyal sınıfların doğuşu ve kaynakları hakkında neden böyle ayrı düşünü ve tanımlamalar vardır?

Sosyal sınıflar üstüne tanım yapmaya çalışanlar, ilkin ayrı ayrı tarihî dönemlerde yaşadılar. Bu yüzden onlar kendi çağlarının düşünülerini yansıttılar. Çünkü sosyal sınıfların tarihî gelişiminde doğan değişiklikler aynı biçimde sınıfların niteliklerini de birlikte getirdiler.

Bunun için bir sosyal sınıftan ötekine geçmek, sosyal sınıfı değiştirmek olanağı her zaman vardır. İlkel toplumlarda bile sosyal sınıf niteliği gösteren gruplar bulunabilir. Eğer bir toplulukta, bugün Hindistan'da olduğu gibi; «kast» düzeni yoksa, toplum açık toplumsa, belli kişiler bir sosyal sınıftan koparak öteki sosyal sınıfa geçebilir. Buna sosyal akıcılık denir. Örneğin: Varlık, ustalık, soyluluk, din adamlığı gibi.

Sınıf Değiştirme; Yunan ve Roma'da Sosyal Sınıflar : Tarihte sınıf değiştirme daima varolmuştur, denir. Ama, ne kadar süre ve hangi koşullar içinde, ne kadar genişlikte bu değişim olanak kazanıyor. Bunun aydınlatılması gerekir.

M.Ö. 7 - 6. yüzyılda Yunan sitelerinde sosyal sınıfı değiştirmenin olanağı vardı. Ve keza efendiler ile köleler arasında da sosyal sınıf kavgaları vardı.

Köylüler toprak sahiplerine borçlanırlar, daha önce özgür iken, bu borcu ödeyemedikleri için köle durumuna getirilirlerdi. Solon, Yunan topluluğunu dönüşüm amacı ile dört sınıfa ayırdı. Bu sınıflara ayırmanın ölçüsü kişilerin yıllık buğday, şarap ve zeytinyağı gelirleri oluyordu.

Solon yasalarına göre: 500 ölçekten yukarı buğday, şarap, zeytinyağı geliri olanlar 1. sınıfı; 300 den yukarı geliri olanlar 2. sınıfı; 200 den yukarı geliri

olanlar 3. sınıfı; 150 den az geliri olanlar da 4. sınıfı teşkil ediyorlardı.

Geliri 150 ölçekden aşağı olanlar, halk meclislerine seçilirler, ama bunlar silâh kullanamazlar, asker olamazlar ve kendilerinden de vergi alınmazdı.

Silâh kullanmak, vergi ödemek, halk meclislerine seçilmek diğer sınıflara aitti. Ama bu sınıflardan, sadece, gelirleri 500 den yukarı olanlara ayrıca bir de yargılama meclislerine seçilme hakları verilmişti. Yani bütün sınıfların yargılamalarını, gelirleri 500 den yukarı olan sınıfların üyeleri arasından seçilenler yaparlardı.

Solon, borç nedeni ile köylülerin köle edilmelerinin önüne geçmiş, köylülerin bütün borçlarını bağışlatmış, hattâ borç nedeni ile yabancılara satılan köylülerin borçlarını ödeyerek özgürlüklerine kavuşmalarını sağlamış, büyük toprak sahiplerinin elinden topraklarının belirli bir kısmını alarak köylülere dağıtmış, sınıf değiştirme olanağı sağlamıştı. Ama bu çabaları hiç bir zaman Yunanistan'da sınıf kavgalarını önlemeye yetmemiştir. Bu yapılan dönüşümler, bir sınıfa dayanmadığı için, tüm sosyal sınıflar Solon Yasalarının karşısına çıkmış, soylular topraklarını ve eski ayrıcalıklarını geri istemişler, köylüler yeterince toprağa sahip olmadığından ve soyluların egemenlikleri sürüp gittiğinden durumdan memnun olmamışlar. Böylece de sınıf değiştirme ve sınıf savaşlarının ortadan kaldırılması gerçekleşememiştir.

Solon yasalarının başarıya ulaşamamasının temel nedeni; Solon'u iktidara getiren orta sınıfın içinde bulundukları sorunları gereği gibi çözememesidir. VII. yüzyılda Yunanistan'da tüccarlardan, gemicilerden, zanaatkârlardan meydana gelen bir orta sınıf

doğmuştu. Orta sınıf ile soylular sınıfı arasında ekonomik çelişmeler vardı.

Soylular köylülere borç paralar veriyorlar, bu borçlar ağır oldukları nedeni ile köylüler tarafından ödenemiyor, borca karşılık köylüler köle haline getiriliyordu. Böylece de köylülerle soylular arasında sınıf kavgası iyice hızlanmıştı. Orta sınıf, köylülerin bu sömürülmelerini de öne sürerek onların da desteğini sağlayacak duruma geldi. Sınıf savaşının önünü alabilmek için Solon iktidara getirilmişti. (Arhon seçildi). Kendine de geniş yetkiler verildi. Orta sınıf henüz güçsüz, köylüler de örgütsüz bulunduğundan Solon Yasaları egemen sınıfların çıkarlarını korumaktan öteye gidemedi. Böylece de yasa zoru ile sınıf değiştirme gerçekleşemedi.

Yunanistan'da görülen sosyal sınıflar ve sınıflar arasındaki çelişmeler, sınıf savaşları Roma'da da vardır.

Roma'da iktidar, toprak sahibi soyluların elinde idi. Bu toprak sahiplerinin karşısında hiçbir toprağı ve geliri olmayan özgür plepler ve köylüler bulunuyordu. Pleplerin siyasî hakları yoktu.

Romalılar kuruluşlarından itibaren Akdeniz memleketlerine yaptıkları saldırma savaşları sonunda zengin olmuşlardı. Ne var ki; bu zenginlik sadece patriçiler sınıfının elinde toplanmış, savaşlarda dövüşen plepler ile köylüler de her gün biraz daha memleketlerinden uzak ülkelerde döğüşürlerken, zaten az olan, varlıklarını da yitirmişler yoksul düşmüşlerdi. Köylülerin, pleplerin savaşa gitmeyenleri de büyük soyluların çiftliklerinde çalıştırılıyordu. Patriçilerin bu sömürmelerine karşı bir sınıf savaşı kaçınılmaz oluyordu.

Roma'nın saldırma savaşları servetleri artırırken sosyal sınıflar arasındaki çelişmeleri de güçlendirdi. Roma toplumu yeniden sınıflara bölündü. Büyük zenginlerin teşkil ettiği sosyal sınıflara Optimatlar sınıfı da deniyordu. Bir de özgür plepler sınıfı vardı. Plepler yoksul ve en iyiler denen Optimatlar sınıfı tarafından asker ve üretici olarak sömürülen sınıftı. Optimatlara Patriçiler sınıfı da denirdi.

Özgür Romalı sınıfların yanında bir de özgür olmayan köleler sınıfı vardı. Köleler ile plepler emeği ile geçinen kimseler idiler.

Roma her gün biraz daha örgütleniyordu. Örgütlenme saldırı savaşlarında başarıyı ve yağmayı çoğaltıyordu. Elde edilen zenginlikler belli sosyal sınıfın elinde toplandıkça da sosyal sınıflar arasındaki çelişmeler büyüyordu. Bir süre sonra, İtalya tamamen Roma'nın eline geçti. İtalya'nın ele geçirilmesi servetler arasındaki eşitsizliği de iyice bozmuştu. Fetihlerin yarattığı yeni varlıklı sosyal sınıf (tüccarlar, gemiciler, zanaatkârlar) eski soylular sınıfı üzerinde bir egemenlik kurmaya başladı. Ama kısa zaman sonra, yabancı ülkelerden yapılan tahıl ticareti yüzünden köylüler, çözülmeye ve şehirlere akın etmeye başladılar. Köylülerin örgütlendirilmeleri ve toplanmaları için öncüler tarafından yapılan çalışmalar da başarılı olamadı.

Esasen bir yandan yabancı ülkelerden tahıl alarak köylü ürünlerinin değeri düşürülüyor, yoksulluğa düşen köylüler borçlandırılıyor, borçlarını ödeyemeyenlerin de toprakları egemen sınıflar tarafından ellerinden alınıyordu. Bu düzen devam ettikçe de köylüler şehirlere akın ediyor, orada bir işsizler kitlesi yaratılıyordu. Bu kitle zamanla bir sosyal sınıf nite-

liğini de kazanmaya başladı. Bu sınıfa proleter sınıf diyenler de vardır.

Proleter sınıfın doğması ile birlikte şehirdeki varlıklı ve egemen sınıflarla proleter sınıflar arasında sınıf savaşları da keskinleşmeye başladı. Bu sınıf kavgaları Roma'yı ekonomik bakımdan çökertmeye de götürüyordu.

Roma'nın ekonomik çöküşü ile birlikte köylüler koloniler kurarak toprağa yeniden bağlandılar.

Kölelerin azat edilmeleri de yeni bir sosyal sınıfın doğmasına katkıda bulunuyor, özgürlerle yarı-özgürler arasında da sosyal ayrıcalıklar bulunuyordu.

Diğer taraftan eski toprak aristokrasisi üzerinde, prensin de gücünü arttıracak yeni bir sınıf doğmaya başladı. Şehirlerin aristokrat gelişmeleri ticarî hayat geliştikçe hızlandı. Para ekonomisi yer almaya başladı. Böylece eski köylü ve aristokrat sınıf yanında, aracı bir sınıf olan tüccarlar (burjuvalar) sınıfı türemeye başladı. Tüccarlar bir zümre idiler ama sonra diğer üretim araçlarına sahip olanlarla ve de nitelik değiştirerek burjuva sınıfını yarattılar. Artık Roma toplumunda herkesin toplumsal durumu açık ve seçik olarak ortaya çıkıyordu.

Yeni doğmakta olan burjuva sınıfı ile eski sosyal sınıflar uzun zaman bir arada yaşadılar.

6. yüzyıldan sonra bu yeni sosyal sınıf sürekli olarak canlandı ve toplumda ağırlığını duyurmaya başladı.

Öteki Ülkelerde Sosyal Sınıflar : Prusya'da ünlü 9 ekim kararları ile 1807 de, bütün sosyal sınıfların mülk sahibi olmaları sağlanıyordu. Herkes ticaret yapabilir, sanayi de kurabilirdi. Bu kararlar daha çok

yeni sınıf olan burjuvanın işine yaradı, önündeki sosyal ve ekonomik engelleri kaldırdı.

Burjuva sınıfı tarih sahnesine ilkin İngiltere'de çıkıyordu. Daha 17. yüzyılda burjuvalar İngiliz Parlamentosunu ele geçirmişlerdi. Aynı tarihlerde, Fransa'da burjuvalar asilzadeleri tasfiye etmekle meşgul idiler. 1715 yılından sonra iyice canlanan burjuvalar, biriktirdikleri servetlerlerle asillerin mülklerini satın almaya başladılar.

Tudorlar ve Stuarlardan sonra gerek Fransa'da gerekse İngiltere'de asilzadeler malî aristokrasiye dönüşmeye de başladı.

Kapitalizmin gelişmesi bir sosyal sınıfa mensup olmada feodalizm ve köleci düzenlerden daha önemli rol oynadı. Emeğinden başka malı olmayan sınıf hızla çoğalmaya ve gelişmeye başladı. Yeni bir sınıf daha doğuyordu. Bu sınıf da işçi sınıfı idi. İşçi sınıfının doğuşundan sonra onun ideolojisi olan sosyalizm de bir toplum düzeni olarak kendini topluma kabul ettirme savaşına başladı.

Kapitalizmin yarattığı bu umutsuz ve ezilmiş olan işçi sınıfının doğuşu, sınıfları servet ve gelir dağılımının belirlediğini bir kere daha gösterdi.

Şehirlerin büyümeye, sömürünün artmaya, eğitimin, aydınlanmanın çoğalmaya başlaması, sosyalist düşüncelerin gelişmesi sınıfların bilinçlenmelerini etkiledi. Aynı sınıf içinde ortak çıkar duyguları daha çok etkinlik kazandı. Sınıfların istekleri ve davranışları, yürürlükte bulunan ekonomik düzen ile çelişmeleri keskinleştirdi. Yeni bir toplum düzeni isteği uyanmaya başladı. Artık bir hareket, inanç, düşünce, ortaklığı içinde kendi ideolojisine sahip beş sınıf meydana gelmişti.

Feodal aristokrasiyi, babadan kalma mülk sahipleri teşkil ediyordu. Bundan başka geleneksel el sanatlarını temsil eden küçük burjuvazi, kapitalistleri büyük burjuvazi sınıfı, işçileri temsil eden proleterya sınıfı, nihayet köylüleri temsil eden bir sınıf olarak da köylüler vardı.

Bir süre sonra tarihî gelişim ile sosyal sınıfların niteliklerini belirleyen ölçüler de değişti. 19. yüzyıla kadar işçi sınıfı henüz sınıf bilincine varamamıştı. Bu yüzyılla beraber işçi sınıfı kendisi için sınıf olmaya ve sınıf bilincine ulaşmaya başladı. Böylece de işçi sınıfı ile burjuva sınıfının savaşları bilinçli olarak yürütülmeye başlamış oluyordu.

Bilimsel Sosyalizmin Sosyal Sınıf Tanımı : «Tarihî bakımdan belirlenmiş bir sosyal üretim sistemi içinde kendilerine has birer yeri olan üretim araçları ile, kendilerine has münasebetleri, çoğu zaman kanunla tesbit ve tahkim edilen, sosyal iş organizasyonunda kendilerine has birer rol oynayan, dolayısiyle mevcut kamu servetlerinden kendilerine has yollarla ve kendilerine has büyüklüklerde pay alan geniş insan gruplarının herbirine sınıf denir.»

«Sınıflar belirli bir sosyal ekonomi rejimi içinde işgal ettikleri yerin farklı olmasından dolayı bir diğerinin emeğine sahip çıkabilen insan gruplarıdır.»

Bu tanım bilimsel yönden doğru, doğru olduğu kadar da sağlam bir tanımdır. Ama ne var ki, bir hayli uzun ve öğrenilip akılda tutulması da bir hayli güçtür. Bu güçlüğü belli sınırlar içinde azaltmak için tanımı kuran öğeler (unsurlar) üzerinde durulmalıdır.

1 — Belli bir geçmişteki üretim düzeni içinde özel yeri olmak:

Sosyal sınıf bir insan grubudur. Ama, bu gruplar doğuşundan beri hep bir üretim düzeni ile var olabilirler. Köleci, feodal, asyatik, kapitalist üretim biçimi gibi.

Öyleyse tarihin bütün dönemlerinde, insanın meydana gelişi ile birlikte bütün sosyal sınıflar yoktur. Sosyal sınıflar ancak üretim şekillerine bağlı olarak doğmuş ve gelişmiştir.

Komünal üretim biçiminde sınıfsız olan toplum, üretim güçlerinin gelişmesi, özel üretim araçları mülkiyetinin doğması ile birlikte sınıflarda doğmaya başlamıştır. Komünal toplumun yerini zamanla köleci toplum almış ve toplum köleler ve efendiler diye iki sosyal sınıfa ayrılmıştır. Hayvanların evcilleştirilmeleri, üretim güçlerinin, özellikle üretim âletlerinin gelişmesi, insan emeğinin değerini artırdı. Toplumda tarımcılar ile zanaatçılar ayrılmaya başladılar. Arkadan pazar için üretimin gelmesi toplumu bir daha sosyal sınıflara böldü ve yeni bir sınıf daha doğmuş oldu. Kısaca üretim süzeni değiştikçe işbölümü gelişmiş ve yeni bir sınıf doğmuştur. Daha önceki üretim düzenleri içinde işçi sınıfı yokken, kapitalist üretim biçiminin doğması ve gelişmesine denk olarak bir işçi sınıfı da doğmuş, toplumda ağırlığını duyurmaya başlamıştır. İşçi sınıfının doğuşu ile birlikte, onun ideolojisi olan sosyalizm gelişmeye ve kitleleri sarmaya başlamıştır.

2 — Üretim araçlarına sahip olmak ya da olmamak : Bir kapitalist, üretim araçlarının topluma mal edilmesine karşı olduğu gibi, böyle bir tarihî oluşumdan da haberli olmak istemez.

Tarihin ilk döneminde, üretim araçlarının ve üretim güçlerinin yetersiz, insan emeğinin veriminin

az, doğadan ve öteki insan topluluklarından gelen saldırılara, tehlikelere karşı güçsüz olunduğu dönemde, üretim araçlarının özel mülkiyeti diye bir toplumsal sorun yoktur. Tüm üretim araçları ve üretim toplumun malıdır. Toplumu yöneten başların eşyalar ve insanlar üzerinde bir egemenlik hakları yoktur. Başların egemenlikleri ancak toplum içinde oynadıkları role, topluma yaptıkları hizmete göre artar ya da azalırdı.

Üretim araçlarının sayıları çoğaldıkça, bu araçlar emeğin verimliliğini arttırdıkça insanın insan karşısındaki gücü de artıyordu. Üretim güçlerindeki bu gelişme ile birlikte, tüketim mallarının yedek olarak biriktirilmeleri de gözle görülecek kadar artıyordu. Böylece de emeğin ve üretimin kollektif niteliği zayıflıyordu. Başka bir deyim ile üretim araçlarının toplumun malı olması ile özel mülk konusu olması bir çelişme doğuruyordu. Yani bu yeni üretim güçleri ile üretim ilişkileri uyuşamaz duruma geliyorlardı.

Vaktiyle insanların sahip oldukları üretim araçları o kadar ilkeldi ki, insanın tek başına bu ilkel âletlerle kendini besleyecek ürün elde edebilmesinin olanağı yoktu. İnsan doğa karşısında çok yetersizdi. Bu nedenle insanlar komün halinde yaşamak ve zaten yetersiz olan üretim araçlarına da toplum olarak ortak olma zorunda idiler. O zaman üretim ilişkileri ile üretim güçleri arasında bir uygunluk vardı. Örneğin; avcılıkta kullanılan araçlar yetersizdi. Sadece kara avından elde edilen ürünler, ya da deniz avından elde edilen ürünler, doğadan toplanan meyvalar, bitkiler bunları elde edecek araçların birisi ile yeterince elde edilemiyor, komüne ürünler yetmiyordu. Kısaca, üretim güçlerinin yetersizliği insanları komün halinde tutuyordu. Bu toplum da sınıfsız bir toplumdu.

Zaman geldi toplumun elindeki üretim araçları gelişti, aracın gelişmesi ile birlikte fazla ürün elde etme de görüldü. Elde edilen bu fazla üretimden komşu komünlere de mübadele başladı. Mübadele ile birlikte, daha çok üretim ve daha çok emeğe gerek duyuldu. Bu gereklerin zoru altında toplumda bir işbölümü doğmaya, toplumda sosyal sınıflar görülmeye ve komün de dağılmaya başlıyordu.

Daha çok emek isteğini savaşlar karşılamakta gecikmediler. Savaşlarda elde edilen tutsaklar köle olarak çalıştırılmaya ve ürün elde edilmeye başlandı. Üretimde doğan bu işbölümü, fazla üretime sahip olma arzusu, ortaklık halindeki komünal üretim ile çelişme meydana getirdi. Böylece de yeni bir üretim biçiminin filizleri yeşerirken, üretim araçlarının da özel mülkiyeti toplumda yerleşiyor toplum, üretim araçlarına sahip olmayan köleler ile efendiler diye iki sosyal sınıfa ayrılıyordu. Artık komünal toplum dağılmış, onun yerini köleci toplumun üretim biçimi almış oluyordu.

Komünal toplumdan köleci toplumda emekçiler daha çok güvenlik altında idiler. Her türlü onur kırıcı ve insanlık dışı davranışlara rağmen komünal toplumda insanlar gerek doğanın, gerekse öteki komünlerin baskısı karşısında çok güç durumda idiler.

Üretim araçlarının özel mülkiyetinin doğması ile birlikte insanlık engin bir uçuruma yuvarlanmış oluyordu. Bir kere toplum üretim araçlarına sahip olanlar, olmayanlar diye sınıflara bölünmüş, üretim araçlarına sahip olanlar olmayanları sömürmeye başlamış, sınıf savaşları da doğmuş oluyordu. Batı örneği içinde ilk sınıflı toplum da köleci üretim biçiminin başlaması ile birlikte tarihe çıkıyordu.

İnsanlık artık bundan böyle çok acı ve çileli yüzyıllar yaşayacak. «Üretim araçlarının sayılarının, çeşitlerinin artışına, özel mülkiyet ile emeğin kollektif karakteri (sosyal emek) uyuşmazlık haline gelinceye, üretim araçları yeniden toplumun malı oluncaya, yani sosyalist üretim biçimine geçinceye kadar bu üzüntü özellikle emekçiler için devam edecektir.»

3 — İşin örgütlenmesi ve kamu servetlerinden pay alma :

Üretim araçlarının özel mülkiyet konusu olmasiyle birlikte, servetler arasındaki eşitsizlikler de büyümeye başladı. Toplumda yoksullar ve zenginler diye iki grup doğdu.

Üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olanlar zamanla, -bir sömürü sonucu-, varlık sahibi olurlarken, sömürülen emekçi sınıflar da gittikçe yoksullaşıyorlardı.

Savaşlarda elde edilen tutsaklar artık üretim alanında çalıştırılıyorlar, ama köle durumunda oldukları için, onlara üretimden pay verilmiyordu.

Üretimin örgütlenmesini yapanlar ve üretim araçlarına sahip olanlar üretimden aslan payını alıyorlardı. Köleci toplumdan feodal topluma geçişle birlikte işin örgütlenmesi ve kamu servetlerinden pay almada emekçi sınıfların durumlarında pek fazla bir değişme görülmedi. Feodal beyler, kırallar hiçbir iş yapmadan gelirlerini toprağa bağladıkları toprağın kölesi denen köylülerin sırtından sağlıyorlardı. Üretimin gerçekleştirilmesini sağlayan serflerdi (köylü). Köylülerin ürettikleri ürünlerin daha çoğuna sahip olmak isteyen feodal beyler ile merkezî feodal bey durumunda olan kırallar, köylüleri daha çok çalışmaya zorlarken kendi topraklarını genişletmek için

de savaş aracı olarak bu emekçi sınıfı kullanıyorlardı. Ortaçağda feodal beylerin büyüklükleri ve güçleri elde ettikleri ve üzerinde tasarrufta bulundukları toprakların büyüklükleri ile ölçülüyordu. Bizim birçok tarih ders kitaplarımızda bile bu ortaçağ saldırı savaşlarının nedenlerinin din ve mezhep ayrılıkları olduğu gösterilmektedir. Oysa ki, din ve mezhepler bu çağda bir sınıfı diğer sınıfın sömürme aracı olarak kullanılıyordu. Aslında bu savaşların nedenleri, fazla ürün, fazla toprak ve feodal bey için de lüks bir yaşam sağlama amacını güdüyordu. Yoksul köylüler ancak bu savaşa din ve mezhep nedenleri ile sürüklenebilirlerdi.

Feodal üretim biçiminde işin yapılmasını sağlayan köylüler elde ettikleri ürünlerin daha çoğunu kendilerine bırakmak istiyorlardı.

Merkezî derebey ile feodal beyler arasında bu bölüşme nedeni ile savaşlar başlamıştı.

Köylülerin bir kısmı belirli üretim kollarında üretimden aldıkları payı artırmada başarıya ulaştılar. Köylülerin arttırdıkları bu paylar ile birlikte kendi özel küçük iş araçları ile elde ettikleri ürünlerin pazara çıkarılması ihtiyacı kendini gösterdi. Feodal beylerin sürekli tüketim hırsları, paraya olan ihtiyaçları köylülerin ellerinde bir miktar ürünün fazla bulunmasının yarattığı koşullar, köylülerin bir kısmına feodal beyden özgürlüğünü satın alma olanağını hazırladı.

Topraktan koparak kasabalara yerleşen bu köylüler zanaatçıları meydana getirdi. Zanaatçılar köylülerin gerek duyduğu iş araçları ile feodal beylerin gereksindiği araçları hazırlamaya ve satmaya başladılar.

Zanaatkârların kullandıkları üretim araçlarının verimlilikleri arttıkça, insan emeğinin de verimliliği artıyordu. Bu nedenle gittikçe daha çok satın alınacak emek gerek oluyordu. Köyden şehire kaçanlar ya da başka nedenlerle şehirlere gelenler zanaatkârların yanlarında çalışıyorlardı. Böylece ücretli olarak çalışan bir sınıf da doğuyordu. Bu yeni doğan sınıf üretimden payını yeterince alamıyordu.

Kapitalizmin doğuşu ile birlikte bu yeni sınıflar gittikçe geliştiler. Burjuva sınıfı ile işçi sınıfı artık bütün nitelikleri ile birlikte toplumda yer almış durumda idiler. Burjuva sınıfı işçi sınıfının yarattığı değere sahip çıkıyordu.

Görülüyor ki, işi örgütleyenler tarafından üretimi yapan sınıf daima sömürülmektedir. İlk çağda efendiler köleleri, ortaçağda feodal beyler köylüleri, serfleri, yeniçağda da burjuva sınıfları işçi sınıfını sömürmüşler, üretimden aslan payını daima, üretim araçlarını ellerinde tutanlar almış yüzyıllar boyunca. Üretim araçları özel mülk konusu olduğu için bu sömürme düzenine bir son verilmemiş ve hattâ ezilen sınıflar bilinçleninceye kadar da sömürü düzenleri doğal düzen kabul edilmiştir.

Zamanımıza kadar geçen uzun yıllar, üretim araçları el değiştirmedikçe, sömüren sınıflarla sömürülen sınıfların durumlarında bir değişme doğurmamıştır. Sadece sömürmenin niteliği, yöntemleri değişmiştir. Köle üretimden payını boğaz tokluğuna çalışma biçiminde, köylü ölmeyecek kadar ayni pay olarak alırken, işçi de payını ücret adı altında almıştır. Bu üç pay alma biçiminin ortak yanı emekçilerin sömürülmesindedir. Payların adının ve niteliğinin değişmesi, topluluğun sömüren ve sömürülen sınıflar

olarak iki temel sınıfa ayrılmasının önüne geçemiyordu.

Demek oluyor ki topraklar, madenler, ormanlar, hayvanlar, fabrikalar atölyeler ve iş araçları özel mülk konusu oldukları zaman, toplumun sınıflara ayrılması kaçınılmaz oluyor. Sürekli olarak üretim araçlarına sahip olanlar, olmayanlara egemen oluyorlar ve onları sömürme yöntemleri ile üretimden her zaman en büyük payı kendileri alıyorlardı.

Sınıfların tanımını böylece anlattıktan sonra şimdi de sosyal sınıfların doğuşlarını inceleyelim.

Sosyal Sınıfların Doğuşu

Yukarıda sosyal sınıf tanımını açıklarken zaman zaman sosyal sınıfları doğuran nedenlere de ilişmek zorunda kaldık. Şimdi konuyu daha ayrıntıları ile birlikte inceleyeceğiz:

İnsan toplulukları, sürekli bir gelişme ve değişme içindedirler. Bu gelişme ve değişmelerin temel nedenleri vardır. Hiçbir değişme ve gelişme tesadüfe bağlı olarak düşünülemez. Örneğin: İnsanların bazılarının üretim araçlarına sahip olması, bazılarının olmaması, bazılarının gökdelen apartmanlarda, bazılarının gecekondularda, damlarda, mağaralarda oturmaları, bazılarının okumuş, bazılarının okumamış olmaları, bazıları bir aspirin bile bulamazken, bazılarının özel doktorlarının olması, bazıları yarı aç dolaşır hayatını yoksulluk içinde sürdürürken bazılarının bir yıllık emekçi gelirini bir gecede yemesi, tüketmesi, bazılarının ulaşımı yürüyerek yapması karşısında bazılarının uçaklar ile yapması, bazılarının ömürboyu dinlenmeleri yokken bazılarının hiç vücudunu yormaması.

Neden bazı mahalleler, semtler bakımlı iken, bazıları bakımsızdırlar; bazı semtler neon lâmbaları ile aydınlatılırken, neden milyonlarca insanın oturdukları mahalleler ve köyler karanlıklar içindedir?

Neden bazı uluslar ötekileri sömürürler, bazıları uzay çağını yaşarken bazıları ilkel bir toplum düzeni içinde kıvranır dururlar?

Bazılarına göre bütün bu sorunların biricik nedeni vardır: Tanrı iradesi böyle gerekli saymıştır da ondan. Oysa ki, bu sayılan sorunların hiçbirisini ne tanrı öyle istediği için öyle olmuştur, ne de bir tesadüfün eseridir. Bunların hepsinin bilimsel temel nedenleri vardır. Bu nedenlerin başında ekonomik, sosyal, kültürel ve politik nedenler belirleyici nedenlerdir. Sorunların tanrı isteği ile anlatılması ve çözülmesi bugün artık eskimiş bir açıklama biçimidir. En cahil sayılan kimseler bile artık böyle izahlara inanmamaktadır.

Egemen sınıfların işine ve çıkarlarına uygun bir açıklama biçimi olduğu için bu çözüm, ezilen sınıflara da telkin edilmeye çalışılmaktadır. Din bir sömürme aracı olarak kullanılmaktadır. Tarihin bu biçimde açıklanmasına metafizik, bilimsel olmayan bir açıklama, bunun tersine, toplum olaylarını yasalara bağlayan değişim ve gelişimi maddî nedenlerle açıklayan dünya görüşüne de tarihin maddeci görüşü, materyalist tarih anlayışı denir. Başka bir deyimle, tarihin bilimsel açıklaması denir.

Birinci Büyük İşbölümü : Toplum hayatının temeli maddî olan yaşama araçlarının üretilmesi, yapılması ve yaratılmasıdır. İnsanlar yaşamak için besinlere, giyinmek için elbiselere, ayakkabıya, kendini ve hayvanlarını, ürünlerini korumak için barınaklara gerek duyarlar. Onlar bu gerekleri gidermek için üretim yapmak zorundadırlar. Üretim durduğu zaman toplum yok olur, hayat da durur. Üretim her toplumun oluşmasının ve gelişmesinin kökenidir.

Üretim yapabilmek için üretim araçlarına ve emeğe gerek vardır. İlk insandan, çağdaş insana kadar insanın doğaya karşı korunması, onu kontrolu altına alması emek sayesinde olmuştur. İnsanı hayvandan ayıran, insana bugünkü gücünü kazandıran emektir.

Tarihin her devrinde ya da her zaman insanlar aynı aşamada bulunmadılar. Doğanın onlara ilk önce verebildiği güçleri kendi yararlarına kullandılar. Asya gibi evcilleştirilecek hayvanların bulunduğu kara parçalarında hayvanları evcilleştirmeye başladılar. Evcilleştirilmiş olan hayvanlar bir yandan onlara süt, bir yandan da yeni yavrular veriyordu.

Hayvanların evcilleştirilmeleri hayvan besleme sorununu doğurdu. Artık yer yer sürüler halinde hayvan besleyen topluluklar belirmeye başladılar. Böylece bir adım ileri bulunan toplulukların yanında diğer topluluklar henüz ilkel bir hayat sürdürüyorlardı. Hayvanların evcilleştirilmeleri, onların sürüler halinde beslenmeye başlanması toplumda bir işbölümü doğurmuştu. Bu iş bölümüne ilk işbölümü denir. İnsanlığın en büyük işbölümü böylece başlıyordu.

Hayvanların evcilleşmelerini başaramayan topluluklar gene eskisine yakın hayatlarını kara ve deniz hayvanlarını avlamak, toplamak suretiyle sürdürüyorlardı.

Hayvan besleyen topluluklar zorunlu olarak göçebe hayatı yaşamaya da başlamışlardı. Geniş ovalarda, iki nehir arasındaki düzlüklerde —Fırat, Dicle, Öküz-İnci, Don-Dinyeper gibi— hayvanlarını otlatıyorlardı. Hayvanların bu biçimde beslenmeleri çobanlığı doğurmuştu. Bundan böyle çoban toplulukların eski yerlerine dönmelerinin olanakları yoktu. Ne-

relerde hayvanları doyuracak otlaklar varsa hayvanların arkasından oralara gidiliyordu. Bundan toplumun bir şikâyeti de yoktu. Çünkü, dün ormanlardan topladıkları yaşama ürünlerini daha rahat ve daha bol olarak hayvanlar veriyorlardı. Vahşi hayvanları avlamak için kullanılan ne araçlara ne de tekniklere, yorgunluğu bu konuda düşünmeye de gerek kalmamıştı. Hayvanların evcilleştirilmeleri çoban toplumu kısa zamanda diğer toplumlara göre güçlü hale getirmişti.

Hayvanları besleme gereği yeni bir gerek daha ortaya attı. Her zaman yeterince otlar ve otlaklar bulunamıyordu. Bu olay hayvanların hayatlarını tehlikeye sokuyor, hayvan beslemeyi zorlaştırıyordu. Oysa ki, hayvancılık daha rahat yaşama koşulları sağlamıştı. Onun terk edilmesi toplumun yararına değildi. Yeni bir hayvan besini yetiştirme ve toplama zoru ile başbaşa kalan toplum, bitkilerin ekimini denemek zorunda kaldı. Böylece de ilk ekim ve dikim çalışmaları insan beslenmesi için değil, hayvanların beslenmesi için yapılmaya başlanıyordu. Bitkilerden insan besini olarak yararlanma çok daha sonra olmuştur.

Hayvancılık ile toplumun beslenme biçimi de değişmişti. Dün hep doğadan toplanan bitkisel besinlerle beslenirken, çoban topluluklar et, süt gibi hayvansal besinlerle de beslenmeye başladılar. Bu beslenme biçimi yeni yetişen kuşakların kafa yapısı üzerinde büyük etkide bulunduğu gibi, onların bedenen de güçlü olmalarını sağladı. Beslenme biçiminin sağladığı bu üstünlük, çoban toplulukların ilkel topluluklar üzerindeki egemenliklerini sağlamada gecikmedi. Bu beslenme, beyni sürekli olarak geliştiriyor, insanın doğa karşısındaki savaş gücünü arttırıyordu.

Hayvanların beslenmesi için ekilen ürünlerin bir süre sonra insanların da yararlanacakları varlıklar olduğu anlaşıldı. Bu ürünleri ekenlerin sayıları çoğalmaya başladı. Bir süre sonra topluluk içinde çobanlığın yanında, tarımla uğraşan kimselerin sayıları artmaya başladı. Artık, topluluk bir kere daha bölünüyordu, tarımcılar ve çobanlar diye.

Toplumun tarımcılar, hayvancılar diye ikiye bölünmesi bu iki bölüm arasında alım-satım işlerini de zorunlu hale getirmişti. Başlangıçta değişme ile olan ekonomik faaliyetler daha sonra alım-satım biçimine dönüşmüştü. Alım-satım paranın gerekliliğini ortaya koydu. Para ölçüsü olarak ilk önce hayvan başı kullanılıyordu. Latince para anlamına gelen «pecus» sürü demektir.

Hayvancılığın gelişmesi topluma bir yarar daha sağladı. Hayvan gücünden yararlanma. Özellikle, öküz, manda, at gibi evcil hayvanların gücünden yararlanma insan emeğinin verimliliğini arttırıyor, üretimi çoğaltıyor, zamanı kısaltmakla da insanın doğa ile olan savaşında ona güç kazandırıyordu. Çağdaş tarımcı için traktörler, makineler ne ise, bu araçlar işçinin, köylünün gücünü nasıl arttırıyorlarsa, hayvanlar da ilkel insanın gücünü aynı biçimde artırıyordu.

Hayvancılık sadece toplumda ilk büyük işbölümüne neden olmamış, çoban toplulukların iyi beslenmelerini, zihnen ve bedenen güçlü olmalarını da sağlamakla kalmamış, çoban toplulukları tarıma geçmeleri için de zorlamıştı. Toplum tarımcı ve çoban olmak üzere ikiye ayrılmakla kalmamış bu iki toplum arasında savaşlar ve saldırılar da başgöstermişti.

Çoban topluluklar tarımcı toplumlardan güçlü durumda idiler. Yaptıkları savaşlar sonunda birçok

insanı tutsak olarak alıyorlardı ve bunları, emeklerine gerek olmadığı için öldürüyorlardı. Daha sonra toplumda insan emeğine gerek duyulduğu zaman tutsaklar öldürülmeyecekler, köle olarak üretimde çalıştırılacaklardı.

Hayvanların evcilleştirilmeleri bir sorun daha doğurmuştu. Bu da ailede kadın-erkek ilişkisinin değişmesi. Hayvancılık kadın ile erkek arasındaki dengeyi erkek yararına bozmuştu. Eskiden av âlet ve silâhlarına sahip olan erkek, bu kez de hayvanların mülküne sahip oluyordu. Artık erkek ailede kadından ekonomik yönden daha güçlü duruma gelmişti. Daha önce ananın hukukuna dayanan aile, bundan sonra baba egemenliği üzerine kurulmaya başlamıştı.

«Ana hukukunun yıkılması kadın soyunun büyük tarihî yenilgisi oldu. Erkek evde de kumandayı ele geçirdi, kadın itibardan düştü, hüküm altına girdi. Erkeğin zevkinin kölesi ve basit bir döl alma âleti oldu. Özellikle tarih öncesi çağ Yunanlılarında, hattâ daha fazla olarak klasik çağ Yunanlılarında görülen kadının bu aşağılık durumu örtbas edilip gizlendi, bazı yerlerde daha yumuşak bir kılığa sokuldu, fakat hiçbir zaman ortadan kaldırılmadı.»

Kadının, erkeğin egemenliği altına girmesi büyük sanayi devrimine kadar, yüzyıllarca sürüp gidecektir.

Büyük sanayi çağı, işçi sınıfı üzerindeki her türlü kötü etkisine karşılık, yeni aile ilişkilerini yaratmış, kadın, aile içinde erkeğin egemenliğinden kurtulmuş, onunla eşit duruma yükselmiştir. Bu eşitliğin temel nedeni kadının üretici olması, üretimde rol oynaması ve dolayısiyle ekonomik güce sahip olmasıdır. Kadının bağımsız olarak üretici olmadığı toplu-

luklarda, erkek egemenliğinin, baba ailesinin bulunması bir raslantı değildir.

Daha sonra insanlar iki önemli keşifte bulundular. Bunlardan birisi maden filizlerinin bulunması, madenlerin işletilmesi, madenlerden savaş ve üretim araçları yapılması, öteki de dokuma tezgâhlarının bulunmasıdır.

«Bütün faaliyet kollarındaki —hayvancılık, tarım, sanayi— üretim artışı insan gücüne, kendine gerekenden daha çoğunu üretme yeteğini kazandırdı. Bu, aynı zamanda her gens (soy) ev ortaklığı ya da karı-koca ailesi üyesine düşen günlük iş tutarını da artırdı. Yeni çalışma güçlerine başvurmak gerekli hale geldi. Savaşlar bu güçleri sağlamakta gecikmediler. Savaş tutsakları köle haline getirildiler. Birinci büyük toplumsal işbölümü, çalışma üretkenliğini, dolayısiyle de servetleri artırıp üretim alanını genişleterek... köleliği getirdi. Birinci büyük toplumsal işbölümünden, toplumun iki sosyal sınıfa: efendiler ve köleler, sömürenler ve sömürülenler halinde ilk büyük bölünüşü doğdu.»

İkinci Büyük İşbölümü : Maden filizlerinden üretim araçlarının yapılması, özellikle demirin üretim aracı olarak kullanılması, sabana uygulanmak suretiyle daha geniş alanların sürülmesini sağlarken demirden yapılan tarım araçları da tarımsal üretimi artırdıkça artırıyordu. Demirin insan hizmetine girmesi, insanın gücünün artmasında bir devrim yarattı. Ağaçların kesilmesi, ormanların açılması, sert taşların yontularak yapılarda kullanılması önemli bir ilerleme oluyordu.

Böylece, «servetler hızla arttı, ama bireysel servet olarak. Dokumacılık, madenlerin işlenmesi ve git-

gide farklılaşan öbür zanaatlar üretime artan bir çeşitlilik ve mükemmellik veriyordu. Bundan böyle, tahıl, sebze ve meyvaların yanı sıra tarım, zeytinyağı ve şarabı da sağlamaktaydı. Böylesine çeşitli işler artık aynı kişi tarafından yürütülemezdi. İkinci Büyük İşbölümü doğdu. Zanaatlar tarımdan ayrıldı. Üretim ve onunla birlikte veriminin artması, insanın çalışma gücünün değerini artırdı. Daha önceleri başlangıç halinde ve yer yer görülen kölelik şimdi toplumsal düzenin temel bir unsuru haline geldi. Köleler basit yardımcılar olmaktan çıkıyorlar, tarlalara ve atölyelere, düzünelerle köle işe sürülüyor... Üretimin tarım ve zanaata ayrılması ile doğrudan doğruya değişim için üretim doğdu. Yani meta üretimi ile birlikte sadece soylular arası ticaret değil, deniz aşırı ticaret de doğdu. Toplumda katlar, farklar kendini göstermeye başladı. Özgür insan ile köleler arasındaki ayırımın yanı sıra, yoksul-zengin ayırımı da görüldü, Aileler arasındaki mülkiyet, varlık farkları o zamana kadar varlığını sürdürmüş komünist ev topluluğunu, bununla birlikte toprağın bu topluluk tarafından ortaklaşa sürülmesi âdetini yok eder. Ekilebilir topraklar, işlenmeleri için önce geçici, sonra sürekli olarak, karı-koca ailelerine verilirler. İki başlı evlilikten tek evliliğe geçişe paralel olarak, tam özel mülkiyete geçiş yavaş yavaş tamamlanır. Karı-koca ailesi toplumda ekonomik birim olmaya başlar» oldu.

Nüfus gittikçe çoğaldı. Nüfusun çoğalması tribu içinde bağlılığı güçlendirdiği gibi, üretim savaş ve korunma nedenleri ile akraba olan tribüler aralarında birlikler kurmaya ve toprakları da ortaklaşa işletmeye başladılar. Tribünün başında, halka ait bu toprakların işletilmesini, halkın yönetim ve savunması-

nı üzerine alan askerî bir şefin gerekliliği bir zorunluluk kazandı.

Bu askerî şef halkın bir memuru durumundadır. Servet sahibi olan topluluklarda varlık, servete ulaşmak için yağmalarda bulunmak çalışmaktan, kazanmaktan daha onurlu bir iş olarak görülüyordu. Servetin ve özel mülkiyetin doğması ve gelişmesi ile savaşlarında amaçları değişti. Daha önceleri yeni otlaklar bulmak, daralan toprakları genişletmek, zorbalara haddini bildirmek için yapılan savaş, yağma için yapılan bir gelir kaynağı oldu. Toprak alınmaksızın yapılan uzun seferlerin her birisi bu nedenle birer yağma savaşıdırlar. İlk ve ortaçağda bunların birçok örnekleri vardır.

Yağma savaşları büyük kalelerin, surların yapılmasını zorlarken askerî şefinde astları üzerinde iktidarını artırdı. Şeflerin seçimindeki aynı aileden seçilmesi geleneği, baba hâkimiyetine dayanan ailenin de kurulmasından sonra, «önce hoşgörülen sonra hak olarak istenen, en sonra da gasbedilen bir kalıtım haline geldi.» Soydan seçme kırallığın temeli budur. Soy egemenliğinin temelinde adalet, hizmet değil gasıp vardır. Mezar taşları ile övünenler bilmeden, bir zorbalıklarını ortaya koyarlar.

Yağma savaşları daha önceleri kendi halkının hizmetini ve örgütlenmeyi görev olarak yerine getiren şefleri halkı ezen, soyan birer zalimler haline soktu. «Ama servete karşı duyulan susama, gens üyelerini zenginler ve yoksullar halinde bölmeseydi aynı gens içindeki mülkiyet farkı gens üyelerinin çıkar birliğini karşıtlık haline dönüştürmeseydi ve köleliğin gelişmesi hayatı çalışarak kazanma olgusuna, sadece kölelere lâyık ve yağmadan daha şerefsiz

bir iş olarak düşündürmeye başlamasaydı» toplumun yönetim düzeni asla bozulmayacak birer hizmet eri olan şefler sonunda soydan gasıplar haline gelmeyeceklerdi.

Üçüncü Büyük İşbölümü - Tacirler : Başlangıçta insanlar sadece kişisel ihtiyaçları için üretiyorlardı. Fazla olarak üretilen ürünler de başkaları ile trampa ediliyordu. Çoban topluluklar arasında bu fazla yapılan ürün değişimi bir tesadüf olmaktan çıkmıştı. Değişim için üretim yapmaya da başlanmıştı. Bu biçimde yapılan üretim servetleri artırdıkça daha çok üretim yapılıyordu. Zamanla kişisel tüketim için harcanan üretim emeğini değişim için harcanan emek halini aldı. Başka bir deyimle, değişim için yapılan üretimde daha çok emek tüketilmeye başlandı. Uygarlık bir yandan işbölümünü geliştirdi, öbür yandan da köyle kent arasındaki zıtlıkları da artırdı. Yeni bir işbölümünün yapılması zorunlu hale geldi. Tarımcı topluluklar ile çoban toplulukların pazar için yaptıkları üretimi birinden ötekine taşıyacak bir insana ve yeni bir işbölümüne gerek duyulmaya başlandı. Böylece de üçüncü bir işbölümü doğmuş oluyordu. Üçüncü işbölümü ile birlikte çeşitli toplulukların ürettikleri ürünleri alıp satacak insanlarla birlikte yeni bir sınıfın da doğuşu gözleniyordu. Bu sosyal sınıf tacirler oluyordu.

Tüccar sınıfının doğuşuna kadar üretimden, üretime katılmadan yararlanan bir sosyal sınıf yoktu. Yeni doğan bu sosyal sınıf üretici olan sosyal sınıflar arasında aracı durumdaydı. Tarihte terlemeden ve yorulmadan kazanan varlık sahibi yeni sınıf işte böylece doğdu. Zaman geçtikçe bu aracı sınıf, öteki üretici sosyal sınıfları egemenliği altına alacaktır.

Halka yararlı bir sosyal sınıf olarak tanıtılan tüccar sınıfının doğuşu ile birlikte sömürge savaşları da hızlanmış, tüccarların arkasından denizler aşırı ordular akın etmiş masum ve geri toplulukların sömürüsü onların egemenliklerini de sona erdirmiştir. Tüccar sınıfı bu nedenle emperyalizmin anası olan bir sınıftır. Ve gene bu sosyal sınıf tarihteki ekonomik buhranların da hazırlayıcısıdır.

Tüccar sınıfının doğması ile, madenî para ve kâğıt para da meydana çıktı. Para zenginliğin biricik aracı oldu. Ona sahip olan herşeye sahip olabilirdi. «Varmı pulun, cümle âlem kulun» özdeyişimizin temelinde bu anlayış yatsa gerek.

Para karşılığında mal alınması işleminin arkasında ödünç para alma ve vermede kendini gösterdi. Ödünç para alımı ile faiz, tefeci kendini göstermekte gecikmedi.

Ekonomik zorlamaların çocukları olarak doğan aracı sınıf, toplum üzerinde bağışlanmaz etkiler doğurdu. Özellikle, Yunan ve Roma topluluklarında borçluyu tamamen alacaklı tüccarın ayağına atan bir hukuk da birlikte doğdu. Alacaklı borçluyu, alacağını alıncaya kadar evinde hapis eder, ona zulüm eder ve hattâ onu satabilirdi.

Paranın doğumu ile birlikte topraklar da satılır ve rehin edilir hale geldi. Önceleri «toprak parçaları üzerinde kişilere, başlangıçta gens ya da tribu tarafından verilen tasarruf hakkı, şimdi öylesine sağlamlaşmıştı ki, bu parçalar, soydan geçme mülk olarak onlara ait bulunuyordu.» Toprağın özel mülkiyete konu olması ile birlikte ipotek kurumu da doğuyordu.

Buraya kadar anlatılanları özetlersek; tüccar sınıfının doğuşu ile birlikte, ticaret gelişmiş, para tefe-

cilik, faiz, toprağın özel mülkiyeti ve ipotek doğmuştur. Büyük üretici kitleler yoksullaştıkça üretici ve yaratıcı olmayan küçük bir tüccar sınıfının elinde tüm servetler toplanmıştır. Âdeta yeni bir servetli sınıf aristokrasisi doğmuştur. Bu yeni aristokrat sınıf, eski soydan gelme sınıfların egemenliğine son vermiş ya da onları kendilerine bağlı hale getirmiştir.

Tüccar sınıfın doğuşu ile değişim daha karışık hale gelmiş ürünlerin sonuçlarını üreticiler bilemez duruma da düşmüştür. Böylece üretim ve ürünler tesadüfe terkedilmiş olmaya da başlamışlardı. Bu olay ile de artık ticarî buhranların da kapıları açılmış oluyordu.

İlkçağda yeni yeni gelişmekte olan tüccar sınıfı ortaçağda, özellikle feodal üretim düzeni içinde daha da güçlenerek egemen bir sınıf durumuna geldiler. Bu egemenlikleri onlara derebey şatolarının, burkların yanlarında yerleşme olanakları sağladı. Burjuva sözü de buradan gelmektedir.

Bir süre sonra bu yeni burjuva sınıfı senyörlerin, derebeylerin sınıf olarak hayatlarına son verecektir. Böylece de başka bir üretim düzeni olan kapitalist üretime geçilecek ve kapitalist toplum kurulacaktır.

Yağmacılıkla hayatlarını sürdüren topluluklar servet sahibi olan topluluklara sık sık saldırıda bulunuyorlardı. Bu saldırı savaşları dağınık halde yaşıyan köylüleri, tüccarları toplu halde yaşamaya zorluyordu. Örneğin, 9. yüzyılda Arapların, Macarların saldırıları Avrupa'da servet sahibi toplulukları birarada yaşamak zorunda bıraktı. Bu toplanmaların bazıları derebeylerin şatoları çevresinde, bazıları da saldırıya en az uğrayacak yerlerde oluyordu. 10. yüzyıl-

da bu topluluklar yavaş yavaş şehirlerin nüvelerini de kuruyorlardı. Zanaatkârlar bu yeni şehirlerin nüvelerinde toplanmaya başlayınca, köy ile şehir arasında ticaret yeniden başladı. Bundan böyle ekonomik egemenlige zaman geçtikçe şehir sahip olacak ve köyün egemenliği de sona erecektir.

Derebey şatolarının (Burg'ların) çevrelerinde toplanan tüccarlar ile zanaatkârlar, derebeye karşı bir hukuka sahip değillerdi. Üretim araçlarına sahip olmalarına ve ticarette, zanaatta nisbeten bağımsız olmalarına karşılık, siyasal özgürlükleri olmayan bu sınıf ve zümreler derebeylik ile savaşmak zorunda kalıyordu.

Tüccar ve zanaatkâr topluluğu ilk zamanlarda derebeyin kanatları altında ve ondan, saldırılar karşısında, korunma sağlıyorlardı. Köylüler de kendilerini derebey koruduğu için onun egemenliğine girmiş oluyorlardı. Bu korumaya karşılık, köylüler, derebeyin topraklarında çalışıyorlar ve yarattığı ürünleri de derebey onların ellerinden alıyordu. Aslında derebeyi bir iş yapmıyordu. Derebeyi kendine sığınanların emeği ile hem kendini besleyecek ürün elde ediyor, hem de onların gücü ile kendini koruyordu. Köylüler de bu korumanın derebeyden geldiğini sanıyorlardı. Tıpkı kapitalist toplumda kapitalistin işçiyi kendinin açlıktan kurtardığına inandırdığı gibi. Oysa ki, işçinin çalışmasından elde edilen artık-değer ile hem kapitalist besleniyor, hem de işçi.

Tüccar sınıfının servetleri arttıkça derebeyler de rahatsız olmaya başlıyorlar, onların ticaretlerine engel olmaya, gelişmelerini durdurmaya, varlıklarının artmasını aksatmaya çalışıyorlardı. Derebeyler gerek köylülere, gerekse tüccarlara koydukları ağır vergilerle sermayenin birikimine engel oluyorlardı. Tüc-

car ve zanaatkârlar derebeylerin zulümlerine karşı koyabilmek amacı ile birleşmeye, örgütler kurmaya başladılar. Kurulan bu örgütler derebeyden özgürlük konusunda tavizler koparmaya çalışıyorlar, güçlü oldukları oranda da bu tavizleri koparıyorlardı.

Derebeylerin lüks tüketim harcamaları, zanaatkârlar ile tüccarların servet sahibi olmaları onlara, derebeyden taviz koparma olanaklarını hazırlıyordu. Derebey sürekli olarak borç para istiyor, ya da başka yollardan paralar sağlamaya çalışıyordu. Borçlar ya da haraçlar karşılığında derebeylerden özgürlükler kopartılıyordu. Böylece de örgütler üyelerinin özgürlüklerini para ile satın almış oluyorlardı.

Gerek tüccarların, gerekse zanaatkârların gelir kaynaklarını teşkil eden üretimin pazara götürülen kısmı derebeylerin emirleri altında bulunan ve tarım dışındaki el emeği ile bazı malları üreten, tüccarların sağladıkları ham maddeleri evlerinde işleyen serfler de sağladıkları paralarla özgürlüklerini satın alıyorlardı. Böylece de şehirlerde özgür olan sanatkârlar bu kaynağa dayanıyorlardı.

Zanaatkârların, tüccarların şehre yerleşip derebeyden özgürlüklerini satın almaları ile çok şey değişeceğini sanmaları boşa çıkmıştı. Bu kez de derebeyinin keyfî vergi ve gasıp tuzakları onların önüne çıkmıştı. Artık derebeyi ile savaşmaktan başka çıkar yol kalmıyordu. Derebeyinin onlara uyguladığı ekonomik baskı düzeni, sermayenin birikmesine engel oluyor ve tüccarların, zanaatçıların yaşamlarını da tehdit ediyordu. Bu iki sınıf bundan böyle karşı karşıya geliyorlardı. Derebeyler ve burjuva sınıfları. Bu iki sınıf arasındaki savaş kesin bir sınıf savaşı oluyordu. Eski derebeyi sınıfı tarihî dönemini dol-

durduğu için artık onun hayatı sona erecek, burjuva sınıfı daha ileri bir üretim düzeni kuracaktır.

Serflerle derebeylerin aralarındaki ilişkiler de sarsılmıştı. Serflerin zamanları iki bölüme ayrılmıştı. Gerekli iş, fazla iş zamanı. Fazla iş zamanında üretilen ürünler derebey tarafından köylülerin ellerinden alınıyor ve buna da bir karşılık ödenmiyordu. Bu ürünlerin alınmasının gerekçesi de toprakların derebeye ait olması idi. Bu nedenlerle sömürülen köylü ile derebey arasında bir sınıf savaşı vardı. Tarihteki köylü isyanlarının temel nedenleri bunlardı.

Derebeylerden özgürlüklerin alınması oranında sanayi üretimi çoğalıyor ve ticaret gelişiyor, aynı oranda yeni bir sosyal sınıf olan burjuva sınıfı da gelişiyordu.

Burada pek önemli bir durumu açıklamak zoru vardır. Derebeylerle sınıf savaşına girmiş burjuva sınıfı ile eski düzenlerin tüccarları arasında en ufak bir sınıfsal benzerlik yoktur. Yeni doğan burjuva sınıfı derebeylerin ezdiği, horladığı, sömürdüğü köylülerden gelmiştir. Sömürmeye karşı doğmuş olan burjuva sınıfı bir süre sonra kendisi de bir sömürü düzeni olan kapitalist düzeni kuracak çok daha usta yöntemlerle sömürüsüne devam edecektir.

Görülecektir ki, üretim araçlarının özel mülkiyeti söz konusu olduğu sürece sömürünün ortadan kalkmasına hiçbir iyi niyet, ahlâk ve hukuk kuralı engel olamayacaktır.

Köyde köylü, zanaatkâr, tüccar üçlüsü olarak derebeyin karşısına çıkan burjuva sınıfı ticarî ve sanayi özgürlüklerini elde edip güçlendikçe birlikte savaştığı köylü ve zanaatçı arkadaşlarına ihanet etmeye başladı. Ve tek başına bir sınıf egemenliği kurma

yolunu seçti. Bunun en tipik örneğini 1789 Büyük Fransız Devriminde gördük. Burjuva; işçileri, köylüleri, din adamlarını yanına alarak Fransız feodalizmine karşı çıktı ve onu devirdi. Devrim başarıya ulaştıktan sonra da ilk tekmeyi işçi sınıfına attı. Çünkü burjuva sınıfının yaşaması ve varlığı işçi sınıfını sömürmesi ile mümkün olacaktı. İşçi sınıfının sömürülmesinin bitimi demek, burjuva sınıfının da sona ermesi ve tarihten feodal beyler sınıfı gibi silinmesi demektir.

Üretim güçleri geliştikçe burjuva sınıfı bu güçleri elinde topluyor, topluluktaki sosyal sınıf ayırımları da gittikçe keskinleşiyordu. Toplumda ekonomik güçleri elinde tutan burjuva sınıfının bu gücünü koruması için politik güçleri de elinde bulundurması gerekli ve zorunlu idi. Burjuva sınıfı ancak ve ancak kurduğu sömürü düzenini devlet gücünü ele geçirmekle koruyabilirdi. Esasen devlet egemen sınıfların emekçi sınıfları sömürmelerinin bir aracı oluyordu.

En Büyük Ekonomik İş Bölümü : Köyle şehrin ayrılmaları maddî ve fikrî alanda en büyük işbölümünü doğuruyordu. Artık; «şehirle köy arasındaki zıtlık, barbarlıktan uygarlığa, aşiret örgütünden devlete, bölgecilikten ulusa» geçmek için uzun bir zaman gerekecektir. Şehir ile köy arasındaki bu zıtlığın temel nedenleri arasında özel mülkiyet —dar anlamda üretim araçlarının mülkiyeti— vardı.

Toprak mülkiyetinden bağımsız bir sermaye doğmadıkça şehirler meydana gelmemiştir. Anlatıldığı gibi, bağımsız sermayenin de birikmesinde, tüccar ve zanaatkârlar sınıfının büyük payı olmuştur.

Bütün ortaçağ boyunca, toprak kölelerinin, köylerden şehirlere akın etmeleri durmamış, derebeyin

zulmünden kurtulabilmek için şehirlere akın eden köylüler —ki toprağın kölesi idiler— beraberlerinde getirdikleri iş âletleri onların yegâne mülkleri olmuştur.

Bu köylü zanaatkârların önlerine, şehirlerde de bazı engeller çıkmıştır. Bu engeller arasında bazı mesleklerin uzun çalışma ve çıraklık istemesi, eski zanaatkârların rekabetleri, zanaatkârların kurmuş oldukları örgütlerin yarattığı engeller...

Köylerden şehirlere akın eden köylülerin bazıları loncalarda iş bulabiliyor usta durumuna yükseliyorlardı. İş bulamayanlar da şehirde ücretli olarak çalışmak zorunda kalıyorlardı. Öte yandan, gündelikçi işçilere olan gerek de işçilerin sayılarının artmasını teşvik ediyor, köyden şehre sürekli akınlar oluyordu. Böylece toprağın kölesi durumunda olan köylüler şehre geldikleri zaman orada bir yığılma ve yoğunluk kazandılar. Zamanla bu kimseler önce kendiliğinden bir sınıf, daha sonra da, sınıf bilincine ulaşarak, kendisi için bir sınıfı, işçi sınıfını meydana getirdiler. Dün derebeyi tarafından ikisi de ezilen ve sömürülen köylü ile tüccar şehirde, kapitalist sanayide, biri ötekine karşı sınıf halini aldılar.

Köylüler şehirde işçi sınıfı niteliğini kazandıkları zaman dağınık ve bilinçsiz idiler. Onları ortak hasma karşı birleştiren bir meslekî örgüt bile yoktu. Örneğin: İngiltere'de kapitalizm 15. yüzyılın sonlarına doğru başladığı halde, ilk sendika ancak 1824 yılında kurulabilmiştir. Arada geçen 3 - 4 yüzyıl içinde kapitalizm, işçi sınıfını yalnız avlamış ve sömürmüştür. Bu yönden bizde sanayiin başlangıcı ile işçilerin sendikal örgütlenmeleri arasında çok kısa bir zaman vardır. Sanayileşmemizi Cumhuriyetten sonra başla-

tırsak, bu sürenin bizde daha da kısa olduğu anlamı çıkar. Öyleyse, Türkiye'de batıdaki işçilere uygulanan zulüm düzeni uzun zaman uygulanamayacaktır.

Şehirler gittikçe gelişiyor, ticaretle uğraşan sınıf da güçleniyordu. Tüccar sınıfının doğması üretimin artmasını etkilemekte gecikmedi. Üreticiler dün satamadıkları ya da bölgesel tüketim için ürettiklerini bu kez pazar için ve daha çok üretmeye başladılar. Üretimi çoğaltma isteği üretim âletlerinde, üretim tekniklerinde ve işçinin aydınlatılmasında bir değişim yapma zorunluluğunu ortaya koydu. Ticaret - üretim, üretim güçlerinin gelişmesi şeklinde bir ilişki kendini gösterdi. Üretim güçleri geliştikçe üretim artıyor, gerekler çoğalıyor, ticaret de gelişiyordu. Ticaretin gelişmesi çağdaş sermaye birikimini de hızlandırıyordu. Sermaye birikimi aynı oranda burjuva sınıfının güçlenmesine ve genişlemesine yardım ediyordu.

Ticaret, başka şehirlerin burjuvalarının tanışmalarını sağlıyordu. Ulaştırma sorunları, satma, saldırılara hedef olma, kâr gibi ortak çıkar nedenleri burjuvaları birleştiriyordu. Ama bu birleşme, dayanışma ve başarıya ulaşma burjuva için kolay olmuyordu. Onların gelişmesinden kuşkulanan ve egemenliğini yitirmeye aday olan feodal beyler sınıfı, ticaretin ve burjuvaların bu denli özgür olmalarına izin vermiyordu. Tıpkı burjuvanın bugün işçi sınıfına davrandığı gibi...

Burjuva sınıfı kendini doğuran koşullar içinde geliştikçe işbölümünün zorunlu sonucu olarak bölümlere ayrıldı. Aynı koşullar, aynı çelişmeler, aynı çıkarlar ve ortak koşullar burjuvada bir sınıf bilinci yarattıkça tüm özel mülk sahiplerini kendi sosyal yapısı içinde eriterek toplumu mülk sahibi burjuvazi

ile mülksüzlerin meydana getirdiği iki temel sosyal sınıfa böldü.

Toplanma ve eritme olayları sonucunda sermaye ticarî ve sanayi sermaye haline geliyordu. Şehirlerde yalnız ve tek tek bulunan burjuva feodal beylerin baskılarına karşı savaşa girdikçe sınıf bilinci derinleşiyordu. Başka sınıfa karşı savaşmanın gerekliği doğmadan tek tek burjuvada sınıf bilinci oluşup gelişemiyecekti. «Öte yandan, bu kişilerin doğurduğu sınıf, içinde bulunan kişilerden bağımsız bir varlık kazanır; öyle ki, kişiler yaşama koşullarını —bu sınıf içinde— daha önceden belirlenmiş şeyler olarak bulurlar. Bundan dolayı yaşama durumlarının ve kişisel gelişmelerinin kendilerine sınıfları tarafından çizilmiş sınırlar içinde gerçekleşebileceğini görürler. Ve bundan dolayı sınıflarına bağlı haldedirler.»

Burjuva, toplumun çeşitli kesimlerindeki sınıfdaşları ile ticarî ilişkilerini güçlendirdikçe lonca düzeni sarsılıyor, bu düzeni sürdüren küçük burjuvanın bir kısmı buhran geçirmeye başlıyor. Bunların yanı sıra bazı lonca ustalarının da atölyeleri büyüyordu. Artık bir kapitalist üretim için yollar açılıyordu. Bundan böyle birçok üretici alabildiğine sömürülecek, üretilen malların satımı için pazarlar bulunmuş olacak, aynı tip metalar bir tek ustanın denetimi altında işçiler tarafından üretilmeye devam edilecektir. İşte bu üretim biçimine büyük atölye üretimi denir.

Büyük atölye üretimi kapitalist üretimin ilk başlangıcı olduğu gibi, artı-değerin de kapitaliste kaldığı, emekçilerin bir kişi tarafından toplu halde sömürüldüğü bir üretim aşamasıdır.

16. yüzyılın ortasından 18. yüzyılda sanayi hareketine kadar sürecek olan büyük atölye üretiminin iki kaynağı vardır:

Birincisi, aynı zanaatta çalışan kimselerin biraraya gelmeleri. Bunlar arasında usta işbölümü, işçi de işin bir parçasını yapar. Belli bir parçayı yapma işçiyi otomatikleştirirken üretim de artar. Üretim araçları, yapılan parçaların özelliklerine göre artırılır. Âdeta araçlar bir uzmanlık kazanır. Âletlerin bu uzmanlık durumları az sonra bunların hepsinin bir arada bulunduğu makineyi hazırlayacaktır.

İkincisi, birçok türde zanaatçının bir araya gelmeleri ile kurulan büyük atölyeler. Bu tip büyük atölyelerin üretimde bulunmalarına pek raslanmaz.

Yapımevlerinin ortaya çıkması için nüfusun toplanması, sermayenin birikmesi gerekli idi. Şehirlerin gittikçe büyümeleri, ticaretin gelişmesi nüfusun şehirlerde toplanma olanağını kolaylıkla sağlıyordu. Sermaye de lonca ustaları ile tüccarların ellerinde toplanıyordu.

Yapımevlerinin ilk görüldüğü iş kolu dokumacılık olmuştu. Dokumacılık daha önceleri köylerde, köylülerin kendi gerekleri için yapılırdı. Ticaretin gelişmesi ile birlikte dokumacılık üretiminin de amacı değişti, pazar için üretim yapımına başlandı. Nüfusun çoğalması dokuma ürünlerine olan istekleri artırınca köylerdeki yapımevlerinin yanında şehirlerde de büyük yapımevleri kurulmaya başlandı.

Büyük yapımevlerinin ilkin dokumacılık işkolunda görülmesinin bir nedeni, bu üretimin büyük ustalık ve uzmanlık istememesi oluyordu.

Büyük yapımevleri başlangıçta, köylerden kaçmış loncalara da çırak olarak alınmamış kimselerin sığınak yerleri oluyorlardı. Şehirlerde toplanan işsiz insan kitleleri, büyük yapımevlerinin sömürecekleri emeği ve ortamı hazırlıyordu. Ama şehirlere akın

eden işsiz köylülerin de önü alınamıyordu. Köylerde asiller sefahat ve zevk içinde yaşarlarken işsiz köylüler de şehirlerde zulmün ve sefaletin çarkını döndürüyorlardı. Bu boş gezen işsiz kitle burjuvanın ekonomik güçlenmesine kendi güçlerini katacaklar ve burjuvanın onlar üzerindeki tam egemenliğinin kurulmasına yardım edeceklerdi.

Nüfusun artışı, ticaretin gelişmesi, toplumun gereksediği malların çoğalması üretimin gittikçe hızlanmasını zorunlu hale getiriyordu.

Yapımevleri aşırı üretimin birçok koşullarını hazırlamış, kitle halinde işçileri biraraya toplamış, işbölümünü genişletmiş, işi ve üretimi otomatikleştirmeye yaklaştırmış, üretim araçlarının sayılarını artırmış ve üretim araçlarının uzmanlığını sağlamıştı. Ama aşırı üretmi için bunlar yeterli değildi. Üretimde çalışanların arasında ustalar çoğunluğu teşkil ediyorlardı. Ustalar üzerinde baskı yaparak onları daha çok çalıştırmak olanağı yoktu kapitalistin. Bu engel mutlaka kaldırılmalı idi. İşte makinalar kapitaliste bu olanağı yeterince verdiler. Makinanın üretimde kullanılması ile ustaların da direnmeleri kırıldı ve burjuva sınıfının üreticiler üzerindeki egemenlikleri iyice kökleşmiş oldu. Artık burjuva hem ekonomik, hem de politik yönden sınıfsal gelişimini sağlamış ve gerçekleştirmişti. Burjuva 18. yüzyılın başından başlayarak 19. yüzyıl boyunca, toplumda güçlü bir sınıf olarak yerini aldı.

18. yüzyıldan sonra yıldızı parlamaya başlayan burjuvayı sürekli gelişmeler, üretim araçlarındaki devrimler, keşifler, yeni buluşlar, ülkeler ve kara parçaları arasında ticaretin gelişim göstermesi burjuvanın gücünü gittikçe artırıyordu. İlk önce el işçilerinin ürettiklerini satarak değerlendirirken, ortaçağda da-

ğınık olan ve özel üretim araçlarına sahip zanaatçıları büyük yapımevlerinde toplayan burjuva üçüncü aşamada büyük sanayii kurdu.

İncelememizden anlaşılacağı gibi, üretim, değişim ve mal dağıtma koşullarında —üretim güçlerinde— evrimler oldukça, sosyal sınıflarda da evrimler olmakta ve yeni sosyal sınıflar doğmaktadır. Bunlardan ilk değişme üretim güçlerinde olmakta bu değişim üretim biçimini etkilemektedir.

Sanayi çağının başlaması ile birlikte, başka bir deyimle makina yapan makinaların üretilmeleri ile birlikte burjuva sınıfının emeğine sahip çıktığı bir sosyal sınıf daha doğuyordu. Bu sınıf da işçi sınıfı idi. İşçi sınıfını onun zamanına kadar gelen emekçi sınıflardan ayıran temel nitelikleri vardı.

İşçi sınıfı üretim araçlarına sahip olmayan, gelirini gündelik emeğini burjuva sınıfına satarak sağlayan, yarattığı değerlerin büyük bir kısmını burjuva sınıfına satarak sağlayan, yarattığı değerlerin büyük bir kısmını burjuva sınıfına bırakmak zorunda kalan, biçimsel olarak emeğini istediğine satabilmek özgürlüğüne sahip bir sosyal sınıftır.

İşçi sınıfını burjuva sınıfının kurduğu kapitalist düzen yaratmıştır. Kapitalist düzene kadar çalışan köle de, köylü de emekçidirler ama bunlardan kölenin hiçbir hukuku yoktur, efendilerinin isteklerini yerine getiren ve efendinin malı durumunda olan emekçidir. Köylü, feodal beyler sınıfının egemenliği altında olan ama köleye göre daha ileri bir özgürlüğe sahip olan toprakların köleleri kimselerdir. Sonuç olarak köle efendisine, köylü de beyin topraklarına bağlı emekçidir. Ama işçinin böyle bir bağlantısı yoktur. O sadece iktisaden burjuvaya bağlıdır.

Üretken Olmayan Sosyal Sınıflar

Burjuva Sınıfları :

Topluluğumuzda burjuva sınıfı emperyalizmin etkisi altında nitelik değiştirmiştir. Bu nedenle burjuva sınıfını iki ayrı nitelikte görüyoruz. Bunların ikisi de sınıf niteliği göstermektedirler.

1 — **Millî Burjuva :** Memleketimizde köyde ve kentte kapitalist ilişkileri sürdüren, büyük üretim araçlarına sahip olan, fabrikatörler, büyük çiftçiler, tüccarlar, müteahhitler, sigortacılar, bankacılar zümreleri birleşerek millî burjuva sınıfını meydana getirirler.

Ne var ki toplumumuzda, batı anlamında bir millî burjuvanın bulunup bulunmadığı tartışılmaktadır. Bazı düşünürlerimize göre saf millî burjuva sınıfı topluluğumuzda yoktur. Aslında bunların tarihimizin akışı gereği doğup gelişmesine de emperyalizm müsaade etmemiştir.

Bazı düşünürlerimiz millî burjuvanın olduğunu, ama sayılarının bir hayli az olduğunu savunmaktadırlar. Bunlara göre millî burjuva bizde zaten eksik doğmuş ve bu eksik doğum bir süre sonra komprador laşmaya başlamıştır. Bu nedenle her gün millî

burjuva niteliğini yitirerek komprador burjuva niteliğini kazanmaktadır.

«Millî Demokratik Devrimci» lere göre, sayıları az da olsa bir millî burjuva sınıfı vardır. «Millî burjuvanın olmadığını iddia ettiğimiz anda Türkiye'de ekonomiyi, sanayii, madenciliği, nakliyatı vb., işbirlikçi sermayenin tekelinde yeknesak bir bütün olarak kabul etmek gerekir. Türkiye'de işbirlikçi sermayeden ayrı olarak değerlendirilmesi gereken bir millî burjuvazi vardır. Ama bu burjuvazinin, bugün işbirlikçi sermaye karşısında boynu bükük olduğu da bir gerçektir.»

Eğer millî burjuvazinin varlığı ya da yokluğu, azlığı ya da çokluğu sosyalizmin yurdumuzda kurulması, emperyalizmin kökünün kazınması ve tam bağımsız Türkiye'nin doğması için izlenecek stratejinin belli edilmesinde gerekli ise —ki çok gereklidir—, Vardır - yoktur tartışması yerine, kolu paçayı sıvayıp; millî burjuvazi varsa, topluluğumuzdaki genişliği, ağırlığı, sayısı, sahip olduğu üretim araçlarının niteliği ve ekonomik değerleri nedir, bunlar dikkatle incelenmeden sağlam sonuçlara götüren stratejiler belli edilemez.

Millî burjuvazinin sayılarının azlığı ve komprador burjuvazi yanında boynunun bükük olduğu, bu düşünceyi savunanlar tarafından da kabul edilmektedir.

Toplumumuzda millî burjuvazinin geç doğmasını ve gelişmesini Osmanlı Devletinin timarlı toprak düzeni engellemiştir. Bilindiği gibi toprak, Osmanlı Devletinde, özel mülk konusu edilemiyordu. Toprakların tamamı devlete ve devletin hâkimi ve sahibi olarakda padişaha aitti. 1694 yılına gelinceye kadar durum böyleydi. Bu yıldan sonra bir padişah fermanı

ile topraklar üzerinde yeni «malikhane» sistemi kuruldu. Bu sisteme göre, topraklar üzerinde timarlara sahip olanlar, eğer isterlerse, üç bölümde kullandıkları bu toprakların bedellerini ödeyerek toprağın özel mülkiyetine sahip olabileceklerdi.

Osmanlı Devletinde timar sistemi ile malikhane sistemi uzun yıllar bir arada yürüdü. Nihayet 1858 yılında çıkarılan «Arazi kanunu» ile topraklar, timarlı beylerin elinde kaldılar ve böylece de toprakta özel mülkler doğmaya başladı.

Osmanlı Devletinde bu yapının batıdaki çözülme zamanında çözülmemiş olması, üretimin pazar için yapılmasını da geciktirdi. Böylece de ta Tanzimata kadar bir kapitalist sınıf meydana gelemedi. Osmanlı Devletinde ilk kapitalist üretim tarımda başlamıştı, ama bu üretimi yabancılar yönetiyorlardı.

Osmanlı Devletinin emperyalist etkiler altına, 17. yüzyıldan sonra nisbeten, 1838 yılından itibaren de tamamen, girmiş olması devletin sanayileşmesine de engel oldu. Esasen gelişmekte olan esnaf sanayi ve ticareti yabancılarla yapılan ve devleti yarı sömürge haline getiren, ticaret anlaşmaları ile temelinden kazınmıştı. Böylece de bir burjuva sınıfının gelişmesi önleniyordu.

Gerek Osmanlı Devletinin, gerekse Cumhuriyet hükümetlerinin izledikleri devletçi ekonomi politikası da millî burjuvazinin gelişmesine engel olmuştur. Esasen, «ekonomik bakımdan gelişmemiş memleketlerde devlet kapitalizmi —ki bizde devletçilik bu nitelikte olmuştur—. Sadece işçi sınıfının değil, millî burjuvazinin de gelişmesini tayin eder.»

Türkiye'deki sermaye toplanmasının kapitalizmin kendi iç dinamiği ile olmadığı, bunun bir yandan Devlet eliyle —2. Dünya Savaşına kadarki devrede—

diğer yandan da yabancı sermayenin pompalaması ile toplandığı üstünde düşünenler çoğunluktadırlar. Bu nedenle Türkiye'de millî burjuvazi artık «millîlik» niteliğini yitirerek kompradorlaşmaya başlamıştır. Başka bir deyimle 2. Dünya Savaşına kadar millî burjuvazi niteliğinde olan bu sınıf, savaştan sonra, emperyalizmin de etkisi ile millîlik niteliğini yitirmiştir. Yitirmeyenler de cançekişir durumdadırlar. Kapitalist üretimin gecikmesi, emperyalizmin de etkisi altında daha başka sonuç da elde edilemezdi.

Türkiye'deki burjuvazinin, sanayiden ziyade ticaret, bankacılık, arsa spekülasyonu, inşaat gibi çok kârlı iş kollarında gelişmiş olması da bunu göstermektedir. Bugün sanayi burjuvazisinin hemen tamamına yakını yabancı sermaye ile ortaklık ilişkilerine girmiş durumdadırlar.

2 — **Komprador Burjuva :** Yabancı sermaye ile ortaklık ve işbirliği içinde olan burjuvaziye komprador burjuvazi denir. İthalâtçılar, ihracatçılar, yabancı şirketlerle ticaret, sanayi faaliyetlerini birlikte yürütenler, montajcılar, ambalâjcılar, müteahhitler, imalât ve maden sanayiinde ortak bulunan kimseler komprador burjuvaziyi teşkil ederler.

Komprador burjuvazi, bugün sanayii, tarımı, kısaca tüm yurt ekonomisini denetleyen başlıca kredi kurumlarını, bankaları, sigortaları eline geçirmiş bir sınıftır. Keza bu sosyal sınıf; ithalât ve ihracatı yöneten ve yön veren, sanayide ambalâj sanayiinin yaşamasına yardım eden, yedek parça satımını tekelinde bulunduran en güçlü bir sınıftır. Türk ekonomisi üzerinde bu sınıfın ağırlığı çok büyüktür.

Komprador Burjuvanın Doğuşu : Topluluğumuzda komprador burjuvazi, özellikle 1945 yılından

sonra, gelişmeye ve sömürmeye başlamışsa da onun tarihi bir hayli eskidir. Kompradorluğu ta 1838 ticaret anlaşmasına kadar götürebiliriz. Bu ticaret anlaşması ilk önce İngilizlerle Osmanlı Devleti arasında yapılmış, daha sonra da diğer Avrupa topluluklarına da aynı haklar verilmiştir. Anlaşmanın en önemli yanı, yabancıların devlet içinde egemenlik kazanma olanaklarını hazırlamış, yeni bir sosyal sınıfın temellerini de atmış olmasıdır.

Anlaşmaya göre: Bazı malların ihraç edilmesi için konan yasaklar kaldırılacak, tek ve düşük vergili bir gümrük düzeni uygulanacak, eskiden beri Türkiye'de iç ticaret işleriyle uğraşıp yerli tüccarlarla rekabet edemeyen yabancı tüccarlar, yerli tüccarlarla rekabete girişebilecekler. İç gümrükler sadece yabancı tüccarlara kaldırılacak —İmparatorluk sınırları içindeki bir ilden diğer ile mal götürülürken, tıpkı bir yabancı ülkeden ötekine mal geçirir gibi % 7 - 12 arasında iç gümrükler alınırdı—, yerli tüccarlar bu gümrükleri ödemeye devam edeceklerdi.

Böylece de yerli tüccarların mallarının fiatları kara gümrüğü nedeni ile artıyordu. Örneğin: İstanbul'dan bir mal götüren yerli tüccar; İzmit'e, Sakarya'ya, Bolu'ya, Ankara'ya malını sokarken % 7 - 12 oranında gümrük vergisi ödeyecek, en azından mallarının fiatı % 28 - 48 arasında yükselecekti. İngiliz tüccarları ise bu vergileri ödemediğinden onların malları da % 28 - 48 arasında, yerli mallara göre ucuz olacaktı. Bu kötü sonuç yerli tüccarları yabancıların mallarını satmaya, yabancı tüccarların yardımcısı ve aracısı olmaya zorladı. Böylece de ilk olarak Osmanlı ülkesinde yeni bir sosyal sınıf olarak gelişecek olan komprador burjuvazi doğuyordu.

Komprador burjuvazi 1838 ticaret anlaşması ile bir sosyal sınıf olarak doğmaya başlamış, Kırım savaşından sonra yapılan 1861 - 62 ticaret anlaşmaları ile iyice semirmiş, Kurtuluş savaşından biraz önce gemi azıya alarak yabancıların yurdumuzu paylaşmalarında büyük katkılarda bulunmuş ve Cumhuriyetin kurulması ile budanmışsa da bu budama bir süre sonra onun yeniden sürgün vermesine ve canlanmasına engel olacak bir budama olmadığından 1945 yılından sonra memleketin bütün ekonomisine, politikasına hâkim olma yolunu tutmuş, Kurtuluş Savaşı ile yitirdiği, ortakları, emperyalistlerle yeniden dayanışma kurarak, bugün toplumumuzun en egemen sınıfı durumuna gelmiştir.

Komprador burjuvazi, 1945 yılından sonra tarım ürünlerinin para etmesi ve tarım makinalarının yurda bol bol sokulması sonunda, kendi bulunduğu yerde uyuklayan, elde edilen tarım ürünlerini tüketip duran, toprak ağalarını da yanına almaya başladı. Dün köylülerin elde ettikleri ürünleri büyük şehirlerde tüketen bu sınıf, komprador burjuvazi ile temasa gelince elde ettiği ürünlerinin bir kısmını şehirlerde yatırıma harcamaya başladı. Kısa zaman sonra da yabancı sermayenin yardımını ve emperyalizmin desteğini de kazandı. Böylece kökü dışarıda olan komprador burjuvazi, kökü içeride olan bir başka sosyal sınıfla da ortaklık kurmuş, durumunu daha da sağlamlaştırmış oluyordu.

Komprador Burjuvanın Nitelikleri : Komprador burjuva, kapitalist olan toplumumuzun en egemen sınıfıdır. Kendisi üretici bir sınıf olmadığı için, emekçi sınıfların ürettikleri mallara sahip çıkarak hayatını sürdürür. Çalışıyor ve üretime katılıyor gibi

görünmesi bir aldatmacadır. Aslında komprador burjuva çalışmaz. Çalışma; insanın doğa ile olan bilinçli eylemidir. Oysa ki, onun doğa ile hiçbir ilişkisi yoktur. Sadece kararlar, emirler, denetim ve yönetim işlerini yaptırır, biraz tüylenince de bütün bu işleri de başkalarına bırakarak yazıhanesinde bekler durur.

Komprador burjuvazi, bütün gücünü üretim araçlarına sahip olmasından alır. Onun yaptığı yönetim ve denetim işleri gelirinin kaynağı olamaz. Eğer onun gelirinin kaynağı ve nedeni üretimin yönetimi, denetimi ve örgütlenmesi olsaydı, komprador burjuvazi adına üretimi başkaları örgütlediği, yönettiği ve denetlediği zaman onun gelirinin kesilmesi gerekmez miydi? Oysa ki, geliri bu halde dahi kesilmez ve devam eder. Hizmetlerin başkalarına devir edilmesinden dolayı kendisi hiçbir zaman aç da kalmaz.

Komprador burjuvazi işçi sınıfını usta tekniklerle sömürür. İşçi sınıfı bu sömürüyü anlayamayacak hale getirilmiştir. Bu sömürmeyi saklayan tekniğin başında işçinin ürettiği malların ona verilmesi ve işçinin tekrar ondan ücret adı altında para alması gelir. Ve böylece işçi bilinçleninceye kadar komprador burjuvazinin kendine verdiğini, kendini beslediğini sanır. Oysa; derebeylik düzeninde bu sömürmeyi en geri köylü bile anlayabilecek durumda idi. Çünkü; elde edilen ürünleri köylü kendi alır, köylüden de derebeyi çekip aldığı için sömürme ve gasp çok açıkta idi. Kapitalizm, bu sömürme biçimini iyice saklamış, bilinçlenmemiş işçilerin anlayamayacağı hale getirmiştir.

Komprador burjuvazi, sömürme ortamı içinde, işçiye bazı siyasal özgürlükler de vermiştir. Bu özgürlüğün başında çalışma ya da çalışmama özgürlüğü

gelir. İşçi isterse çalışmayabilir. Ama emeğinden başka gelir kaynağı olmayan işçi çalışmadığı zaman ne yer? İşte bu çalışmama özgürlüğü de böyle bir zorlama ile çalışma zorunluluğuna döner. Bu hal de işçi için bir uyuma nedeni olur.

Komprador burjuvazi sadece işçi sınıfını sömürmez, tüm emekçi sınıfları, esnafları, zanaatçıları kısaca tüm yurdu sömürür ve sömürülmesinde aracı olur. Komprador burjuvazinin bir kısmının gelir kaynağı kâr, bir diğerininki faizdir. Kâr, faiz emekçi sınıfların yarattıkları artık-değerden meydana gelir.

Emekçi sınıfları sömürürken kullanılan tekniklerden biri de reklâmcılık, ilâncılık, bankacılık, sigortacılıktır. Bunlar kurulmuş düzeni ayakta tutabilmek için gerekli kurumlardır. İlkin bu kurumlar tüketimi artırırlar. Arkadan da bu kurumlarda binlerce kimse çalıştığı için emekçilerin ürettiklerinin bir kısmı da buralarda çalışan kimselere ödenerek tüketici kitle çoğaltılır.

Komprador burjuvazi halkı yanıltmak, onun tüketim hırsını kamçılamak için büyük reklâm şirketleri kurmuş, radyoların en iyi saatlerini eline geçirmiştir. Radyolardaki uzayıp giden reklâm saatleri bunun en güzel kanıtıdır. Bu reklâmlarla halkın tüketim hırsı kamçılanırken biriktirme istekleri de daha doğmadan köreltilmektedir. Böylece de emekçi halk; hiçbir biriktirmesi olmadığı için sürekli olarak komprador burjuvazinin denetiminde kalmaktadır.

Komprador burjuvazi, kendini korumak için yarattığı bu kurumlarda çalıştırdığı emekçileri, üretici olan emekçilerin gelirlerine ortak eder. Böylece de iki emekçi kesimi, biri ötekinin gelirine sahip çıkmaya başlarlar. Zamanla da bunların araları bile açılır. İki emekçi sınıf biri ötekine düşman olur. Üretken olma-

yan bu tuzak işlerde çalışan işçiler kendilerini işçi sınıfından saymamaya başlarlar. Bunun temel nedeni kendilerinin de emekçilerin yarattığı artık-değer ile beslenmeleridir.

Bu egemen sınıf; Devleti de eline geçirmeyi, politik iktidara da sahip olmayı ihmal etmemiştir. Nitekim, 1945 yılından sonra DP içinde siyasî örgütlenmeye çalışan komprador burjuvazi, toprak ağalarının da ekonomik desteğini, bürokrasinin inlettiği köylülerin de oylarını kazanarak 1950 yılında iktidarı da ele geçirmiştir. Bu andan itibaren yabancı sermaye ile olan bağlantıları daha da güçlenmiş, bol miktarda yabancı sermaye yurda sokulmuştur.

1947 yılında çıkarılan «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu»nu değiştirerek 1954 yılından sonra Türkiye'nin kapıları yabancı sermayeye iyice açılmıştır. Bu açılma önce yabancı mallarının sınırsız ithalâtı ile başlamış, arkasından ithal edilen bu malların ve makinaların Türkiye'de yapılması özleminden yararlanarak, montaj ve ambalâj sanayiine yabancı sermaye yerleşmiş, daha sonra millî burjuvazinin elinde olan sanayi kollarına da yabancı sermaye katılmıştır.

DP'nin Türkiye'yi yabancılarla birlikte ham madde pazarı haline getirerek kalkındırma politikasının sonucu olarak birkaç yılda binlerce traktör, parça durumu düşünülmeden, yurda sokulmaya başlandı. 1950 de 16.885 olan traktör sayısı 1955 de 40.000 e, 1957 de de 44.000 e yükseldi. Bu traktörler yabancı sermayenin desteği ile yurda sokuldu ve % 80 i toprak ağalarına, arta kalanı da diğer toprak sahiplerine verildi.

Toprak ağaları traktörlerle zaten büyük olan topraklarını daha da genişletmeye çalışırken, bu ma-

kinalar onbinlerce köylüyü de yerinden oynatarak, henüz sanayinin gelişmekte olduğu şehirlere fırlattı. Böylece yabancı sermayenin aradığı ucuz emek ortamı da yaratılmış oluyordu. Artık montaj, ambalâj sanayileri, reklâm, ticaret faaliyetleri ucuz işçi bulacaklardı.

1951 den 31.5.1963 yılına kadar 520.483.000 lira yabancı sermayenin yurda girmesi kabul edilmiş, bunlardan 249.815.000 lira da fiilen yurda sokulmuştur. Bugün bu yabancı sermayenin dağıldığı sanayi kolları şöyledir: (Halûk Cillov'a göre)

Kauçuk Sanayii	88.916.000	lira
Çimento ve Seramik Sanayii :	40.010.000	»
Kimya Sanayii	30 521 000	»
Gıda Sanayii	27 962.000	»
Elektrik Mak. Sanayii	21.982.000	»
Madenî Eşya Sanayii	14.460.000	»
Tekstil Sanayii	7.438.000	»
Tarım Mak. Sanayii	6.000.000	»
Diğer Sanayi	12.526.000	»

Yabancı sermaye sahibi devletlerin başında da A.B.D., arkadan sıra ile İsviçre, Hollanda, Fransa, B. Almanya, İngiltere, İsveç, Belçika, İtalya gelmektedir.

Bu sermayenin arkasından, 1954 yılında çıkarılan Petrol Kanunu ile, yurdun petrol kaynaklarının ve petrol tüketiminin yabancı sermaye tarafından kontrol edilmeye başlandığı görülüyor. Kanundan sonra Shell, Caltex, Mobil petrol arama işlemlerine, güya giriştiler. Ama yurdumuzdan petrol çıkarma

yerine, başka ülkelerde ürettikleri petrolleri dünya piyasasından % 35 daha pahalıya satmaya başladılar. Böylece de petrol ile işleyen ulaştırma ve sanayi yabancıların denetimi altına girdi.

Bir süre sonra komprador burjuva yerli - yabancı şirketler tipi yaratarak, Sana, Vita, Ünilever yağ sanayiini kurdurdu. Bu üç yağ sanayii bugün iç pazarlarda rakipleri olmayan sanayi halindedir. Ve eğer bu şirketler üretimi durdururlarsa yemeklerimiz o gün yağsız pişirilecektir. Ama ulusal bağımsızlık için gerekirse bir an yağsız da kalmalıyız.

Komprador burjuvazi, yalnız özel sektörle yabancı sermaye işbirliğini geliştirmedi, bunun yanında Devlet ile yabancı sermayenin de ortaklığını gerçekleştirdi. Ereğli Demir Çelik Fabrikası bunun tipik bir örneğini verir. Morison firması ile Devlet bir ortaklık kurmuştur. Bu ortaklığın zararı halka, kârı da Morison ile komprador burjuvaziye aittir.

Bir süre sonra ilâç sanayiini de yabancı sermaye eline aldı. Sonuç olarak bugün yabancı sermaye; yararlı olma yerine zararlı olmaya başladı. Montajdan ana sanayie, ambalâjdan ilâç sanayiine geçmek ve yatırdığından daha çoğunu götürmekle Türkiye'nin ekonomisini çökertmiş, egemenliğini tehlikeye düşürmeye başlamıştır. Ve komprador burjuvazi yabancı sermaye yoluyla Türkiye'yi bugün içinde bulunduğu hale getirdi. Bugün sadece emekçi sınıflar değil, tüm ulus sömürülmektedir.

Komprador burjuvazi, bu olanaklara, üretim araçlarına sahip olduğu için, her zaman üretimden aslan payını kendisi almakta ve bu gelirleri de çarçur ederek tüketmektedir. Bazan da gelirlerini yurt dışına kaçırmakta, arkadan bu gelirleri sanki yabancı

sermaye imiş gibi yurda sokmaktadır. İsviçre kaynaklı sermayeler gibi.

Komprador burjuvazi aslında vergi de ödememektedir. Ödemiş gibi görünmesi halinde bile o vergi ödemez. Komprador burjuvazinin ödediği vergiler onun sermayesinden değil, işçi - emekçi sınıfların yarattığı artı-değerdendir. Başka bir deyimle kârındandır. Kârın kaynağı ise, karşılığı işçiye ödenmeyen ücretlerdir.

Öte yandan, onun ödediği bu vergiler tekrardan üretilen malların maliyetine katıldıkları için gerçekte vergiyi bu malları tüketen halk öder. Böylece de komprador burjuvazinin ödemiş göründüğü vergileri emekçi sınıflar ödemiş olurlar. Bu türlü ödemeleri komprador burjuvazi işçilere ödenen ihbar ve kıdem tazminatında da yapar. Aslında işten ayrılan işçinin almış göründüğü paraları yeni işe giren işçi öder. Örneğin: 6 yıl çalışmış, son ücreti de 20 lira olan işçi, İ.K. na göre, 1.200 liraya yakın ihbar, 1.800 lira da kıdem tazminatı, toplam: 3.000 lira tazminat almış olur. Yeni işe alınan işçiye aynı ücreti veremeyeceği —15 lira verilsin— için; yeni işe alınan işçinin düşürülen ücret farkı yılda 1.800 lira, iki yılda 3.600 lira eder ki, bu para çıkarılan işçiye ödenen paradan 600 lira da fazladır. Bir yılda 100 işçinin bu koşullar altında çıkarıldığı düşünülürse, —kauçuk sanayiinde bu gelenek haline getirilmiş durumdadır—, yıllık ücret farkının 30.000 lira olacağı kendiliğinden meydana çıkar. Bu da, aylığı 300 liradan yüz işçinin bir ay bedava çalışmasını sağlar. Böyle yollardan yaratılan değerler de kompradora kalır.

Komprador burjuvazi çalıştırdığı işçilerin sigorta primlerini de gerçekte ödemez. Önce bu primler onun kârından, artı-değerden ödendiği için primler

işçi tarafından ödenir, işçinin kazancı ile ödenir. Sonra bu primler maliyete de katıldıkları için ödenen prim ücretleri, tüketici olan halkın sırtından çıkarılır. Böylece işçilerin ödedikleri paralarla, komprador burjuvazi Sosyal Sigortalar Kurumunun bir ortağı olur. Bu halin çok daha garip olanı vardır. İşçi çalıştığı sırada bir kazaya uğramıştır. Bu kazaya onu çalıştıran neden olmuştur. Ama zararın ödenmesinde, patronun verdiği zarar işçinin parası ile ödenmiş olur. Çünkü sigortadaki para işçiye aittir. Onu çalıştıran ödediği primleri maliyete katarak tüketici halktan yeniden alır. Diğer sosyal güvenlik hallerinde sigortaca ödenen paralar da gene işçinin paralarıdır. Son zamanlarda komprador burjuvazi sigorta ile anlaşarak sigortaya işçinin ödediği primleri üç ayda bir yatırmak suretiyle işçinin paralarını üç ay çalıştırmakta ve ondan yararlanmaktadır.

Komprador burjuvazi ekonomik gücünü zayıflatacak hiçbir eyleme yanaşmaz. Vergi borcunu ödememek için başka yollar bulur. Örneğin: Kendinin vergi ödeyeceği kazanç, vasıtasız vergiye bağlıdır. İşte bunu ödememek ya da az ödemek için, vergi yükünü vasıtalı vergileri ödeyecek kimselerin sırtına yıkar ve böylece de vergileri gene emekçi sınıflar öderler.

Vasıtalı vergiler daha çok tüketim malları üzerine konduğu için bir birinci şigarası içen ve geliri aylık 600 lira olan işçi, geliri aylık 10.000 lira olup da bir yeni harman sigarası içenden daha çok vergi öder. Örneğin: Tüketim malları üzerindeki verginin bir aylık toplamı % 10 olsun, işçi bir ay içinde gelirinin hepsi üzerinden —çünkü hepsini tüketir 600 liranın— vergi öder ve 60 lira verirken, 10.000 lira kazanan bu paranın ancak 3.000 lirasını tükettiği

için, 1.000 lira vergi ödemesi lâzım gelirken 300 lira vergi öder, 70 0liralık vergi kaçırmış olur.

Aslında, komprador burjuvazi vergi ödemekten hiç de hoşlanmaz. Ama, onun kazancı arttığı oranda vergi oranının da arttığı bir vergi çeşidine bağlı tutulduğu söylenir. Kazancı yıllık 100 bin lira iken ödediği vergi oranı % 20 ise, 400 bin lira olduğu zaman da, % 25 olsun. Peki bu denli kazancı olduğunu kim haber verecek de vergiye tâbi tutulacak bu kazanç. Çünkü, onlar kendi vergilerini gene kendilerinin verdikleri bilgiye göre belli ederler. Kaç lira kazanç göstermişse o kadar vergi öder. Bu nedenle istediği kadar vergi öder, istediği kadar da vergiden kaçırır.

Gel görelim ki, emekçilerin vergileri kendileri tarafından bildirilecek gelir üzerinden olmayıp, komprador burjuvazinin bildireceği gelir üzerinden ve kaynaktan patronu tarafından kesildiği için emekçilerin vergi kaçırma olanakları asla yoktur. İşçilerin kişisel tüketimleri belli oranda vergi dışında tutulmadığı halde, komprador burjuvazinin harcamalarının bazıları, otel, lokanta, hizmetçi, telefon gibi giderleri de vergilendirmeye katılmaz. Bunlar da gösteriyor ki, vergi reformu yolu ile, bu düzen içinde adaleti sağlamanın olanakları asla yoktur. Zaten iktidarı yasalı yollardan onun elinden almadan, sosyalist bir düzenin kurulmasına çalışılmadan, komprador burjuvazi kendi kendini ameliyat edecek yasaları da çıkarmaz. Bugün bütün hukuk düzeni, Anayasa dışında, onların yararına işlemektedir.

1961 yılı Anayasası yeni ve önemli haklar ve özgürlükler getirmiştir. Bu hakları ve özgürlükleri gerçekleştirecek yasaları çıkarmak, uygulamaya koymak komprador burjuvazi ve toprak ağalarının temsil ettikleri iktidar partilerinin isteğine bağlı olduğu

için, emekçi sınıfların yararları tavsatılmakta, egemen sınıfların istekleriyse hemen yerine getirilmektedir. Bugün ilk, orta, lise öğrenimi yapmayan çocukların tamamına yakını emekçi sınıfların çocuklarıdır. Ve gene yüksek öğrenim gören köylü ve işçi çocuklarının oranları % 1 bile değildir. Hastahanelerde yersizlikten, ilâçsızlıktan ölen bir tek komprador burjuvazi yoktur. Ama bunların tamamını emekçi sınıflar teşkil etmektedir. Susuz, elektriksiz, yolsuz yerlerde yaşayanların tümü emekçi sınıflardır. Mesken kredileri emekçi sınıflara verilmediği için onlar soğuk ve rutubetli gecekondularda çile doldurmaktadırlar. Devletin yapması gerekli olan sosyal hizmetlerin hemen tamamına yakını emekçi sınıfların oturdukları semtlere, köylere, mahallelere varmış değildir. Ama komprador burjuvazinin oturduğu yerler geceleri neon lambaları ile aydınlanmakta, yolları asfaltlanmakta, ısısı, suyu en çağdaş biçimde sağlanmaktadır. Onların gezme ve eğlenme yerlerinde ayrı bir dünya vardır. Ayrı dünyaları aynı dünyaya ancak sosyalist bir düzen çevirir. İnsanlar arasındaki kin, garez ve öfkeyi sosyalizmin kurulması ortadan kaldırır.

Komprador burjuvazi emekçi sınıfları sömürdüğünü asla kabul etmediği gibi, kendi yaşamını da kendinin en doğal hakkı sayar. O emekçi sınıfları sömürdüğünü kabul etmez ama bu sömürülmenin söylenmesini, sona ermesini de istemez. 1951 yılından bu yana Türk Ceza Kanununun komprador burjuvaziyi koruyan faşist hükümleri tam dört kere değiştirilmiş ve her değiştirmede de bir kere daha, verilecek cezanın miktarı artırılmıştır. Tabiatiyle ceza yasasındaki bu hükümlerin 1951 yılından sonra ağırlaştırılması bir tesadüf değildir. Komprador bur-

juva kendini koruyacak ceza hükümlerini de beraberinde getirmektedir. Diğer yasalar, özellikle iş yasaları da onların işçi sınıfına yaptığı haksızlıklara yasal bir güç vermiştir.

Köleci düzen dışında hiçbir insanın diğer bir insan tarafından keyfî olarak açlığa terkedilmesi görülmediği halde, 931 sayılı İş Kanununa ve diğer basın, deniz işleri ile ilgili kanunlarda da, komprador burjuvanın emekçi sınıfları açlığa mahkûm etme ve onun yaşama hakkını elinden alma olanağı vardır. Burjuva istediği zaman hiçbir neden göstermeden işçiyi işinden atabilir. Yasalar ona bu yetkiyi vermiştir. İşçinin o gün emeğini satamadığı ve bir gelir de temin edemediği düşünülürse; komprador, işçinin yaşama hakkını elinden almış olmaz mı?

Komprador burjuva emekçi sınıfları eğitmekten şiddetle kaçtığı halde, tesadüfen okuma olanağı bulan emekçi çocuklarını da kendi düzenine yararlı olacak biçimde yetiştirecek eğitim ve öğretim programları düzenler. Nitekim, 1951 yılından sonra orta, lise ve meslek okullarının programları değiştirilerek emperyalizmin ve komprador burjuvazinin çıkarlarını koruyacak biçimde insan yetiştirmeye yöneltilmiştir. Bu programlarla birlikte tüm komprador eğitim düzeninin özelliği: Emekçi halkın çocuklarını, emekçi halkın ödediği vergilerle, emekçi halka karşı çıkacak kimseler yetiştirmektir. Ama doğada hiçbir şeyde mutlaklık olmadığı için bu okullarda yetişen kimselerden bazıları da komprador burjuvazinin ve emperyalizmin karşısına çıkmaktadırlar.

Kendi düzenini korumak için eğitim kurumlarını kullanarak sömürmeye ve emperyalizme karşı duyarlığı azalmış, gerçek milliyetçi ve vatansever olmak-

tan öte bir yabancı hayranlığı içinde bulunan insanlar kitlesi yetiştirmek komprador burjuvazinin başta gelen amacıdır. İşte bu nedenle gerçek milliyetçi, vatansever ve emekçi sınıflardan yana olan öğretmenler baskı ve zulüm makinesi altında tutulmaktadırlar.

Komprador burjuvazi dünyanın hiçbir yerinde eşi görülmemiş biçimde halkın dinî inançlarını da kendi çıkarına kullanmaktadır. Bugün kendinin oturduğu mahallelerde cami bulunmadığı halde —ki camii dinî görevinin dışına atarak onu kendinin propaganda yeri haline getirmiştir— emekçi halkın oturduğu mahalle ve köylere âdeta zorla cami yapmaya çalışmaktadır. Oysa ki; emekçi halkın komprador burjuvazinin yardımlarına asla ihtiyacı yoktur. Emekçi halk kompradordan daha samimî olarak dinî inançlarına bağlıdır. Örneğin: Okumaya susamış olan emekçi sınıfların çocuklarını imam-hatip okullarına alırken, kendi sınıflarına bağlı hiçbir kimsenin çocuğu imam-hatip okullarında değildir. Onların çocukları doktor, avukat, hâkim, mühendis, mimar, kaymakam yetiştirecek okullarda okumaktadırlar. Emekçi sınıfların çocukları 400 - 600 lira aylık gelire sahip olacak işler bulurlarken, onların çocukları 4.000 - 6.000 lira gelirlere sahip edecek işler bulacaktır.

İşte böylece komprador burjuva, kendine yarın karşı çıkacak olan başları daha küçükken dondurmakta ve şartlandırmaktadır.

Komprador burjuva bir yandan emekçi halkı hiç okutmaya gönüllü olmadığı için okuyanlarının da kendine zararlı insanlar olmaması için, yetişen emekçi çocuklarını, ördek yumurtası üzerine kuluçkaya yatırılan tavuk örneği, emekçi çocuklarını da kendi

çıkarlarının bekçileri haline getirmeye çalışır. Okuyan emekçi çocuklarının ana - baba ve yakınlarından kaçmalarının nedeni; başkalarının yumurtası üzerine kuluçkaya yatırılmalarıdır. Tüm sosyal değerler, ahlâk yasaları emekçilerin karşısında düzenlenmiştir. Örneğin; çalışkan olmak, «çalışan kazanır», «ekmek yediğin yere ihanet etmemek», «büyüğüne saygılı olmak» gibi sosyal değerler hep emekçilerin sömürülmelerinde birer kapan olarak işlemektedirler.

Komprador burjuvazi emekçi sınıfları sömürmediğini, üretimde kendinin de bina, makina, ham madde, ücret sermayesi bulunduğunu savunur. Ona göre kârının ve üretimden aslan payını almasının nedeni bu sermayeleridir. Bu iddiayı üretime uygulayalım:

1 — Bina sermayesi	200.000 lira	Bina 40 yıl dayanacaktır.
2 — Makina »	400.000 lira	Makina 20 yıl üretimde kullanılacak
3 — Ham mad. »	800.000 lira	Ham madde 1 yılda kullanılacaktır.
4 — Ücret »	1.000.000 lira	Bir yıllıktır.

Buradaki sermayelerin durumlarını inceleyelim: Bina, bina sermayesi üretime yeni değerler katmaz üstelik yılda 5.000 lira değerinde eksilir. Makinanın durumu da aynıdır. Makina da kendisi üretimin artırılmasına yeni bir değer katmaz, üstelik yılda 20.000 lira değerinde eskir ve bir gün değeri hurda değerine iner. Ham madde de yeni bir değer yaratmayıp, üstelik, fire ile, kendi değerini yeni mala katar. Burada asıl değeri yaratan emektir. Emek için böyle bir amorti olma durumu yoktur. Üstelik emek-

çi kendine ödenen ücretin dışında bir de artı-değer yaratır. Eğer işçinin sömürülmesi yüzde yüz ise, bizde imalât sanayiinde % 250 olduğu hesap edilmektedir. Başka bir deyimle, sekiz saat çalıştırılan işçi kendine verilen ücreti, 20 lira olsun, 4 saat çalışmakla tekrar patronuna veriyor, arta kalan ikinci 4 saatte patrona çalışıyorsa —bu süre içinde de işçi 20 lira değerinde mal üretir— o zaman sömürülme oranı yüzde yüz demektir.

Bu anlatılan, yukarıdaki sermayelerle birleştirilerek düşünülürse, komprador işçiye 1.000.000 lira ücret ödediği zaman 1.000.000 lira da kâr etmektedir. Bu örnekler de gösteriyor ki, kompradorun üretimden aslan payını almasının nedeni bina, makina, ham madde sermayesine sahip olması değildir. Üretim araçlarına sahip olması nedeni ile politik iktidarı elinde tutmasıdır.

Komprador burjuva bu sömürmesine rağmen hiç bir zaman kendi isteği ile ne işçi sınıfının ücretlerini değiştirir, ne de çalışma koşullarını. İşçi sınıfı insan onuruna yaraşır yaşama koşullarını tarihte hep direnmek, grevlere katılmak, gösteriler, sözleşmeler yasalar yaparak, yaptırarak almıştır. Başka bir deyimle sınıf savaşı yaparak almıştır. Sınıf savaşının araçları bizim Anayasamıza da girmiştir. Grev, toplu iş sözleşmesi, iş anlaşmazlığı çıkarma, gösteri yürüyüşü, toplantılar, protestolar, direnme hakkı hep birer sınıf savaşı aracıdır.

Komprador burjuvazi ücretleri yükseltmek suretiyle sömürmeyi ortadan kaldırdığını söylemektedir. Bu hiç de gerçeğe uygun bir şey değildir. Ücretlerin yükseltilmesi sömürmeyi belli bir oranda azaltır, ama o, bunun da çaresini bulmuştur. Madem ki ücretler % 25 yükseldi, öyleyse benim mallarımın de-

ğeri de % 25 yükselmelidir, der ve yükseltir. Ücreti % 25 yükselen işçi, geliri ile satın aldığı malları bu kez % 25 yüksek değerle aldığı için durumunda hiçbir değişme olmaz. Tam tersine işçinin durumu gittikçe kötüleşir. Çünkü, toplu iş sözleşmesi ile bağlanan sermaye değil, emektir. İşçi emeği iki yıl süreyle aynı değere satılırken, başka deyimle asla ücretlerde bir değişme yapılmazken, iki yıl içinde sermayedarın mallarının değerleri toplu iş sözleşmesi ile bağlı olmadığından, serbestçe yükselir. Öyleyse toplu iş sözleşmesi ile bağlanan komprador burjuva değil, işçi sınıfıdır.

Komprador burjuva bütün bu yaptıklarına bir millet, vatan, millî menfaat, ulusal kalkınma, sermaye birikimi, yabancılara muhtaç olmama gibi sosyal birer kılıf geçirir, emekçi halkın da desteğini sağlamaya çalışır.

Komprador Burjuvanın Genişliği : Yurdumuzda yapılan 1965 nüfus sayımı sonuçlarına göre, 15 yaşından yukarı 132.819 kişi işveren durumundadır. Bunların faal, 15 - 64 yaşlarındaki 13.557.860 kişilere oranı % 001 dir. Ama bunların arasında 10 kişiden daha az işçi çalıştıran ya da 10 beygir gücünden daha az enerji ile üretim yapanların, toprak ağalarının da olduğunu unutmamak gerek.

Küçük sanayide yabancı sermayenin henüz yer almadığı düşünülürse, yabancı sermaye ile işbirliği halinde olan işverenlerin sayıları da bir hayli azalır. Keza büyük sanayiden Devlet sanayiini de çıkardığımız zaman işveren özel sektörün sayıları oldukça azalır. Örneğin: 1962 yılında imalât sanayii kolunda —bu sanayi kolu en büyük sanayi kolumuzdur— 3.795 imalât kurumu özel sektöre aittir.

Komprador burjuvanın gerçek genişliğini tesbit edebilmek için yabancı sermayenin girdiği ve beslediği özel sektöre ait işyerlerinin ve bunların sahiplerinin sayılmış olması gerekir. Buna rağmen, egemen sınıfların çoğunluğunu komprador burjuvanın teşkil ettiğini kabul etmemek için hiçbir neden yoktur. 500 dekardan yukarı olan toprak işletmeleri sahiplerinin 13.880 olduğu düşünülürse, egemen sınıflar içinde komprador burjuvanın yerinin daha geniş olduğu anlaşılır.

Şunu unutmamak gerek, komprador burjuvanın bugünkü gücü asla sayısından gelmemektedir. O, gücünü üretim araçlarından, politik iktidarın kendine sağladığı Devlet gücünden ve emperyalizmin desteğinden almaktadır.

Komprador burjuvanın sayısının ve genişliğinin bilinmesi sosyalizmin kuruluşunda değer taşır. Yapılacak olan kamulaştırmada, izlenecek politikada gereklidir, komprador burjuvanın sayısı.

Faal nüfus içinde oranı bir hayli düşük olan komprador burjuva sadece yabancı sermaye ile genişleyip büyümez, küçük tasarruf sahiplerini ve bunların tasarruflarını da sömürerek gelişir ve genişler.

1967 yılında bankalarda toplam mevduatın % 68 i küçük tasarruflardır. Keza % 19 u da ticarî mevduattır. Bunun yanında Devlet kurumlarına ait mevduat da % 13 tür. Oysa ki, bankalardaki kredinin kullanılmasında komprador burjuvazi önde gelmekte ve kredilerin % 70 ini kullanmaktadır. Öyleyse komprador burjuvazi % 51 oranında başka sınıfların paralarını kullanmakta ve sömürmektedir.

Komprador burjuvanın sömürdüğü bir alanda Devletin sağladığı olanaklar alanıdır. Devlet kendi ih-

tiyaçlarını da kompradorlar aracılığı ile sağladığından, —Devleti ele geçirmenin nimetleri bunlar— yılda milyonlarca lira komprador burjuvanın kasasına girmektedir. 1968 bütçesindeki harcamaların 10 milyona yakını ithalâtçı, ihracatçı ve sanayici olan komprador sınıfın sermayesine katıldığı bir gerçektir. Tüm Devlet kanalı ile komprador sınıfın kasasına giren paranın 1968 yılında toplamı 10 milyar liraya ulaşmaktadır ki, sayının büyüklüğü üzerinde düşünmeye değer. Eğer Devlet kendine gerekli olan giderlerini kendisi karşılayacak olursa, bu yıllık milyarlarca para bu sınıfın gırtlağına akmayacak ve borçlanmak için de yabancılara avuç açılmayacaktır.

Komprador sınıfın ideologları, üretim araçlarının devletleştirilmesinden, toprak reformundan bahsedenlere: «siz kimin malını kime veriyorsunuz», diye saldırıya geçmektedirler. Oysa ki, iktidar her yıl bütçeden bir özel sektörü —komprador burjuvayı— teşvik fonu diye milyonlarca lira ayırmakta ve bunları kompradorlar arasında bölüştürmektedir. Örneğin: 1968 yılında 300 milyon, 1969 yılında da 600 milyon lira kompradorlar sınıfına dağıtılmıştır. Ve bu paraların yarınları karanlıktır.

Büyük imalât sanayiindeki maliyetin yapısını hesap eden Prof. Gülten Kazgan şu gerçeği ortaya koymaktadır:

Yıl	Giderler	Ücretler	Gayri safi kâr
1958	61,3	11,8	26,9
1960	60,0	11,3	28,7
1963	66,3	10,9	22,8
1966	61,6	10,6	27,8

Bu sayıların incelenmesi ücret oranlarının % 10 - 11 arasında küçük bir yer tuttuğu halde, kâr paylarının % 22 - 28,7 arasında değiştiğini bize açıkça gösterir. Burada kâr payları gayri safi ücret paylarının 2 - 2,8 katı kadar daha fazladır.

Küçük Burjuva :

Küçük burjuva sınıfı; orta ve küçük mülk sahibi köylüler, usta zanaatçılar, öğrenciler, ilk, ortaokul öğretmenleri, küçük yöneticiler, memurlar, küçük tacirler, esnaflar, seyyar satıcılar, malî müşavirler, serbest meslek sahipleri, hep bu sınıfın üyeleridir. Küçük burjuva sınıfı topluluğumuzda en geniş olan bir sınıftır. Bununla birlikte katları arasında önemli ayrılıkları ve nitelikleri bulunan bir sınıftır. Yurdumuzda yapılan 1960 sayımına göre kendi işinde ve aile işinde çalışanları küçük burjuva sınıfına kattığımız takdirde bunların sayıları aşağıdaki gibidir.

Tarımda çalışan 9.737.489 (15 - 65 yaş) kişinin 3.317.683 ü kendi adına, 1.561.022 si de ücretsiz olarak aile işlerinde çalışmaktadırlar. Bunların toplamı 4.878.705 eder ki, faal nüfusun genel toplamının % 50 sinden çoğunu, küçük köylünün teşkil ettiğini bize gösteriyor.

Sanayi kesimindeki küçük burjuvanın durumu şöyledir:

1950 sanayi sayımına göre; yapım sanayiinde çalışan 884.654 kişinin 402.733 kişisi işçi, 44.393 kişisi işverendir. Bunların dışında 285.489 kişi kendi hesabına ve aile işlerinde ücretsiz çalışmaktadır. Sanayi kesiminin diğer kollarıyla birlikte bu sayılar değerlendirilirse, sanayi kesiminde de küçük burjuvazinin çoğunlukta olduğu meydana çıkar.

Yurdumuzda küçük sanayi daha çok nüfusu iki binden fazla olan yerlerde yaygın durumdadır. Buna göre 79.210 küçük sanayi işyerimiz vardır. Bu işyerlerinde de 186.990 işçi çalışmaktadır. Keza, aynı yılda büyük sanayinin işyeri sayısı da 18.052, çalıştırdığı işçi sayısı da 125.154 olduğu düşünülürse, sanayimize küçük burjuva sanayiinin damgasını bastığını görürüz.

Sanayi küçük burjuvazisi daha çok 26 ilimize dağılmıştır. Bu illerin başında da % 38 oran ile İstanbul gelmektedir. Bu sayılar bundan 19 yıl önce yapılan bir sayımın sonuçları idi. Bugün sayılarda değişiklik olacağı düşünülse bile sanayimizdeki küçük burjuvanın gene ağır bastığını söyleyebiliriz. Örneğin; 1964 sanayi sayımında 3.795 büyük işyeri ve burada çalışan 196.248 işçi vardır. 1950 de sayısı 1.852 olan büyük sanayi böylece 14 yıl içinde 2000 e yakın artmış olmaktadır. Durumun böyle olmasına rağmen, küçük burjuva sanayiinin ağır basmasını değiştiren yeni nedenler yoktur. Bu 3.795 işyerine 2.458 kişi sahiptir.

Küçük burjuvanın sanayi içinde dağılışı da şöyledir:

Maden üretme sanayii : Bu sanayi kolunda 77.229 kişi çalışmaktadır. Bunlardan 74.365 i işçidir. Bu işçiler 621 işveren tarafından çalıştırılıyor. Geriye kalan 1.300 kişi de kendi adına ve ücretsiz aile işlerinde çalışan kimselerdir. Maden üretme sanayiinde bulunan 621 işverenin büyük bir kısmının 10 kişiden az işçi çalıştıran küçük işverenler olduğu kabul edilirse, bu kesimde de küçük burjuva çoğunluktadır. Keza, inşaat sanayiinde 290.084 kişi çalışır, bunların 5.531 i işverendir. İşverenlerin çoğunun küçük burjuva yapısında kimseler olduklarını kabul etme-

mek için bir neden yoktur. İnşaat kolunda 11.500 kişi de kendi adına ve ücretsiz aile işlerinde çalışan kimselerdir. Bunların çoğunu inşaat ustaları ve zanaatkârları teşkil eder. Ticaret, bankacılık, sigorta, gayrimenkul satıcılarının toplamı ise 403.467 kişidir. Bunların 96.926 sı işçi, 23.713 ü işveren, 260.612 si de kendi adına ve ücretsiz olarak aile işinde çalışan küçük burjuvadır. Ticaretin perakende kesiminde çalışan 354.796 kişiden 231.503 ü kendi adına ve ücretsiz aile işlerinde çalışan kimselerdir. Yani, küçük burjuva. Keza, hizmetler işkolunda da 676.838 kişi vardır. Bunlardan 18.505 i işveren durumunda, 140 ı da kendi adına ve ücretsiz çalışan kimselerdir.

Yukarıdan beri faal nüfus içinde meslek durumlarına göre verdiğimiz sayılar bize tarımda, sanayide, ticarette, diğer hizmet kollarında küçük burjuvanın toplumumuz içerisinde büyük bir çoğunluk teşkil ettiğini gösterir.

Küçük burjuva bir yandan eski toprak düzeninin, bir yandan eski lonca düzeninin artıklarından meydana gelmekle beraber, sanayinin ve hizmetlerin gelişmesiyle de doğan kanatlara sahiptir.

Küçük Burjuvanın nitelikleri : Küçük burjuva sınıfı önce köy küçük burjuvası, sonra da şehir burjuvası diye ayrı nitelikler gösterir. Bunun yanında küçük burjuvanın ortak niteliği çok çeşitli toplum katlarında meydana gelmiş olmasındadır. Küçük burjuvazi içinde üretken olan katlar bulunduğu gibi, üretken olmayan katlar da vardır. Bu nedenle küçük burjuvayı değerlendirirken bu sınıfın üyelerinin yaşamlarına göre bir yargıya varmak gerekir. Örneğin; küçük burjuva içinde bulunan orta memurlar ile orta ve küçük topraklı köylüleri sosyal yapı bakımın-

dan bir tutamayız. Keza, burjuvanın üst katlarında bulunan küçük sanayici, küçük tüccarı da dikkatle değerlendirmek lâzım gelir.

Toplumumuzdaki küçük burjuvanın iki eğilimi vardır. Bunlardan birincisi, özellikle, üretken olan katlar arasında bulunan küçük burjuva sürekli olarak büyük burjuvanın —«yurdumuzda komprador burjuvanın»— seviyesine çıkmağa savaşmaktadır. Yani, kapitalist olma eğilimi gösterir. Küçük burjuvanın üretken kesimindeki zanaatkârlar, küçük köylüler, esnaf işletmesi sahipleri daha çok kendilerini işçi sınıfına yakın hissederler. Çünkü, esnaf işletmesi ve küçük satıcılar gelirlerinin büyük bir kısmını sağlamakta, sermayeden daha çok emek harcarlar. Bu nedenle de kendilerini emekçi sınıflara yakın hissederler. Bir toplum katının niteliği onun içinde bulunduğu maddî üretim ilişkilerinden elde ettiği paya göre belli edilir.

Küçük burjuva sınıfı sosyal üretimden payını yeterince alamadığı, ezildiği, sömürüldüğü zaman kendini işçi sınıfına yakın görür ve onun kurtuluşu için de sosyal savaşa girer. Bugün, küçük burjuvanın sanayi ve tarımı kesiminde bulunan katları, gerek toprak ağaları, gerekse komprador burjuvazi tarafından alabildiğine sömürülmektedir. Küçük burjuva daha önceki şartlanmaları ve kaderci dünya görüşü ile bu sömürünün ya farkına varamamakta, ya da sömürünün tekniğini anlayamamaktadır. Sömürü hızlandıkça ve sömürme tekniği hakkında küçük burjuvanın bu kesimi bilinçlendirildikçe işçi sınıfı ile birlikte savaşa katılmaması için bir neden yoktur.

Küçük burjuvazinin önemli bir kesimi de üretken olmayan, daha çok bürokrasiyi teşkil eden katlardan meydana gelmiştir. Bürokrasi hakkında ayrı-

ca bilgi vereceğimiz için bu konuyu incelemeyi sonraya bırakıyorum.

Küçük burjuvanın yapısında çelişmeler bulunduğunu söylemiştik. Bu çelişmelerin de en büyüğünü üretken olma ve üretken olmama durumunun teşkil ettiğini anlatmıştık.

Küçük burjuvanın önemli niteliklerinden birisi de, işçi sınıfını sürekli şekilde komprador burjuvaya bağlamaya çalışmasıdır. Küçük burjuvanın sürdürmeye çalıştığı küçük üretim, «durmadan her saat kendiliğinden pek ve büyük ölçülerde kapitalizmi ve burjuvaziyi doğurur». Bu hali ile yurdumuzda komprador kapitalizminin bir besleyicisi ve koruyucusu durumuna düşmektedir, küçük burjuva.

Sayıları en büyük olan küçük burjuva sınıfımızın niteliklerinin iyi bilinmesi, emperyalizmin kovulmasında sosyalizmin kurulmasında bugünkü koşullar altında, pek önemlidir. Yurdumuzda şimdiye kadar olup biten toplumsal olaylar da küçük burjuvanın üretici olan kesimi en sonra tepki göstermiştir. Kurtuluş savaşına öncülük eden küçük burjuvanın bürokrat kesimi dışında kalan kesimler kendiliğinden bir eyleme katılmamıştır. Küçük burjuva yaşantısı gereği alabildiğine dağınıklık içindedir. Onun bu dağınıklığı eyleme geçmesini zorlaştırmaktadır. Onun işçi sınıfı ile komprador sınıfı arasında dengesiz olarak süren yaşamı küçük burjuvayı kararsız da yapmıştır. Bu kararsızlık ve sosyal yapısı nedeni ile küçük burjuva direnme gücünden de yoksundur. Küçük burjuvayı sürekli olarak örgütlemek, biraraya getirmek eylemi dışarıdan gelmedikçe, küçük burjuva, «birlik olmada, ortak çabada yeteneksizlik gibi» yetersizlikleri her zaman gösterir.

Küçük burjuva, kapitalizmin onu hızla yoksullaştırması, yaşamını kötüleştirmesi, baskı altına alması karşısında öfkelidir. Onun bu öfkesi anarşizme kadar ulaşır. Küçük burjuvanın bu öfkesi zamanla komprador burjuvaya karşı yaman bir hayranlığa bile dönüşebilir. Öte yandan, «Bu küçük üreticiler proleteryayı her yandan bir küçük burjuva havası içine hapsederler; proleteryayı etkiler, onun bilinçlenmesine engel olurlar; bunlar proleteryanın saflarında durmadan karakter yoksulluğu gibi, dağınıklık gibi, bireycilik gibi, büyük heyecandan umutsuzluğa geçiş gibi, küçük burjuvaziye özgü niteliklerin yer edinmesini sağlarlar.» Bu nedenle küçük üretici ve küçük mülk sahibi durumunda olan ve bizde çoğunluğu da köylü olan küçük burjuvayı devrim için kazanmak büyük çaba ister. Küçük burjuva, anılan bu niteliklerinden dolayı asla öncü bir sınıf olamaz.

Üretici Olmayan Küçük Burjuva : Küçük burjuvanın bir kesimi de üretici olmayan zümrelerden meydana gelmiştir. Esnaflar, gezgin satıcılar, küçük komisyoncular, avukatlar, küçük tacirler, serbest meslek sahipleri, memurlar, subaylar, öğretmenler de küçük burjuvanın üretici olmayan zümrelerini teşkil ederler. Keza reklâmcılar, propagandistler, kısaca, hayatlarını değer yaratmadan sürdüren ve emekçi sınıfların yarattıkları değerlere çeşitli koşullar altında sahip çıkan zümreler küçük burjuvanın üyeleridirler.

Küçük burjuvanın ister üretici kesimi, isterse üretici olmayan kesimi olsun, bunlardan bazılarının ya kendi üretimlerinden, ya da gelirlerinden biriktirme yoluyla elde ettikleri bir miktar paraları vardır. Bunlar daha da zengin olmak için büyük çaba göste-

rirler. Birçokları egemen sınıfların yaşamlarına ulaşamayacaklarını bildikleri halde, bu zengin olma hayellerini bir türlü terkedemezler. Bu nedenle de kendileri büyük kapital sahibi olmadıkları halde, egemen sınıfların bedava bekçiliğini yapmaya devam ederler. Bunlar oldukça korkak, çekingen, zabıta ve devlet karşısında yalak ve dalkavukturlar.

Küçük Burjuvanın Diğer Sınıflarla İlişkileri :

Küçük burjuvanın diğer sınıflarla ilişkileri çok geniştir. Bir yandan alt kesimiyle küçük burjuvazi, emekçi sınıflarla sıkı ilişkiler içinde, çünkü, bu kesimi burjuvazinin genel olarak sermayenin yanında daha çok emeğiyle hayatını kazanmaktadır. Küçük burjuvanın üst kesimi ise, daha çok komprador burjuva ile sosyal ilişkiler kurmakta ve onların ekonomik, politik ve sosyal görüşlerini benimser duruma girmektedir. Bu üst kesim ile komprador burjuva arasında önemli bir çelişme vardır. Komprador burjuva, ürünleri değerinden daha aşağı fiatla küçük burjuvanın elinden almak, bunları sömürmek ister. Ya da sömürme aracı olarak küçük burjuva komisyoncular kullanır. Bu nedenle hayatına özlem duymakla beraber, küçük burjuvanın üst kesimiyle komprador burjuva arasında sömürmeye dayanan önemli bir çelişme vardır.

Küçük burjuvanın özellikle tarım kesimindeki üreticilerin ürettikleri fazla ürünleri toprak ağaları sınıfı satın almakta ve toprak ağaları vasıtasıyla satın alma işlemi bu köylüler için daha da ağır sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü, ağa, gelenekten gelen bazı satın alma usulleriyle ödediği paranın değerinden çok ürün satın almaktadır. Örneğin; 100 portakalda 10

portakal, 100 cevizde 10 ceviz, 20 kilo zeytinde 1 kilo zeytin karşılıksız alınmaktadır.

Küçük burjuvanın sanayici kesimi daha çok büyük tüccarlar ile ekonomik ilişkiler kurmaktadır. Bu tüccarlar fabrikalardan malları alıp depolamakta, küçük sanayici ve zanaatkârlar da bu tüccardan ham maddeleri satın almaktadırlar. Sanayici kesimin komprador burjuvazi ile sosyal ilişkileri hemen hemen yok gibidir. Bu kesim daha çok kendi arasında sosyal ilişkiler düzenlemektedir.

Burjuvazinin bürokrat kesimi, bunun ilişkileri hakkında biraz sonra açıklama yapacağız.

Küçük burjuvanın memleketimizin ekonomik, politik ve toplumsal koşulları altında komprador burjuvazi ya da toprak ağaları sınıfına geçmek suretiyle sınıf değiştirdiği görülmekte ise de bunların sayıları azdır. Küçük burjuva için işleyen ekonomik yasa, onun her gün biraz daha mülksüzleşmesi ve proleter duruma gelmesi yasasıdır.

Küçük burjuvanın aydın ve uyanık olan kesimleri II. Dünya Savaşından sonra yeni bir dünyanın doğmaya başladığını, her geçen gün içinde düzenin etkisiyle zenginlerin daha zengin, küçük üreticilerin de her gün biraz daha yoksullaştıkları, küçük tarlalarını, işletmelerini yitirdiklerini, dükkânlarını kapadıklarını, gelirlerinin azaldığını, başka deyimle artık bir gün kendilerinin de kapitalist olacakları rüyalarının yerini proleterleşme korkularının aldığını görür ve anlar oldular.

Komprador burjuva ve toprak ağaları politik iktidardan da yararlanarak kredileri kendine ayırır, öte yandan yabancı sermayeyle ortak işletmeler kurar, üretim araçlarını, özellikle âletlerini daha güçlü

hale getirirken küçük üreticiler bunlara önce seyirci kalmakta sonra da nedenleri üzerine eğitildikleri zaman yeni bir davranışa girmektedirler.

Küçük burjuvanın bu proleterleşme durumu içinde bulunan kesimi oldukça tutucu davranışlar göstermektedir. Ama, bu davranışlar köklü olmayıp, burjuva ve toprak ağaları tarafından yıllarca yapılan şartlandırmanın ürünüdür. Eğitim ve aydınlatma karşısında uyanması ve bilinçlenmesi oldukça kolaydır.

Burjuvanın orta köylü ve orta ticaret ve sanayici kesimi 1950 - 60 dönemindeki enflâsyoncu politika nedeniyle aldatılmış ve şartlandırılmıştır. Bu şartlanma egemen sınıfların özellikle Adalet Partisi iktidarının devamına olanak hazırlamaktadır.

Küçük burjuvanın tutucu olan kesimi A.P. tarafından rahatlıkla emperyalizme, kapitalizme ve her türlü sömürmeye karşı olan devrimcilere karşı kullanılmaktadır. Amerikan 6. filosuna karşı Devrimci Gençlerin davranışlarını çoğunlukla burjuvanın bu kesimi yermiştir. «Ne istiyorlar, adamlar şuraya geldi, memleketimize para bırakıyorlar, müsaade edilsin, satış yapalım, para kazanalım», demektedirler.

Ne var ki, durum böyle olmasına rağmen, hayatını emeğiyle kazanan ve hattâ emeğinin büyükçe bir kısmını daha güçlü sınıflara sömürttüren burjuva, eğitildiği zaman hiç olmazsa büyük bir kesimiyle ağaların ve kompradorların yanında yer almayacaktır.

Bürokrasi : Küçük burjuvanın bir kanadını da bürokratlar teşkil eder. Yurdumuzdaki bürokrasinin önemine dayanarak bu konuyu ayrıca inceleyeceğiz.

Bürokrasi; yönetici grubu anlamına gelir. Ne var ki, her yönetici grup bürokrasi sayılamaz. Örne-

ğin: Sosyalist düzende olduğu gibi, seçimle gelip, seçimle giden yönetici grup bürokrasi değildir. Atanma ile yönetim görevini yerine getiren grup da bürokrasiye girmez.

Bürokrasinin sözlük anlamı büro işlerinde çalışan grup demektir. Bürokrasi bir işin yönetilmesi için uzun boylu ve dolaşık yollarla işlem yapılması usulü, kırtasiyecilik anlamına da gelir.

Bürokrasiye bağlı olan kimselere de bürokrat denir. Bürokrasi yönetici grubu, bürokrat da bu gruptan bir kişiyi anlatır. Biz bürokrasiyi iş yapma usulü olarak değil, toplumumuzda sosyal sınıflar içinde küçük burjuvanın üretken olmayan bir kanadı olarak ele alıp inceleyeceğiz.

Bürokrasinin Doğuşu : Bürokrasi tarihin her döneminde var olmamıştır. Bürokrasi de üretim ilişkileri içinde düşünülür. Üretim ilişkilerinin ilkel döneminde bürokrasi yoktur. Başka bir deyimle, üretim araçlarının, topluluğun malı olduğu, üretimin, bölüşümün, üretimin örgütlenmesinin farklılaşmadığı, işbölümünün gelişmediği, üretim güçlerinin geri olduğu ilkel toplumda bürokrasiden söz edilemez.

İlkel toplumda yönetim işleri; toplumun en yetkili üyelerinin toplanıp kararlaştırmaları suretiyle yapılıyordu. İlkel toplum düzeninden ancak üretim güçlerinin gelişmesi ve emeğin verimliliğinin artması nedeniyle özel mülkiyetin doğmaya başlaması anında, toplumda, özel mülkü olanlarla olmayanlar diye iki insan grubu meydana gelmiştir. Özel mülkiyetin gelişmesi ile tarla, toprak gibi büyük ve değerli üretim araçları belli kişilerin ellerinde toplanmağa başlamıştır.

Üretim araçlarına sahip olanlar, üretim araçlarına sahip olmayanlar üzerinde, yönetim ve denetim hakkını da kullanmağa başladılar. Üretim aracına sahip olanlar bu araçların kendilerine verdikleri güce dayanarak gittikçe üretimden hem aslan payını alıyor, hem de bir sınıf niteliği kazanıyorlardı.

Feodal toplumda yönetici grup; topraklara egemenliği, kapitalist toplumda, sermayeyi korumak amacıyla toplumun ekonomik, politik tüm güçlerini elinde tutmaya başladı. Sonuç olarak, üretim güçleri gelişmeden üretici güçlerin elde ettiği ürünler toplumun üretici olmayan sınıflarını ve katlarını da besleyecek kadar artmadan toplumda bir bürokrasi doğmamıştır, doğamamıştır.

Toplumun tüm üretimi; üretken olmayan bürokratlara, örneğin askerlere, memurlara da yeter duruma gelmeden askerlerin ve memurun görevi toplumun tümü tarafından yapılmıştır.

Bürokrasi, toplumun üretici sınıfları olan emekçi sınıfların, işçilerin, köylülerin, küçük sanayicilerin meydana getirdiği üretimden pay alarak yaşar. Örneğin, çağdaş toplumda devlet, vatandaşlardan vergi alır. Bu vergiler, burjuva sınıfı, ağa, komprador burjuva tarafından ödendiği zaman artı-değerden ödenir. Bu durumu yukarıda anlatmıştık. Bu demektir ki, hâkim sınıfların ödedikleri vergiler, emekçi sınıfların yarattıkları değerlerden ödenir. Keza, emekçi sınıfın ödediği vergilerin de emekçilerin yarattıkları değerden ödendiğini söylememize bile gerek yok. Görülüyor ki,; vergilerin biricik kaynağı, emekçi sınıfların yarattığı değerlerdir.

Devlet, emekçilerin ödediği vergiler ile, memur, asker, bir grup bürokrasiyi besler. Böylece de, bü-

rokrasi emekçilerin yarattığı artı-değeri egemen sınıflarla paylaşıyor demektir. Bu nokta, çok önemlidir. Kendisi bir değer yaratmadığı halde, emekçi sınıfların yarattığı değerlere sahip çıkma, bürokrasinin önemli bir özelliğini meydana getirir.

Bürokrasi, eğer üretimden arslan payını alıyorsa, başka bir deyimle üretici sınıflar ile onun yaşantısı arasında büyük farklar varsa, bürokrasi bir sömürme düzeni sürdürmektedir ve sömürücüdür. Örneğin; Osmanlı toplumunda olduğu gibi.

Eğer bürokrasi sadece çalışmasının karşılığını alıyor, emekçi sınıfların yaşamları ile kendi grubunun yaşamları arasında büyük fark yoksa, bürokrasinin sömürücülüğünden söz edilemez. Örneğin; toplumumuzdaki bürokrasinin alt ve orta katları gibi.

Bugünün toplumunda bürokratların gördüğü işlerin görülmesine elbette büyük gereklilik vardır. Hattâ bu işler görülmeden toplumun yaşaması da olanaksızdır. Örneğin, subaylar, iktisatçılar, doktorlar, öğretmenler, memurlar gibi.

Toplumumuzda Bürokrasinin Doğuşu : Bürokrasinin doğuşunu Osmanlı toplumunun üretim ve bölüşüm ilişkileri dışında düşünemeyiz. Osmanlı toplumunda üretim araçlarının en önemlisi olan toprağın mülkiyeti padişaha (merkezî feodale) aittir. Padişah kendine ait olan toprakları işletmek için tarihten gelen geçerli usuller bulmuştur. Osmanlılarda toprak işletilmesi düzeni, islâmiyetin, daha sonra Anadolu Selçuklu Devletinin işletme düzeninin geliştirilmiş bir şeklidir. Buna «Timar» ya da «Dirlik» düzeni denir.

Osmanlı Devleti 1299 yılında kuruluşundan itibaren örgütlenmesini ancak Kanunî zamanında ta-

mamlamıştır. Bu uzun zaman içinde Devlet daha önce «Uç Beyi» bulunduğu Anadolu Selçuklu Devletinin uyguladığı üretim ve bölüşüm düzenini küçük değişikliklerle kabul etmiştir. Örneğin; Selçuklu Devletindeki İkta Sistemi, Timar ya da Dirlik düzeni haline getirilmiştir.

Osmanlı Devletinde Timar düzeninin ilk önce kurulmasına Osman başlamış, I. Murat tam olarak kurumu örgütlemiş, geliştirmiş, Kanunî Süleyman zamanında da Timar'lar en gelişmiş duruma ulaşmıştır. Kanunî zamanının Timar sisteminde bir değişiklik yapılarak Sipahi soyundan gelmeyenlere de Timar ya da Dirlik verilmeğe başlanmıştır. Timarlar II. Selim (1566 - 1574) zamanında bozulmaya başlamıştır. Bu bozulma, II Murat zamanında önüne geçilmez bir hal almış, 1831 - 1858 arasında da Timar teşkîlâtı tamamen kaldırılmış, ama boşluğu da dolduracak bir yasa çıkarılamamıştır. Nihayet 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunu ile fiilî duruma hukukîlik kazandırılmıştır. Başka bir deyimle Devlete ait toprakları işleyen Timarlı Beyler, bu topraklara hukukça da sahip olmuşlardır.

Kısaca özetini verdiğimiz Osmanlı Timar ya da Dirlik düzeni içinde bürokrasinin doğuşuna bakalım.

Osmanlı Devleti, üzerinde oturduğu toprakların egemenliğini korumak için askerlik düzeniyle birleştiren bir düzen halinde toprakları işletmiştir. Bu nedenle, Osmanlı askerlik düzeniyle toprak düzenini ayrı ayrı düşünemeyiz.

Osmanlı Devletinde iki türlü asker vardı: Ücretli askerler; bunlara Kapıkulları da denir. İkinci tip askerler ücretsiz askerlerdir. Ücretsiz askerlere Timar ya da Zeamet sahibi Süvariler, Cebeliler ve Müsellemler dahildi.

Ücretli askerler : Bunlar, Yeniçeriler, Cebeciler, Topçular, Top arabacılar, Sipahiler, Süvariler, Kumbaracılar, Lâğımcılardır.

Osmanlı Devletinde bu ücretli askerler; subaylar, yeniçeri ağaları bürokrasinin asker kanadını meydana getiriyordu. Bürokrasinin bu kesimi ile Timar sahipleri olan kesimi sonradan birbirleriyle kaynaşacaklar.

Timar ve Zeamet sahibi olan : Osmanlı Devleti timarlarının askerî, malî ve yönetim yönünden birçok önemi vardır. Timarlara topluca Dirlik denir. Timar ya da Dirlik düzeninin kökü, yukarıda anlatıldığı gibi, islâmî hukuka dayanır. Büyük İslâm Devletlerinde olduğu gibi, Osmanlı Devleti de ele geçirdiği memleketlerdeki toprakları, mülkiyeti devlete ait olmakla beraber, yüksek rütbeli askerlerine bölüştürürdü, mülkiyeti devlete ait olmak şartiyle bu toprakları almış olanlardan da bazı görevler yapması istenirdi.

Toprakları kullanma hakkı verilen askerlere Sipahi denirdi. Sipahiler kendilerine verilen bu toprakları kendileri kullanmadıkları gibi, başkalarına da satamazlardı. Çünkü toprakların mülkiyeti Devlete aitti.

Sipahiler, kendine verilen bu toprakları ekip biçmek üzere köylülere vermek zorundadırlar. Köylüler Sipahi tarafından kendilerine verilen bu topraklar için peşin olarak tapu bedeli adı altında vergiler öderlerdi. Aslında, kendilerine toprak verilen köylüler bir nevi toprağa bağlanırlardı. Bu topraktan sonradan ayrılmaları ağır vergilere tâbi tutulurdu.

Köylüler, bu tapu bedelinden başka, yıllık olmak üzere, sayıları 170 e varan ve iki grup altında topla-

nan dinî ve gelenek vergileri adı altında birçok vergiler öderlerdi. Dinî vergilerin başlıcaları çift resmi, ispenç resmi, nim çiftlik resmi, zemin resmi, öşür idi. Gelenek vergileri de ağnam, ağıl, kışlık, otlak, yatak, değirmen, kovan, gerdek, cürüm, cinayet, boyunduruk, tırtıl resmi gibi vergilerdir. Bu vergiler de sipahi tarafından alınır ve sipahinin yıllık gelirini teşkil ederdi.

Burada sipahi ile Devlet arasında bir kamu hukuku ilişkisi vardır. Sipahi, tapu bedelini kamu hukukuna dayanarak köylüden alırdı. Bu durumda sipahi Devletin bir temsilcisidir. Devleti temsilen köylüden vergi alır, buna karşılık bazı görevler yapardı. Ne var ki, Devletin temsilcisi olan sipahiye, Devlet yaptığı işe karşılık ücret vermez, bunun yerine belli toprakların gelirini verirdi. Bu hali ile sipahi Devletin memuru durumundadır. Devlet bu sipahileri kendine düşen görevi yerine getirmediğinden her zaman azil eder ve toprakları da alabilirdi. Sipahiler yukarıda anlatılan dinî ve gelenek vergilerini de köylülerden alırlardı. Bu nedenle de köylü ile sipahi arasında da bir hukuk bağı doğmuş oluyordu. Sipahi, bu vergileri de özel hukuk ilişkilerine dayanarak alırdı.

Görülüyor ki; sipahinin ikili bir durumu var. Birincide Padişahın artı-ürünleri köylülerden toplanmasında aracı olmakta, ama bu ürünleri padişaha bir görev karşılığı olarak vermektedir. Dinî ve gelenek vergilerinde ise artı-ürünü Devletin kendine sağladığı kişisel olanaklardan yararlanarak ele geçirmektedir. Sipahi bir kere toprakların tasarruf hakkını tapu resmi karşılığı köylüye verdi mi, artık bir daha bu toprakları geri alamazdı. Ancak, köylü

bu toprakları üç yıl üst üste işlemez, boz bırakırsa, o zaman geri alabilirdi.

Köylüler, sipahinin onlara verdiği bu topraklara böylece bağlanırlardı. Köylülerin özgürlükleri, bir sözden ibaretti. Kanunî zamanındaki köylüyle ilgili bir yasadan alınan şu parça, köylünün hukukunu bir hayli aydınlatıyor.

«Reaye çiftlikleri, bütün çift, nim çift dahi eksik, dahil defter ve hariç defter, her neyse sipahiye müteallikdir. Saniyen reaye ziraati kabil yerini üç sene boz koymak, sipahiye zarar olduğundan, sipahi ol zararı def etmek için üç yıl boz kalan yeri sahibinden alıp, gayri kimseye vermesi örfen ve kanunen caizdir,» denilmektedir.

Köylü ile sipahinin yaptığı görünürde bir anlaşmadır. Köylü bu anlaşmayı bozamayacağı gibi, anlaşmaya aykırı olarak işlediği toprakları terkederek başka yere giderse, kendisinden çift bozan vergisi adında bir vergi alınırdı. Hattâ, Kanunî zamanında «reaye, çiftini bozarak başka yere giderse, ol yerin hâkimi, köylüyü eski yerine getire» diye emirler ve uygulamalar vardır. Böylece, Osmanlı reaye'siyle Ortaçağ serf'inin kişisel hukukunda bir benzerlik ortaya çıkıyor.

Sipahi tarafından köylüye verilen topraklar, miras yoluyla mirasçılara geçerdi. Yalnız, oğullar bu mirasa sahip idiler.

Dirlikler, büyüklüklerine göre şöyle ayrılırlardı: 19.999 akçeden yıllık geliri az olanlara «timar», 20.000 den 99.999 akçeye kadar olanlara «zeamet», 100.000 akçeden daha çok yıllık geliri olanlar da «has» olarak nitelenirdi. Haslar şehzade, vezir, beylerbeyi gibi kimselere verilirdi. Ve bu kimselerin fay-

dalanmaları, sadece memurluklarının devam ettiği süre içinde olurdu.

Zeametler, subaşı ve askerlere verilirdi. Bu haktan da ancak memurluk süresince yararlanılırdı. Çok nadir halde ölünceye kadar yararlanıldığı görülürdü.

Timarlar da gene görev karşılığı olarak memurlara verilir, bunun yerine görev yapan kimselere ücret ödenmezdi.

Gerek has, gerek zeamet ve gerekse timar sahipleri köylülerin yarattığı artı-ürüne çeşitli vergiler yolu ile padişahla birlikte ortak idiler. Köylünün yarattığı artı-ürünü tüketerek hayatlarını sürdüren sipahiler, birer bürokrat idiler. Bunların hiçbirinin üretim araçları olmadığı halde, Devlet gücüne dayanarak köylüyü sömürdükleri görülmektedir.

Osmanlı Devletinin taşra teşkilâtında bulunan bürokratlar da şunlardı: Sipahiler, Subaşılar, Alay beyleri, Sancak beyleri, Anadolu, Rumeli Beylerbeyi gibi kimseler. Osmanlı Devleti, en genişlediği zamanda 44 eyalet, 163 liva'ya ayrılmıştı. XVIII. yüzyıldan sonra, 26 eyalet, 163 liva, 1800 kazası vardı. Valiler gelirlerini merkez livalarındaki dirliklerden sağlarlardı. Bazen eyaletin birkaç livasının da geliri valilere verilebilirdi. Valilerin işlerini yerine getirmek için, yanlarında âyan adında kimseler vardı.

Osmanlı Devletinde, padişah dışında bulunan tüm görevliler, adı ve ünvanı ne olursa olsun, bürokrasiyi, yönetici tabakayı meydana getiriyorlardı. Hattâ dirlik düzeninin bozulmaya başladığı sıralarda Osmanlı Bürokrasisi bir sınıf karakterini bile kazanmıştı. 1694 yılında bir ferman yayınlanmış ve «malikâne sistemi» adında bir sistem kurulmuştur. Böylece, dirlik sahiplerinin elinde bulunan topraklar, be-

dellerini üç taksitte ödemek kaydıyla özel mülk konusu haline geliyordu. Dirlik düzeninin bozulmasıyla fiilî duruma hukukîlik verilmiş ve Osmanlı Bürokratlarının büyük kesimi, büyük toprak parçalarının mülkiyetine de sahip olmak suretiyle sınıf değiştirmişler ve yarı feodal toprak ağaları sınıfını teşekkül ettirmişlerdir. Bürokrasinin sınıf değiştiremiyen kesimi de Cumhuriyet dönemine kadar bürokrat olarak kalmış, Cumhuriyetin kuruluşuyla Devleti ele geçirmek suretiyle üretim araçlarına sahip olmadıkları halde, köylünün ve işçinin yarattığı artı-ürün, artı-değerden aslan payını almaya devam etmişler, zaman zaman nüfuz ticareti, görevi kötüye kullanma yollarıyla oldukça büyük servetler edinenleri vardır. Nüfuz ticareti kullanarak üretim araçlarına sahip olan bu bürokratlara «bürokratik burjuva» denir. Bugün bürokratik burjuva da millî niteliğini yitirerek kompradorlaşmıştır.

Osmanlı toplumunun içinde bulunduğu toprak düzeni ve üretim biçimini zamanında değiştirerek kapitalist üretim biçimine geçememesi, gelişmekte olan kapitalist ülkelerin doğal pazarları haline düşmesini geciktirmedi. Kapitalizmin gelişebilmesi için ilkin serbest emeğe ihtiyaç vardır. Oysa ki, Osmanlı köylüsü, dirlik düzeni içinde, toprağa bağlı, emeğini serbestçe satamayacak durumda olan kimseydi.

1838 Türk - İngiliz Ticaret Anlaşması, Devleti yarı sömürge haline getirdi. Osmanlı bürokratları bu ticaret anlaşmasının imzalanmasında büyük güç harcadılar. Bu anlaşma ile Türkiye'de 1950 yılından sonra çok güçlenecek olan komprador burjuvazinin de temeli atılmış oluyordu.

Devletin çeşitli cephelerde yaptığı saldırı savaşlarında yenilmesi, harp giderlerinin artması, lükse

ayrılan giderlerin çoğalması, iktisaden büyük güçlükler yaratmağa başlamıştı. Artık, Devlet sarsılıyordu. Batıda gelişen kapitalizmin kazandığı güç ve bilimde, teknikte, eğitimde kazanılan ilerlemeler, Batı Devletlerinin üstünlüğünü kesin olarak Osmanlı Devletine kabul ettiriyordu. Devleti kurtarmak sloganı ile XVIII. yüzyılın başlarından itibaren bir Batılılaşma akımı başladı. Bu akımın öncülüğünü de Osmanlı Bürokratları yapıyordu. Böylece bir batı taklitçiliği ve hayranlığı da ülkeye girmiş oluyordu. Batıda olduğu gibi, sanayileşmek gereğini yerine getirmek, ancak Devlete düşebilirdi. Özel kişilerde sermaye birikimi mevcut değildi. Böylece sanayi hareketinde bir devletçilik başlamış olacaktı.

Kendileri üretim araçlarına sahip olmayan Osmanlı Bürokrasisi, Devletin olanaklarını kullanmadan başka bir eylem yapamazlardı. Bizde Devletçi politika, bürokrasinin hayatını sürdürmesi için başvurulan ve de halka karşı olan bir ekonomi politikası oldu.

Halka karşı bir sanayileşme hareketi ile Batı biçiminde bürokrasinin yaşama özlemi, Lâle Devri içinde halkı bürokrasinin karşısına çıkardı. Böylece de yeniden bürokrasi ile halk arasındaki çelişme güçlenmiş oldu.

Anadolu'da halkın işsizliği, yoksulluğu gittikçe artıyordu. İşsiz kalan halk, 1950 yıllarında olduğu gibi, İstanbul'u doldurmağa başladı. Artık, bir isyanın dış etkenleri de hazırlanmış oluyordu. İşsiz bir kitle İstanbul sokaklarında ateş bekleyen barut fıçısı haline gelmişti. Bu ateşi Patronalı Halil tutuşturdu. Patronalı Halil İsyanı, bizce sarayın ve özellikle bürokrasinin yaşantısına ve düzmece Batıcılığına karşı yapılmış bir isyan niteliğinde idi.

Patronalı Halil İsyanı, padişah ile köylü arasındaki çelişmenin yerini, bürokrasi ile halk arasındaki çelişmenin aldığını ve padişah - köylü çelişmesinin yan çelişme haline geldiğini gösterir.

Devletin ekonomik gücü azaldıkça, padişahın politik gücü azalıyor, bürokrasi de aynı oranda güçleniyordu. Malikâne sisteminin kurulma kararı, Dirlik düzeninin kaldırılması, İmparatorluğun çeşitli yerlerinde gerek eski Timar sahiplerinin, gerekse Âyanların yeni bir toprak düzeni isteklerine ortam hazırlıyordu. Bu toprak düzeni özel mülkiyete dayanan toprak düzeni olacaktı. Âyan ve ağanın yeni özel mülkiyet istekleri ile bürokratların Batılı gibi olma özlemleri böylece birleşiyordu. Bu nedenle bürokratlar ile âyan ve ağalar bir çıkar birliği kurmuş oluyorlardı. Bürokratlar nüfuz yoluyla elde ettikleri servetlere bir hukukîlik de verilmesini istiyorlardı. Gerek bürokratların, gerekse Âyanların istedikleri ve kurmaya çalıştıkları düzen kapitalist düzendi.

Bürokratlarla Âyanı, padişaha ait olan toprakların özel mülkiyetine ayrı ayrı sahip olma istekleri birleştirmişti. Ama padişahın gücünün zayıflaması gerekiyordu. Böylece bürokrasi isteklerini daha kolay yerine getirecekti. Bu nedenle Âyan ile bürokrasiyi bir süre bir arada göreceğiz.

Tanzimat fermanının getirdiği mal güvenliği, servetlerin zorla alınamıyacağı ilkeleri aslında bir yandan Devlet içindeki azınlığın çıkarını koruyor, öte yandan da bürokrasinin istediği hukukî ortamı getiriyordu. Çünkü, bürokrasi bugüne kadar çeşitli nedenlerle hukuk dışı servetler edinmişti. Bürokratlar, bundan böyle artık kapitalist soyguncularının, işbirlikçilerin durumuna düşmekten kendilerini kur-

taramayacaklardır. Bunun tipik örneği Mustafa Reşit Paşa oluyordu. İngilizlerle Osmanlı Devleti arasında 1838 yılında imzalanan ticaret anlaşması bürokrasinin ne yolda olduğunu tipik olarak gösteriyordu. Bürokratların Batıcı politikaları İmparatorluk içinde o zamana kadar oluşmuş bulunan esnaf sanayi ve ticaretinin kökünü kazımaya yetti. İngilizlerle, arkadan anlaşmaya katılan diğer devletlerle, yapılan ticaret anlaşması, yabancılara kara gümrüğünü kaldırıyordu. Bu nedenle bizim sanayi ürünleri İç Gümrüğe bağlı olduğundan, yabancı mallarla başa çıkılamamış ve küçük sanayimiz birden ortadan kaldırılmıştı. Memlekette işsizlik başlamış, üretim düşmüş ve Devletin giderleri de karşılanamaz hale gelmişti. Devleti kurtarmak amacıyla bürokrasi çıkar yolu dış yardımlar ile borçlanmada buldu. Böylece, Devlet ilk olarak 1854 yılında Kırım Savaşı sıralarında kapitalist devletlerden ilk borcu alıyordu. Bu borç 1863 yıllarında 1 milyar Fransız frangını aşmıştı. Artık bürokrasi iyice çıkmaza girmiş, onun Devleti kurtarma çabası da sonuçsuz kalmıştı.

Borçlanmanın arkasından kapitalist devletlerin ekonomik ve sosyal baskıları başladı. Böylece yabancı sermayenin Osmanlı ülkesine girmesi bürokrasi tarafından kabul edilmek durumunda idi. 1863 yılında Osmanlı Bankası, Deutche Bank kuruluyor, 1881 yılında Duyunu Umumiye Devlet içinde devlet oluyor, 1863 de Amerikan Koleji, 1868 de Fransızca öğrenim yapan Galatasaray Lisesi açılıyordu. Artık, ekonomik ve kültürel emperyalizm Osmanlı Ülkesine yerleşmişti. Bunlarla birlikte, bürokrasinin düzeni demokratlaştırma çabaları devam ediyor, 1876 da I. Meşrutiyet, 1908 de II. Meşrutiyet ilân ediliyor, İttihat ve Terakki iktidara geliyor, sonra bürokrasi-

nin eseri olarak, Osmanlı Ülkesi, Sevr Barışı ile yıllarca önce ülkeye girmiş, emperyalist devletler tarafından paylaşılıyordu.

İttihat ve Terakkiciler emperyalizmin güçlü koruyucuları ve işbirlikçileri idiler. Onların iktidarları zamanında yabancı sermaye tıpkı bugünkü gibi korunmuştu. O zaman da yabancı sermayeye ait işyerlerinde çıkarılan grevler ertelenmiş, işçilerin yürüyüşleri ve mitingleri dağıtılmış, sendika kurmayı ve grev yapmayı yasaklayan kanunlar çıkarılmıştı. Tatili Eşgal Kanunu gibi.

Bürokrasinin bir kesimi, yurdun bu şekilde paylaşılmasını istememişlerdi. Bu nedenle aydın - subay katları, küçük burjuvanın bütün kanatlarını da birleştirerek Kurtuluş Savaşını başlatacaktı. I. Kurtuluş Savaşı küçük bir azınlık olan aydın - sivil - subay kesimin öncülüğünde diğer küçük burjuvanın, işçilerin, yoksul köylülerin katılmasıyla başarılmıştı. Savaş bittiği zaman yeni bir devletin kurulması görevi de bürokrasi tarafından yerine getirilecekti. Çünkü, emekçi halk kitleleri, kendi dünya görüşlerine uygun bir devleti kuracak ve işletecek güçte değillerdi.

1923 yılından sonra bürokrasi C.H.P. içinde örgütlendi. Bu parti 27 yıl iktidarda kalarak bugünkü Türkiye'nin içinde bulunduğu çözüm bekleyen sanayileşme, ulusal geliri artırma, bağımsızlık, işsizlik, eğitimsizlik, mesken, kısaca yok olma ve var olma gibi temel sorunların doğmasında etkili oldu. Başka bir deyimle ya bu temel sorunları çözmek istemedi, ya da çözmek için yol gösteren kimselerin düşüncelerine değer vermedi. Aslında bürokrasi, kendini savaş sonrasının verdiği bir psikoloji ile en doğru yolda ve en güçlü sayıyordu.

Bürokrasinin Nitelikleri : Bürokrasinin temel niteliklerinden birisi, toplumda oluşan değişmelerin önüne durması, değişmenin uygulanmasına direnmesidir. Politik iktidarların ortaya koyduğu devrimci kurallara, yasalara ve eylemlere, bürokrasi kendi çıkarına uygun bulmazsa direnir, bu kuralları uygulama zorunda kaldığı zaman verimsiz çalışma yöntemiyle kendinden istenen görevi zamanında ve yeterince yerine getirmez. Bürokrasinin bu verimsizliği en çok kendini kapitalist düzende belli eder. «Bugün git, yarın gel» politikası bürokrasinin çalışmadaki davranışını ve halka karşı tutumunu gösterir.

Bürokrasi, politik iktidarların ortaya koyduğu Sosyal Devlet ilkelerine bile direnir ve eski Devlet görüşünün geçerli kalmasına çaba harcar. Bürokrasinin bu direnme, gecikme ve görevi yapmama gibi davranışlarının temel nedenleri vardır. Bürokrasi daha önceki düzen tarafından şartlanmış, tutum ve davranışları otomatlaşmış, yeniliklere uyamaz duruma getirilmiştir. Yeni görevler ondan yeni düşünme, yeni enerji harcama ve artan bir çaba isteyecektir. Bu da onun daha çok yorulmasını ve yıpranmasını doğuracaktır.

Bürokrasinin direnmesinin bir başka nedeni de onun yapısından gelmektedir. Bürokrasi daha önce de anlattığımız gibi kapitalistlerle birlikte emekçi sınıfların yarattığı artı-ürünü paylaşır. Hele payının emekçi halk sınıflarından çok olduğu dönemlerde bürokrasi bu çıkarına karşı duramaz. Ve bu nedenlerle, devrimci dönüşümlere, sosyal devlet uygulamasına, sosyalist düzenin kurulmasına grup olarak katkıda bulunmaz. Keza, bürokrasinin üst kesimi, yani payı emekçi sınıfların payından çok daha büyük olan kesim, bir azınlık olarak hiçbir zaman kapitalist düzenin

karşısına geçmez. Ama bunlar arasında tek tek de olsa kapitalizme karşı çıkanların bulunması, anılan azınlık hakkındaki yargıyı değiştirmez.

Bürokrasi, sadece bir yönetim organı değil, aynı zamanda politik bir güce de sahiptir. Burjuva ile bürokrasiyi ayıran özelliklerden birisi budur. Burjuva üretim aracına ve ekonomik güce sahip olduğu için, politik güce de sahiptir. Oysa ki, bürokrasi ekonomik güce sahip olmadan da siyasal güce sahip olabilmektedir.

Bu nedenle bürokrasi ile politik güç arasında meydana gelen çelişmeler bizde zaman zaman büyümüş, örneğin, D.P. iktidarı zamanında bürokrasinin sık sık politik iktidara pasif yollardan da olsa karşı çıktığı görülmüştür. İktidar, bürokrasiden bir eylemin yapılmasını istemiştir. Bürokrasi daha çok C.H.P ye bağlı olduğu için ve bu parti de iktidarda bulunmadığından D.P. ye karşı bürokrasinin direnmesi, âdeta bir parti direnmesi niteliğini kazanmıştır. Böylece, C.H.P. iktidarda olmadığı halde, bürokrasi aracılığı ile iktidarı yıpratmış, isteklerini bürokrasiye yaptırabilmiştir. Ne var ki, bürokrasinin bu davranış biçimi gökten inmez. Daha önce içinde bulunduğu toplumun sosyal, siyasal ve tarihî gelişimi ile kültürel ve ekonomik yapısına bağlıdır. Başka bir deyimle toplumun alt yapısı tarafından şartlandırılmıştır. Kişi, içinde bulunduğu bu maddî çevreden birçok etkiler alır. Bu etkiler kişinin davranışları ve düşünceleri üzerinde yön verici bir nitelik kazanır. Kişinin düşüncelerini, onun içinde bulunduğu hukuk çevresi, ahlâk, din, gelenek ve görenekler, başka bir deyimle ideolojik yapılar etkiler. Öyleyse, bürokrasinin davranışlarını şekillendiren, onun içinde yaşadığı maddî gerçeklerdir. Üretim, bölüşüm bi-

çimleri, üretim güçleri ve özellikle üretim âletleri, doğa şartları, insan toplulukları, bu maddî güçler arasındadır.

Maddî koşullar ve güçler değiştiği zaman, bürokrasinin de düşünce ve davranışlarını değiştirmesi zorunludur. Ne var ki eski düzenin sosyal ilişkilerinden kalan bazı artıklar, daima davranışlar üzerinde etkisini sürdürür durur. Önemli olan durum şu: Bürokrasi de her zaman düşünce ve davranışlarını değiştirir. Bu düşünce ve davranışlar toplumun maddî yapısındaki değişmelere paralel olarak değişirler. Toplumun önce maddî yapısı değişir, sonra da düşünceleri. Bu nedenle bürokratın genci, eskisine göre daha az tutucu ve sosyalist bir düzenin kurulma hazırlığına katılmada daha etkin olabilir. Nitekim, Türkiye'nin maddî şartlarındaki değişme nedeniyle bürokrasi arasında sosyalizme yakınlık duyan ve sosyalizmin kurulması için çaba gösteren sayısız bürokrat vardır. Şunu da unutmamalıdır ki, Türkiye'de sosyalist harekete katılanlar ve bu harekete öncülük eden kimseler bürokrasinin içinden çıkmıştır.

Bürokrasi, içinde bulunduğu düzenin sürekliliğine dağılmasının gecikmesine büyük katkıda bulunabilir. Örneğin; Osmanlı Bürokrasisi yüzyıllarca Osmanlı Devlet Düzenini ayakta tutmuş ve onun ömrünü uzatmıştır. Osmanlı Dirlik Düzeni bozulduktan sonra da bürokrasi, düzeni daha iki yüzyıl yarı canlı da olsa ayakta tutabilmiştir.

Bürokrasi, ortam bulduğu zaman, çağdaş siyasal kurumların görevlerini de yerine getirebilir. Örneğin: Osmanlı Devletinin sona erip, yeni Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasında Türk bürokrasisi siyasal kurumların yapacağı görevi bir sınıfmış gibi yapmaya çalışmıştır.

Bürokrasi sosyalist değişmeler karşısında, çok daha fazla direnme durumu gösterebilir. Ama, bu direnme yanında bürokratların tek tek sosyalizme ilgi duyduklarını görmek her zaman mümkündür. Bürokrasinin grup halinde sosyalist devrime katılmak istememesinin temel nedeni, sosyalist üretim biçiminde artı-değerin emekçi sınıflar dışında paylaşılması diye bir durumun olmamasıdır. Sosyalist düzen içinde bürokrasi, artı-değer paylaştığı kapitalist ortaklarını yitirdiği gibi, ulusal gelirden emekçi sınıflara düşen paydan da çok büyük farklı bir pay alamaz.

Egemen sınıflarla aralarında bir hayli bilgi, görgü ve teknik üstünlükler de bulunan bürokrasi, yatırdığı bu emeklerin karşılığını, ulusal gelirden payının tam verilmesi şeklinde istemektedir. Türk bürokratları bugün elde ettikleri gelirleriyle, hak ettikleri yaşama tarzına sahip değildirler. Kendilerinden daha az emek yatırmış ve daha mutlu hayat yaşayan egemen sınıfların yaşayışları bürokrasi tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bu ister bir kıskançlığın, isterse kapitalizme karşı olmanın sonucu bulunsun. Vardır ve bir gerçektir.

Memleketimizde gelişmekte olan sosyalist akım, tüm sömürülen halkın içinde bulunduğu hayata bir ışık tuttuğu gibi, bürokrasinin de hayatına ışık tutmaktadır. Sosyalist dünya görüşü içinde bürokrasinin bir kısmı kendi varlıklarını bulmaktadırlar. Örneğin; öğretmenler ve bir kısım subaylar bunlar arasındadır.

Bu gerçekler karşısında bürokrasi hakkında yargıda bulunurken genellemeye, dönüşü olanaksız yargılara gitmemek gerekir sanıyoruz. Bize düşen görev egemen sınıflar ile arası açılan bürokrasinin çeliş-

melerinden yararlanarak onu gücümüz yettiğince işçi sınıfının savaşına çağırmak olmalıdır. Yoksa, bürokrasi genel olarak tutucudur, sosyalist akıma karşıdır gibi yargılar, bürokrasinin hiç olmazsa onun sosyalizme yaklaşan kesimini kaybetmekten başka hiçbir işimize yaramaz. Egemen sınıflar bürokrasinin gücünü karşılarına dikmemek için bürokratları yetiştirirken, kendi çıkarları yönünde yetiştirmeğe, seçmeğe, yükseltmeğe bakarlar. Örneğin; memleketimizde 1945 den sonra yapı değiştirmiş olmasına rağmen C.H.P., öğretmenleri, subayları, memurları hâlâ kendi yanlarında saymaktadır. Bunun nedenlerinden birisi bürokrasinin sosyal yapısından, bir ötekisi de bugünkü bürokrasinin C.H.P. yararına yetiştirilmiş, onun çıkarlarını yurt çıkarları saymış olmalarından ileri gelmektedir. C.H.P. bürokrasiyi kendi çıkarlarına uygun olarak yetiştirdiği ve şartlandırdığı halde, bunlar arasından kendi çıkarlarına uygun davranışlar göstermeyen bürokratları da görevlerinden uzaklaştırmada kuşkuda bulunmamıştır. Bugün, sosyalist hareket içinde bulunan bürokratların bir haylisi C.H.P. nin bu şekilde davranışı ile karşılaşmış ve görevlerinden dışarıya atılmış kimselerdir.

D.P. devri döneminde din görevlilerinin yetiştirilmesi, keza, D.P. de bulunan egemen sınıfların egemenliklerinin sürdürülmesinde bir araç olarak kullanılıyordu. Bununla birlikte, din görevlilerinin egemen sınıfların iktidarlarının devamına hizmet etmesi isteği, 1945 yıllarında ilk önce C.H.P. den gelmiştir. Türbelerin açılması, okullara din derslerinin konması gibi.. Son bir örnek de A.P. nin Toplum Polisi örneğidir. A.P. iktidarı egemenliğini sürdürebilmek için toplumdaki gelişme ve kaynaşmaları polis zoruyla bastırmak istemiş, A.P. militanlarından Toplum Po-

lisleri yetiştirmiştir. Ne var ki, % 80 i yoksul ailelerin çocukları olan Toplum Polisleri kiminle ve ne için dövüştüklerinin bilincine varmakta gecikmeyecektir. İşte o zaman bu polis yoluyla iktidar özlemi de sonuçsuz kalacaktır.

Bürokrasinin hâkim sınıflar lehine şartlanıp, yeni değişme ve gelişmelere karşı durmasının en iyi örneklerinden birisi de 1952 yılından itibaren sayıları çoğaltılmaya başlanan İmam Hatip yetiştirilmesidir. Burada sömürülen halk çocukları, egemen sınıflar yararına şartlandırılarak sosyalist hareketlere ve devrimci düşüncelere karşı kimseler olarak yetiştirilmektedirler. Bu örneklerin tam karşıtı bir örnek de 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri örneğidir. Köy Enstitülerinde yetiştirilenler, bir süre sonra annelerinin, babalarının, yakınlarının, tüm köylü sınıfının sömürüldüklerini anlamakta gecikmediler. Bu nedenle emekçi halkın yanında oldular. Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler ve yöneticiler kapitalist düzenin eğitim anlayışına ve iktidarın bu konudaki direktiflerine açık ya da saklı yollardan direnmeye başladılar. Onların bu direnişleri iktidarların hoşuna gitmiyordu. Önce, C.H.P. iktidarı, daha sonra da D.P. iktidarı, Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin direnen militan kanatlarını koparmağa çalıştılar. Ama bu çaba boşuna idi. Bürokratlar hem sömürülen halk kitlesinden gelmiş, hem de sömürülen halk kitlelerinin yararına bir eğitim ile yetiştirilmişlerdi.

D.P. den sonra onun devamı olan A.P. iktidarları zamanında işçi sınıfından ve sömürülen köylü sınıfından yana olan öğretmenlere yapılan baskı durmadı. 1965 den sonra bu öğretmenler Türkiye Öğretmenler Sendikası içinde örgütlenmeye başladılar. Bu örgüt, davranışları ile egemen sınıfların rahatını

kaçırdı. Örgütün Genel Başkanı Feyzullah Ertuğrul Ankara'dan alınarak Elâzığ'ın Karagedik köyüne sürüldü. Ama bu hareket boşuna idi. Arkadan gelen Sendika Genel Başkanı Fakir Baykurt da aynı eylemi daha yaygın olarak sürdürecekti. A.P. si iktidarı Fakir Baykurt'u birkaç kere Bakanlık emrine aldıktan sonra, birkaç kere de görevini ve görev yerini değiştirdi. Ama, öğretmenlerin içinde bulundukları maddî hayat şartları onları sürekli olarak işçi sınıfının ve sömürülen köylü sınıfının yanında olmaya iteliyordu. Nitekim, 7 Temmuz 1969 da yapılan Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Kongresinde yeniden genel başkan seçilen Fakir Baykurt şöyle diyordu: «4 haneli bir Anadolu köyünden, Brezilya başkentindeki gecekondulara kadar milyonlarca insan dün ve önceki gün hiç görmediğimiz kadar yoğun bir sömürü altındadır. Bu sömürü, yeni emperyalizmin sömürüsüdür. Önümüzde sömürücülük olmayan sosyalizmi kuran ve kurmağa başlayan ülkelerin sayısı artmaktadır. Bütün bunların ortaya koyduğu yargı şudur: Dünyada bir mevsim değişikliğinin tam eşiğinde bulunmaktayız. Dünya bugünkü üretim biçiminden (kapitalist) daha ileri bir üretim biçimine geçecektir. Kapitalizme kıyasla sosyalizm daha ileri üretim biçimidir. Eskiyen, dönemini dolduran gider, yenisi gelir. Onların dediği değil, (egemen sınıflar), tarihin dediği olacaktır. Yalnız, Türkiye değil, bütün dünya sosyalist olacaktır.

«Sınıflı bir toplumda ve dünyada kimden yana olduğumuzu saptamak bizim için zor değildir. Biz işçiden, işsizden ve köylüden yanayız. Biz, topyekûn sömürülen halktan yanayız. Bunun için de devrimciyiz. Devrimci olmanın ilk koşulu budur. Biz öğretmeniz, Devlet memuruyuz. Ama, egemen sınıfların

uşağı ve çocuk avutucusu değiliz,» demektedir. Böylece de öğretmenler, egemen sınıfın yanında olmadıklarını açık ve seçik olarak kamu oyuna bildirmiş oluyorlardı.

Bürokrasinin bir başka niteliği de kurumlaşma gücü kazanabilmesidir. Bürokrasi bir kere kurumlaştı mı, artık topluma damgasını basar. Bürokratların da boyunu aşar. Bürokratlar içinden çıktığı sosyal sınıfların yaşantılarının üstünde bir yaşantıya girerler. Emekçi sınıfları kendilerinden daha aşağı görürler. Tarihimizin bir kesiminde, hiç olmazsa 1940 yılına kadar bürokrasi kurumlaşmış durumda idi.

Çoğunluğu küçük burjuva, işçi, yoksul köylü çocuğu olan bürokratların, ana - babalarının yaşamları dışında bir yaşamı hiç de düşünmeden, üzülmeden yaşamalarında bürokrasinin dünden beri kurumlaşmış olmasının büyük payı vardır. 1950 yılından sonra bürokrasi kurumlaşma niteliğini yitirmiş ve bugün parçalanmış durumdadır. Türkiye'de egemen sınıfların istekleri de budur. Bürokrasinin onlara rakip olmaması. İşte bu nedenle, bürokratların atanmaları, nakilleri, yetiştirilmeleri, yaşamalarının düzenlenmesi hep egemen sınıfların çıkarını öngörmektedir. Yıllardan beri bekleyen personel reformunun gecikme nedeni bu. Personel Kanununun yürürlüğe girmemesinin nedeni de budur. Egemen sınıflar, bürokrasinin yeniden güçlenmesini istememektedirler. Kökü ta 1838 lerden öteye giden, uzun zaman Osmanlı Devletine bir sınıf olarak egemen olan, Devleti yöneten, bir kesimi ile Kurtuluş Savaşında öncülük eden, daha sonra yeni kurulan devleti en az 1950 yılına kadar yöneten bürokrasinin güçlenmesi, dün içinde örgütlendiği ve yıllarca iktidarda kalmasını sağladığı C.H.P. nin bile işine gelmemektedir. Daha

önce de belirttiğimiz gibi, C.H.P. bir sosyal yapı değiştirerek, varlığında toprak ağalarını, kompradorları ve büyük bürokratları toplamaktadır. Bu nedenle de C.H.P. artık bürokrasinin yanında değildir. Yurt sorunlarında bürokrasi ile aynı davranışı göstermemektedir. Nitekim, Yargıtay Başkanı İmran Öktem'in ölüsüne saldırılması olayında Anayasa'nın değiştirilmesi kampanyasında, bürokrasi yalnız başına kalmış, yıllarca onun sırtından iktidar süren C.H.P. bürokrasinin yanında yer almamıştır.

Egemen sınıfların partilerinin bu tutumu, bürokrasinin yadın kanadı olan öğretmenlerin, subayların ve sanatçıların gözünden asla kaçmamıştır.

Bu durumda ve buna benzer olayların doğması karşısında bürokrasinin hiç olmazsa karşısında olmamak, sosyalist teoriye uygun olduğu oranda her hareketini desteklemek gerekir.

Bürokrasi kendi grubunun egemenliğini de sürdürmek çabasındadır. Bu nedenle bazı ahlâk, gelenek, görenek, hukuk yargıları da geliştirmiştir. Bu değer yargılarını emekçi sınıflara da yaymak suretiyle onları da yanlarına almak istemektedirler. Ama, bu yana alma, hiçbir zaman emekçilerin sömürülmesinin önünü almak için değildir. Türk bürokrasisi, Kurtuluş Savaşında işçileri, köylüleri ve küçük burjuvanın diğer katlarını yanına almış, savaş bittikten sonra köylü ve işçilerin yaşamları ile tahsildar ve jandarmadan başka hiç kimse ilgilenmemiştir. Köye ve işçi mahallelerine giden iki insan, biri jandarma, bir diğeri de tahsildar. Üçüncü bir insan köy öğretmenleri olmuştur.

Bürokrasi ile Egemen Sınıfların İlişkileri : Bürokrasi küçük burjuvayı egemen sınıflara bağlar.

1920 den 1940 a kadar Türkiye Büyük Millet Meclisinde bürokrasi en büyük grup idi. Bu nedenle önemli de bir ağırlığı vardı. Yurt kesimindeki tüm bürokrasiyi ilgilendiren yasalar hızla ve kolaylıkla çıkıyorlar ve uygulanıyorlardı. Bu yasaların uygulanmasında aksaklıklar azdı. Bütün bürokratların yaşamları emekçi halkın yaşamlarından göze batacak kadar ayrıcalıklı idi. Köyde bulunan bir öğretmen, ilçedeki bir müdür, ilçenin orta halli halkından bile çok iyi yaşam düzeni içindeydiler. Özellikle, yoksul halkın gözüne batan bu ayrıcalık uzun zaman devam ederek halkta bürokrasiye karşı bir kin ve düşmanlık geliştirdi.

1940 yılına kadar T.B.M.M. üyelerinin % 25-19 u sivil bürokratlar, % 20 - 14 de asker bürokratlardan, toplam olarak sivil - asker mecliste % 45 - 33 oranında idi. Ama zaman geçtikçe bürokratların yerlerini üretim araçlarına sahip olan egemen sınıfların temsilcileri almaya başladı. Ağalar, tüccarlar, ithalâtçı ve ihracatçılar B.M.M. de yoğunluk kazanmağa başladılar. Tersine, bürokratlar da gittikçe mecliste azalıyorlardı. Bu tarihî olay gösteriyor ki, üretim araçlarına sahip olmadan, bir başka deyimle ekonomik güce sahip olmadan politik gücü sürekli olarak elde tutmanın olanağı yoktur.

Bürokratlar uzunca bir süre Devletçi Politika ile bu eksikliklerini gidermeğe çalıştılarsa da halktan yana olmayan bu Devletçi Politika onların politik güç olarak kalmalarına uzun zaman yardımcı olamadı. Nitekim, 1957 yılında sivil bürokratların oranı % 9 a, askerlerinki de % 4 e düştü Türkiye B.M.M. üyeleri arasında. Özellikle, 1950 yılından sonra şekli demokrasiyle egemen sınıflar arasındaki çelişme-

ler keskinleşmeğe başladı. Politik iktidar ilk önce bürokrasinin öğretmen ve subay kesimiyle karşı karşıya gelmişti. Bunların terfii, çalışma ve yetiştirilmelerinde uygulanan program ve metodları değiştirmek gerekiyordu. Nitekim, Amerikan Emperyalizminin de desteği ve önderliği ile orduda ve okullarda uygulanan eğitim ve öğretim programları yöntemleri değiştirildi. Ordudaki program ve yöntem değişmesinin ne gibi sonuçlar doğurduğunu bilmemekle beraber, okullarda eğitim konusunda yapılan değişiklikler tamamiyle emperyalizme bekçilik edecek kafaların yetiştirilmelerini amaç ediniyordu. Öğretmenlerden; petrol, toprak, işsizlik, işçi, köylü, sağlık, maden, ulusal kalkınma, millî gelir bölüşümü ile ilgili sorunlarla ilgilenenlerin birçokları ya görevlerinden atıldılar, ya da sindirilmeğe çalışıldılar. Amerikan emperyalizmi, egemen sınıfları her konuda yalnız bırakmamak ve bürokrasinin egemen sınıfların soygununa karşı çıkmasını engellemek için iktidarın görev alanlarının tamamında birer danışman, barış gönüllüsü bulundurdu. Böylece de egemen sınıfların yetersizliği, Amerikan Emperyalizminin bilimsel, ekonomik ve politik destekleriyle emekçi halktan saklanabildi. Eğer Amerikan emperyalizmi Türkiye'ye oturmasaydı, Türk bürokrasisinin parçalanması, hele egemen sınıfların güçlenmesi gecikecekti. Politik iktidarlar eğitim, seçme, terfi yollarıyla bürokratları egemenlikleri altına almağa çalışırken bürokratların ulusal gelirden aldıkları paylar da millî gelir oranında artmıyordu. Nitekim, 1950 - 60 yılları arasında ulusal gelir % 38 arttığı halde, bürokrasinin gelirinde % 13 bir azalma görülmüştür. Ulusal gelirin bölüşülmesinde 1960 yılından sonra da belirgin bir değişme görülmemektedir. Emekçi sınıflarla beraber

vergilerin % 60 ını ödeyen bürokrasi, millî gelirin ancak % 18 ini alabilmektedir.

Bürokrasinin zaman zaman uysallık göstermesi, egemen sınıfların iktidarlarının ortaya koyduğu görevleri yapması, egemen sınıflarla arasındaki çelişmelerin gelişmesine ve büyümesine hiç de engel olmamıştır. Çünkü, bürokrasi ile egemen sınıflar arasındaki çelişme, politik iktidarı ele geçirme ve ulusal gelirden arslan payını kendine alma çelişmesidir. Durum böyle olmakla beraber, dün bürokrasinin büyük bir kesimi, onun ilk örgütü olan C.H.P. iktidarı yardımıyla bu çelişmelerini ortadan kaldıracağını sanıyordu. 1950 - 60 yılları arasında Demokrat Parti ile mücadele eden bürokratlar, eski partileri olan C.H.P. nin iktidarından yarar umdukları için bu mücadeleyi sürdürüyorlardı. Ama koalisyon döneminde nispeten de olsa iktidarda bulunan C.H.P. den bürokrasi beklediklerini bulamadı. Çünkü, C.H.P. artık eski yılların sosyal yapısına sahip olan bir parti değildir. Daha önce de söylendiği gibi, C.H.P. nin de merkez ve taşra örgütlerinde ağalar ve komprador burjuva ağırlık kazanmıştı. Bürokrasiyi şeklen kazanmak için C.H.P. nin egemen sınıfları, «ortanın solu» sloganını ortaya attılar. Ortanın solu, aslında bürokrasinin çıkarına bir düzen kurmayacak, bugün çeşitli egemen sınıf partilerinde dağınık halde bulunan egemen sınıfları biraraya getirecekti. Nitekim, C.H.P. Genel Sekreterinin bürokrasiyi kaybetme pahasına halka inme! politikası ve davranışları da bunu gösteriyordu. Bugün bürokrasi içinde sosyalizmin kurulmasına ve emekçi sınıflarla işbirliği edilmesine gereklik duyan bürokratların çoğaldığı bir gerçektir. Bürokrasi işçi ve emekçi sınıfların yanında olmak isterken, köylü ve işçi sınıfını yanına alarak iktidara gelme rü-

yası görmemektedir. Bugün daha gerçekçi bir tutum içindedir. Emekçi sınıfların iktidarı olan sosyalizme, emekçi sınıfların öncülüğü ile gidilebileceğine, az da olsa, inanmaktadır. Sosyalist bilince varmış olan bürokratlar; artık antiemperyalist savaşın ve de sosyalizmin kurulmasının bürokrasinin öncülüğünde gerçekleşemiyeceğine, başka ülkelerin örneklerine dayanarak inanmaktadırlar.

Bürokrasinin böylesine sosyalist bilince ulaşan aydın kesimi küçük bir azınlık da olsa T.İ.P. in saflarına geçmekte ya da T.İ.P. in paralelinde olmaktadır. T.İ.P. in saflarında ya da paralelinde olmakla da artık, bürokratlar kendi gruplarının değil, emekçi sınıfların ve tüm ulusun kurtuluşuna hizmet etme düşünce ve eylemindedirler. Bu davranışları ile yabancılaştırılmış oldukları hayatlarına yeni dönmektedirler. Türkiye'de bürokratların almakta oldukları ücretler, onları buna zorlamaktadır. 18.12.1963 de genel ve katma bütçeli kurumlarda çalışan 268.913 memurun, 44.145 i 400, 93.895 i 401 - 600, 45.113 ü 601 - 800, 37.418 i 801 - 1000, 15.396 sı 1001 - 1250, 13.350 si 1251 - 1500, 7.500 ü 1501 - 2000, 9.401 i 2001 - 3000, 1.015 i de 3000 liradan yukarı ücret ya da maaş almaktadırlar. 400 ilâ 600 lira ücret alanların sayıları 138.040 ediyor. Bu da genel toplamın % 50 sinden fazlasına varır. 82.531 memur da 600 ilâ 1000 lira arasında maaş veya ücret almaktadır. Bunlar da genel ve katma bütçeli kurumlarda çalışan memurların % 30 udur. Başka bir deyimle 400 ilâ 1000 lira arasında maaş ya da ücreti olan memurlar, % 80 den fazladır. (1)

---

(1) 1965 nüfus sayımı - Ankara, 1969.

Gene bu memurlardan kira ile bir evde oturanlar % 50 nin üzerindedir. Bu memurların yarısına yakını 100 - 250 lira ev kirası ödemektedirler. 400 - 500 lira arasında kira ödeyen sadece 2.219 memur vardır. Bu gelir ve gider tablosu Türk bürokrasisinin içinde bulunduğu ekonomik koşulları gayet iyi gösterir.

Durumunu böylece çizdiğimiz bürokrasinin diğer sınıflarla olan ilişkilerini de inceleyelim.

Bürokrasinin Emekçi Sınıflarla İlişkileri : Bürokrasi, kendisi üretici bir sınıf olmadığı ve üretim araçlarına da sahip bulunmadığı nedeniyle, emekçi sınıflarla olan ilişkileri şimdiye kadar çok zayıf kalmıştır. Esasen, bu ilişkilerin zayıf kalmasında bürokrasi ile emekçi sınıflar arasındaki temel çelişmenin de büyük etkisi vardır. Bürokrasi kendini her zaman egemen sınıfların yanında ve hizmetinde gördüğü sürece, emekçi sınıfları ezmiş ve egemen sınıfların emekçi sınıfları sömürmesi ortamını hazırlamıştır. Greve çıkan bir işçi, toprak ağasının hizmetini terkeden bir köylü, bürokrasinin gözünde, horlanan değersiz insanlar olmuştur.

Bürokrasiyle emekçi sınıflar arasındaki ilişkilerde mevcut çelişmeler iki yönlüdür. Bir kere bürokrasi egemen sınıfların emekçi sınıfları sömürmesinin ortamını hazırlamakta ve sömürülmeye yardım etmektedir. Bu nedenle, bürokrasiyle emekçi sınıfların aralarında bir çelişme doğuyor. Bürokrasinin tüm yönetimi uygulayan ve düzeni yürüten bir kesim olarak iktidarla ilişkisi bir yönetim ilişkisidir. Bu yanı ile bürokrasi ona emir veren, onu görevlendiren, egemen sınıflara bağlılık göstermek ve yönetimi gerçekleştirmek zorundadır. Bu yönetimi gerçek-

leştirirken de, emekçi sınıfların ezilmelerine bilerek ve bilmeyerek hizmet etmektedir.

Bürokrasinin tüm sosyal sınıflara gerekli emri verme ve onları yönetme durumu bürokraside emekçi halkı küçük görme, horlama, zulüm ve eziyet etme eylemini geliştirmektedir.

Emekçilerin gözünde bu davranışları nedeniyle, bürokrasi; kendilerinden başka bir insan durumundadır. O üstün bir insandır, Devlet adamıdır, üstünde Devletin egemenliğini taşır. Uygulamada bürokrasi, emekçi sınıfların vatandaşlık hakkından doğan görevlerini kolaylıkla ve isteyerek yerine getirmez. Bu nedenle, emekçiler bürokrasiyle olan ilişkilerini ancak egemen sınıflar aracılığıyla kurmaktadırlar. Egemen sınıflar emekçilerin yönetimden bekleyip de sahip olamadığı hizmetleri sağlamada, bir aracı olmaktadırlar. Bu aracılık bir yandan bürokrasiyi halka daha uzak gösterirken, emekçi sınıflar ile egemen sınıfların sosyal ilişkilerini de güçlendirmektedir. Emekçiler kendilerine yapılan bu aracılık hizmetinden dolayı, egemen sınıfların üyelerine minnet duymaktadırlar. Emekçilerin bu minnettarlığı da egemen sınıfların onları sömürmesinde kolaylık ve bir örtü görevi görmektedir. Yoksul köylünün ağaya bağlılığının ekonomik nedenleri yanında bu vâsilik, koruyuculuk nedenleri de vardır. Özellikle emekçi köylü, görünüşte, ağasının bu kendini koruma davranışına karşı büyük minnet duymaktadır.

Bürokrasinin bu niteliği yüzünden yüzyıllardan beri emekçi halk, bürokrasiyle olan ilişkilerinde, araç olarak kendini sömüren egemen sınıfların üyelerini kullanmıştır. Gene bu nedenledir ki; politik iktidara ağasını, tüccarını, fabrikatörünü getirmektedir. Hal-

kın bilinçlenmesinde bürokrasinin bu cins davranışlarının ters etkileri olmuştur. Ama, artık bürokrasinin egemen sınıfla olan çelişkileri zamanımızda gittikçe büyüdüğünden, bürokrasi kendine yeni dost ve ortaklar aramaktadır. Bu dostlar ve ortaklar sosyalistler olduğu zaman, bürokrasi sosyalizmin kuruluşuna katkıda bulunurken, hâkim sınıflarla olan çelişmesini de genişleterek sürdürür. Daha şimdiden bürokrasinin sosyalist olanlarıyla emekçi sınıflar arasında eşitliğe, insanlığa, vatandaşlığa dayanan yeni ilişkiler gelişmeğe başlamıştır. Sosyalist bir öğretmenin öğrencisini karşılaması, özellikle emekçi sınıfların çocuklarına başka davrandığı görülmektedir. Sosyalist bir doktor, derhal çevrede emekçi halkın saygısını kazanmaktadır. Oysa bürokratlar, sosyalist aydınlar ve emekçi sınıflar tarafından bilinçlendirilebildiği ölçüde tutulmaktadır. Ama, bu emekçi ve sosyalist bürokrat yakınlaşması egemen sınıfların hoşuna gitmeyen bir davranış oluyor. Egemen sınıflar bu nedenle, iktidar yetkilerine dayanarak, bürokrasinin sola kaymasını önleyici eylemlerde bulunmaktadırlar.

Emekçi sınıflarla bürokratların sosyalist dünya görüşünde birleşmeleri, egemen sınıfların en çok korktuğu bir davranış oluyor. Egemen sınıflar bürokratlarla emekçi sınıfların işbirliğini; memur ve asker politikayla uğraşamaz. Öğretmen toprak reformu, petrol, maden, yabancı sermaye gibi sorunlarla ilgilenemez. Bunlar memurlara yasaklı faaliyetlerdir, diye bürokrasinin bu kesimi sıkı baskı altında tutulmaktadır. Bürokrasinin bu kesimini teşkil eden öğretmenler, subaylar ve diğer küçük memurlar, orta ve yoksul halkın çocuklarıdırlar. Bu nedenle, yurttaki sosyalist akım, bunları hızla sarmakta-

dır. Bugün sosyalist kitapları en çok okuyan bürokratlardır. Bu nedenle, bürokrasi, üst kesimi dışında, açık ya da saklı olarak emekçi sınıfların dünya görüşlerine hizmet etme yolundadır. Bu çığır açılmıştır. Grup halinde bürokrasi, emekçi sınıfın iktidarına hizmet edemese bile, kişi olarak büyük katkılarda bulunacağından hiç kuşkumuz olmamalıdır.

Bürokrasinin kendi sınıfı olan küçük burjuvayla olan ilişkilerini bir yandan emekçi sınıfları ile olan ilişkilerine, öte yandan da egemen sınıflarla olan ilişkisine benzetebiliriz. Bürokrasi sosyal ilişkilerinde kendini daha çok egemen sınıfların hayat koşulları içinde bulmaya çalışır. Arkadaşlıkları, eğlenceleri, evlenmeleri ve diğer sosyal ilişkileri hep egemen sınıflarla, daha yakından, kurmağa çalışır bürokrasi. Kısaca, egemen sınıflarla ilişki kurmak, bürokrasiyi en çok doyuran bir davranıştır. Bürokrasi, küçük burjuvayı egemen sınıflara bağlar.

Çeşitli nedenlerle bugün lise ve lise ayarındaki okullarla yüksek öğrenim kurumlarında eğitim gören çocukların büyük bir kısmı bürokratların çocuklarıdır. Bunun önemli bazı sonuçları vardır. Bürokratlar tam karşıya alındığı zaman, aydınlar kitlesinin bu potansiyelinden yararlanma olanağı bir hayli zorlaşır.

Bürokrasinin Çelişik Yanları : Bürokrasi, kendi içinde çelişmeleri bulunan bir gruptur. Bugün, ister istemez içinde bulunduğumuz bozuk düzenin ömrünü uzatmak ve onu sürdürmek zorundadır. Öğretmen olarak düzenin eğitim görüşünü uygulamak, memur olarak kırtasiyeciliği ve güvensizliği yaşatmak, subay, hizmetli olarak da düzeni beklemek durumundadır. Onun görevi bu. Bürokrasi, yukarıda da söy-

lediğimiz gibi, egemen sınıflara karşı çıktığı, onların yararına olan görevleri geciktirdiği, yapmadığı zaman karşısında egemen sınıfların hışmını ve zulmünü bulur. Görevinden atılır, sürülür, terfi ettirilmez.

Bürokrasinin üst kesimleri eğer büyük merkezlerde değilse, daima çevresinden, yaşantısından şikâyetçidirler. Alt kısmı, küçük memurlar da daha çok emekçi sınıflara yakınlarsa da, egemen sınıfların koruyucu ilişkileri ve bilinçlenmemiş olması nedeniyle henüz emekçi sınıflarla işbirliği etmekte, ekonomik olarak ezilmesine rağmen, gönüllü değildir. Büyük, küçük tüm bürokratların ilde, ilçede oturdukları, dinlendikleri, eğlendikleri yerler ayrılmış durumdadır. Bir ilçede memurların, öğretmenlerin toplandığı dernekler, lokaller vardır. Bu dernek ve lokaller, bürokrasi ile emekçi halk kitleleri arasına büyük kale duvarları çekmektedir. Son zamanlarda Türkiye Öğretmenler Sendikasının lokallerinde emekçi sınıflarla eğitim ve bilinçlendirme yönünden kurulan ilişkiler henüz gelişip güçlenmemiştir.

Bürokrasinin asıl çelişmelerinden birisi de ayakta tutmağa çalıştığı düzen tarafından ezilmesidir. Kendi eliyle kendini mengenede sıkıştıran insan durumundadır bürokrasi. Mengenede bürokrasi, emekçileri sıkıştırırken, bu arada kendilerini de sıkıştırmaktadırlar.

Bürokrasinin Sınıf Değiştirmesi : Bürokrasinin üst kesimi; kendine verilen yönetim, denetim görevlerini kötüye kullanarak her zaman mal, mülk, sermaye edinebilir. Devlet bankalarında çalışan müdürler, dara düşmüş bir tüccara, ağaya ödeyeceği kredi karşılığı açıktan belli bir para alabilirler. Ke-

za, Devlet fabrikasında yapılan üretimi satmakla görevli olanlar, müteahhit ve aracılarla anlaşarak kendilerine belli bir gelir sağlayabilirler. Devlete ait bir inşaatın ihalesinin yapılmasında belli kişilere öncelik ve olanak sağlamak suretiyle gene gelir sağlayabilirler. Özellikle, bu nüfuz ticareti, iktisadî devlet teşekküllerinde daha çok görülmektedir. Bürokratlar, bu çeşitli yollardan edindikleri mal ve varlıklarını bir süre sonra da üretime yatırabilirler. Ve böylece de üretim araçlarına sahip olmuş olurlar. İşte bürokrasinin kendilerine verilen yönetim olanaklarını kötüye ve çıkarlarına kullanmak suretiyle üretim araçları edinen kesimine de bürokrat burjuva denir. Memleketimizde bürokratik burjuvanın sayıları bir hayli kalabalıktır. Ama, bu burjuvazi de 1945 yılından sonra kompradorlaşmağa başlamıştır. Sınıfsal niteliği gereğiyle bürokratik burjuvazi, zaten kendini komprador burjuvazinin yakını saymaktadır. Böylece de bürokrasi sınıf değiştirmiş olmaktadır.

Bürokrasiye Karşı İzlenecek Politika : Egemen sınıflar ile bürokrasinin tümü arasında yukarıda anlattığımız çelişmeler vardır. Bürokrasi zaman zaman da olsa, egemen sınıfların politik iktidarlarının karşısına çıkmaktadır. T.P.A.O. görevlilerinin, D.P.T. görevlilerinin, Anayasa değişikliğinde subayların, eğitim düzeni çıkmazı için öğretmenlerin, üniversite reformu için yüksek öğrenim görevlilerinin karşı çıkmaları gibi..

Bu çıkışlar karşısında egemen sınıflar güç duruma düşmekte ve ödünler (tavizler) vermektedirler. Egemen sınıfların bu durumlarından sosyalizm için yararlanmak ancak daha önceden bürokrasi ile köprüleri atmamış olmak, ilişkileri de kesmemiş bulun-

makla mümkündür. Daha önce de söylediğimiz gibi; bürokrasinin Anayasa ve yasalar içinde olan, sosyalist eylemi kolaylaştırmak, ulusal bağımsızlık yollarını açmak, niteliğinde olan devrimci ve ilerici olan her düşünce ve eylemi desteklenmelidir. Bürokrasi ile ilişkilerin koparılmamış olması, sosyalist düşünce ve eylemlerin yayılmasında da kolaylıklar sağlıyacaktır. Bürokratların bazılarına bakarak tümünün sosyalist akımın karşısına duracağı ön yargısı, tehlikeli bir yargıdır. Bürokratlarla kurulacak kişisel ilişkilerden sosyalizm için yararlanmak olanağı her zaman vardır. Bürokrat, görev yaparken başka, toplum içinde ve yalnız iken de gene başka davranışlar gösterir. Kendisi ile başbaşa konuşulduğu zaman, çoğunlukla sosyalist akıma karşı olmayacak, ya da tarafsız kalmış bulunacaktır. İnsanın davranışları bir bütün olduğundan, kişisel ilişkiler, genel görev ilişkilerinde sertlikleri mutlaka kırar, gevşetir. Ayrıca, bürokrasinin emekçi sınıflara yaklaşması düşünülmeyen üst kesimi, eğer küçük yerlerde görev yapıyorsa, sürekli olarak hayatından şikâyetçidirler. Bundan sosyalizm için yararlanmalıdır. Sert ve katı olmamak gerek.

Bürokratlarla olan ilişkilerde unutulmaması gerekli olan davranış, sosyalist hareket ve düşünceden asla taviz vermemektir. Bürokrasiyle kurulacak ilişkiler, bürokrasinin emekçi halka karşı giriştiği Anayasa dışı eylemlerinin karşısına çıkmamayı asla engellememelidir. Çünkü, bürokrasi halka karşı çıktığı ve onu horladığı zaman egemen sınıfların yanındadır demektir.

Bürokrasinin kendisi bağımsız bir sınıf olmadığı için, hemen her zaman bir sınıfla işbirliği etmek

zorundadır. Ve daha çok da egemen sınıflarla dayanışma kurmayı özler bürokrasi. Ama, bürokrasinin emekçi sınıflardan yana da çıkmayacağını, özellikle orta ve küçük memur kesiminin söylemek olanağı yoktur sanırım. Bürokrasiyle olan ilişkilerde, emekçi sınıfları tecrit edecek her türlü düşünce ve davranıştan kaçınılmalıdır. Ve bürokrasinin sosyalizme kazanılamıyacağı ön yargısını da genelleştirip, ona kesinlik vermemelidir. Bürokrasi ile olan ilişkilerde, sosyalist tecriden ödün vermemek kaydıyla her somut olaya somut çözüm aramak gereklidir. Son olarak bürokrasinin eğitilmesi, yetiştirilmesi ile sosyalizme kazanılmasını da düşünmelidir. Örneğin; çoğunluğu yoksul köylü çocuğu olan öğretmenlerin, subayların yetiştirilmesi, sosyalizme onların kazanılmasını sağlar. Unutmamalı ki, bugün, Türkiye'de sosyalist harekete aydın olarak yön verenlerin hemen tamamı, daha önce de söylediğimiz gibi, dün birer bürokrat idiler.

Bürokrasiyi egemen sınıfların kucağına atacak her hareketten şiddetle çekinmelidir. Bürokrasinin eğitilmesi, T.İ.P. in yurt sorunları karşısında tutum ve davranışları, ulusal yararların, ulusal bağımsızlığın gerçekleştirilmesi gibi konularda göstermesi gerekli olan eylemlerine bağlıdır.

Her somut olay dikkatle ve zamanında değerlendirilmeli, özellikle öğretmen, bilim adamı, sanatçıların, subayların, ülkücü bürokratların uğradıkları haksızlıklar karşısında, egemen sınıfların partilerinden daha önce davranılmalıdır. Türkiye bütün sınıflarıyla birlikte bir gelişim ve başkalaşım içindedir. Donuk ve ön yargıya dayanan, bilimsel niteliği bulunmayan hareketlerden her zaman kaçınılmalıdır.

Toprak Ağaları, Kapitalist Çiftçiler Sınıfı :

Kendisi üretici olmadığı halde emekçi sınıfların, özellikle köy emekçileriyle küçük köylülerin, emeklerine sahip çıkarak yaşayan egemen sınıflardan birisi de toprak ağaları ve kapitalist çiftçilerdir.

Kapitalist çiftçiler ile toprak ağaları aynı sınıfın insanları sayılamazlar. Yarı feodal durumdaki ağalar ile kapitalist çiftçiler her ne kadar gelirlerini topraktan sağlarlar ve köy emekçilerinin emeğine dayanarak üretim yaparlarsa da aralarında benzerlikten çok temel ayrılıklar vardır.

Kapitalist çiftçiler serbest köy emekçilerinin emeklerini mevsimler içinde, para karşılığı satın alarak kullanırlar. Ağalar çalıştırdığı köy emekçisine ücret yerine, elde edilen üründen belli oranda bir pay verirler. Kapitalist çiftçilerin gelirleri kâr biçiminde olduğu halde, ağaların gelirleri toprak rantı şeklinde olmaktadır. Ağaların üretim amacı daha çok kendisinin ve köylünün tüketimi için olduğu halde, kapitalist çiftçilerin üretimlerinin amacı pazar içindir. Ağa da elde edilen ürünlerin bir kısmını satarsa da bu bir sermaye biriktirmek için değil, satılan ürünlerle başka ihtiyaçlarını gidermek içindir. Örneğin; buğdayı satar, parası ile elbise alır. Burada buğday - para - elbise gibi bir ekonomik maliyet vardır. Başka bir deyimle, malın satımı yeni bir mal satın almak içindir. Oysa ki, kapitalist çiftçi böyle yapmaz. O, üretimi, sermayesini geliştirmek için yapar. Yani, para ile makina, tohum, toprak, emek satın alır, ürün elde eder, sonra bu ürünü gene paraya çevirir. Bu parayı da yeni yatırımlara ayırır. Ağa ise artık ürünü sattığı zaman bunun tamamını yer, tüketir. Bu nedenle ağa sermaye birikimine hizmet etmediği halde, kapitalist çiftçi sermaye biriktirir.

Ağanın çalıştırdığı köylüler ile kişisel ilişkileri de vardır. Köylüler üzerinde ağa toprağa sahip olması nedeniyle ekonomi dışı bir baskıda da bulunabilir. Kapitalist çiftçinin mevsimden mevsime çalıştırdığı özgür köy emekçileri üzerinde böyle bir baskısı yoktur. Köy emekçileri her istedikleri zaman çiftlikten ayrılabilirler. Ağalar ile kapitalist çiftçileri ayıran bir öge de üretim biçimidir. Kapitalist çiftçiyle köy emekçisinin ilişkileri daha çok şehir emekçisi ve şehir kapitalistinin benzeri olduğu halde, ağa ile köylünün ilişkileri daha geri bir düzen olan feodalizmin artıklarını taşır.

Kapitalist çiftçi sermayesinin bir kısmını şehre yatırıyor ve şehirde sanayi, ticaret gibi ekonomik faaliyetlere katılıyor. Bugün şehirde kapitalist çiftçinin fabrikası, oteli, ticaret acentaları, lokantaları, sinemaları, depoları, oto garajları ve başka işletmeleri vardır. Kapitalist çiftçi ile komprador burjuvazi ikilisi şehirlerde kenetlenmiş durumdadırlar. Bu nedenle, kapitalist çiftçi ile komprador burjuvazi çıkar dostluğu olan sınıflardır. Komprador burjuva bir yandan yabancı sermaye ile pompalanırken, diğer yandan da kapitalist çiftçinin sağladığı sermaye ile büyümektedir. Başka bir deyimle, komprador kapitalizmi, kapitalist çiftçi aracılığıyla köye de girmiş durumdadır. Ne var ki, şehirde komprador kapitalizminin temsilcilerinin emperyalizm ile işbirliği, ortaklığı açıkça görüldüğü halde, kapitalist çiftçinin yabancı sermaye ile dayanışması bugün açıkça görülmemektedir. Bu nedenle de gerek köy emekçilerinin, gerekse küçük burjuvazinin emperyalizm hakkında bilinci gelişememiştir.

Yukarıda anlattığımız nedenlerle ağa ile kapitalist çiftçiyi eş anlamda görmüyoruz. Bunlar ayrı ay-

rı sınıflardır. Ağa sözü topluluğumuzda uzun geçmişi olan ve yaygın bulunan bir söz alması gereği, birçok kimseler özellikle II. Dünya Savaşından sonra palazlanan kapitalist çiftçiyi de ağa saymaktadırlar. Oysa ki, bunlar sınıfsal nitelik bakımından ayrılık gösterirler. Ağa ile kapitalist çiftçinin ayrımı önemli niteliklerinin ortaya konması, bilinmesi bu sınıflar hakkında izlenecek olan sosyalist politikaya ışık tutar. Toplumumuzda kapitalist çiftçi de ağalığın gelişmesi sonucu doğmuştu. Bu sınıfın yayılıp gelişmesi, büyümesi 1940 yıllarından sonraya rastlar. Tarım ürünlerinin birdenbire fiyatlarının yükselmesi, tarım âletlerinin yurda bol miktarda sokulması, kapitalist çiftliklerin kurulup gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Ağa Sınıfının Doğuşu : Ağa sınıfının doğuşunu topraktaki üretim ilişkilerinin dışında düşünemeyiz. Daha önceki bölümlerde yer yer komprador burjuvaziyi ve küçük burjuvaziyi, bürokrasiyi anlatırken zorunlu olarak ağa sınıfının da doğuş ve gelişmesi hakkında kısa da olsa bilgi vermiştik. Şimdi, ağa sınıfının kaynağı hakkında daha geniş açıklamalarda bulunacağız.

Hemen şunu söyliyelim ki; ağa sınıfının kaynağı tek değildir. Aşağıda görüleceği gibi, Osmanlı Devletinde mevcut arazi çeşidi kadar çeşitli kaynağı var ağalar sınıfının. Keza, Cumhuriyet döneminde de yeni bazı kaynakları buna eklemek gerek. Ne var ki, konuyu ilk önce genel çizgileriyle ortaya koymada yarar vardır. Bu nedenle de ilkin Osmanlı Toprak Düzenine bakmak gerek.

Osmanlı toprak düzeninin adı Dirlik düzenidir. Bu söz, bugün de halk arasında «hazır dirliğimizden

olduk» geçimimizden olduk anlamına kullanılır. Dirlikler hakkında daha önce bilgi vermiştik. Keza, dirliklerin bozulmasıyla hayatına son verildiğini, Arazi Kanunu ile de dirlik sahiplerinin fiilen sahip oldukları araziye hukukça sahiplendiklerini söylemiştik. Böylece de Osmanlı Dirlik Düzeni sonucunda elinde kalan topraklarıyla dirlik sahibi, bugünkü adıyla toprak ağası sınıfını meydana getiriyordu.

Tımarlı beylerin, yani dirlik sahiplerinin sonradan toprak ağaları sınıfına dönüştükleri, tarihin ortaya koyduğu bir gerçektir. Ama, toprak ağası sınıfının kaynağı sadece bu değildir. Osmanlı Devletinde Dirlik konusu olan topraklar, Devletin mülkü olan, ekilip dikilen topraklardı. Bu topraklara mirî arazi denirdi. Bunun dışında Osmanlı topraklarında arazi şu bölümlere ayrılmıştı: (1)

1 — Memlûk (mülk olabilen) arazi,
2 — Mirî arazi (Devlete ait),
3 — Vakıf arazi (ayrılmış),
4 — Metruk arazi (terkedilmiş),
5 — Mevat arazi (ölü).

Memlûk arazi, kişilerin mülkü olabilen arazidir. Memlûk araziyi sahibi istediği gibi kullanır, satabilir. Arazi sahibi bunu başkasına bağışlayabilir, kiraya verebilir. Bu arazi miras yoluyla mirasçılara kalabilir. Devlet mülküyle ilişiği yoktur. Memlûk arazi alım - satım, miras yoluyla kazanılabileceği gibi, ölü araziyle devlete ait mirî arazilerin satın alınması yoluyla da elde edilebilirdi.

Osmanlı Devleti paraya muhtaç olduğu zamanlarda, parayı borçla sağlayabileceği yerde, Devlete ait olan mirî arazileri şahıslara satmak suretiyle te-

(1) Toprak Hukuku, S. Berki Ankara.

min ederdi. Borçlanma Devletin şahsiyetini ezer sayılıyordu o zaman.

Osmanlı Devletinin bitmeyen saldırı savaşları ve bu savaşlarda ele geçirilen ülkelerin toprakları, savaşta başarılı olan fatihlere karşılıksız olarak verildi. Böylece de mülk arazi kazanılmış oluyordu. Ölü durumda bulunan, tarıma elverişli olmayan arazileri açan, değerlendiren kimselere de bu araziler tarımı teşvik amacıyla verilirdi. Bu yoldan da mülk arazi edinilebiliyordu. Başka bir mülk edinme yolu da, vakıf yoludur. Vakıf yoluyla da mülk arazi edinme imkânı vardı.

Çeşitli kaynaklardan toprakları mülk edinmek yolları varsa da bunların en önemlileri ki, bugünkü büyük toprakları meydana getirir, dirliklerin bozulmasıyla elde edilenleridir. Cumhuriyetin kuruluşuyla da birlikte bazı azınlıkların, özellikle doğuda Ermenilerin dışarı atılmaları sonunda topraklarına el koyan kimseler de bugünkü ağa sınıfı arasında bulunan kimselerdir.

Bir başka toprak edinme yolu da, köy tüzel kişiliğine ya da Devlete ait toprakları meşru olmayan yollarla tapulu mülk haline getirmektir. Bu usule daha çok tapu müessesesi kurulduktan sonra başvurulmuştur. Başkalarına ait toprakları, özellikle savaşa gidip dönmeyenlerin topraklarını tapulamak suretiyle de arazi elde edinilmiştir. Bunların yanında bu saydıklarımız ve dirlik düzeniyle ilişkisi bulunmayan Osmanlı Devletinin kurulmasından önceki yıllarda, araziye sahip olan bazı Doğu Aşiretleri Reisleri de vardır.

Yukarıda saydığımız yolların her birisi bugünkü toprak ağaları sınıfının toprakları kazanmasını ve bir sınıf niteliğine ulaşmalarını sağlamıştır. Ama,

tekrar ediyoruz, alanları 100.000 dönüme varan topraklar dirliklerin bozulmasıyla elde edilen topraklardır. Ve bugün bu toprakların mülkiyetinin Devlette olduğunu savunanlar vardır. Biz de aynı kanıdayız. Arazi Kanunu tımarlı beylere bıraktığı toprağın mülkiyetini bırakmamıştır. Dirlikler dağıldığı zaman, gelirleri bu dirliklerin gelirleriyle karşılanan memurlara Devlet tarafından maaş verilirken, dirlik sahiplerine de mağdur olmamaları için dirliklerin değişik gelirleri ölünceye kadar onlara maaş olarak bağlanmıştır. Bu düşünce, yukarıdaki dirliklerin bozulmasıyla ellerindeki toprakları kendilerine tapulayan düşünce ile çelişik görülmektedir.

1926 yılında kabul edilen Medenî Kanun da; Devlete ait arazilerin kişi mülkü olabileceği hükmünü hiçbir yerinde taşımamaktadır. Keza, mevcut kanuna göre tapulu mallar ve Devlet mülkü, zaman aşımı yoluyla da kazanılamaz. Öyleyse, bugünkü büyük çiftliklerin hemen büyük bir kısmının mülkiyeti Osmanlı Devletinde olduğu gibi, Osmanlı Devletinin mirasçısı olan Türk Devletine aittir.

Toprak Ağaları Sınıfının Nitelikleri : Memleketimizde toprak ağası sınıfı da emperyalizmin en yakın dostu ve en sadık taraftarıdır. Toprak ağaları sınıfının varlığı yurdumuzda iç dayanışmayı sürekli olarak bozmaktadır. Çünkü; toprak ağaları ile onların yarı feodal ilişkiler altında çalıştırdığı köylüler arasında büyük çelişmeler vardır. Toprak ağaları bugün sadece üretim araçları gücüne değil, teokratik (din gücüne de) dayanmaktadırlar. Yurdumuzda Doğu ve Güneydoğu illerimizde birçok toprak ağalarının şeyhliklerle de ilişkisi vardır. Toprak ağaları sömürdüğü köylü kitlesini sürekli olarak kapalı bir

toplum halinde tutmağa çalışmaktadır. Bu nedenle okul, sağlık örgütleri, karakol, yol gibi uygar eserlerin köye girmesini istememişler ve istememektedirler. Bugün okur - yazarlık oranının en düşük olduğu yurt kesiminin, ağaların güçlü olduğu kesim olması bir tesadüf değildir. Ama, Doğunun ve Güneydoğunun bugün içinde bulunduğu koşulların tam nedeni; sadece ağaların etkileri olmayıp, C.H.P. nin Doğuya ait uyguladığı gayri insanî ve gayri millî politikanın da büyük etkileri vardır. Ağaların etkisi altında bulunan insanlar vatandaş muamelesi görmemişlerdir. Toprak ağaları sınıfı bugün millî birliği ve beraberliği de bozabilecek bir sınıftır. Egemenliğini sürdürebilmek için emperyalizm ile dost olabilecek bir sınıftır. Nitekim, saldırıya uğramış memleketlerde toprak ağaları emperyalistlerin, sadık iç dostları olmuşlardır. Emperyalizm ağalar yardımıyla memleketi rahatlıkla yönetebilme ve sömürebilme fırsatını bulmuştur. Bizim Kurtuluş Savaşında da buna ait yer yer örnekler vardır.

Toprak ağaları sınıfı, egemenliği altında tuttuğu halkın politik isteklerine de karşı çıkmakta, demokratik bir düzenin yerleşmesine engel olmaktadırlar. Toprak ağalarının bulunduğu yerlerde kanunlarımızın uygulanması büyük engellerle karşılaşmaktadır.

Toprak ağaları sınıfı memleketimizde geri bir üretim düzenini sürdürmekte ve ayakta tutmağa çalışmaktadırlar. Bu sınıfın sanayileşmemize engel olan birçok faaliyetleri vardır.

Ağaların köylü sınıfı ile olan ekonomik ilişkileri bir başka özelliklerini ortaya koyar. Ağalık, köylü ile ilişki kurulmadan mevcut değildir. Her zengin köylü ağa değildir. Ağa, üretimde yoksul köylüleri

çalıştıran ve onlara emekleri karşılığında bir miktar ürün veren ve onlar üzerinde bu nedenle sosyal baskısı bulunan kimsedir. Ağa, köylünün sosyal ilişkileri üzerinde de etkili olur. Evlenme, akrabalık, eğlence, sağlık, eğitim, miras gibi ekonomik ve sosyal ilişkiler çok zaman ağanın dolaylı ya da doğrudan kontrolünden geçer. Bugün memleketimizin 43 ilinde 2.074 köyde, Köy İşleri Bakanlığı tarafından yapılan sayımlara göre; 701 köy ya bir kişiye, ya bir aileye, ya da bir aşirete aittir. Bu nedenle ağalar sınıfı bugün sadece topraklara değil, topraklarıyla birlikte köye ve köylüye de sahiptir. Ağaların pek önemli niteliklerinden birisi de kendi koymadıkları yasalara uymayı sevmemeleridir. Ağalar kendi yasalarını kendileri koyup, kendileri yürütmek isterler. Bugün Doğu ve Güneydoğu illerimizde yasa koyucu durumda olan ağaların bulunduğu bilinmektedir.

Toprak Ağalarında Sınıf Değiştirme : Tarım üretiminde kullanılan üretim âletleri, üretim bilgi ve tekniği, makina, pulluk, sulama, gübreleme, ilâçlama, pazarlama, tarım emekçisi köylünün bilgi ve görüsü gibi konularda olan gelişme, üretimi de etkiledi. Makina çeki aracı olarak kullanıldığı zaman, emeğin verimliliği arttı ve elde edilen üretimde çoğalma sağlandı. Öküz ya da atın gücüyle zamanında ekime hazır haline getirilemeyen topraklar, makina yardımıyla, kısa zamanda ekime hazırlanıyor, kuru tarımcılığın doğurduğu birçok sorunların çözülmesine yardım ediliyordu. Toprağın zamanında işlenip, yağmurların tarlada toplanması gibi. Keza, makinenin tarıma girmesiyle, çekim hayvanı besleme sorunu kalmıyor, hayvan gücüyle işlenemiyen otlaklar tarla haline getiriliyordu. Örneğin, 1938 yılında 41.068 mil-

yon hektar ile memleket topraklarının % 53,9 unu tutan otlak ve çayırlar 1948 de 38.330.000 hektar ile % 49,3 e, 1955 de 31.054.000 hektar ile % 40 a, 1963 yılında da 23.557.000 hektara düşmüş ve memleket topraklarının % 36,2 si mera ve otlak olarak kalmıştır. Bu sayımların incelenmesi gösteriyor ki, 1938 yılından bu yana 13.000.000 dekar otlak ve çayır tarla haline getirilmiştir. Başka bir deyimle, makinaların yardımıyla ekilip dikilen tarla ve bahçe alanları % 17,7 oranında genişletilmiştir. 1950 yılında işlenen arazinin sadece % 8,6 sı traktörle işlenirken, 1963 yılında bu oran % 15 e yükselmiş ve işlenen alan da 1.244.000 den, 3.702.000 hektara yükselmiştir.

Keza, hasat makinaları uzun hasat zamanını azaltırken, daha ucuz hasat olanaklarını da beraberinde getirmiş, kurutma, dranaj (süzme) usulleri, kanal açmalar, kışın sulardan, yazın susuzluktan zarar gören ürünlerin verimlerini artırdı. Sulama yöntemleri gelişti. Hastalık ve haşere salgınlarıyla yok olan ürünlerin zamanında ilâçlanması ürün verimini arttırdı. Yolların açılması, köylerle pazarların bağlanması, köylere kadar motorlu taşıt araçlarının hiç olmazsa bahar ve yaz mevsimlerinde köylere giderek, ürünlerin kısa zamanda pazarlara ulaştırılması olanaklarını sağladı.

Değişen bu teknik ve teknolojik koşullar, elbette ekonomik ilişkileri, sosyal ilişkileri de etkilemesin olamazdı. Nitekim, bu değişme, üretim alanından önce öküzleri, sonra da köy emekçilerini kovmaya yetti. Öküzler kasaba doğru yol alırken, köy emekçileri de büyük kentlerin kenar yerlerindeki gecekondularında toplanmak üzere yorganları omuza, çocukları heybeye alarak yola çıktılar. Köye giren bu de-

ğişme, kentte hazır bir emek yığını meydana getirdi. Bir işsizler ordusu doğdu. Artık rahatlıkla komprador burjuva, insan emeğinin en ucuz olduğu bir ülke ve tatlı kârlar ülkesi olarak, ülkemizi emperyalizmin temsilcilerine rahatlıkla duyuruyordu.

Ağa sınıfının topraklarının işlenmesinde ve hasadında olan bu değişme, köy emekçilerinin emekleriyle ortaklık halinde işlenen topraklarını tarım araçlarının, makinaların yardımıyla, ücretli kimselerin işlemeleri olanaklarını hazırlıyordu. Traktör şöförü, batöz ustası gibi. Böylece ağa, artık ortak yerine, ücretli köy emekçisi çalıştırmaya başladı. Üretim tekniği ile ağa da değişmişti. Bir yerde bu değişme üretim biçiminde olan bir değişmeydi. Üretim biçimi yarı feodal bir üretim olmaktan çıkmış, kapitalist bir üretim olmuştu. Ağa da artık ağa değil, kapitalist çiftçi (köy burjuvası) idi. Ağanın sınıfı da değişmiş oluyordu.

Toplumumuzun yeni güçlenen kapitalist çiftçileri, başka deyimle köy burjuvazisi bu sosyal sınıf değiştirmesi nedeniyle bir süre bocaladı. Eski alışkanlığı gereği ürünlerinin gelirini büyük kentlerde tüketmeğe çalıştı. Arkasına kadar açılan banka kredileri kapısı 1945 yılından sonra iyice aralandı. Bu zamana kadar % 36 olan tarım krediler % 41 e çıkarıldı. Böylece de yeni kapitalist çiftçi güçlendirilmiş oluyordu. Kısa zaman sonra kapitalist çiftçi kompradorlaşmak üzere bulunan millî burjuvazi ile ilişki kurdu.

Bugün, 1963 tarım sayımına göre toprak ağaları, özellikle 1945 den sonra sınıf değiştirmek suretiyle, azalmıştır. Yurdumuzda bulunan 3.378.820 işletmenin 830.075 i ortakçılıkla işletilmektedir. Ancak,

bu ortakçılığın yukarıda niteliklerini saydığımız ağa - köylü ortakçılığı biçiminde olduğu kuşkuludur. Çünkü, ağa topraklarını işleyen ortakçı köylüyü kendine asla ortak saymaz.

Kapitalist Çiftçiler Sınıfı : Yukarıda anlatıldığı gibi, tarıma elverişli toprakların % 18,6 sı tarımcı ailelerin, % 62 si yani 1.550 aile tarafından işlenmektedir. Ve bu topların işletme büyüklüğü de ortalama 3,5 hektardır. Başka bir deyimle, 1963 tarım sayımına göre; işletmelerin % 60 ı 1 - 50 dekar, % 15 i 51 - 100 dekar, % 10 u 101 - 500 dekar, % 004 ü de 501 - 5000 dekar arasındadır. Bu sayılar da gösteriyor ki; traktör ve çağdaş tarım araçları ile işlenmeye uygun düşen topraklar, 100 dekardan fazla olan topraklardır. Bu topraklar toplam ekilen arazinin % 10,4 ünü teşkil ediyorlar. 1000 dekardan 5000 dekara kadar olan topraklar da 367 çiftçi aile tarafından ekilip biçiliyor. Burada asıl önemli olan, 5000 dönümden yukarı olan topraktır. Bu topraklar ekilen arazinin % 24,8 ini teşkil ederler. Ve 38 aile tarafından işletilmektedir.

Görülüyor ki, makinalarla yapılan kapitalist üretim, ancak 405 aile arasında geçerlidir. Bunların dışındaki topraklar üzerinde bahçe, sebze tarımı hariç, kapitalist tarımcılık yapılamaz. Tarım makinelerinin doğurduğu bu ekonomik sonuçlar, kendini politik alanda da gösterdi. Kapitalist çiftçiler komprador burjuvazi ile işbirliği halinde bürokratların iktidarını ellerinden alarak, politik egemenliklerine böylece ulaştılar.

Kapitalist çiftçi sınıfının diğer egemen sınıflarla ve emekçi sınıflarla, küçük köy burjuvazi sınıfıyla, sınıfsal ilişkileri başka başkadır.

Kapitalist çiftçilerin en çok ilişkiler içinde bulunduğu sınıf, köy emekçileri sınıfıdır. Kapitalist çiftçinin bu sınıf ile ilişkisi daha çok ekonomik bir ilişkidir. Başka bir deyimle, emek ve sermaye ilişkisidir. Burada köylü, kapitalist çiftçinin topraklarında özgür emekçi olarak ücretli çalışır. Bu ücretlilik uzun bir yıl boyu olmayıp, mevsimliktir. Ekim ya da hasat bittiği zaman bu işçi - işveren ilişkisi sona erer.

Kapitalist çiftçi ücret karşılığı çalıştırdığı bu köy emekçilerinin yarattıkları artı-değere sahip çıkar. Tıpkı şehir emekçisinde olduğu gibi. Kapitalist çiftçi ile köy emekçilerinin üretim ilişkileri mevsimlik olduğu için, köy emekçileri ekonomik ve sosyal hakların alınmasında zorluk çekmektedir. Kapitalist çiftçi hem bu köy emekçisinin mevsimlik, değişken, hem de tarımdan gelen tutuculuk ve bunun yanında büyük kitleler halinde çalışmamış olmalarından yararlanarak, alabildiğine köy emekçilerini sömürür. Bugün köy emekçilerinin ne bir iş yasası, ne de sosyal güvenliği yoktur. Âdeta, onlar yarı köle statüsü içinde çalıştırılırlar. Yaz geldiği zaman yurdumuzdaki büyük ovalarda örneğin; Çukurova, Amik ovası, Antalya ovası, Gediz ve Söke ovalarında köy emekçilerinin durumları açık ve seçik olarak görülür. Hasat zamanı yaklaştığı zaman, kapitalist tarımın yapıldığı il ve ilçelerimizin topraklarını bir köy emekçileri seli doldurur. Köy emekçisini, kapitalist çiftçi, insan yerine bile koymaz. Ona yemek verme zoru varsa, en kötü yiyecekleri çıkarır. Çukurova'da bir söz vardır «it yemzese ırgat ta mı yemez» denir.

Köy emekçilerinin büyük bir kısmının küçücük toprakları, birkaç hayvanı, keçisi, koyunu da bulunabilir. Bu nedenle köy emekçileri gelirinin tamamı-

nı ücreti ile sağlamadığı için, kapitalist çiftçinin sömürüsü karşısında direnemez. Sadece bir kışlık giyecek, yiyecek sağlamaya bakar. Köy emekçisi küçük mülkü dolayısiyle ücret gelirini, yedek gelir sayar.

Kapitalist çiftçi, köy emekçisinin bu yanlarını bildiği için, onunla ilişkisinde çokluk yasa dışına düştüğü gibi, insanlık ve ahlâk kuralları dışına da düşer. Köy emekçilerinin çalışma saatleri yoktur. Şafakla beraber işe başlarlar, hava kararırken işten bitkin olarak evlerine dönerler. Bu çalışma uzun aylarda gündelik 16 saate kadar çıkar.

Kapitalist çiftçinin küçük köylü ile ilişkisi, üretim ilişkisi değil, sömürme ilişkisidir. Köylü elde ettiği ürünleri, yok pahasına onun elinden alabilmek için kapitalist çiftçi köylü ile ilişkiler kurar. Keza, bu sınıfla olan ilişkilerine politik bir yön de vererek, yürütmüş olduğu düzenin haklılığını köylüye de kabul ettirmeğe çalışır. Kapitalist çiftçi, zaman zaman onun idarî, sağlık işlerinde yardımına koşar. Bu yardım köylüyü kapitalist çiftçiye minnettar hale getirir. Orta köylü, kapitalist çiftçinin hayatına özendiği için, onun parasız avukatlığını ve propagandasını sürdürür. Kapitalist çiftçinin, bu kesim ile olan ilişkisi daha çok köyde kendine bir yandaş, güç sağlamak niteliğindedir.

Kapitalist çiftçinin bürokrasiyle olan ilişkisi, daha çok egemen sınıfların iktidarda olduğunun hatırlatılması ile kurulur. Bürokrasi, çoğunlukla kapitalist çiftçinin sadık bekçisi durumuna girer. Kapitalist çiftçi ile bürokrasinin bu ilişkileri bazan aracılık biçimine de girer. Böylece, Devlet yönetimiyle yapılacak işleri olan emekçi sınıfların, küçük burjuvanın işlerinin görülmesinde kapitalist çiftçi bir

aracı olur. Daha sonra Devletin yaptığı bu hizmete sahip çıkarak, kendi yararına kullanır. Bir nüfus ticareti de böylece doğmuş olur. Kapitalist çiftçinin bürokrasinin sivil - aydın - asker kanadıyla ilişkisi iyi değildir. Kapitalist çiftçi, ta ağa sınıfında olduğu zamandan beri bürokrasinin bu kesimiyle iyi geçinemez.

Kapitalist çiftçinin en sıkı ilişkilerde bulunduğu bir sınıf da komprador burjuvadır. O, bu sınıf ile hem ekonomik, hem de sosyal ve politik ilişkiler içindedir. Komprador burjuvazi, kapitalist çiftçinin kredi kaynağı ve emperyalizmin de öncüsü olduğu nedeniyle bu iki sınıf arasındaki dayanışma güçlüdür. Kapitalist çiftçi sınıfı, kendi arasında da rekabetten dolayı bir çelişme olduğu gibi, komprador burjuva ile de çelişme içindedir. Komprador burjuva ile olan dayanışması güçlü görülmesine rağmen, menfaat çelişmesinden dolayı çürük yapıdadır. Komprador burjuva, kapitalist çiftçinin ürünlerini daha ucuza almak isterken, o kendi ürünlerini gerçek değerine satmak ister. Bu çelişme gene de onların aralarını açacak bir çelişme değildir kanısındayız. Çünkü, hem kapitalist çiftçi, hem de komprador, köy emekçisinin yarattığı artı-değeri bölüşmektedirler. Bu nedenle, ürünlerin düşük fiyata satılmasından çok, onların aralarını daha başka nedenler açar.

Kapitalist çiftçilerin bazıları da sınıf değiştirmektedirler. Bunlar ilkin şehirlerde birer yazıhane kurar, hem kendi mallarını satar, hem de köylülerin tarım ürünlerinin alım - satrmını yaparlar. Böylece tarım ürünleri tüccarı niteliğini de kazanırlar. Kısa bir zaman sonra, tarım gelirlerinin dalgalı ve kararsız olması, sanayi ve ticaret gelirlerinin daha otur-

muş ve çok verimli olmaları, kapitalist çiftçiyi tarım ürünleri ticareti dışında başka ticaret ve sanayi kollarına da yatırım yapmaya iter. Bu hal bazan tarımla ilişkinin kesilmesi, bazan da kesilmeden devam ettirilmesi şeklinde sürdürülür. Çok büyük toprak safipleri arasında bu şekilde sınıf değiştirenlere az rastlanır.

Kapitalist çiftçilerin çocukları, yüksek ve meslekî öğrenim yaptıktan sonra Devlet yönetiminde de görev alırlar. Bu zamanda da bürokratik burjuva sınıfına doğru bir değişme kendini gösterir.

Kapitalist Çiftlikler Nerededirler? : Yurdumuzda 1934 - 35 de ekonomi enstitüsü, 1938 yılında Tarım Bakanlığı Genel Müdürlüğü tarafından yapılan anketlerin ortak olarak verdikleri bilgilere göre: 5.000 dönümden yukarı araziye sahip olan illerimiz şunlardır:

İl	İşletme Sayısı
Tekirdağ	54
Ankara	40
İstanbul	31
Muğla	31
Edirne	25
İzmir	24
Antalya	24
Manisa	23
Niğde	22
Gaziantep	18
Urfa	17
Adana	14

Bursa	14
Eskişehir	13
Çanakkale	10
Kars	10
Aydın	9
Balıkesir	9
Denizli	8
Kocaeli	7
Konya	6
İçel	5
Mardin	2
Kırklareli	2
Samsun	1
Sinop	1
Burdur	1
Yozgat	1
Tokat	1
Kırşehir	1
İsparta	1
Afyon	1
Amasya	1

Bu çiftliklerin sayımlarının yapıldığı günden bu yana birçoklarının üzerine köylerin kurulduğunu, özellikle Tekirdağ ilinde bulunan çiftliklerin üzerinde kurulmuş bulunan köylerdeki köylüler tarafından toprakların paylaşılarak işletildiği görülmektedir. Ama, bunun yanında hâlâ büyük çiftlikler, bu saydığımız illerde mevcut olup, kapitalist çiftlikler haline gelmiş durumdadırlar. Bu büyük kapitalist çiftliklerin sayıları 428 civarındadır.

Prof. Kâzım Köylü'ye göre: Kapitalist çiftliklerin işletme genişliği ve sayıları şöyledir:

İşletme Genişliği Dönüm	İşletme Sayısı
5.000 - 10.000	222
10.000 - 15.000	86
15.000 - 20.000	41
20.000 - 30.000	36
30.000 - 40.000	23
40.000 - 50.000	12
50.000 - 100.000	2
	428

Bu büyük işletmelerin % 50 si 5.000 - 10.000 dönüm, % 20 si 10.000 - 15.000 dönüm. % 10 u 15.000 - 20.000 dönüm arasındadır. Başka bir deyimle, büyük kapitalist işletmelerinin % 80 i 5.000 - 20.000 dönüm arasındadır.

Yukarıdan beri verdiğimiz örnekler, toprak reformunun (toprağın mülk şeklini, işletme şeklini, üretim ve bölüşüm şeklini değiştirmek, büyük toprakların topraksızlara işleme olanaklarıyla birlikte, değeri karşılığı paylaştırmak, küçük işletmeleri de birleştirerek sahiplerinin istekleri içinde işletmek) uygulanmasında 1963 tarım sayımına göre, sayıları 500 e varmayan büyük işletmeler, daha sonra 1.000 dekardan 5.000 dekara kadar olan 3.800 işletmenin, en sonra da 1.000 dekardan 500 dekara kadar olan 11.029 işletmenin kamulaştırılması daha uygun olur kanısındayız.

Bugün egemen sınıflar olarak, özellikle köylü halk üzerinde sosyal ve ekonomik baskı kurmuş olan bu sınıflar, ekonomik baskılarına dayanarak köylülerin oylarını da almak suretiyle politik iktidarı ege-

menlikleri altında tutmaktadırlar. Bu egemen sınıflar yüzünden birçok köylere daha okul girememiştir. Okulun girdiği köylerde de okul, köyde geçerli egemenliği olan bu kimselerin istekleri dışında çalışamamaktadır. Bu sınıflarla yapılacak yasalı mücadele de küçük köylü ile topraksız ya da az topraklı köylü arasında doğan çelişmeleri daima değerlendirmelidir. Küçük köylü ürününü, köy emekçisi de emeğini bu egemen sınıflara sömürttüğü için aralarında sürekli bir dayanışma nedeni vardır.

Egemen Sınıflar, Yeni Sömürgecilik ve Geri Kalmışlığımız :

Egemen sınıfları incelerken, zaman zaman dokunduğumuz emperyalizm (yeni sömürgecilik) ve geri kalmışlığımızın nedenlerini şimdi toplu olarak inceliyelim.

Türk toplumu, tarihin her döneminde, bugünkü gibi geri bir toplum çizgisi göstermiyordu. 16. yüzyılın sonlarına kadar Türk toplumu bugünkü Doğu ve Batının ileri toplumlarından daha ileriydi. Sonra bir dönem geldik ki, toplumumuz, artık, bir daha kalkınma ve ilerleme çizgisini yitirdi. Elbette bu gerilemenin birçok nedenleri vardır. Toplumun yapısından gelen tutucu nedenler, feodal toplum yapısı gibi. Ekonomik nedenler asker, siyasî, eğitimsel nedenler gibi.. Ama, bu nedenlerin arasında birisi var ki, en sonunda diğer eğitim, hukuk, felsefe, siyaset gibi nedenleri etkiler. Ve onların durumlarını belli eder. Bu neden, toplumun ekonomik yapısı, üretim biçimidir. Yani alt yapısıdır. Din, edebiyat, felsefe, hukuk, gelenek ve görenekler de büyük etkilerde bulunmuşlar, ama bunlar alt yapı etkileri kadar güçlü olamamıştır.

Biz toplumun geri kalmasında kişilerin rollerini değil, sınıfların ortak rollerinin büyük olduğunu düşünüyoruz. Bu düşünce, bilimsel bir gerçekle de doğrulanır. Çünkü, toplumdaki her insan yaşamı, düşüncesi, toplumda aldığı yeri, sosyal ilişkileri ile bir sınıfı temsil eder. Tıpkı ormanda bulunan ağaçların her birisinin bir ağaç türünü ve giderek bir bitki sınıfını teşkil ettiği gibi.

Türk toplumunun gerilemesinde, egemen sınıfların büyük payı vardır. Bu sınıfları geriye iten ve Türk toplumunun sanayileşmesini geciktiren rolleri, sanayileşememenin iç nedenini meydana getirir. Bu iç nedenler feodal yapıda olan Osmanlı toplum yapısının ta 17. yüzyıla kadar çözülmesinin önüne geçmişler, böylece de kapitalizmin kurulmasına gerekli olan özgür emeğin çıkmasını geciktirmişlerdir. Bilindiği gibi, Osmanlı feodal üretim ilişkileri nedeniyle, köylü toprağa bağlıdır. Onun topraktan ayrılması günün yasaları ile yasaklanmış, cezaya bağlanmıştır. Oysa ki; Batı Avrupa'da daha 14. yüzyıldan başlayarak özgür emeğin kaynağını teşkil eden köylüler bulunuyorlardı.

Osmanlı topraklarının özel mülkiyeti Devletin, sadece işletme hakkı köylülerindi. Köylülerin ürettiği artı-ürünlerin satımıyla hayatını sürdüren bir tüccar sınıfı da gelişmemiştir. Mevcut tüccarlar, Devletin birer memurları gibi çalışırlar, Devlet tarafından toplanan vergilerden yararlanırlardı. Böylece de hükümdar - sipahi - tüccar ortak olarak köylünün yarattığı artı-ürünü paylaşırlardı.

Batıda yatırdığı sermayeden kâr sağlayarak yaşayan tüccarın yerini, Devlet vergilerinden yararlanarak yaşayan tüccarlar almıştır, Osmanlı Devletin-

de. Böylece de ne feodal hükümdar, ne de feodal sipahi ile tüccar arasında bir çelişme doğmamış, tüccar hiçbir zaman Osmanlı feodal üretim düzenini yıkmak için savaşmamıştır.

Tüccarlar da tıpkı askerler gibi, gördükleri hizmete karşılık bir köyün ya da ilçenin vergilerini toplayarak, aldıklarından, işin başında bile, ezilen sınıflardan değillerdi. Tüccarların politik bakımdan da bir çelişmeleri yoktu. Kendileri yönetimin içinde, yönetici bir sınıf idiler. Hattâ bu yönetim onlara üretim araçlarına sahip olmamalarına rağmen büyük yararlar bile sağlıyordu. Oysa ki, Batıda derebeylerle mücadele eden tüccar, yönetimin, politik faaliyetin de dışında idi.

Kendinin özel üretim aracı olmadığı halde, köy topluluklarının yarattıkları artı-ürünleri paylaşan azınlığın bulunduğu toplum tipine Asya-tipi üretim biçimi denmektedir. «Toprağın özel mülkiyeti olmadan, insanın insanı sömürmesini sağlayan bu üretim biçimi tarihi bakımından ilk sınıflı toplumları teşkil etmektedir.»

Daha önceden biliyoruz ki, insanın insanı sömürmesi, toplumun sınıflara ayrılması işbölümü ve üretim araçlarının mülkiyeti ile oluşmuştur.

Rahatlıkla köylünün yarattığı artı-ürüne ortak olan tüccar Osmanlı toplumunda üretim araçları, sermaye edinmek için bir çaba da göstermemiştir. Ayrıca, nüfus ticareti ve görevi kötüye kullanma suretiyle zaten büyük mal varlıkları da kazanılıyordu. Özel sermaye yatırımı söz konusu olmayınca, teknik gelişme ve sanayileşme de bir gerek olarak Osmanlı toplumunda ortaya çıkmamıştır. Böylece sanayii ve ticareti esnaf sanayii ve ticareti halinde yüzyıllarca

bu yapı değişmeden devam etmiştir. Batı feodalizminde olduğu gibi, derebeyi ile tüccar arasında bir iç çelişme doğmamış ve gelişmemiştir.

Osmanlı toplumunun Asyatik yapısı kendi iç dinamiği ile çözülüp, kapitalist üretim ilişkilerine geçemezken, Batıda kapitalizm güçlenmiş, sanayi devrimi başlamıştır. Kendi dar kabuğunu kıramayan Osmanlı toplumu, egemen sınıfların yönetiminde yeni çıkış yolları arıyordu. Dirlik düzeni bozulmuş, Arazi Kanunu ile toprakların kullanma hakları ölünceye kadar timarlı beylere verilmiş, sonradan bu topraklar haksız olarak özel kişilere de tapulanmıştı.

Egemen sınıfların köylüye uyguladığı iltizam usulü köylüyü ekip dikmekten uzaklaştırmış, savaşlarda yenilgiler birbirini kovalamış, egemen sınıflar yenildiği toplulukların üstünlük nedenlerini aramaya başlamış, ilk önce askerî alanda yenileştirmeler yapılmış, Devleti Avrupa gibi sanayileştirmeye çalışmışlarsa da bunda başarılı olamamışlardır. Çünkü, egemen sınıflar önceden anlattığımız ticaret anlaşmaları ile İmparatorluğu yarı sömürge durumuna getirmişlerdi. Bu ticaret anlaşmaları İmparatorluk içinde bulunan sanayii yıkmış ve ticareti güç duruma sokmuştur. Örneğin: 1868 yılında düzenlenen bir rapora göre, İstanbul'da bulunan 2.750 kumaş tezgâhı 70 e, 250 kemhacı tezgâhı 4 e, diğer dokuma tezgâhları 60 dan 8 e inmişti. Bunun nedeni, 1838 de başlayan İngiliz dokumalarının İmparatorluk sınırları içine gümrüksüz ya da az gümrüklü olarak serbestçe sokulması ve satılması idi. Halep'de bulunan 300 pamuklu dokuma tezgâhından 150 si, 100 basma, mendil yapımevinden 80 inin de kapandığını görüyoruz.

Bu ve bundan sonraki ticaret anlaşması ile egemen sınıflar yeni sömürgeciliğin etkisi altına Devleti

sokmuşlardır. Daha sonra, bu yeni sömürgecilik çok ağır basacak ve bu baskıların tehlikesi altında Osmanlı Toplumu değişmelere girecektir.

Egemen sınıfların ülkeye çağırdığı emperyalizm yavaş yavaş oyununu oynamağa başladı. 1838 yılından sonra ülkeye en ciddî şekilde giren emperyalizm, Osmanlı toplumunun yapısından çok yararlandı. Bu yıllarda egemen sınıflar arasında çelişmeler daha da keskinleşmişti. Dirliklerin bozulmasına kadar, bürokrat sınıfın üyesi olan timarlı beyler, bürokrasiden ayrılarak, ayrı bir sınıf olma yolunu tutmuştu. Bu nedenle de, egemenliğini güçlendirmek için, emperyalizmin temsilcilerini destekliyordu. Bunun yanında emperyalizmi destekleyen yeni bir sınıf daha doğmuştu. Bu da komprador burjuva sınıfıdır. Diğer yandan, bürokrasi devleti kurtarmak amacıyla, kurtuluşu batılılar gibi ve batılılara uygun olarak yaşayabilmekte buluyordu. Bu nedenle, bürokrasi de emperyalizmi destekliyordu. Kısaca, çeşitli çıkar nedenleriyle Osmanlı egemen sınıfları emperyalizmi ülkeye alkış tuta, tuta çağırdılar.

Batı Avrupa'nın emperyalist politikası ile birlikte yeni bazı mülkiyet ilişkileri de geliyordu. Osmanlı toplumunda topraklar özel mülk konusu olmadığı için Avrupa'nın özel mülkiyet düşüncelerini emperyalistler rahatlıkla Devletin sınırları içine sokabiliyorlar ve bu düşünceleri destekliyorlardı. Toprakların özel mülkiyet konusu haline gelmesini isteyen düşünce, Osmanlı egemen sınıflarının yararına olan bir düşünce olduğu için, egemen sınıflar bu nedenle de emperyalizmin dostu ve destekçisi oluyorlardı. Buna benzer bir taktiği 1356 yılından sonra Osmanlı Devleti, Batının feodal devletlerine karşı kullanmıştı. Batı henüz kapitalist dönemde bulunmadığından,

köylüler toprağa bağlı idiler. Osmanlılar zorla aldıkları Batı ülkelerinde köylülerin üzerindeki derebeyi egemenliğini kaldırdıkları için, Osmanlıların savaşları köylüler tarafından destekleniyordu. Osmanlıların Avrupa'yı kolaylıkla ele geçirmelerinde Avrupa'daki feodal üretim ilişkilerinin büyük etki ve katkısı olmuştur.

Bu iki tarihî gerçek gösteriyor ki, sömürgecilik ancak, içten destek bulduğu, başka bir deyimle, uşaklık edecek sınıflar bulduğu zaman bir ülkeye girebiliyor ve yerleşiyor.

Egemen sınıfların sömürgecileri ülkede desteklemeleri, sömürgecilerin de özel mülk taraftarlıkları, topraklarda özel mülkiyeti geliştirmişti. Özel mülkiyetin gelişmesi ile köylü, daha da egemen sınıfların eline düşmüştü. Çünkü, böylece egemen sınıflara bir nevi köylünün kişisel bağlılık ilişkileri kurulmuş oluyordu.

Sömürgeciliğin girmesi ile eski sosyal yapı değişmesi egemen sınıfların gücünü gittikçe arttırıyordu.

Osmanlı egemen sınıflarının sömürgeciliği desteklediğini, neden sanayileşme yerine, sömürgeci ile ilişkilerini sıklaştırmasının nedeni özel mül sahibi olma isteğine dayanıyor.

Sömürge olmuş, az gelişmiş, Asya - Afrika uluslarının tarihinde sömürgecilerin en sadık işbirlikçileri ve dostları egemen sınıflar olarak görülmektedir. Bu durum, bizim toplumumuz için de doğrudur. Nitekim, tarihimizde emekçi sınıfların ve küçük üreticilerin toplumumuz zararına ve emperyalizm yararına giriştikleri hiçbir eylem örneği yoktur. Hep, egemen sınıflar kendi çıkarları için eylemde bulunmuş-

lar. Bu eylemden halkımız zarar görmeye başlamış ve emekçi halk bu zararı kanı ve canı ile ödemiştir. Osmanlı Türk Tarihinde, bunun çok örnekleri vardır.

«Emperyalizm halkı ezmek için her şeyden önce ve bilhassa eski hâkim sınıflarla, yani, derebeyleri ve tüccar ve murabahacı burjuvazi ile işbirliği etmek mecburiyetindedir. Emperyalizm her yerde bu gerici müttefiklerinin varlığının temelini teşkil eden bütün ilk kapitalist sömürge şekillerini, özellikle, ücra köylerde muhafaza etmeye ebedîleştirmeye gayret eder.»

Osmanlı egemen sınıflarının gözleri daima sömürgeci ulusların kasalarında olmuş, onlardan koparacakları küçük çıkarlar karşılığı toplumun büyük çıkarlarını rahatlıkla unutabilmişlerdir.

Türk toplumu sömürgeciliğin etkisi altında sanayileşememiştir. Ama, bunun nedeni sömürgecilerin güçleri değil, egemen sınıfların Türk halkına ihanetleri olsa gerek. Egemen sınıflar, bir ihanet içinde olmasalardı, sömürgecilik ülkeye ayak bile basamayacaktı. Güya onlar, ülkeye kapitalistlerin ve kapitalizmin girmesi ile ülkenin kalkınacağına inanıyorlardı. Onların Cumhuriyet döneminden önceki halktan yana olmayan devletçiliği kalkınma yolu olarak görmüş olmaları gene, bir çıkar yol olmamıştır. Başka bir deyimle, egemen sınıflar önce Avrupa kapitalizmi ve özel mülkiyet düzenini kalkınma yolu olarak görmüşler. Bunu başaramamışlar. Daha sonra halktan yana olmayan bir devletçi politika uygulamışlardır. Bu da başarısızlıkla bitmiş. Cumhuriyetin ilk yıllarında tekrar özel sektörcü politikaya dönülmüş. 1929 Dünya buhranı ile ve memleketin koşullarını zorlaması ile tekrar Devlet eliyle sanayi kurulmasına baş-

lanmıştır. 1945 yılına kadar bu devletçi sanayi politikası izlenmiş, fakat bu politika da Devlet eliyle kişi zengin etme politikasını amaç bildiği için emekçi halkın kurtuluşuna ve memleketin kalkınmasına bir çözüm yolu getirememiştir. 1945 yılından sonra iktidarı elinde tutan bkrokrasi karşısında kompradorlardan ve toprak ağalarından meydana gelen bir sınıf, iktidarı 1950 yılında ele geçirmiştir. Bu yıldan sonra, tekrar özel sektörcü politika ağır basmağa başlamışsa da 1960 yılına gelindiği zaman özel sektörcü politikanın da bir kurtuluş ve kalkınma yolu çizemediği anlaşılmıştır. Bugün iktidarda bulunan egemen sınıflar tekrar bu verimsiz ve emekçi sınıflar için zararlı olan özel sektör eliyle kalkınma politikasına hız vermeğe çalışmaktadır. Ne yazık ki, özel sektörcü ve kapitalist yollardan kalkınma politikası sanayileşmemizi gerçekleştirememiş ve toplumun geriye düşmesinin önüne geçememiştir.

1945 yılından beri izlenmeğe çalışılan kapitalist yollardan kalkınma politikası arkasında 47 milyar Türk Lirası iç ve dış borç, 20 milyona yakın alfabesiz, 5 milyon tam ve yarı işsiz insana malolmuştur. Bu somut tarihî olaylar bize gösteriyor ki, egemen sınıflar Türk toplumunu kalkındırma eylemini başaramazlar ve emekçi halk yığınlarını mutlu edemezler. Politik iktidarın bu egemen sınıflardan yasalı yollardan alınması ve sosyalist bir düzenin kurulmaya çalışılması ile ancak toplumumuz mutlu olabilir.

Üretken Olan Sosyal Sınıflar

1 — Köylüler :

Küçük burjuvanın üretici olan çok büyük bir kesimini köylüler teşkil eder. Ekonomik, sosyal ve politik hayatta ağırlığı olan bu zümre kendi aralarında farklılık gösterirler.

Köylülerin bir kesimini yoksul köylüler teşkil eder. Bunların sayıları oldukça kabarıktır. Küçücük mülklerin sahipleri, ortakçılar, yarıcılar, kiracılar hep yoksul köylülerdir. Ortakçılar, yarıcılar, kiracılar birer köy emekçisidirler, küçük burjuva değildirler.

Yoksul köylüler her gün biraz daha çoğalmaktadır. Tarımın hangi kesiminde olursa olsun, bir yandan artan nüfusun mülkleri küçültmesi, mirasçılık gibi, biryandan da egemen sınıfların sömürüleri ile bu kitlenin sayısı her gün çoğalmaktadır. Osmanlı Devletinden artakalan ekonomik ve politik güçler hâlâ bu köylü kitlesi üzerinde, Cumhuriyeti yok sayarak etkisini sürdürmeye çalışmaktadır. Başka bir deyimle, bu köylü kitlesi ne eğitim, ne sağlık, ne de herhangi bir vatandaşlık haklarına yarım yüzyıldan beri kavuştulmamıştır.

Yoksul köylüler işçi sınıfına en yakın olan kitleyi teşkil ederler. Az zaman sonra bunların çoğu proleterleşirler. İşçi sınıfının köyde kalan yakınları hep

bu kitlenin içinden çıkmaktadırlar. Yoksul köylüler köylü kitlesinin, dolayısiyle küçük burjuvanın, sol kanadını teşkil ederler. Bunlar devrim için hazır gücü teşkil ederler. Ancak, örgütlemek, eğitmek ve eylem alıştırmaları yapmak gereklidir.

Köylülerin bir kesimi de, ürettikleri ürünlerle zorlukla beslenen kimselerdir. Bunlar genel olarak yaşama araçlarının büyük bir kısmını kendi üretiminden sağlarlar. Pek az ihtiyaçları için sanayi ürününe başvururlar. Bu köylülerin tüm hayatlarına zengin olma, küçük tarlasını büyütme, üç koyunu beş etme, para biriktirme düşünceleri egemendir. Yurdumuzda bu durumda olan köylülerin sayıları yoksul köylülerden daha azdır.

Köylülerin bir kesiminin de, üretiminden artırdığı malları vardır. Başka bir deyimle, bu köylüler pazar için üretim yapmamakla beraber, artık ürünlerini pazara çıkararak satarlar ve kendileri için gerekli olan yaşama araçlarını da pazardan satın alırlar. Bu durumda olan köylülerin sayıları, zengin köylüler dışında pek azdır. Bu köylüler küçük burjuvanın sağ kanadını teşkil ederler. Garanti görmedikleri hiçbir eyleme katılmazlar. Devrim ancak başarıya ulaşacağı sırada bunlardan yardım görebilir. Bu anda egemen sınıfları terk ederler. Kurtuluş Savaşımız örneğinde olduğu gibi.

Emperyalizmle savaşta ve sosyalizmin kurulmasında izlenecek politikada pek önemli bir belge olan ve D.P.T. tarafından 1961 yılında köylerimizle ilgili olarak yapılan gizli anketin basında yayınlanan kısmını MİLLİYET gazetesinden aynen alıyorum:

«Devlet Plânlama Teşkilâtının 14 bin köyde yaptığı araştırmaya göre, halkın % 33 ü dünyadan habersiz yaşıyor...

D.P.T. nın gizli tutulan bir raporuna göre, 14 bin köyde yaşayan toplam nüfusun % 74 ü ömürlerini doğdukları yerde geçirmişlerdir. 14 bin köyü içine alan ve 1961 yılında yapılan anket sonuçlarına göre, % 53 nüfus köyünü hiç terk etmemiş, % 46 nüfus ise bir yıl zarfında en yakın şehre dahi uğramamıştır. Yaşadığı çevreden dışarıya ömürleri boyu çıkmayanların oranı ise, % 38 dir. Ankette, 14 bin köyde nüfusun % 53 ünün ancak kara sapana, % 72 sinin de bir öküze sahip olduğu tesbit edilmiştir. Köylünün % 97 sinin hiç traktörü olmadığı anlaşılmıştır. Derme çatma çamur harçlı ve dam örtülü temelsiz evlerde yaşamak zorunda bulunan köylü, üretim aracı olan öküzüne bir ahır ayırırken, kendisi için de aynı büyüklükte bir konut yapmaktadır. 14 bin köydeki anket sonucuna göre, % 55 aileye iki veya daha az oda isabet etmektedir. Radyonun lüks kabul edildiği 14 bin köyde, nüfusun % 86 sının ömründe hiç sinema görmediği tesbit edilmiştir. Ayrıca, % 52 oranındaki nüfus da, ömründe hiç gazete okumamıştır. Anket sonucunda Türkiye'nin primitif bir yapı gösterdiği ve halkın % 93 ünün tam bir kapalı ekonomi içinde dünyadan habersiz bir yaşantı sürdürdüğü görülmüştür.» 31.8.1969, sayı: 7820.

Ortakçılar; yurdumuzda iki nitelik gösterirler. Eğer, ortak, ağanın üretim araçlarını ağa adına kullanarak üretim yapıyorsa, başka deyimle, ağanın toprağını ağa adına ekip dikiyorsa, bu ortaklık ilişkisi feodal üretim kalıntısı olan bir ortaklık ilişkisidir. Ortağın kişiliği üzerinde ağanın dolaylı, ya da doğrudan, üretim araçlarına sahip olması nedeniyle, baskı ve yönetme hakkı vardır. Ne var ki, bu hak yasalarımızdan gelen bir hak değildir. Bu tip ortak-

lığa doğu ve güneydoğuda daha çok rastlanmaktadır. Bu tip ortaklar üretim faaliyetlerinin dışında ağanın kişisel işlerinde bile karşılıksız olarak çalışırlar. Ağa onlara toprağı, sabanı, pulluğu, tohumu, koşum hayvanlarını kendisi verir. Ortakçı bu araçları kullanarak elde ettiği üretimden, geleneklere göre; % 50, ya da daha fazlasını ağasına verir, arta kalanını kendisi alır. Bu tip ortaklık daha çok maraba dediğimiz bir üreticiliğe yaklaşmaktadır.

Bazan da; tohum, tarla başkası tarafından, emek, araç ve koşum hayvanları, varsa makina, ortakçı tarafından sağlanır. Elde edilen ürün, gene yarı yarıya paylaşılır. Böyle hallerde olan ortaklığa da yarıcılık diyebiliriz.

Ortaklığın bir başka cinsi de emek, toprak, âlet ve çekim gücü ortakçı köylü tarafından sağlananıdır. Sadece, tohum ile daha önceden köylüye borç olarak verilen para da başkası tarafından sağlanır. Böylece de elde edilen ürün, gene yarı yarıya paylaştırılır. Ortakçıya daha önceden «kuvvet» denen bir parayı ödeyen kimselerin köyde ya da şehirde bulunan varlıklı kimseler olduğunu incelemeler gösteriyor. Kuvvet verme suretiyle yapılan üretim, belki küçük köylüyü en çok sömüren bir üretim biçimidir. Köylü burada bir yıl boyunca üretim araçları ve emeği ile, ona belli miktarda borç veren kimseye hizmet eder. Bu çeşitten ortaklığa da memleketimizin Maraş, Seyhan, Mersin, Gaziantep illerinde rastlanır.

Ortaklığın en az sömürülen tipi, topraklarını işletecek üretim araçlarına sahip olmayanların ya da köyle ilişkisini kesmiş, işletme olanağını yitirmiş olan kimselerle yapılan ortaklıktır. 1950 yılından sonra köyden şehirlere göçler, zaten çok küçük olan

tarım işletmelerinin sahipleri tarafından işletilmesine engel olmaya da başlamıştır. 1963 tarım sayımına göre yurdumuzda, 521.176 işletme, ortakçılık ve yarıcılıkla işletilmektedir. Bu işletmelerin alanları ise 1.532.312 - 1.990.245 dekar arasındadır. Bunların dışında bir de politik nüfuzdan yararlanılarak traktöre sahip olup da yeterince toprağı bulunmayanların yürüttükleri ortaklık vardır. Bu ortaklıkta daha çok ortağın egemenliği söz konusudur. Böyle ortaklar âlet ve makineyi, emeği, diğer taraf da toprak, tohum ve üretim masraflarını karşılar ve elde edilen ürün yarı yarıya paylaşılır. Özellikle, traktör, çalışabilen geniş ovaların bulunduğu yerlerde bu tip ortaklık ilişkisi gelişmiştir. Bu ortaklıkta sulama, ilâçlama gibi giderler de yarı yarıya karşılanmaktadır.

Ortağa verilen toprak parçası eğer küçük ise, ortak da tarım makinasına sahip bulunuyorsa, toprak sahibi köylü üzerinde ortağın ekonomik ve sosyal bir baskısı kurulur. Tarım araçlarının yurdumuza bol miktarda sokulmasından sonra bu ortaklık tipi daha çok kiracılığa yaklaşmaktadır.

Yurdumuzda, ortakçılık ve kiracılık ile hayatlarını sürdüren ailelerin sayıları 104.000 dir. Bunların ortalama 5 er kişilik aileden meydana geldikleri düşünülürse, yarım milyondan fazla nüfusun ortakçılık ve yarıcılıkla tarım kesiminde hayatlarını kazandıkları meydana çıkar.

Kiracıların da sayıları yurdumuzda bir hayli kabarıktır. Yapılan sayımlara göre 293.518 işletme, kira ile işletilmektedir. Bu işletmelerin alanları ise, 713.050 ile 1.010.964 hektar arasındadır. Kiracı ya toprak sahiplerine toprağın karşılığını aynî olarak

(mal olarak) öder, ya da kira bedelini para olarak öder.

Kiracılık, ortakçılığın genişlemesinden doğmuştur. Ortakçı, elde ettiği ürünün bir kısmını hasattan sonra ödediği halde, kiracı bunu peşin olarak öder.

Önce ortakçı, daha sonra kiracı durumunda olan tabakaların bir kısmı tarımda makinalaşma ve üretim güçlerinin gelişmesi nedeniyle kapitalist çiftçiler olarak ayrılmaktadırlar. Memleketimizde 566.896 işletme, ortakçılık, yarıcılık ve kiracılık gibi şekillerle işletilmektedir. Bu işletmelerin herbirisinin birer kişiye ait olabileceği düşünülürse, yarım milyondan fazla vatandaşımızın topraklarını ortakçı - yarıcı - kiracı şeklinde işlettikleri gerçeği meydana çıkar. Bu üç şekilde işlenen toprakların alanları 2.294.277 - 2.666.237 dekar kadardır.

1945 yılında çıkarılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, küçük burjuvanın köylü kesiminde olan üst katlarını büyük topraklara sahip etmiştir. Birikmiş biraz parası ve üretim araçları bulunan köylüler, kendilerine, toprak verilip de işletme gücü kazandırılmayan köylülerin topraklarını satın aldılar.

Kanuna göre, topraksız köylülere dağıtılacak topraklar, şöyle bir sıraya tâbi tutulmuştu: Önce; devlete, köylere, belediyeye ve özel idareye ait olan topraklar, topraksız köylülere verilecek, en sonunda özel kişilerin 500 dönümden yukarı olan toprakları alınmak suretiyle topraksızlara verilecekti.

1932 yılında yapılan tarım sayımına göre, yurdumuzda 1000 dekardan geniş olan 452 işletme vardı. 1952 yılında yapılan tarım sayımından sonra bu işletmelerin sayısı 452 den 1000 e çıktı. Böylece de bir yandan otlakların tarla olarak açılması, bir yandan da işletme gücüne sahip olamayan küçük köylü-

lerin topraklarını satmaları nedeniyle 500 den fazla ve 1000 dekarlık toprakları bulunan yeni toprak ağaları meydana geldi.

Bugün, yurdumuzda 1963 tarım sayımına göre, tarım kesiminde çalışan ailelerin % 83 ü kendi toprağında çalışan küçük köylüyü teşkil eder.

Tarım araçlarının gelişmesi, makinalaşma, tarım kesimindeki üretim ilişkilerini de önemli şekilde değiştirdi. Orta işletme büyüklüğünde olan tarım işletmeleri ile büyük köylü işletmeleri dışındaki küçük işletmeler her gün biraz daha sahiplerinin ellerinden çıkmaya başladı. Tarım âletleri, tarımda çalışan ve geçimini emeğiyle sağlayan büyük köylü kitlesini köyden koparark şehirlerin kenar semtlerine fırlattı.

1948 yılında, yurdumuzda 1750 traktör varken, 1952 yılında traktör sayısı 31.000 e, 1967 de de 75.000 e yükseldi. Bu makinalar köylüleri, topraklarından şehirlere sürerken, köyde de toprak ağalarının ekonomik, politik güçlerini arttırdı. Ve tarımda kapitalist çiftçilerin gelişmesini ve çoğalmasını hızlandırdı.

Tarımdaki Çelişmeler : Tarımdaki 3.069.921 işletme, yaklaşık olarak bu sayıdaki kimselere aittir. İşletmelerden 1.303.814 ü 1 - 30 dekar arasındadır. Bu, toplam işletme sayısının % 33 ünü teşkil ediyor. Keza, 1.076.106 işletme de 31 - 100 dekar arasındaki alana sahiptir. Başka bir deyimle, tarımdaki 3.069.921 işletmenin 2.379.920 si bir dekar ile yüz dekar büyüklüğündeki işletmelerdir. Bu da toplam işletmelerin üçte ikisinden fazlasını teşkil eder. Bu toprakların sahipleri yaklaşık olarak 2.000.000 küçük tarımcı aile tarafından işletilmektedir.

Tarımdaki durum, ailelere göre şöyledir:

Dönüm	Aile %	İşletme Oranı %
1 - 20	30,6	4,3
21 - 50	31,5	14,3
51 - 75	13,3	10,8
76 - 150	15,3	20,7
151 - 300	6,3	17,3
301 - 500	1,5	7,8
501 - 700	0,7	5,2
701 - +	0,8	19,6

Bu sayıların incelenmesi, tarımcı ailelerin % 30,6 sının topraklarının 1 - 20 dönüm arasında değiştiğini ve işlenen toprakların da % 4,3 kadarını teşkil ettiğini bize gösterir. Başka bir deyimle, işlenen topraklarımızın % 4,3 ünü tarımcı ailelerin % 30,6 sı işliyor. Buna karşılık, orta aile sayısı (21 - 301 dekar) % 54 tür. Bunların işledikleri alanların toplamı da toplam işletme alanlarının % 64 ü kadardır. Bu iki durum, Türkiye'de tarımcı ailelerin % 84 ünün 1 - 300 dönüm toprağa sahip olduğunu bize gösteriyor. Bu da defalarca söylediğimiz gibi, tarımda küçük burjuva üretiminin egemen olduğunu kanıtlamaya yeter.

Buna karşılık, tarımcı ailelerin % 3 ü de 300 dekardan daha büyük olan işletmelere sahiptirler. Bu işletmelerin alanı da toplam işletmelerin % 32,6 sını meydana getiriyor.

Yurdumuzdaki işletmelerin 2.534.416 sı hayvan gücüyle işletilmekte ve sürme aracı olarak da 1.812.405 karasaban kullanılmaktadır. Bunun yanında toplam işletmelerin üçte birisine yakını, yani 1.389.731 i ancak sulanabilmekte, arta kalan tarım

alanında kuru tarım yapılmaktadır. Ne var ki, sayısı 1.000.000 dan fazla olan sulu işletme alanları ancak 985 977 ilâ 1.102.138 hektar kadardır. Gübrelenebilen toprakların alanı ise, 558,719 ile 634.259 hektardır. Bu gübreler içine hayvan gübresi ve ticaret gübresi dahildir.

Tarım kesimindeki küçük burjuvanın bir başka çelişmesi de, eğitimden yoksuluğudur. Bu kesimde çalışan —1963 tarım sayımına göre— 7.338.747 köylünün 2.721.208 i hiç okuma - yazma bilmemektedir. 1.904.197 si sadece okur - yazar üçüncü sınıf durumundadır. 1.636.221 i de ilkokulu bitirmiş, yani tarımda çalışan faal nüfusun % 26 sını teşkil ediyor.

Tarım kesimindeki küçük burjuva işletmelerinin % 80 inde tarla tarımı, geri kalan % 21 inde de bağ, bahçe tarımı yapılmaktadır.

Tarım kesimindeki küçük burjuvanın içinde bulunduğu en önemli çelişmelerden birisi de ürünlerini değeri pahasına satamaması, daha kış aylarında komisyoncuların, tefecilerin, ağaların tuzaklarına düşerek onlara ürün yetişmeden açıktan değerinin çok altında satış yapmasıdır. Küçük burjuvaya bankalar, özellikle, Tarım Bankası kredi vermemektedir. Böylece de küçük burjuvazi tefecinin, aracının sömürüsünden kendini bir türlü kurtaramamaktadır.

İşletme alanlarının küçüklüğü, tarım âletlerinin ilkelliği, tarım tekniği ve genel bilgilerden yoksunluğu, tarımda sulama, gübreleme, ilâçlama gibi tekniklerin kullanılmaması gibi nedenler küçük tarım burjuvazisinin üretim gelirini etkilemekte ve her seferinde ihtiyacından daha az ürün alması durumuna düşürmektedir. Yurdumuzda tarımın genellikle hava şartlarına bağlı olması da küçük tarımcı burjuvazinin içinde bulunduğu bir başka çelişmedir.

2 — Emekçi Sınıflar :

Emekçi sınıflar grubuna köy ve şehir emekçileri, emeğin verimliliğini artıran öğretmenler, uzmanlar girerler.

Emekçileri iki bölümde inceliyeceğiz:

1 — Köy Emekçileri,

2 — Şehir Emekçileri —İşçi Sınıfı—.

a) **Emekçi Sınıfın Doğuşu :**

Köy emekçileri : Köy emekçileri ortakçılar, yarıcılar, marabalar (tutma) ve ırgatlardan meydana gelir.

Köy emekçilerinin doğuşunu dirlik düzeninin kaldırıldığı 1858 yıllarından sonra başlatabiliriz. Bu yıldan önce Arazi Kanunu çıkmamış ve 1840 yıllarında da henüz dirlik düzeni kaldırılmamıştı. Böylece, köylülerin statüleri özgür emekçi, yarıcı, ortakçı ve maraba olmalarına engel teşkil ediyordu. Bilindiği gibi, Osmanlı toprakları Devletin mülkiyetinde olup, özel toprak mülkiyeti daha kurulmamıştı. Devlete ait olan topraklar bir tapu bedeli ile köylüler tarafından işletilmekteyse de, köylülerin toprağa bağlı bulunmaları kendi işletmelerinden ayrılmalarına engel teşkil ediyor olduğunu daha önce söylemiştik. Bu durumda köylünün özgür, emekçi, ortak, yarıcı, maraba ve ırgat olmasına olanak yoktu. Köylü, emeğini köyde özgür olarak satamadığı gibi, şehre de gidip satamazdı.

1694 yılından sonra malikâne düzeninin kurulması ile, dirlik düzeni de sarsılmağa başlamış, Arazi Kanunu ile de toprakların özel mülkiyeti konusu kurumlaşmış oluyordu. Artık bundan böyle ortakçılar, yarıcılar, marabalar ve ırgatlar yeni bir sınıf, köy

proleteryası olarak Osmanlı toplumuna katılıyorlardı.

1838 - 1846 ve onu takip eden 1861 - 62 ticaret anlaşmaları ile emperyalistler Osmanlı Devletinin henüz küçük olan sanayiini dinamitlemişler, ülkeyi de ham madde kaynağı haline getirmişlerdi.

Emperyalizmin bu ham madde isteği tarımda kapitalistleşme eğilimini yaratmakta gecikmedi. Arkadan da özel sektör, özel mülkiyet ideolojisi de yurda girmiş oluyordu.

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra, tarım üretiminde kapitalist üretim biçimi yerleşmeğe başlarken —Sanayide kapitalizm emperyalizmin etkisi ile kurulup gelişememiş, üstelik yeni filizlenen esnaf sanayii de yıkılmıştır—. Mal-para ilişkileri pazar için —Avrupa pazarı için— üretim de başlamıştır. Böylece, tarımda pazar için üretim, mal-para ilişkisinin de gelişmişliği altında özgür ve ücretli emeğin doğmasına, yeni bir sınıfın topluma katılmasına neden oluyordu. Artık köy proletaryası doğmuştu.

Böylece de, tarım kesiminde kapitalist üretim ilişkileri kurulmuştu. Tarımda ilk kapitalist kesim meyvecilik, çiçekçilik, oluyordu. Daha sonra, çağdaş kapitalist ilişkilere Çukurova'da pamuk ekimi katılıyordu. Dikkat edilirse, elde edilen ürünler hep Avrupa pazarlarının istediği ürünlerdir. 1904 yılında Çukurova'da 1000 hasat makinası, 100 kadar buharlı biçer döver, 25 pulluk çeken buharlı makina ve gene 80 kadar da küçük pulluk çeken buharlı makina var olduğunu Novichef yazmaktadır. Bu âletler, tarımda kapitalistleşmenin göstergeleri sayılabilirler. Tarım âletleri, ücretli tutma ya sa marabalar tarafından çalıştırılıyorlardı. Tutmalar, Çukurova

bölgesinde ekim ayında çiftçilerin orta ve büyük işletmeye sahip olanları tarafından yıllık götürü bir ücretle tutulurlardı. Bunların sayıları 1 den 5 e kadar değişirdi. Tutmaların hizmet süreleri geleneğe göre, 14 Mayısta (saban atma günü) sona ererdi. Bu süre içinde tutma tarım işleri dışında evin bütün işlerini de yapardı. 14 Mayıstan sonra tutma eğer çalışmak isterse, ekim ayına kadar da gündelik ücretle çalıştırılırdı. Bu tip tutmalı üretim Çukurova'da 1940 yılına kadar devam etti.

Köy emekçileri mevsimlikti. Sürekli olanları da vardı. Sürekli olan köy emekçileri daha çok aynı semtte oturan az topraklı ya da topraksızlardan meydana gelirdi. Bu emekçiler, büyük toprak sahibi kimselerin topraklarındaki ekilmiş ürünlerin hasadı, yetiştirilmesi ile uğraşırlar, bu emeklerine karşılık da ürünün 1/3 ünü alırlardı. Ürünün 2/3 ünü alan toprak sahibi, tarlayı, tohumu, ekim ve biçim masraflarını karşılardı. Tarımda makinaların geniş olarak kullanılmaya başlanması ile bu ortakçılar, tutmalar ırgat haline geldiler.

Köy Emekçilerinin Nitelikleri : Tarım emekçileri kendi aralarında üç bölüm gösterirler. Bunlardan en kalabalık olanlar ortakçılar ve yarıcılardır. Daha sonra ırgatlar gelir. Irgatların sayısı yurdumuzda 1.000.000 a yakındır. Ortakçılar, yarıcılar hakkında daha önce bilgi verdik. Burada tarım proleteryası olan ırgatlar üzerinde duracağız. Bugün memleketimizde sayıları 1.000.0000 a yakın bulunan tarım emekçilerinin ilk nitelikleri, toplu işyerlerinde çalışmayıp, dağınık, örgütsüz, yasasız, sosyal güvenlikten yoksun olmalarıdır. Onların başka bir niteliği de, köyde oturmalarına rağmen, toprak gibi

üretim aracına sahip olmamaları ya da yeterince topraklarının bulunmamasıdır. Tarım emekçilerinin topraksız olan kesimi tıpkı şehir emekçisi gibi artıdeğer yaratır. Bu yanı ile köy ve şehir emekçileri arasında bir ayrılık yoktur. Tarım emekçileri sürekli değil, mevsimliktir. Bu nedenle de, kapitalistin onlar üzerindeki egemenliği ağırdır. Tarım emekçisi, ücret ve çalışma koşulları ile ilgili pazarlığa giremez. Uygulamada tarım emekçilerinin ücret ve çalışma koşullarını onları kapitaliste getiren takım başları, elçiler başka deyimle, emek komisyoncuları belli eder.

Tarım emekçileri, ücretlerini de bu komisyoncuların aracılığı ile alırlar. Komisyoncular, daha kış aylarında kapitalist çiftçilerden çektikleri paraları yarı aç durumda bulunan tarım emekçilerine dağıtarak, onların yazlık emeklerini böylece açıktan satın alırlar. Bu emekçiler, ailece tarımda çalışırlar. Aldıkları paraların bir kısmını onları kapitaliste getiren komisyoncuya verirler. Örneğin, Çukurova'da pamuk toplanmasında kilo başına alınan 25 kuruşun 5 kuruşu, yani günlük ücretin % 20 si bu komisyoncuya ödenir. 16 saat günlük çalışma yapan tarım emekçisi ancak, 12,5 TL. kazanır. Ve bunun da 2,5 TL. sini emek komisyoncusuna verir. Kolayca anlaşılır ki, 40 kişiyi kapitaliste getiren komisyoncu, günde 100.— TL. yi güneşte kalmadan, ılık su bile içmeden kazanır.

Tarım emekçilerinin, çalışma süresi de sınırlı değildir. Götürü çalışırlar. Uzun yaz günlerinde 16 - 18 saat çalıştıkları olur. Bunlar bu kadar ezilmişliklerine rağmen bilinçsizdirler. Onların bu bilinçsizlikleri tarımsal yapıdan gelmektedir. Ne var ki, tarım emekçilerinden ortakçı ve yarıcı olanlar da-

ha bilinçsiz —üretimlerinin sonucu doğaya bağlı olması nedeniyle—. Tarımda ırgat olarak çalışanların hiç toprağı bulunmıyanları, yani köy proleteryası, şehir emekçilerine yakın devrimcidirler. Çünkü, bunların doğa ve üretim sonucu ile hiçbir ilişkileri yoktur.

Tarım emekçilerinin çoğu az topraklı olan kimselerdir. Bunların toprakları yetmediği için, başkalarının işletmelerinde yarıcı, ortakçı ya da ırgat olarak çalışırlar. Sosyalizmin kurulmasında, katkısı olacak olan bu tarım emekçileri, sanayi emekçilerinin en yakın ve ayrılmaz dostlarıdırlar. Bizim memleketimizde, tarım emekçileri, sanayi emekçilerinin de kaynağını teşkil ederler. Tarım emekçileri, işçi sınıfı tarafından örgütlenebilirler.

İşçi Sınıfı : Yaşamını emeğini satarak sürdüren, emeğinden başka gelir kaynağı bulunmayan, ticaret, hizmetler, özellikle sanayi kesiminde çalışan emekçiler işçi sınıfını teşkil ederler.

İşçi Sınıfının Doğuşu : Sanayi emekçilerinin, yani işçi sınıfının da doğabilmesi için, yukarıda tarım emekçileri için anlatılan koşulların doğması lâzım gelir. Başka bir deyimle, önce kapitalizmin doğması, yani önemli sayıda para ve üretim araçlarının belli ellerde toplanması, sonra da, üretim araçlarından yoksun, emeği ile geçinen ve emeğini serbestçe satabilecek emekçilerin bulunması gerekir. Bu iki koşul olmadan, kapitalizm ve ücretli emek meydana gelemez. Bu bakımdan, tarım emekçileri ile sanayi emekçilerinin doğuş koşulları aynıdır. Ne var ki, sanayi emekçilerinin doğabilmesi için, malî sermayenin sanayiye yatırılması, başka deyimle, sanayileşme hareketine girilmesi gerekir.

1838 den, 1862 yılına kadar sürekli aralıklarla, Osmanlı Devletinin yaptığı ticaret sözleşmeleri, Osmanlı küçük esnaf ve sanayiin kökünü kazıdığını söylemiştik. İşyerlerini, yabancı sermaye ve emperyalist etkilerle kapatan, bu zanaatçılar, kitle halinde proleterleşerek, işçi sınıfının bir halkasını teşkil ettiler. Daha sonra, II. Mahmut, Abdülmecit zamanlarında, Osmanlı sanayiini canlandırma hareketi de, işçi sınıfının doğuşuna büyük katkıda bulundu. Devlet eliyle, kurulan bu sanayi daha çok savaş araçları, kâğıt, deri, kundura gibi ordunun ihtiyacını sağlayacak olan nitelikte bir sanayi idi.

Özel kişilere ait olan, sanayinin bir kısmı da, emperyalizmin rekabetine dayanamayarak kapanırken, bir kesimi de yabancılarla ortaklık kurarak sanayilerinin ömürlerini uzatmışlardı. İşte, bu komprador sanayiinde de çalışanlar, Türk İşçi Sınıfını meydana getiriyorlardı. İşçi sınıfının, doğduğu bir merkez de, Zonguldak Kömür Madenleri Ocakları idi. Zonguldak Kömür Madenleri, büyük topluluklar halinde, işçilerimizin bulundukları ilk işyeri oluyordu. Bugün de yurdumuzun en çok işçi çalıştıran bir yer halindedir kömür ocakları.

İşçi sınıfının doğuş kaynaklarından birisi de Demir Yolları Yapımıdır. 1856 yıllarından itibaren yapılan Demir Yolları Yatırımı büyük sayıda işçilerin çalışmalarını da zorlamıştır.

Türk işçi sınıfının doğuşunda emperyalizmin büyük katkıları olduğunu söylemek, tarihî bir zorunluluk olmuyor mu? İşte bu nedenle de, yurdumuzda, işçilerimizin sınıfsal savaşları yerli kapitalizme karşı olmayıp, emperyalizme karşı olmuştur. Çünkü; işçilerin çalıştıkları, (Devlet işyerleri hariç) işyerleri, ya yabancı sermayeye ait ya da yabancı serma-

ye ile ortak olarak yönetiliyordu. Bizde, işçi sınıfının emperyalizme karşı örgütlenmesinin bugün pek önemli bir değeri vardır.

İşçi Sınıfının Nitelikleri : İşçi sınıfının bugün, içinde bulunduğu, genel ve özel niteliklerini, onun sosyal çevresi ile ekonomik ilişkileri kazandırmıştır. İşçilerimizin büyük bir kesimini, köy emekçileri teşkil eder. Köyde çalışacak, iş bulamayan, kendine yeterli toprak ve gelir kaynağı olmayan kimseler, şehirlere akın etmek suretiyle, şehir emekçilerini meydana getirirler. Öyleyse işçilerimiz, ekonomik bakımdan yoksul kimseler oldukları gibi, sosyal bakımdan da çoğunlukla üretici olan sınıf ya da zümrelerden kopup gelirler. Ama, işçilerimizin içinden geldiği üretici sınıflar, çoğunlukla köylerde yerleşmiş durumdadırlar. Bu nedenle de, köyde geçerli olan üretim biçimi ile köyün maddî çevresi, iklim, arıza, köy toplumu onlar üzerinde etkili olur.

Köyden gelen işçilerimiz, çok uzun ya da kısa bir tarımsal üretimde ailesiyle birlikte yaşamıştır. Tarımımızın yarı feodal yapıda olan üretim niteliğinin yarattığı gelenek, görenek, ahlâk, davranış ve tepki yasaları, işçilerimiz üzerinde etkilerini gösterirler. İşçilerimiz, tarımdan kopup fabrikaya, madenlere, inşaat ve hizmet alanlarına, çalışmaya geldikleri zaman, yarı feodal üretim biçiminin, sosyal kalıntılarını da beraberlerinde taşırlar. Uzunca bir zaman, sosyal ilişkilerinde; evlenme, eğlence, arkadaşlık, akrabalık, kadın-erkek, çocuk-büyük, komşuluk gibi sosyal ilişkilerde hep köyün sosyal kalıntıları bir süre daha devam eder ve onu etkisi altında tutar. Çevrenin yenileşmiş, üretim biçiminin değişmiş olmasına rağmen, eski alışkanlıklar ve davra-

nışlar bir süre daha devam ederken, şehir çevresinin ve sanayi üretiminin, makinanın, içine yeni girilen işçi çevresinin de etkisi bu tarımdan gelen işçiyi sarar, o da yavaş yavaş değişmeye başlar.

Köyün doğaya bağlı tarım faaliyeti, doğa ile insan ilişkileri, köy emekçisinin davranışını etkiler. Yağmurların yağmayışı, seller, dolular, fırtınalar onun emeklerini alıp götürürken, bu güçsüz kalma ona bir sığınacak büyük koruyucu, bir güç arama, gereğini duyurur. Bu gerek aynı zamanda ona, bir yalnızlık korkusu da verir. Bu korku ve daha başka etkenler, köyden yeni gelmiş olan işçinin tutucu olması koşullarını hazırlar.

Keza, yağmurlar yeterli, güneş, rüzgâr yeterli olduğu zaman, ürünler bu kez de fazla olacaktır. Gerek ürünlerin yeterince olmaması, gerek fazla verimli olmaları ona göre tüm doğadan gelmektedir. Ve bu oluşun değiştirilmesine de onun gücü yetmemektedir. Doğa karşısındaki bu eziklik, köylüde özel bir sosyal koruyucuya sığınma gereği yaratır. Onun tutucu karakteri de üretim biçiminin doğaya bağlı olmasından gelir. Doğa ile olan bu ilişkilerde, köylünün ezik durumda görünmesinde, onun kullandığı ilkel üretim aracının da büyük etkisi vardır. Doğa karşısında kullandığı ilkel tarım araçları, güçsüz çekim hayvanları, gübresiz, susuz topraklar, köylünün kendisinin hiçbir şey yapamayacağını, herşeyin doğaya bağlı olduğunu ona telkin eder. Köy emekçisi bu kafa yapısı ile şehre gelir.

Doğaya bağlı olma, işçi haklarının alınmasında da etkisini gösterir. Köylü - işçi, işçi hakları için mücadeleye girmeyi gereksiz bulur. Ona, gerekli olan ücret ve çalışma koşullarını, büyüğü olan işveren tamamen sağlayacaktır. O, bu inançtadır. Bu nedenle,

işverene karşı bir mücadeleye girmek, ihanet bile sayılır. Nasıl olur? Hem adamın ekmeğini yiyeceksin, hem de greve gidip işini aksatacak, ona zarar vereceksin. Ama, artık bu düşünceler tarihe malolmuş durumdadır. Köyden yeni gelen işçi, kısa süre sonra önceki arkadaşlarının yarattıkları ortam içinde erimeğe başlamaktadırlar.

Köylü - işçinin, kapitalistle mücadele etmeme nedeninden birisi de, işyerinde hazır, hem de köyden çok iyi koşullar içinde, bulunan diğer işçilerin mücadeleleriyle sağlanmış olan, çalışma ve ücret koşullarıdır. Köylü-işçi durumunda olan bu işçi, köyle ve tartmla henüz ilişiğini kesmemiştir. Her zaman kendi küçük işletmesine dönme umudu içerisindedir. Eğer, bir öküz ya da bir parça tarlayı daha alacak kadar para kazanırsa, hemen köyüne geri döner. Bu nedenle, grevden, direnmeden de pek hoşnut olmaz.

İşçilerimizin bir başka niteliği de, mevsimlik olarak, sanayide çalışmaları ya da daha sonra köye dönerek tarımcı olmalarıdır. Böyle işçiler, tarımdan ve köyden dönen sosyal davranışlarıyla sanayi ve şehir çevresinden eklenen sosyal davranışları birlikte taşırlar. Sürekli olarak köyde çalışıp, küçük köylü ve köy emekçilerinden daha devrimci düşünceye, eyleme de yaklaşmış durumdadırlar. Eğer, sendikalı bir işyerinde de çalışmışlarsa bu köylü-işçi aynı zamanda bir meslekî örgütlenme ve ekonomik bilinçlenmeye de başlamış durumdadır.

Köylü-işçilerin, yanında bir de sürekli olarak köyde oturup da, sanayide çalışan işçiler vardır. Örneğin; İzmit, Karabük çevresindeki kurulu fabrikalarda çalışan işçiler gibi. Bu işçiler, makinanın, fabrika çevresinin etkisinde kalmış ve tarımdan kopmuş olan kimselerdir. Köyde oturmalarına küçük bir

toprakları, bahçeleri, hayvanları olmasına rağmen, yavaş yavaş köyün onlar üzerindeki sosyal baskılarından köy toplumunun gelenek, görenek, ahlâk yasalarından, bilgi seviyesi ve geliri oranında sıyrılmaya başlarlar. Bir süre sonra böyle işçilerin oturduğu köyler, işçi sınıfı ideolojisi ile de beslenirler. Fakat, köyde bulunan küçük gelir umutları bu devrimci gelişmeyi yavaşlatır. Köylü-işçi durumunda olan bu işçiler, sosyalizmin kurulmasına, emperyalizmin kovulmasına yatkınlık gösterirler. Ama, artık köye dönme ve bir üretim aracına sahip olma umudunu yitirmiş, arı işçiden de daha geri durumdadırlar.

İşçilerimizin gerek mevsimini bularak sanayide, hizmetlerde, ticaret işçiliğinde, inşaatta çalışmaları, gerekse köyde oturarak sanayide çalışmaları, emperyalizm ile mücadelede, sosyalizmin kurulmasında önemli bir etkendir. Çoğunluğu orta ve yoksul köylülerimizin sömürü ile savaşlarında, ulusal gelirin adaletli bölüşülmesinde, sosyal hizmetlerin köye götürülmesinde, yolların, suların, okulların, kooperatiflerin, eğlenme, dinlenme, insan gibi yaşama olanaklarının sahibi bulunmamalarının bilincine vardırılmasında şehirle, sanayiyle ilişki kurmuş olan işçilerimizin büyük katkıları vardır ve olacaktır. Bu işçilerin dünya görüşleri zamanla değiştiği gibi, sosyal ilişkileri de değişmektedir. Ve en güzeli, bunların çoğu ekonomik bir bilinçlenme içine girmiş durumdadır. Artık, kendileri ile egemen sınıfların eşit olduğuna olaylar onları inanmaz duruma getirmiştir. Oysa ki, tarımda çalışan orta ve küçük köylü, kendi ile toprak ağasını, tefeciyi, kapitalist çiftçiyi, tüccarı aynı kişiler ve aynı sınıftan saymaktadır. Küçük ve orta köylünün kafasında ekonomik sömürülme kavramı olmadığı gibi, sömürüldüğü halde tefecinin, ağanın, kapi-

talist çiftçinin kendini, ürünlerini satarken, alırken sömürdüğüne de inanmamakta, böyle bir düzenin içinde bulunduğu için, bunu yavaş yavaş alışarak sömürülmeyi olağan bulmaktadır. Bu nedenle de değişme onun için güçleşmektedir.

İşte, köylü-işçi ile köyde oturan işçiler bu konularda köylüye bilinç kazandırmakta ve sosyalist eylemin genişlemesinde yardımcı olabilmektedirler. Ama, bugün bunların oranları çok düşüktür. Yeri ve zamanı geldikçe, bu yarı işçi ve köylülerin yaptığı konuşmalar her olay çıktıkça, köylü toplantılarında yapılan açıklamalar, sosyalist düşüncenin köylere yayılmasında, yerleşmesinde etkili olmaktadır. Hemen şunu söyleyelim ki; bu işçiler elbette köyden gelir gelmez, 3 - 5 ayda sınıf bilincine ulaşamamakta ve devrimci bir ideoloji kazanmamaktadırlar. Devrimci ideolojinin kazandırılması, sosyalist aydınla işçinin ilişki kurmasına bağlıdır.

Burada pek önemli bir duruma ilişelim. Eğer, yurdumuzda sendikaların çoğu, egemen sınıfların ve onların düzeni kapitalizmin birer sadık bekçileri olmasalar, üyelerine sınıfsal eğitim sağlasalar, köylü-işçiler, köylerde daha çok etkili olurlar. Ama, sendikacıların büyük çoğunluğu bürokratlaşmış, komprador kapitalizmi kadar işçilerin sınıfsal bilinçlenmesine karşı durumdadırlar. Zira, Türkiye'de, sendika yöneticiliği en iyi cinsinden, ekonomik, sosyal ve politik çıkarları onlara sağlamaktadır. Gıda-İş kolunda, büyük bir sendikanın genel sekreteri ile yardımcısı, sosyal güvenlikle ilgili bilimsel bir kitapta sosyalizm kelimesine rastladıkları için bu kitabı işçiye okutmak bile istememişlerdir.

İşçilerimizin büyük çoğunluğu köylü kaynaktandırlar, ama özellikle, büyük kentlerimizde çalışan iş-

çilerimiz arasında, işçi çocukları olanların da sayıları az değildir. Kendisi şehirde doğup, sonra fabrikaya giren işçilerin sayıları her gün biraz daha çoğalmaktadır. Köyden yeni gelmiş işçi ile, çocukluğunu şehirde geçirerek, işçi ailesinde yetişmiş işçi arasında çok önemli nitelik ayrılıkları vardır.

İşçi çocuğu olarak yetişip, fabrikaya giren işçinin düzene daha çok öfkesi vardır. O, ailesinin yoksulluğunun sonuçlarını, açlığını, açıklığını, kavgasını, heyecanlarını hep birlikte acı acı yaşayarak büyümüştür. Şehirde bulunmanın sağladığı olanaklar bilgi ve görgüsünü geliştirmiştir. Hiç olmazsa bir ilk, ender olarak orta öğretim kurumunu bitirmiştir. Basını, yayını az da olsa değerlendirecek duruma gelmiş, toplumun egemen sınıflarıyla yanyana bulunmuş, bu sınıfın yaşamasını görmüş, gözetlemiştir. Bazı servetlerin nasıl elde edildiğinin hikâyelerini, ailesinden, mahalle kahvelerinden, komşularından dinlemiş, sinemalar onun dünyasını önemli şekilde etkilemiştir.

Şehirde büyümüş olan işçiler, sosyalizmi diğerlerinden daha kısa zamanda anlamakta, sömürme düzenine daha çabuk akıl erdirmekte ve devrimci savaşa girebilecek, savaşa az da olsa bir hazırlığa sahip durumdadırlar. Ne var ki, bu işçiler de egemen sınıfların, yanlış şartlandırmalarından kendilerini her zaman kurtaramazlar. Zira, okullar, işyerleri, sokaklar, gazeteler, sinemalar, radyolar, toplumda yönetici ve geçerli olan ahlâk ve davranış yasaları hep egemen sınıfların çıkarlarını koruyacak biçimde düzenlenmiştir. Hattâ, bazı yasalar, egemen sınıfların sermayelerinin bekçiliğini yaparlar.

Okulların hiç bir sınıfında, emekçilerin yaşamlarından ve bu yaşamın nedenlerinden bahseden eği-

tim yapılmamaktadır. Buna eğilen öğretmenler, işyerlerinden sürülmekte, görevlerinden atılmak suretiyle açlığa mahkûm edilmektedirler. Ders kitaplarında işçi çocuğunun dünyası dışında bir yaşamanın öğütleri, kuralları ve resimleri ile doludurlar.

İşçilerimizin bir kesimi de, 1950 yılından bu yana, büyük kentlere gelmiş, sanayide çalışmaya başlamış olanlardan meydana gelir. Bu işçilerin çoğu uzunca bir süre köyle ilişki kurmuşlar ise de sonradan, şehirlerin kenar mahallelerinde, birer ömür törpüsü gecekondu edindikten sonra köyle ilişkilerini kesmiş durumdadırlar. Böyle olan işçilerin sayıları işçi sınıfı içinde oldukça çoktur.

Bu, köyden gelip, şehirde uzunca bir zaman yerleşmiş olan işçilerin ekonomik bakımdan, bilinçlenmiş durumda olanlarının sayıları kabarıktır. Şehirde bunlar çocuklarını okutmak, sağlık ve uygarlık koşullarından da bir miktar yararlandıkları nedeniyle köye dönmeyi istemezler. Böylece de işçi sınıfının sürekli üyeleri arasına katılırlar. Sosyalizmin kurulmasında ve emperyalizmle mücadelede bu işçiler de şehirde yetişen işçilerin gösterdiği duyuş ve davranışı gösterebilirler. Ama, bu işçiler köyün sosyal tortularıyla birlikte yaşamaktadırlar.

İster şehre yerleşik, isterse yeni yerleşik durumda olan işçilerimizin, büyük bir kısmı zaman zaman da olsa ailesini, ana, baba ve akrabalarını ziyaret için yıllık ücretli izinlerini köylerde geçirmektedirler. Bu izin süresinde de köy toplumunda uyarıcı etkilerde bulunmakta, şehirde tartışılan yurt ve emekçi sorunlarının bir kısmını da böylece köylere taşımakta aracılık etmektedirler.

İşçilerimizin köylü kaynaklı olmalarının, sınıf bilincine ulaşmalarında, devrimci eyleme katılmala-

rında tutucu etkiler gibi zararları varsa da, köylü-işçi dayanışmasının kurulmasında büyük yararları da vardır. İşçi sınıfı tek başına ne sosyalizmi kurabilir, ne de yurttan emperyalistleri kovabilir. Devrimci bir eylem çoğunluğunu köylü teşkil eden emekçi sınıfların, işçi sınıfının öncülüğünde, kaynaşmaları ile başarılabilir. Bu işçi - köylü bağlantısı, köylülerimizin sosyalizmi kurmak çabalarına katılmalarında bir köprü olacaktır. Henüz şehirdeki işçi ile köylünün akrabalık gibi sosyal ilişkilerinin kesilmemiş olması, ortak çıkarları işçi ile köylünün emperyalizme ve komprador kapitalizmine karşı ortak cephe kurmalarının oldukça kolaylaştıracaktır. Köyün tutucu kültür yapısının kırılmasında, köylü-işçilerin katkıları azımsanamayacak kadar çoktur.

İşçilerimizin yabancı memleketlere giden kesiminin de çoğunluğu köylüdür. Yabancı memlekette, özellikle, Almanya'da çalışan bu işçilerimiz yoğun bir sanayi ortamı ve çeşitli fikir akımlarının bulunduğu Batı memleketlerinde sömürüyü daha iyi görmekte ve anlamaktadırlar. Hele bu sömürü Türkiye ile karşılaştırıldığı zaman çok yüksek olan ücret birimleri onların kapitalizme karşı öfkelerini artırmaktadır. Öte yandan, yabancı ülkelerde çalışan işçilerimiz, içinde bulundukları ortamın da zorlaması ile sınıf bilincine varma çabasını daha çok göstermektedirler. Birlikte çalıştıkları bu memleketin işçileri, işçilerimize politik güç olmanın, politik iktidarı ele almanın tek kurtuluş yolu olduğunu eylemleriyle telkin etmektedirler. Ne var ki, egemen sınıflar uyutucu propagandalarını yabancı memleketteki işçilerimizin toplu halde bulunduğu yerlerde de sürdürmektedirler. Ve bu egemen sınıflar, işçilerimizin dinî duygularını sömürerek din perdesi altında onları sosyaliz-

mi kurmanın, sömürgeciliğe karşı durmanın, vatan hainliği olduğuna inandırmağa çalışmaktadırlar. Ama, bunun yanında, yabancı memleketlerde öğrenimlerini tamamlamağa çalışan yüksek okul gençliğinin büyük bir kısmı işçilerle işbirliği kurmuş durumdadır. Bu sosyalist gençler, sayıları az da olsa, bir kısım işçiyi kendi aralarına almakta, onları aydınlatmakta ve işçilerle devrimci dayanışmaya girmektedirler. Egemen sınıflar, gençlerin işçilerle olan dayanışmalarından gocundukları için, bu gençlerin burslarını kesmektedirler. Yabancı memleketten yurda dönen işçilerimizde ilk beliren düşünce ve davranış, kendinin de insan gibi yaşamaya hakkının olması inancıdır. Bu nedenle de, memleketinde Anayasa hakları için mücadeleye hazır insanlar haline gelmektedirler.

Bir süre sonra, bu insan gibi yaşama isteği bazı engellerle karşılaşmaktadır. Bu engellerin başında egemen sınıfların koyduğu ekonomik ve sosyal engeller gelmektedir. Engeller üzrine düşünmeğe başlayan işçi, bunların bazılarının nedenlerini rahatlıkla bulabilmektedir. Batı ülkelerindeki sosyalist fikir akımları ile uzaktan - yakından ilgilenmiş olan işçiler ise, daha bilinçli olarak bulundukları çevrede sosyalist düşüncenin birer yayıcısı haline geliyorlar. Bunları söylemekle yararlarına dayanarak, işçilerimizin emeklerinin yabancı ülkelere satılmasını istediğimiz sanılmamalıdır. Yabancıya emek satanlar, yabancıdan ekmek alma durumuna düşerler. Kesin olarak emek satımının karşısındayız.

Batıya giden işçilerimizin bazıları, edindikleri paralarla sınıf değiştiren duruma gelmektedirler. Bunlardan bazıları da kapitalist düzeni en iyi düzen olarak anlamakta ve benimsemektedirler. Çünkü, onla-

ra göre Türkiye'de de bir gün kapitalizm Almanya, Fransa, Hollanda kapitalizmi gibi gelişirse, Türkiye kurtulacaktır. Böyle olan işçiler henüz varlıklarının bilincine ulaşamamış işçilerdir.

İşçi Sınıfının Gelişmesi : Yaşamada oluşan değişmeler, üretim güçlerini, özellikle, üretim araçlarının değişimi ve gelişimi kapitalist sömürüyü gittikçe yoğunlaştırmaktadır. Üretimde kullanılan yeni makineler, uygulanan çalışma yöntemleri işçileri yoğun bir çalışma ortamına itmektedir. Örneğin, daha önce kullanılan âlet ya da makine ile gerekli işi 4 saatte başaran işçi, yeni âlet ve makinelerle 2 saatte başarmaktadır. Böylece de, sömürme oranı eskiden % 100 iken, bu kez % 200 e çıkmaktadır. Sonuç olarak işçinin yarattığı artı-değer oranı büyümekte ve kapitalistin kârı artmaktadır. Bu çoğalan kâr, kapitalistin yaşamına yenilik getirmekte, o işyerini genişletmekte, makine sayısını çoğaltmakta, enerji kullanmayı artırmaktadır.

Sömürme oranının yükselmesi ile işçinin ilkin ekonomik bilinçlenmesi oluşmakta, daha sonra da sosyalist aydınlar yardımıyle siyasal bilince ulaştığı görülmektedir. Başka bir deyimle, ekonomik bakımdan bilinçlenen işçi, sosyalist aydınların yardımı olmaksızın sınıf bilincine ve ideolojik bilince ulaşamamaktadır.

İşçilerimizin gelişip, sosyalist bilince ulaşmaları onların sosyalist eğitim görmeleri ile olanaklıdır. Daha önce anlattığımız gibi, Sendika yöneticileri işçi sınıfını sosyalist bir eğitim ile onların içinde bulunduğu hayat hakkında siyasî bilince varmalarının karşısındadırlar. 274 Sayılı Yasaya göre ayrılması gerekli olan eğitim paraları bile işçilerin eğitimine har-

canmamaktadır. Bu konuda Cumhuriyet savcılarına büyük bir görev düşmektedir.

Ama buna rağmen, gelişmeyi ve dış etkileri durdurmaya, Sendikacıların güçleri yetmemektedir. Bir kere Türkiye'de işçi sınıfının siyasal bilince varmasını sağlayacak Türkiye İşçi Partisi vardır. Bunun yanında sosyalist kamu oyunun etkileri her gün biraz daha güçlenmektedir. Bugün henüz pek azı siyasal bilince ulaşmış bulunan işçilerimizin eğitim ve eylem yolu ile kısa zamanda siyasal bilince ulaşacakları kanısındayız. Bu eğitimi bir yandan Türkiye İşçi Partisi, bir yandan da emekten yana olan Sendikalar gerçekleştirecektir.

İşçi Sınıfının Çelişmeleri : Çelişme evrensel olduğuna göre, emekçiler arasında da bulunması kaçınılmaz bir gerçek oluyor. Bu nedenle köy ve şehir emekçilerinin teşkil ettiği Türk proleteryasının da sınıf olarak çelişmeleri vardır. Ama, bu çelişmeler düşmanlığa varan ana çelişmeler değildir. Yan ve küçük çelişmelerdir. Örneğin; komprador burjuvanın tüccar, sanayici, bankacı katları arasındaki çelişme rekabete dayanan bir çelişme olduğundan, biri, ötekisini mutlaka ekonomik hayattan kovmak ister. Emekçi sınıf arasında bu tip bir çelişme yoktur. Emekçi sınıflar ile egemen sınımlar arasında da emek-sermaye ilişkisinden doğan, üretim ve bölüşüm biçiminden doğan bir çelişme vardır. Egemen sınıflar ile emekçi sınıflar arasındaki bu çelişme temel çelişmedir. Ortadan kaldırılması anlaşma ve bağlaşma ile mümkün değildir. Nitekim, grevler, lokavtlar, işgaller, bu anlaşmazlığın sürmesi nedeniyle olup gitmektedir. Egemen sınıflar ile emekçi sınıflar arasındaki çelişme ancak, emekçi sınıfların üretici halkla

birlikte yasalı yollardan politik iktidarı ele geçirmeleriyle ortadan kalkar. Ve tabiatiyle üretim mallarının topluma mal edilmesi politik iktidarın ele geçirilmesinden sonra yapılacak ilk eylemdir.

İşçi sınıfı arasında yukarıda anlatıldığı gibi, bölücü ve parçalayıcı nitelikte çelişmeler yoktur. Çünkü, hiçbir işçinin, öteki işçi ile rekabet ilişkisi, emek - sermaye ilişkisi ve sömürme ilişkisi mevcut değildir. Bu nedenle emekçi sınıflar yapı bakımından daha güçlüdürler.

Emekçi sınıflar arasındaki başlıca çelişmeler şunlardır :

Usta işçiler, düz işçiler, yüksek ücretli işçiler, az ücretli işçiler, aydın işçiler, aydınlanmamış olan işçiler, köylü işçiler, sanayi işçileri, ekonomik bilince ulaşmış işçiler, ulaşamamış işçiler, sosyalist işçiler, egemen sınıfların şartlandırmasından kurtulamayan işçiler, sendikalı işçiler, sendikasız işçiler gibi. Ama, söylendiği üzere, bu çelişmenin hemen hiçbirisi emekçi sınıfların parçalanmasına, bölünmesine bir kesiminin, ötekini ortadan kaldırmasına neden olacak düşman nitelikte çelişmeler değildirler. Hepsi de çeşitli yollardan ortadan kaldırılabilir, zararsız hale getirilebilirler.

Şunu görmemezlikten gelemeyiz. Geçici de olsa egemen sınıfların şartlandırmaları altında olan işçiler ile sınıf bilincine ulaşmış olan sosyalist işçiler arasındaki çelişme en tehlikeli çelişmedir. Bu nedenle, işçiler kapitalist adına, sosyalist arkadaşlarını hırpalamakta, hattâ dövmektedirler. Ama, zaman geçtikçe sosyalist işçiler kendilerini işyerlerinde kabul ettiren kimseler durumuna gelmektedirler.

İşçilerimiz arasındaki bir öteki çelişme de, bölgecilik çelişmesidir. Bölgecilik nedeniyle kavgalar

çıkmakta ve gene bölgecilik nedeni ve yardımıyle egemen sınıflar işçilerin güçlerini parçalamaktadırlar.

İşçi Sınıfı ile Diğer Sınıflar Arasındaki İlişkiler :

Emekçi sınıfların en çok ve sıkı ilişki kurduğu sınıflar komprador burjuva, toprak ağaları, kapitalist çiftçiler sınıfı ile bürokratlardır.

Bürokratlar dışındaki egemen sınıflarla olan ilişkiler ekonomik ilişkilerdir. Başka bir deyimle, üretim ilişkileridir. Egemen sınıflarda toprak ağası, kapitalist çiftçi ve komprador burjuvazi ile emekçilerin ilişkilerinde, işçi daima emir alan, yönetilen ve üretimden en az payı alan, kendisi yarattığı değerlerin baskısı altında kalan kimsedir. Daha başka söylemek gerekirse, bu ilişkiler emek ile sermaye arasındaki ilişkilerdir. Bu ilişkinin özelliği egemen sınıfların üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olması yanında, işçi sınıfının emeğinden başka hiçbir güce sahip olmamasındadır. Üretim aracına sahip olmaması nedeniyle, işçi, egemen sınıflara bağımlı durumdadır. Ve gene aynı nedenden dolayı egemen sınıflar tarafından işçi sömürülmektedir. Sömürme mekanizması artı-değerin egemen sınıflara bırakılması biçiminde olmaktadır. Egemen sınıflarla işçi sınıfı arasındaki sınıfsal ilişkiler antagonist niteliktedirler. Egemen sınıflarla, işçi sınıfı arasında olan bu çelişmenin çözüm bulması ancak, üretim araçlarının topluma mal edilmesi ile olanak kazanır. Sınıf savaşının aracı olan iş anlaşmazlığı, toplu iş sözleşmesi, grev, işgal, miting, gösteri yürüyüşü gibi yasalı eylemler ve fiilî durumlar egemen sınıflar ile emekçi sınıflar arasındaki bu temel çelişmeyi asla ortadan kaldıramazlar. Ekonomik ve biolojik yasalar hukuk yasala-

rından daima güçlüdürler. Ergeç kendilerini kabul ettirirler.

Gerçekten egemen sınıfların hiçbirisi emekçi sınıfını çalışmaya zorlamazlar. Yarattığı ortam ile emekçi sınıfının çalışmaya kendiliğinden katılmasını sağlarlar. İşçi hiçbir üretim aracına sahip olmadığından, aç ölmemek için egemen sınıfların işyerinde çalışmaya istekli olur. İşçilerin bu istekleri ile işe alınmaları onların sömürülmelerini saklar.

Emekçi sınıflar ile egemen sınıfların sömürü ve bağımlılığa dayanan bu ilişkilerinin sürmesi için, egemen sınıflar politik iktidarı da ele geçirmek ve Devlet gücünü kendi yararlarına kullanmak zorundadırlar. Dün yaşasın işçiler diyen, greve giden işçilerin hapsedilmeleri, işten kovulmaları, tazminat ödenmemesi gibi baskılar, egemen sınıflar tarafından hukuk dışına çıkarılmış eylemlerdi. Bu eylemler kendi sınıfsal güçlerini korumak için yapılıyordu.

Egemen sınıflar hiçbir zaman emekçi sınıflar yararına bir ücret, iyi çalışma koşulları sağlamamışlar. Tarihte bunun hiçbir örneği yoktur. Emekçi sınıflar insan gibi yaşama koşullarını egemen sınıflarla yaptığı sınıfsal savaşlarla ele alırlar. Çok zaman bu savaşın niteliklerini yasalar belli eder. Yaratılan bütün değerler, emeğin ürünü olduğu halde bu değerlere egemen sınıflar sahip olurlar. Egemen sınıfların sermayeleri biriktikçe, emekçi sınıfın durumu kötüleşir. Çünkü, egemen sınıflar kârlarını artırmak ve sermayelerini genişletmek zorundadırlar. Bu nedenle de, yeniden sermaye katarak daha büyük üretime girerler. Egemen sınıfların sermayeleri çoğaldıkça makine sermayesini artırır, ücret sermayesini de azaltırlar. Sermayenin makineye aktarılması daha otomatik makinelerin kullanılması emeğe olan

ihtiyacı azaltır. Bu nedenle işyerine daha otomatik makineler ve üretim araçları girdikçe bir kısım işçiler de işlerinden atılırlar. Başka bir deyimle, sermayenin değişen kısmı (ücret sermayesi gittikçe azalır. Değişmeyen kısmı (bina, ham madde, makine sermayesi) da gittikçe çoğalır. Örneğin; değişen sermaye 1000 TL., değişmeyen sermaye de 4000 TL. olsun. Teknik geliştikçe makineler de gelişecek. Emeğin verimliliği makinelerin gelişmesiyle artacaktır. Böylece de daha az emekle çok iş yapmak olanağı olduğundan, bir kısım fazla emek dışarıya atılacaktır. Egemen sınıfların sermayeleri büyüdüğü oranda, işyeri dışına atılan emekçiler de çoğalacaktır. Nitekim, 1945 yılından sonra yurdumuzda tarımda, traktörlerin ve diğer tarım makinelerinin kullanılması köy emekçilerini tarladan dışarıya atmıştır. Öyleyse, egemen sınıfların yürüttüğü bu kapitalist düzende her buluş, her icat işçi sınıfının yararına değil, zararına kullanılacaktır. Ama, bu kullanma işi mutlak olmadığından her teknik buluş emekçi sınıfların da mutluluğuna hizmet edecektir. Kısaca, egemen sınıflar, emekçi sınıfların işsizliklerinin nedenidirler. Bu neden, onların yürüttüğü kapitalist düzenin niteliğinden gelmektedir. Kapitalist düzen sürekli olarak hazır bir işsizler ordusunun bulundurulmasını ister ve gerçekleştirir. Bunda egemen sınıfların yararları vardır. Ucuz emek bulma olanakları böylece gerçekleşir. İşsizliğin nedeni kapitalist düzen olunca işsizlikle savaşı egemen sınıfların yürütemiyeceği kendiliğinden meydana çıkar.

Egemen sınıflar, ucuz emeği kendileri sömürdükleri gibi, yabancı sermayeyi de yurdumuza ortak olarak sokup, emperyalistlerin de emekçi halkımızı sömürmelerinde araç olmaktadırlar. Komprador bur-

juvalar bunun bir örneğini verir. Öyleyse, egemen sınıfların sermayeleri arttıkça, işsizlerin de sayıları artacaktır. Tekrar edelim; işsizliğin biricik kaynağı egemen sınıfların sürdürdükleri kapitalist düzendir. Çalışana iş var, sloganları kocaman bir yalandır. Eğer yurdumuzda çalışana iş olsaydı, yaban ellerde onbinlerce işçimiz çalışmaya gitmeyecektir. Çalışana iş var diyenler, emekçilerin boğaz tokluğuna çalışmalarını istemektedirler.

Egemen sınıflarla, işçi sınıfının ilişkilerinin sonuçlarından birisi de, emekçilerin zaman geçtikçe yoksullaşmalarıdır. Daha önce de anlattık. 1950 - 1960 döneminde ulusal gelirimiz % 38 arttığı halde, emekçilerin bu gelirden aldıkları pay % 10 oranında azalmıştır. Sanayi kolunda 1948 yılından 1962 ye kadar ulusal gelir 3 kat artış gösterdiği halde, işçi ücretleri % 1,8 oranında artış göstermiştir.

Bugün yurdumuzda ilginç bir ücret düşmesi vardır. Bu düşme işçilerimiz tarafından anlaşılmayacak biçimde olduğu için üzerinde az durulmaktadır. Ücret düşmesi emekçi sınıfın her gün biraz daha yoksullaşmasını hazırlar. Egemen sınıfların enflâsyoncu politikaları ile paralar çoğaltılırken malların fiatları da artmaktadır. Çünkü, malların üretimi, paraların çoğalmasından daha düşük oranda yapılmaktadır.

Emekçi sınıfların satın alacakları yaşama araçlarının fiatları yükseldiği oranda, bu mallardan daha azı satın alınmaktadır. Böylece de, parası oranında yaşama araçları satın almak zorunda kalan emekçiler, yiyeceklerinden, giyeceklerinden, kısaca insan gibi yaşamak haklarından kısıntı yapmaktadırlar. Emekçiler bugün bazı yiyecek maddelerinin adını unutmuşlar ya da hiç bilmezler. Oysa ki, bu yiyecekler ege-

men sınıfların sofralarını her gün dolduran yiyeceklerdir. Emekçi sınıfların yetersiz beslenmeleri, kısa zamanda yaşlanmaları ve çökmeleriyle sonuçlanmaktadır.

Egemen sınıfların sürdürdüğü kapitalist düzenin, işçi sınıfını her geçen gün nasıl yoksullaştırdığına başka memleketlerden örnekler verelim: Nikitin'e göre; 1890 yılında A.B.D. ulusal gelirinden işçilerin yapı % 56, 1923 te % 54, 1954 te de % 40 a düşmüştür. Keza, İngiltere'de 1924 te % 45 in üstünde olan işçi sınıfının payı 1954 te % 40 a, Fransa'da 1940 tan önce % 40 olan işçi sınıfı payı 1951 de % 29 a düşmüştür. Buna karşılık, egemen sınıfların ulusal gelirden aldıkları payları da çoğaltmıştır.

Toplu İş Sözleşmesi, en az ücret uygulaması Türk emekçilerinin ücretlerinin düşmesini önleyememiştir. Önce de anlatıldığı gibi, Toplu İş Sözleşmesi işçiyi bağlayan, onun sözleşme süresince ağzını tıkayan bir sözleşme düzenidir. Bu düzen ile elde edilen, örneğin: % 20 lik bir ücret zammı işçiler arasında bir rahatlık yaratmamaktadır. Çünkü, % 20 lik artıştan çok daha önce yaşama araçlarının fiatları artmış bulunuyordu. İşçilere yapılan bu zam ancak, eski fiatlar ile yeni fiatlar arasındaki farkı karşılayacak kadardır. İşçiler ücret zammından önce, ihtiyaçlarını iyice kıstıkları için, ücret zammıyle yeni bir şey kazandıklarını sanıyorlar. Bir süre sonra da gene fiatların yükselmesi işçiyi ücret zammının yapılmadığı ana iteliyor. Hattâ ondan daha geride bir yaşama ortamına sürüklüyor. Örneğin: Ücretler % 20 oranında arttığı zaman, yaşama araçlarının fiatları, sözgelimi, bir elbise fiatı % 30 oranında arttığı için, bir yıl önce yüz liraya alınan elbise bu se-

fer 130 liraya alınacaktır. Böylece de işçinin 100 lirasının değeri 30 lira azalmış olacaktır. İşte bu şekildeki fiat artışının sonucu olan uygulama, işçilerin ücretlerinin düşürülmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Enflâsyoncu politika izleyen egemen sınıflar işçiye verdiğinden daha çoğunu geri almaktadır. Akşam alınmış olan ücret zammını sabahleyin fırıncı, öğle üzeri manav, akşama kasap, aybaşında ev sahibi, kısaca satacak malı olanlar işçinin elinden çekip almaktadırlar.

b) **Ezilen Sınıfların Savaşları :**

Yurdumuzda işçileri, tarım işçileri ve küçük burjuvanın üretici katları, küçük memurlar ezilen sınıf ve grupları teşkil ederler. Ezilen sınıfların savaşları üç kanaldan yürütülmelidir. Bu üç kanaldan yürütülen savaşın biricik amacı politik iktidarın yasalı yollardan ele geçirilmesi olmalıdır. Politik iktidar, ezilen sınıfların eline geçmedikçe yaşama yolları daima emekçiler için, ezilen sınıf ve zümreler için karanlık olacaktır. Egemen sınıflardan ezilen sınıflar mutluluk bekleyemezler. Egemen sınıfların varlıklarının devam etmesi, ezilen sınıfların sömürülmelerinin devam etmesine bağlıdır.

Ekonomik savaşın amacı, bu sınıfların yaşama koşullarını düzeltmeleridir. Ezilen sınıfların ücret ve emeklerini değerleri fiatına satmak için yaptıkları savaş ekonomik savaştır. Keza, emekçi sınıfların çalışma süresini azaltmalarıyla, çalışma koşullarını düzenleme yolunda yaptığı savaş da ekonomik savaşın kapsamına girer. Üretici küçük burjuvanın tefeciler, tacirler, komisyoncular, müteahhitler, kapitalist çiftçilerle, ağalarla sürdürdüğü savaşlar da ekonomik niteliktedir.

Emekçi sınıflar bu savaşlarını, savaş araçları olan sendikalaşma, grev, direnme gibi yasalı yollardan sürdürürler. Üretici küçük burjuva henüz örgütlenmediği için onun ekonomik savaşı sürdürmesi ve başarıya ulaşması gecikmektedir.

Ekonomik savaşa en az bilinçli olan emekçiler ve sömürülen üreticiler bile katılırlar. Çünkü, bu, onların yaşamalarıyla yakından ilgilidir. Ekonomik savaşlar ezilen sınıfların son savaşları değildir elbette. Ama, iyi örgütlenmesi halinde, ezilen sınıfların yararına egemen sınıflardan büyük tavziler koparılabilir. Bu tavizler de, ezilen sınıfların siyasal savaşlarında kolaylıklar sağlar. Yurdumuzun gerçekleri ve toplumumuzun sınıfsal yapısı, ezilen sınıfların birlikte savaşı sürdürmelerini gerektiriyor. Bu savaşta işçi sınıfı öncülük ve işçi sınıfının dünya görüşü olan sosyalist teori de ışık tutacaktır. Bu ortak savaş bazılarının, özellikle, küçük burjuva sosyalistlerinin savundukları ortak cephe ve güç birliği niteliğinde değildir. Bu işçi sınıfının sosyalist aydınlar ve sosyalist gençlikle birlikte köy emekçilerinin kurup yürütecekleri hem egemen sınıflara, hem de emperyalizme karşı olan bir savaştır.

Ekonomik savaş, ezilen sınıfların en yatkın olduğu bir savaştır. Bu savaş yoluyla ideolojik savaşa geçilir. Başka bir deyimle, ekonomik savaş sosyalizmin kurulmasına ortam hazırlayan bir savaştır. Ekonomik savaş üretim araçlarını egemen sınıfların elinden kamulaştırma yoluyla çıkarmadığı için, yetersiz bir savaştır. Tüm savaşlarını ekonomik çıkarlara yönelten, ezilen, sınıfların bir gün çıkmaza düşeceklerine ait tarihte birçok örnekler vardır.

Amerikan emperyalizmi etkisindeki Türk-İş'in

durumu buna bir örnek teşkil eder. Türk-İş'in partiler üstü poltiikasının aslında işçi sınıfını egemen sınıfların dümen suyunda yürütmek olduğu gayet iyi bilinip, anlaşılmaktadır. Böyle olmasına rağmen, büyük çıkarlar sağlayan Türk-İş yöneticileri 1952 yılından beri partiler üstü politika diye işçi sınıfını uyutmuşlar ve aslında işçi sınıfını kitle halinde D.P. ve sonraki A.P. nin uydusu haline getirmeye çalışmışlardır. Türk-İş'in içinde belirmeye çalışan bir kanat yolu ile de işçi sınıfı C.H.P. nin uydusu olmaya yöneltilmektedir. Oysa ki, işçi sınıfı hiçbir sosyal sınıfın uydusu olacak kadar sayısı az, politik gücü yetersiz bir sınıf değildir.

Yukarıda anlattığımız nedenle, ekonomik savaşa yönelmiş işçi hareketinin çıkmaza girdiğine en yakın örnek gene Türk-İş'in durumudur. İşçilerin emekliliklerinin % 70 e çıkarılmasını ve emeklilik yaşının indirilmesini öneren tasarının kanunlaşmaması halinde, işçilerin sokağa dökületeceği Halil Tunç tarafından söylenirken, Demirsoy tarafından da, «biz sokağa inersek ezip geçeriz» tehditleri boşa çıkmıştır. Türk-İş'in verdiği süre içinde ne Büyük Millet Meclisi toplanmış, ne de Türk-İş bu toplanmamayı protesto eden başarılı bir miting yapabilmiştir. Kanun egemen sınıfların istediği zaman ve istediği nitelikte çıkmıştır, diğer iş yasaları gibi...

Her sınıfın olduğu gibi, ezilen sınıfların da itici gücü çıkarlarındadır. İşçi sınıfının çıkarı sömürülmemekte, horlanmamakta ve ezici yaşama koşullarından kurtulmaktadır. Küçük üreticilerin çıkarları elde ettikleri ürünlerin değeri fiatına satılmasında, satın aldıkları malların, ürünlerinin birkaç katı fiatında olmamasındadır.

Bugün, emekçi sınıfların, özellikle, işçi sınıfının bir milyondan fazla kesimi ekonomik savaş yoluyla toplumda iki sınıfın bulunduğunu anlamış durumdadır. Bu sınıflardan birisi üretim araçlarına sahip olmayan işçiler, diğeri üretim araçlarının sahibi olan egemen sınıflardır. Bu durum, işçi sınıfında bir öfke yaratmaktadır. Ama, bu öfke dışarıdan sosyalist bir bilinçlenmeye dönüştürülmezse, öfke olmaktan daha ileri geçemez. Emekçi sınıfların bilinçlenmeleri ancak, tüm egemen sınıflara karşı, kapitalizme karşı yasalı bir savaşa girmesiyle başlar. Bu savaş bir süre sonra emekçi sınıfların Devlet yönetimine ağırlıklarını koymalarının gerekliliğini onlara duyurur. Bugün emekçi sınıflardan, özellikle, şehir emekçileri arasında işçi sınıfının tüm ezilen sınıflarla birlikte politik iktidarı ele geçirmesinin tek kurtuluş yolu olduğuna inanların sayıları gün geçtikçe artmaktadır. Bu siyasal bilinçlenme, devrimci sendikaların yürüttükleri eğitim uygulamalarıyla çok daha hızlanmaktadır.

Ne var ki, emekçi sınıfların sınıf bilincini geciktiren bazı nedenler de vardır. Bu nedenlerin başında; işçi yöneticilerinin ve egemen sınıfların saptırmaları gelir. Emekçi sınıflar ve tüm ezilenler siyasal bilinçlenmeye doğru bir birikim yaptıkları sırada bu birikim başka yöne saptırılmakta ve böylece sınıfsal bilinçlenme geciktirilmektedir. Örneğin; uzun yıllardan beri Türk emekçi sınıflarında biriken birleşme ve büyük güç olma özlemi ve birikimi Amerikan emperyalizminin de hocalığı ile Türk-İş'in bir kısım yöneticileri tarafından tarihî çizgisinden saptırılmıştır. Oysa ki, bizde ilk işçi hareketi emperyalizme karşı, yabancı sermayeye karşı olmuştur. Bunu yukarıda söyledik. 1952 yılında Türk-İş kurulduğu zaman

Türk emekçilerinin 1871 yılında başlattıkları, 1920 de emperyalizmi ezilen sınıflar olarak kovdukları ve o yıldan sonra da devam ettirdikleri anti-emperyalist amaç terk edilerek Türk emekçi sınıfı sakatlanmağa çalışılmıştır. Oysa ki, sayılar ve bilimsel belgeler yurdumuzun bugün, bundan 60 yıl önceki durumdan daha tehlikeli bir ortam içinde bulunduğunu göstermektedir. Bu tehlike tüm Türk halkının ulus olarak bağımsızlığını yitirmesi tehlikesidir.

İşçi sınıfımızın ve ezilen sınıfların egemen sınıflara karşı çıkmalarını önleyen bir öteki neden de, egemen sınıfların propagandalarla, emekçi kitleleri şartlandırmalarıdır. Okula giden çocuk öğrenimi bitirinceye kadar emekçi sınıfların yararına düzenlenmemiş bir eğitim uygulaması içinde yetiştirilir. Sabahleyin gazeteyi eline alan işçi, gazetede düzenlenen yazı ve resimlerin egemen sınıfların yararına olduklarını görür. Evinde radyosunu dinlerken egemen sınıfların propagandalarını, reklâmlarını ve onların ezilen sınıflara öğütlerini dinler. Camilerde bir kısım imamlar islâm dininin amaçları dışına çıkarak egemen sınıfların propagandalarını yapar. Sokaklarda, kahvelerde egemen sınıfların tutsağı olan kişiler hep onların düzenlerini savunacak konuşmalar yapar. Sağcı milletvekilleri, bakanlar, genel müdürler hep aynı hava içinde egemen sınıfların sömürülerini gizleyecek konuşmalar yaparlar. Bu ağır ve kapalı hava içinden çoğunluğu ilkokulu bile bitirmemiş olan ezilen sınıfların çıkıp kurtulmaları bir hayli güçtür. Onlara dışarıdan bilinç verilmedikçe, bu havadan sıyrılmaları olanağı asla yoktur. Bugün işçilerimizin bir kesimi kendi için bir sınıf olma yoluna girmiş durumdadır. Egemen sınıfların propagandaları kurdukları düzenin üst yapı kuruluşları;

hukuk, ahlâk, din, gelenek, görenek gibi, ne kadar siyasal bilinçlenmeyi geciktirmeye çalışsalar da artık bunun önünü alamazlar.

Ezilen sınıfların ekonomik savaşları mutlaka ideolojik, yani sosyalizm için savaş haline dönmedikçe bir çıkmaza girer. Sendika hareketleri bu savaşı doğurmaz. Sendikacılık hareketleri yıllarca da devam etse, işçi sınıfını sosyalizme götürecek bir hareket değildir. Bu nedenle de Batı ülkelerinde işçi sınıfı sendikacılık hareketinin dışında bir de politik harekete girmiş ve kendi sınıfının partisini kurmuştur. Egemen sınıfların tutsağı durumuna bilerek, bilmiyerek düşen sendika liderleri vardır. Çünkü bunların büyük bir kısmı Avrupa sendikacılarıyla sosyal ilişkiler yürütmektedirler. Bunlar üyelerini sürekli şekilde sendikal eylem içinde tutmağa çalışırlar. Ne var ki, bu tutsak sendikacılığın ve sendikacıların karşısına emekçi ve ezilen sınıflardan yana olan sendikacılık ve sendikacılar çıkmış, bunların yaratmağa çalıştığı uyku düzenini bozmağa başlamışlardır. Bu devrimci sendikalar üyelerini, işçi sınıfının temel ideolojisi olan sosyalizmin kurulması için eğitim yoluyla savaşa hazırlamaktadırlar. Örneğin; DİSK gibi..

İşçi sınıfı içinde ideolojik savaş düşüncesi gelişmeye başlar başlamaz, bunun arkasından politik savaşın gerekliği kendini gösterir.

Tekrar edersek, emekçi ve ezilen sınıfların ekonomik, ideolojik ve politik savaşları bir arada, bir tek amaç için birlikte yürütülmelidir. Bu amaç da, politik iktidarın ele geçirilmesi ve emperyalizmin kökünün kazınması, ezilenler ve emekçiler vasıtasıyle sosyalizmin kurulmasına başlanmasıdır. Ezilen ve emek-

çi sınıfların bu üçlü savaşlarında sosyalist aydınların büyük katkılarının olacağı ve emekçi sınıfa daha uzunca bir süre yol göstereceklerinin gerekeceği unutulmamalıdır. Ama, bu sosyalist aydınların ezilen ve emekçi sınıflara egemen olması anlamına değil, onların emrinde olması anlamına gelen bir dayanışmayla gerçekleşir.

Sosyal Sınıflar ve İş Yasalarımız

Üretim alanında sosyal sınıfların karşılıklı ilişkilerine somut örnekler verebilmek için iş yasalarının düzenleniş biçimlerini incelemenin gerekli olduğu kanısındayız. Ne var ki, bu yasaların hemen çoğu işçi - işveren - Devlet ilişkilerini aynı düzenlediği için bir genel yasa ile bir özel iş yasasını inceleyecek ve örnekler vereceğiz.

Genel iş yasası olarak Borçlar Kanununun Hizmet Akdi ile ilgili bölümünden örneklerle, 931 sayılı İş Kanununun özel durumlarından örnekler vereceğiz. Bu örnekler, işçi sınıfı ile Devletin, egemen sınıflarla Devletin, işçi sınıfı ile egemen sınıfların karşılıklı ilişkilerinin hangi ekonomik, politik ve sosyal temel üzerine dayalı olduğunu açık ve seçik olarak gösterecekler.

İş yasalarımızı sosyal sınıflar açısından incelediğimiz zaman, karşımıza iki sosyal sınıf çıkar; işveren durumunda olan kapitalistler (millî burjuva, komprador burjuva sınıfı ile küçük burjuva sınıfının üst kesimi) ile köy ve şehir emekçilerini teşkil eden proleter sınıf. Bizde tarım kesiminde çalışanların hukukunu düzenleyen henüz bir yasa olmadığı için, ağaların, kapitalist çiftçilerin, yarıcı, ortakçı ve ırgatların, tutmaların hukuku gelenek hukuku halin-

de sürüp gitmektedir. Bu nedenle de elimizde somut örnekler olmadığından tarım kesimindeki sosyal sınıfların hukuk ilişkilerini inceliyemiyoruz. Aslında, bizim bu yaptığımız bir incelemeden öte sosyal sınıflar arasındaki hukuk ilişkilerini somut örnekleme olacaktır.

Gene iş yasalarına dönelim. Bu yasalarda iki sosyal sınıfın göründüğünü söylemiştik. Bu sosyal sınıfların yanında görünen bir güç daha var. Bu da Devlettir.

Öyleyse, iş yasalarında işçi sınıfı, kapitalist sınıf ve Devlet üçlüsü bir arada bulunmaktadırlar. Devlet daima düzenleyici, emredici, koruyucu, yasaklayıcı ve cezalandırıcı bir güç olarak görünür, iş yasalarımızda. Ve gene Devlet tarafsızdır. Üretimde hiçbir sınıfı diğerinden daha üstün tutmaz, eşitliği sağlar, hattâ işçi sınıfının daha çok yanında görünmektedir.

Gerek yıllardan beri uygulamalar, gerekse yasalar, hukuk düzeni ve gerekse eğitim çalışmaları, okullar, basın-yayın yolu ile Devletin niteliği ve görevi onun tarihî gelişimine, başka bir deyimle, var olmasını zorlayan nedenlere dayalı olarak öğretilmemiştir. Devlet hakkındaki bilgimiz yetersizdir, yanlıştır.

Sosyal Sınıflar ve Devlet : Neden Devlet hakkındaki bilgimiz yetersizdir sorusunun cevabı bizi Devlet ile düzen arasında bir ilişki kurmaya götürür. Eğer toplum, köleci toplumsa, Devlet başka nitelenecek, başka görünecek, başka sınıfların yanında bulunacak. Feodal toplumda Devlet keza feodal sınıfın yanında görünecek, başka görünüş içinde olacak. Yok eğer, kapitalist toplum söz konusu ise, bu kez

de Devlet gene egemen olan burjuva sınıfının yanında ve başka görünümde görevler içinde olacaktır.

Köleci toplumun Devletinde, efendilerin hukuku yanında kölelere bir hukuk tanınmadığı halde, feodal Devlette, zorunlu olarak, köylülere, az da olsa bir hukuk tanımak zorunda kalmıştır. Kapitalist toplumda Devlet, burjuva sınıfı yanında emekçi sınıfların da hukukunu tanımak zorunda kalmıştır. Öyleyse, saf bir Devlet yoktur, olmamıştır da.

Her toplumun ayrı ayrı Devleti vardır. Köleci Devlet, feodal Devlet, kapitalist Devlet, sosyalist Devlet gibi. Başka bir deyimle, sosyal sınıfların dışında bir zorlama ile kabul edilmiş, sürekli Devlet gücü adında bir güç yoktur.

«Devlet, sınıf çelişmelerinin uzlaşmaz olmaları olgusunun ürünü ve belirtisidir.»

Bizim toplumumuz geri bir kapitalist toplum olduğu ve sürekli olarak da —1923 - 1937 yılları arasındaki süre hariç— emperyalizmin etkisinde bulunduğu için, vatandaşlara öğretilen Devlet ve görevleri de kapitalist Devletin görev ve nitelikleridir. Egemen sınıflar Devleti öğretirken kendi sınıfsal çıkarlarını ve egemenliklerini sürdürmeyi hiçbir zaman unutmadıkları için, sanki, «tek devlet» varmış gibi öğretmektedirler. Ve böylece de Devletle kendi sosyal sınıfları arasındaki ilişkiyi saklamaya çalışmaktadırlar.

Egemen Sınıflara Göre Devlet : İnsanlar hukukî ya da siyasî bağ yolu ile Devlet olarak teşekkül ederler. Devlet, cemiyetin bir şeklidir. «Devlet ve Devlet için, birçok kişiler özerk olarak irade ve kullanma yetkisi kazanırlar. Şu halde Devlet, hak sahi-

bidir. Bütün diğer hak sahipleri, özel ve tüzel kişiler, ya da kurumlar olsun, hak sahibi niteliğini kazanabilmek için, Devletçe bu hakkın kendilerine tanınmış olmasına ihtiyaç vardır. Devlette, tersine bir mutlakiyet niteliği vardır. Tanıtmağa ihtiyacı yoktur. Çünkü, mevcut oldukça Devlette kendi kendini tanıma iktidarı vardır. Devlet hiçbir kuvvete bağlı değildir. Çünkü, âli güç kendisidir.»

«Devlet, bütün insan faaliyetlerinin en mükemmel organizasyonu, bu faaliyetleri emreden yüce güçtür.»

Kant'a göre Devlet; «Hukuksal yasalara bağlı olarak yaşayan birçok insanların bir araya gelmesidir.» Hegel'e göre de: «Ahlâk fikrinin gerçekleşmesidir. Ya da Devlet ahlâk düşünüşünün bilinçlenmiş özüdür. Devlet hukuksal düzen koyan iradenin sahibidir.»

Devlet üç unsurdan meydana gelmiştir: Halk, Toprak, Hukukî Bağ.

Burjuva bilginlerin Devlet hakkında bize öğrettikleri bunlar. Ama, gerçek bu mudur? Devlet bu gücünü nereden alır, her zaman Devlet var mıdır ve var olacak mıdır? Devletin temel niteliği nedir? Bu soruların cevabı karanlıkta kalmaktadır.

Emekçi Sınıflara Göre Devlet : Fransız hukukçusu Duguit, Devleti; «Belli bir toprağa yerleşmiş bir insan kütlesidir ki, orada en güçlü olanlar en zayıf olanlara iradelerini zorla kabul ettirirler,» diye tanımlıyor. Bu tanımda Devletin gücünün nereden geldiği açıklanıyorsa da bu tanım yeterli değildir.

Emekçi sınıfların Devlet görüşünü en iyi biçimde Marxsist görüş açıklar. Devlet konusunda Engels diyor ki:

«Devlet topluma dışarıdan zorla kabul ettirilmiş bir güç değildir... Devlet, toplumun gelişmesinin belirli bir aşamasının ürünüdür.»

Üretim güçlerinin gelişmesi sonunda özel mülkiyetin doğması toplumu sınıflara ayırıyordu. Daha önce sınıfsız olan toplum artık özel mülkü —üretim aracı— olanlar olmayanlar diye iki sınıfa ayrılmıştı. Toplum kendisi ile çelişme içine düşmüştü. Bu çelişmenin çözülmesi gerekiyordu. «Toplumun önlemekte yetersiz bulunduğu uzlaşmaz karşıtlıklar biçiminde bölündüğünden, kendi kendisi ile bir çelişme içine girdiğinin itirafıdır. Karşıt ekonomik çıkarlara sahip sınıfların kendilerini ve toplumu verimsiz bir mücadele içinde eritip bitirmemeleri için görünüşte toplumun üstünde yer alan, çatışmayı hafifletmesi «düzen» sınırları içinde tutması gereken bir güç ihtiyacı kendini kabul ettirir; işte toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alan ve gitgide ona —topluma— yabancılaşan bu güç, Devlettir.»

Devletin tarihî gelişimi ve anlamı burada açık ve seçik olarak gösteriliyor. Tekarar edelim; «Devlet sınıf çelişmelerinin uzlaşmaz olmaları olgusunun ürünü ve belirtisidir. Nerede sınıflar arasındaki çelişmelerin uzlaşması objektif olarak mümkün değilse, orada Devlet ortaya çıkar. Başka bir deyimle, Devletin varlığı sınıf çelişmelerinin uzlaştırılmaz olduğunun delilidir.»

«Devlet sınıf karşıtlıklarını frenlemek ihtiyacından doğduğuna, ama aynı zamanda bu sınıfların çatışması ortasında doğduğuna göre, kural olarak en güçlü sınıfın ekonomik bakımdan egemen olan ve bunun sayesinde siyasî bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan

sınıfın Devletidir. İşte bundan ötürüdür ki, antik-devlet herşeyden önce, köleleri boyunduruk altında tutmak için köle sahiplerinin Devleti idi; tıpkı feodal Devletin serf ve köylüleri boyunduruk altında tutmak için söylulaların organı ve modern temsilî Devletin de ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesi âleti olması gibi.»

«Tarihin bazı dönemlerinde Devlet, istisna olarak, mücadele halinde bulunan sınıflar arasında denge tutar görünmüştür. Örneğin; 17. ve 18. yüzyılda Fransa'da soylularla, burjuvalar arasındaki sınıf savaşında, ama denge tutma soyluların egemenliklerini korumak için burjuva sınıfına karşı proleteryayı, proleteryaya karşı da burjuvayı tutmak şeklinde oluyordu.»

Devletin hakların koruyucusu ve düzenin bekçisi olduğu söylenir. «Tarihin tanıdığı Devletlerin çoğunda yurttaşlara verilen haklar ayrıca servetlere göre değişmişlerdir. Bu olgu, Devletin, mülksüz sınıfa karşı korunmak için bir mülk sahibi sınıf örgütü olduğunu açıkça gösterri.»

Nitekim, Osmanlı Devletinde bir mülke sahip olmayan köylünün, atta, silâhta ve libasta sipahi gibi olmamaları yasası vardı. Köylü, sipahi gibi giyinemez, ata binemez, silâh kullanamazdı. Keza, köylünün hükümdar karşısında hiçbir özgürlük ve eşitlik hukuku da yoktu. Bütün topraklar, çoğunlukla, hükümdarın olduğu için en yüksek yetki ve hak da ona aitti.

Daha pek yakın zamana kadar İngiltere'de ve Avrupa'nın birçok ülkelerinde oy hakkı belli bir mülk sahibi olmaya bağlıydı. Mülkü olmayan emekçiler seçimlerde oy hakkı kullanamazlardı. Bugün bu duru-

mun kalıntıları bizde de devam etmektedir. Burjuva partilerinden birisine milletvekili adayı olabilmek için 5.000 - 10.000 lira partiye para ödemek gereklidir. Bu da ezilen sınıfların Anayasa haklarının dolaylı yollardan geri alınması demektir. Keza, Anayasa haklarının bir çoğunun kullanılması gene vatandaşların servetleri ile doğrudan ilişkilidir. Mülkü olmayanların kredi alamaması, mülkü olanların işçi sınıfı üzerinde çalışma hakkını alma yetkisi kullanması, mülkü olmayanların ticaret yapamamaları gibi.

«Demek ki, Devlet, düşünülemeyecek bir zamandan beri mevcut değildir. İşlerini onsuz gören hiçbir Devlet gücü fikri bulunmayan toplumlar olmuştur. Toplumun sınıflara bölünmesine zorunlu olarak bağlı bulunan belirli bir ekonomik gelişme aşamasında, bu bölünme Devleti bir zorunluluk haline getirdi. Şimdi üretimde bu sınıfların varlığının sadece bir zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp, üretim için gerçek bir engel olduğu bir gelişme aşamasına hızlı adımlarla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar vaktiyle ne kadar kaçınılmaz biçimde ortaya çıktılarsa, o kadar kaçınılmaz bir biçimde ortadan kalkacaklardır. Onlarla birlikte Devlet de kaçınılmaz bir biçimde yok olur. Üreticilerin özgür ve eşitçi bir birlik temeli üzerinde üretimi yeniden düzenleyecek olan toplum, bütün Devlet makinesini, bundan böyle onu kendine lâyık olan yere, bir kenara atacaktır: asarı atika müzesine çıkrık ve tunç baltanın yanına.»

Devletin bu yok olması, onun ortadan kaldırılması şeklinde olmayıp, ömrünü tüketerek ölmesi şeklinde olur.

«Proletarya önce politik iktidarı eline alacak ve üretim araçlarını önce Devlet mülkiyeti haline getirecektir.» Proleteryanın bu devletleştirme eylemi

kendi kendini de ortadan kaldırması ile sonuçlanır. Zira, artık, ücretli emek ile çalışan ve onun emeğini sömüren koşullar değişmiştir.

«Bu suretle de bütün sınıf farklarını ve bütün sınıf çelişmelerini ortadan kaldırır, neticede Devlet de Devlet olarak ortadan kalkar.»

«En demokratik burjuva cumhuriyetinde bile, halkın nasibi, ücretli kölelikten başka bir şey değildir. Sonra her Devlet, ezilen sınıf aleyhine yöneltilmiş özel bir baskı gücüdür. O halde, hiç bir Devlet ne özgürdür, ne de halk içindir.»

Yukarıya Marksist düşünürler ile burjuva düşünürlerinin Devlet hakkındaki görüşlerini ve teorilerini aldık. Şimdi bu görüşlerden sonra iş yasalarımızdan bazı örnekler inceleyelim.

İş Yasamızdan Örnekler :

Zorunlu Çalışma Değil, Zorla Çalıştırma : Türkiye Cumhuriyetinde 1937 yılına kadar işçi sınıfı ile egemen sınıflar —işverenler— arasındaki iş hukukunu düzenleyen bir iş yasası yoktu. Bunun yerine 1926 yılında yürürlüğe giren Borçlar Kanununun Hizmet Aksi ile ilgili bölümü uygulamada idi.

Borçlar Kanunu, sınıfsal açıdan burjuvanın kendisi için meydana getirdiği bir hukuk şatosu idi. Elbette içşi sınıfının orada bir değeri olamazdı. Bu kanunun işçi sınıfı, genel olarak emekçiler için ortaya koyduğu dünya görüşü, köleci ve feodal toplumda, köle ile köylülere uygulanan davranışları, hukuk anlayışını içinde taşıyordu. Örneğin, bu yasanın 329. maddesi: «Akid ile tayin edilen yahut âdet mucibince icap eden iş miktarından ziyade bir işin ifasına zaruret hasıl olup da işçi bunu yapmağa muktedir

olur ve imtinaı da hüsnüniyet kaidelerine muhalif bulunursa CEBROLUNUR.»

Demek bu yasaya göre, durumu müsait olan emekçi, egemen sınıflar tarafından zorla, cebirle çalıştırılacaktır.

Egemen sınıfların, bu zorla çalıştırma özlemleri, B.K. da bir hukuk düzeni halini almış, zulüm, yasa gücü kazanmıştır. Bu örnek bize hukukun sınıf hukuku dışında «saf» bir hukuk olmayacağını göstermeye yeter.

İşçi sınıfının çalışma özgürlüğüne ilişkin iki örnek de 931 sayılı İş Kanunundan verelim.

Madde: 35 — «Memleketin genel yararları yahut işin niteliği yahut üretimin artırılması gibi sebeplerle kanunda yazılı günlük çalışma süresinin dışında fazla çalışma yapılabilir.»

Burada, fazla çalışma günde 3 saatten, yılda da 90 günden fazla olmayacak ve fazla çalışma için de işçinin isteği sorulacaktır.

İ.K. 35. madde zorla çalışmanın bir başka örneğini verir. Ama, bu daha kurnazca, daha üstü kapalı ve güya, bölge çalışma müdürlüğü kanalı ile de Devletin denetimi altındadır.

Bir kere insan gibi yaşayacak yeterli ücreti olmayan işçinin çalışma özgürlüğü, isteğinin sorulması gibi gerekçeler «zorla» çalışmanın üzerini kapamaktan başka hiçbir işe yaramaz. Üstelik, işçi fazla çalışmak istemediği zaman, ikinci gün işten çıkarılacağını ve aç kalacağını da çok iyi bilir. Öyleyse, İ.K. 35. madde ile gerçekten bir çalışma özgürlüğü korunmuş olmamaktadır.

Öteki örneğin başlığı, zorunlu sebeplerle fazla çalışmadır.

Madde: 36 — «Gerek bir arıza sırasında, gerek bir arızanın mümkün görülmesi halinde, yahut makinalar veya âlet ve edevat için hemen yapılması gerekli işlerde, yahut zorlayıcı sebeplerin ortaya çıkmasında, ancak işyerinin normal çalışmasını sağlayacak dereceyi aşmamak kaydiyle işçilerin hepsi veya bir kısmı 61. madde gereğince belirli olan günlük çalışma sürelerinden fazla çalıştırılabilir. Şu kadar ki, bu olağan dışı çalışma saatleri için 35. maddenin c bendi gereğince ücret ödenir.

Bu gibi hallerde işveren işin niteliğini ve başladığı gün ve saati, işin bitiminden başlayarak 48 saat içinde ilgili bölge çalışma müdürlüğüne bildirmek zorundadır.»

Madde dikkatle incelenirse, işçi sınıfının egemen sınıfların üretim araçları olan âlet ve makinaları kadar bile değer taşımadığı görülür. Örneğin: İşçi 8 saatlik çalışmasını yapmıştır, yeterince yorgundur. Tam bu sırada makinalarda bir arıza çıkmış ya da çıkma ihtimali vardır. İşte bu arıza giderilinceye kadar, kaç saat olursa olsun, işçi ölesiye çalışmak zorundadır. Yukarıdaki maddede işçinin isteği sorulurken, bu maddenin saydığı hallerde işçinin çalışma isteği bile sorulmayacak, sadece işveren tarafından çalışmaya davet edilecektir. Eğer işçi bu daveti kabul etmezse işinden İ.K. 17. maddesi hükümlerine dayanılarak, tazminatsız atılacaktır.

En iyi anlayışla buradaki çalışma süresi günde 3 saatten fazla olmayacak. Ama, aslında «belirli olan günlük çalışma süresinden fazla çalıştırılabilir» demek suretiyle çalışmanın sınırı belirsiz hale getirilmiştir. Çalışmanın zorunlu nedenlerle olması da bunu kanıtlar. Zorunlu nedenlerle başlatılmış bir çalışma, bu nedenler ortadan kalkmadıkça devam ettiril-

mesi gerekir. Madde ile güdülen amaç budur. Yoksa, bir süre çalıştınız, 3 saat doldu işi terk edebilirsiniz anlamı yasanın amacına yabancıdır.

Çalışmaya karşı ücret ödenmesi işçi sınıfının özgürlüğüne karşı işlenmiş olan suçun üzerini kapamaktan başka hiçbir işe yaramaz.

İşin bitiminden sonra, yani işçinin zorla çalıştırılmasından sonra durumun bölge çalışma müdürlüğüne bildirilmesi ne işe yarayacaktır. Bu, hasta öldükten sonra doktor çağırmaya benzer.

İşin niteliği, üretimin artırılması, zorunlu nedenler gibi halleri hep işveren takdir edecektir. Onun yargısına bağlıdır, bu maddelerin işlemeleri.

Yasa yolu ile işçinin vücudu üzerinde, zorla çalıştırmak suretiyle tasarrufta bulunma hakkının egemen sınıflara tanınması, «vücut senindir» ilkesine karşı olduğu gibi, köle - efendi ilişkisini de hatırlatması yönünden ilginçtir. Öyleyse, egemen sınıfların eşitlik, özgürlük gibi bayrağını açtığı hukuk konuları sadece kendilerine aittir. Başka bir deyimle, özgürlük, eşitlik egemen sınıfların özgürlüğü ve eşitliği olmuyor mu?

Bir sınıfın diğer sınıfın vücudu üzerinde, istediği gibi tasarrufta bulunmasını öngören yasa hükümleri ne insanlık, ne ahlâk, ne de Anayasanın vatandaşlık, eşitlik, özgürlük ilkeleri ile bağdaşır.

Bu maddeler egemen sınıfların âlet ve makinalarını, üretimlerini düşünürken, işçinin sağlığını asla düşünmemektedir. Örnek verdiğimiz maddeler, yasaların egemen sınıflar yararına yapıldıklarının özlü birer göstergesi olmuyor mu?

Egemen sınıflar işçi sınıfını kendi çıkarları ve gerek duydukları zaman çalıştırma gücünü nereden

almaktadırlar. İşçi zorunlu nedenler altında çalışmadığı zaman işinden tazminatsız olarak atılacak. Bu gücü ona İş Yasasının bir maddesi vermektedir. İşçi eğer işten ayrılmamaya direnir ya da tazminatını istemekte israr ederse, karşısında Devlet gücü olan zabıtayı bulur. Öyleyse, egemen sınıflar, işçi sınıfının vücudu üzerinde tasarruf etme gücünü de Devletten almaktadırlar. Böylece de Devlet, egemen sınıfların işçi sınıfı ve diğer mekçi sınıflar üzerinde bir baskı aracı olmaktadır.

Dün derebeylerine karşı «çalışma özgürlüğünü» savunan burjuvalar, Devleti kendi ellerine geçirdikleri zaman, işçi sınıfının çalışma özgürlüğünün varlığını bilmezden gelmektedirler.

Egemen sınıfların işçi sınıfını zorla çalıştırmaları yanında, işçi sınıfının da zorla çalıştırmamasını düşünsek acaba yasalar buna ne derler. Egemen sınıflar, bu durumu çoktan düşünmüş olanları kopye ederek faşist İtalya'nın 1889 tarihli Ceza Kanununun 160. maddesini daha da ağırlaştırarak T.C.K. 201. maddesini yapmış bulunuyorlar.

T.C.K. 201. maddesi, işçileri zorla çalıştırmayanları, işi tatil edenleri cezalandırıyor, hem de 6 aydan 5 yıla kadar hapisle cezalandırıyor. Fabrikaların işgal edilmesi halinde bu madde ile işçilerin cezalandırılması istenmektedir.

Zorla çalıştırılan sınıf, zorla çalıştırmamak istediği zaman ceza görüyor. Bu davranış da yasaların egemen sınıflar yararına yapıldığının bir başka örneğidir. 274 sayılı yasaya göre; bir eylemi egemen sınıflar işlediği zaman 250 - 2000 lira para cezası, işçi sınıfı işlediği zaman 6 aydan 60 aya kadar hapis cezası, nerede kanunlar önünde eşitlik ilkesi. Bu du-

rum bizi Devletin egemen sınıfları koruduğu yargısına götürüyor.

Esasen, sömüren durumda olan egemen sınıflarla, sömürülen durumunda olan işçi sınıfı arasında eşitlik bulunduğuna inanmak da biraz saflık olmaz mı?

Bir sınıfı böylesine yasalarla, zorlayıcı yaptırımlarla baskı altına almak, onun kendi vücudu üzerinde, gene kendine, özgürce tasarruf hakkı vermemek bu sınıf için eşitsizlik demektir, «onun demokrasi dışı bırakılması demektir.»

Bugün Türkiye'de işçi sınıfı çoğunlukta, egemen işverenler sınıfları ise azınlıktadırlar. Oysa ki, konuya liberal açıdan bile bakılsa, durumun tersine olması, başka bir deyimle, işçi sınıfı söz sahibi olmalı. Buna göre, işçi sınıfı karar vermeli —ki onun kararı çoğunluk kararıdır— azınlıkta bulunan egemen sınıflar bu karara uymalı, uymayanlar da cezalandırılmalıdır.

Denebilir ki, çoğunlukta olan işçi sınıfı, kendi özgür isteği ile oylarını vermiş, bu yasaları yapanlara yasa yapma gücünü kazandırmıştır. Yasaları yapanlar da bu yasaları çoğunluğun isteğine uygun olarak yapmakta ve yürütmektedirler.

Bu savı bir işçiye söylesek, desek ki:

— Sen işveren tarafından, isteğin dışında, zorla, bayılıncaya kadar çalıştırılmak için oy vermişsin, yasalar da senin bu isteğini yerine getirmiş, doğru mu?

— Keza, işverenin seni istediği zaman, gözünün yaşına, açlığına, tokluğuna bakmadan, çocuklarının eşinin, ekmeğini, eğitimini düşünmeden kışın ortasında, eşinin, ana-babanın hastalıklarını da hesaba kat-

madan işten atmasını kendin istemişsin. Oyunu bugünkü iş yasalarını yapanlara vermişsin, onlar da senin gibilerin isteklerinin toplamı olan isteklere dayanarak bu yasaları yapmışlar.

Eğer bu sorulara işçi evet demişse, ortada tartışacak hiçbir konu yok. Tersine işçi, yüzümüze karşı; «hayır, ben hiç kicseye beni işimden kovsunlar, aç bıraksınlar, zorla başkasının işlerinde çalıştırsınlar diye oy vermedim, insan kendi bindiği dalı keser mi?» derse, işçinin özgür oyları, ulusal istek savları kendiliğinden çürümüyor mu. Bilerek bir insanın kendi zararına çıkacak eyleme girişmesi olanağı var mıdır? Elbette yoktur.

Ne var ki, yukarıdaki süreç gerçektir. İşçi sınıfı sınıf bilincine ulaşıncaya kadar, kendi eli ile kendini yoksulluğa, bilgisizliğe, haksızlığa, eşitsizliğe atan davranışlarını sürdürecektir. Bu süre, emek - ekmek - politik iktidar arasındaki bağı anlayıncaya kadar uzayacaktır.

Sonuç olarak, «bir sınıfın öteki sınıfı sömürmesinin bütün ihtimalleri yok edilinceye kadar gerçek eşitlik olamaz.» Üretim araçları belli sınıfın elinde toplandığı sürece, üretim araçlarından yoksun olan sınıfların özgürlükleri temelsiz kalmaya mahkûmdur. Üretim araçlarının bölüşümünde eşitlik gerçekleşmeden, ürünlerin bölüşümünde eşitlik olacağını beklemek bir rüyadan başka bir şey olamaz.

Gerçek demokrasi ve eşitlik, işçi sınıfının, diğer ezilen sınıfların da desteğinde, politik iktidarı ele geçirmesinden sonra gerçekleşebilir. Eşitsizliğin kökünü ancak işçi sınıfı kendi elleri ile, eşitsizliği yaratan ekonomik ve sosyal etkenleri, engelleri kaldıra kaldıra, kurutabilir.

Birleşmeyenlere Hak Yok : İş Yasasının 5. maddesi bazı emekçileri yasanın kapsamı dışında bırakmış, diyor ki; tarım işlerinde, ev hizmetlerinde, 507 sayılı yasanın 2. maddesine göre, üç kişinin çalıştığı işyerlerindeki çıraklıkta, konutların kapıcılık hizmetlerinde çalışanlara «bu kanunun hükümleri uygulanmaz.»

Görülüyor ki, yasa dışına atılan emekçilerin hemen hepsi dağınık halde çalışan ve birleşme olanakları zayıf olan kimselerdir. İş yasasının 5. maddesi ile egemen sınıflar işçi sınıfına bugün kullandıkları hakları kendilerinin vermediğini, bu hakların uzun savaş ile kendilerinden alındığını itiraf etmektedirler. Eğer egemen sınıflar hakların koyucusu ve dağıtıcısı olsalardı, sayıları milyonları bulan bu emekçileri de İş Yasası kapsamına alırlar, ya da onlar için de bir yasa yürürlüğe koyarlardı.

Bu dağınık ve örgütsüz halde bulunan emekçileri örgütlemek onlara siyasal bilinç kazandırmak, işçi sınıfına ve onun devrimci partisi olan T.İ.P. e düşer.

Sözleşme Özgürlüğüne Bakın Hele : Burjuva iş hukukunun temel niteliklerinden birisi de tarafların sözleşme özgürlüğüne sahip sayılmasıdır. Başka bir deyimle, işçi - işveren arasında «akid serbestisi prensibi vardır.» «İşçiyi hiç kimse çalışmaya zorlayamaz.» O, işe girdiği zaman da, işten ayrıldığı zaman da kendi istek ve iradesi ile bu eylemlerde bulunur. İşçinin iradesi üstüne hiç kimsenin ve de hiç bir nesnenin baskı yaptığı kabul edilmez.

Sözleşme özgürlüğü ilkesi büyük bir aldatmacadan başka hiçbir amaç gütmez. Emeğinden öte hiçbir gelir kaynağı bulunmayan, tüm yaşama araçları-

nın satın alınmasını emeğini satarak alma zorunda bulunan kimsenin çalışmama hakkından, serbest iradesi ile sözleşme yapmasından bahsetmek gerçeklere uymaz. İşsiz ve yoksul olan kimselerin işverenlerle çekişe çekişe iş sözleşmesi yaptığını gösteren bir tek örnek bile yoktur. Hayatın doğrulamadığı teoriler doğru teoriler değildirler. Doğrunun ölçüsü, pratiğe uymadır.

İş Yasasının 9. maddesi: «Belirli süresi bir yıl veya daha uzun olan sürekli hizmet akitlerinin yazı ile sözleşmeye bağlanması mecburidir,» diyor. Unutmamalı ki, sözleşme ancak ekonomik, sosyal ve politik bakımdan eşit olan kimseler arasında değer ve ağırlık kazanır. Milyonlarca insanın iş bulamadığı, yüzbinlerin iş bulmak için yabancı ülkelere taşındığı Türkiye'de işçilerin egemen sınıflarla yaptığı işlemin adı sözleşme değil, sızlaşmadır.

Yeni işe giren işçi şeklen bir sözleşme yapar. Ama, bu sözleşme değil, egemen sınıfın üyeleri olan, işverenlerin ona dikte ettirdikleri çalışma koşullarıdır. Aslında işçilerin işe alınmaları bir şart tasarrufu ile gerçekleşir, memurlarda olduğu gibi. Bu şartı da işveren koyar. Çalışma yerlerinin iç yönetmelikleri işverenler tarafından hazırlanır.

Eğer işçinin bir devrimci sendikası yoksa, işveren tek işçilere dikte ettirdiği çalışma koşullarını tüm işçilere uygular ve de asla değiştirmez. İşçi sınıfı meslekî olarak örgütlendiği zaman sadece sosyal bir güç olmaz aynı zamanda da ekonomik güce de sahip olur.

Milyonlarca sendikasız ya da sarı sendikaya üye olarak kalan işçilerin sözleşme özgürlükleri, biçimsel bir özgürlükten öteye gitmemektedir. Sık sık çıkan

işgal olaylarının temelinde yatan nedenler bunu gösteriyor.

Hangi işçi, yazılı sözleşme yapmayı teklif edebilir. Teklif, üretim araçlarına sahip ve ekonomik gücü olan işverene aittir.

Sözleşme özgürlüğünün işverenlere sağladığı bir olanak da, İş Yasasının 12. maddesinde yer alıyor. Bu maddeye göre: «Sürekli hizmet akidlerinde deneme süresi en çok bir aydır. Ancak, bu süre toplu sözleşmelerle üç aya kadar uzatılabilir. Bu süre içinde taraflar akdi bildirimsiz ve tazminatsız fesih edebilirler.»

Bu madde ile taraflara bir seçme hakkı verilmiş görünüyor. İşçi işten memnun olmazsa ayrılabilecek, işveren de işçinin çalışmasını beğenmezse işçinin işine son verebilecektir. Bu çok masum görünen madde aslında işverenin çıkarını korumakta ve onun yararına işlemektedir. Kanun koyucu, işçinin böyle bir maddeden yararlanmayacağını çok iyi bilmelidir.

İşveren, işçiyi 29 gün denetleyecek, eğer bu işçinin sömürmeye karşı duran davranışları varsa, uyanık ve çevresini de etkileyecek durumda ise, işi bahane edilerek işten atılacaktır.

Deneme süresinin işveren yararına ve işçinin başına bir demoklesin kılıcı olduğunu şu örnekle daha iyi açıklarız:

Bir işçi, Ali beyin fabrikasında işe girse ve iki yıl da çalışsa sonra da askere gitse, ya da köyüne gitmek için işyerinden ayrılsa, ayrılırken işveren ona iyi hal ve çalışkanlık belgeleri de verse, aradan bir süre geçtikten sonra işçi aynı işverenin, aynı işyerinde yeniden işe alınsa, İ.K. 12. maddesi gene bu işçi için yeniden uygulanacaktır. Peki ama, işçinin neyi denenmektedir. İşveren, işçinin çalışkanlığından, iyi

ahlâkından da daha önce memnundu... Ama, ya işçi uyanmışsa, işte denenecek olan budur.

İşçinin Yaşama Hakkına El Uzatma : Akid serbestisi mi, sözleşme özgürlüğü mü nedir belli değil ama, bu özgürlük işverenin elini işçinin yaşama hakkına kasar uzatır hale getirmektedir. Başka bir deyimle, egemen sınıfların üyeleri olan işverenler akid serbestisi sicimi ile işçileri asmakta, onların gırtlaklarına sarılmaktadırlar.

Egemen sınıflar aslında kendilerinin yasalara koydukları bu özgürlüğü kullanarak işçinin zorla çalıştırılmasından sonra yaşama hakkını da kısıtlamaktadırlar.

İ.K. 13, 17, 24. maddeleri işçi sınıfının yaşama haklarının egemen sınıfların üyeleri olan işverenler tarafından sınırlanmasını, kısıtlanmasını düzenlemektedir.

İ.K. 13. madde — «Süresi belli olmayan sürekli hizmet akidlerinin feshinden önce durumun diğer tarafa bildirilmesi gerekir.»

Hizmet akdi 2 - 8 hafta sonra fesih edilmiş olur.

Bu madde ile, işveren işçiye onun işte geçen hizmet süresine bakarak 2 - 8 hafta ya günde iki saatlik iş arama izni verir, ya da 2 - 8 haftalık ücretinin tutarını ödeyerek işçiyi işinden atar.

Sözleşme özgürlüğüne dayanarak işçinin iş sözleşmesinin bozulması ile işçi, sadece işten atılmaz. Emeğinden başka hiçbir geliri bulunmayan işçinin işten atılması demek, işsiz kalması, emeğini satıp ekmek alamaması demek değil midir? Ekmek alamayacak durumda olan işçinin yaşama hakkı, beslenemediği için, tehlikeye girmiş olmuyor mu? Böylece,

mesken dokunulmazlığına sahip olup da köprü altında yatan adamın durumuna düşmüyor mu işçi?

İşçinin yaşama hakkının tehlikeye girmesi, onun kısıtlanmasının temelinde çalışma hakkının egemen sınıfların üyesi işverenler tarafından alınması yatar. İşverenler işçiyi işten kovdukları zaman onun sadece çalışma hakkını almış olmazlar, yaşama hakkına da el uzatmış olurlar.

Sözleşme özgürlüğü nedeni ile varılan sonuç da gösteriyor ki, İ.K. sadece egemen sınıfları koruyan bir yasadır. Bu nedenle de Anayasanın 42. maddesine de karşıdır.

İ.K. 13 maddesinin Devlete ait işyerlerinde de uygulanması, işçinin, Devlet işyerlerinden atılması anlamından başka bir anlam taşımaz.

Anayasaya göre; Devlet, çalışanları insanca yaşatacak, çalışma hayatını düzenli hale sokacak, çalışanların önünde bulunan sosyal, iktisadî malî engelleri kaldıracak, işsizliği önleyici tedbirler alacak. (Madde 42.)

Sosyal bir hukuk Devleti olarak da, işleri bakımından başkalarına bağlı olanları —ücretlileri, işçileri, dargelirlileri, yoksulları— koruyacaktır.

Görevi bu olan Devletin tıpkı egemen sınıfların işyerlerinde olduğu gibi işçileri, İ.K. 13. maddesi ile işinden atması büyük bir çelişmedir. Öyleyse bu çelişme neden doğmaktadır. İlk akla gelen, Anayasa ile egemen sınıfların iktidarları arasında bir çelişme olmasıdır. Bugünkü iktidarlar Anayasayı istememiş, ama onu istememesine rağmen de Anayasa yürürlüğe girmiştir. Eğer gerçekten Anayasa istenmeseydi, yani çelişme bu olsaydı, aynı Anayasaya dayanarak yasama ve yürütme organlarında görev alınmamak gerekirdi. Öyleyse daha başka nedenler vardır, Dev-

letin kendi işyerlerinden işçiyi atmasında. Bu neden, Devletin egemen sınıfların iktidarlarına araç edilmiş olmasıdır.

Bugün Devlet egemen sınıfların yararını korur durumdadır. Başka deyimle, görevi emekçi sınıfları, işçi sınıfını korumak olan Devletin bu görevi yapmaması, onun iktidarda bulunan egemen sınıfların Devleti olduğunun itirafından başka bir şey değildir.

Bunu pratik bakımdan da kanıtlayabiliriz: Anayasa, «Devlet çalışanların —memur, işçi— yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.»

«Devlet herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla ödevlidir,» demektedir.

Peki, Devlete verilen bu görevleri kim yapacaktır. Devletin organları, yani, yasama, yürütme ve yargı organları. T.B.M.M. yasalar koyacak, hükümet bu yasaları uygulayacaktır. Milletvekillerinin, hükümet üyelerinin, işçiyi koruyan yasaların çıkarılması ve uygulanmasında yararları yoksa, bu yasalar çıkmayacaktır; çıkarılsalar bile işçi sınıfının yararına olmayacaklar. İ.K. gibi.

Öyleyse, «Devlet yapar» demek, Devlet bu görevi organları yoluyla yapar demektir. Devletin organları da egemen sınıfların elinde ise, bu organlar en çok kendi sınıflarının çıkarları yönünde yasama ve yürütme eylemlerinde bulunacaklar. Hattâ bu onların sınıfsal yaşamaları için bir zorunluluktur bile.

İşçi sınıfı gerçekçi bir sınıf olarak, hiç kimsenin bindiği dalı kesmeyeceğini, hiçbir hastanın da kendi kendini ameliyat edemeyeceğini bilmek zorundadır. Yasalı yollardan Devleti kendi eline geçirmedikçe,

egemen sınıflardan daha çoğu beklenemez. Onlar iki yüzlü bir demokrasi yürütmek zorundadırlar. Devleti, önce tarafsız ve herkesi koruyan güç olarak gösterirler, daha sonra da tarafsız sayılan bu Devleti sınıfsal çıkarlarına âlet ederler.

Sonuç olarak Devletin, Devlet işyerlerinden, Anayasanın buyruğuna rağmen işçileri atmasını Devletin egemen sınıfların bir aracı olduğu gerçeğinde aramalıdır. Kredilerin ve bazı malî olanakların işçi sınıfına verilmemesi, egemen sınıflara verilmesi de bunun bir başka örneğini verir.

Emekçi sınıflar, Devleti ellerine geçirmedikçe de Devlet daima onlar için bir baskı aracı olarak kullanılacaktır, egemen sınıflarca.

Bir savunma olarak; İ.K. 13. maddesine göre, işinden atılan işçilerin ihbar ve kıdem tazminatı aldıkları söylenir. Bu savunmayı örnekleyelim:

Bir işyerinde 6 yıl 20 lira ücretle çalışan işçinin İ.K. 13. maddesine göre işinden kovulduğunu düşünelim. Yasaya göre, bu işçi 8 haftalık ihbar tazminatı ve 3 aylık da kıdem tazminatı alacaktır. Ücretine göre, 1800 lira kıdem, yaklaşık olarak 1200 lira da ihbar tazminatı alacak ki, toplam 3000 lira eder.

Atılan işçinin yerine alınan yeni işçiye 20 lira başlangıç ücreti verilmeyeceği bir gerçektir. Yeni işe giren işçiye, 13,5 lira verilsin. Aradaki fark 6,5 lira eder. Bu, ayda 195 lira, yılda 2340 lira, iki yıllık fark da 4680 lira olur. Bu sayıdan işverenin ödediği 3000 lira çıkarılırsa 1680 lira kalır ki, bu da işverenin işçiyi işinden atmak suretiyle sağladığı kazançtır. Görülüyor ki, işçinin işinden atılması ile ödenen kıdem ve ihbar tazminatları işveren tarafından değil, atılan işçinin yerine alınan yeni işçinin sırtından ödenmektedir.

Özellikle, kauçuk iş kolunda, bu mekanizma çalıştırılarak yılda toplam işçinin yüzde 4 e yakınına ücret ödenmeksizin üretim yapılmaktadır. Yukarıda verilen örnekte elde edilen 1680 lira fark ile üç işçi bir ay çalıştırılabilir.

İ.K. 17. maddesi ile de işçinin işten atılabilme olanağı işverenlere sağlanmıştır. Her ne kadar bu madde ile işten atma nedeni işçinin hastalığı, ahlâka uymayan hareketi ve zorlayıcı olaylar ise de, gerçekte bu madde ile egemen sınıfların üyeleri bulunan işverenlere; uyanmış, sınıf bilincine varmış, haksızlıklara direnmeye başlamış işçileri işinden kovmak ve tazminat da vermemek olanağı sağlanmıştır.

Bu maddenin nedeni gayet açık. Burjuva hukukunun temeli eşitsizliğe dayanmaktadır. Egemen sınıflardan eşitlik istemek, onların eşitsizliğe dayanan hukuk düzenlerine hücum etmek demektir. Bu da onların özgürlüklerine bir saldırı sayılır. Öyleyse, egemen sınıfların özgürlüklerine yapılan her saldırı cezasız bırakılmamalıdır.

Bu maddenin bir nedeni de işverenin hoşlanmadığı, üretimde yararlı olmasına rağmen, işçileri işlerinden kovmalarına hukuk basamağı hazırlamaktır. Çünkü, hastalık nedenleri dışında, işçinin işten atılmasını gerektiren eylemlerin taktiri, değerlendirilmesi hep işverene aittir. Hattâ kanuna karşı bir eyleme rağmen, işveren işçiyi işinden atmayabilir de.

İ.K. 17. maddesine dayanılarak işçinin işten atılması nedenleri kısaca şunlar: İşçinin sözleşme yapılırken kendini olduğundan başka göstermesi, işçinin işverenin ailesinden birinin şerefini, namusunu, ahlâkını bozacak sözler söylemesi, işçinin işverenin öteki işçisine sataşması, gözdağı vermesi, işverenin güvenini kötüye kullanması, izinsiz olarak işe gelmeme-

si, görevini yapmaması, işçinin iş güvenliğini tehlikeye düşürmesi gibi hallerde, işveren işçinin hizmet akdini sürenin bitiminden önce, başka bir deyimle, hemen ve tazminatsız olarak bozabilir.

Görülüyor ki, işçinin işinden atılmasını gerektiren eylemlerin hemen tamamına yakını ceza kanunlarınca da suçtur. Durum böyle olunca yargıç kararı olmadan hiç kimsenin suçluluğu kabul edilemeyeceği bir gerçektir. Öyleyse, İ.K. 17. maddesi ile işverene hem suçlama, hem se yargılama yetkisi, yürütme gücü verilmektedir. Bu halin, burjuva hukuk mantığı ile bile savunulması olanağı yoktur. Öte yandan, Anayasaya da karşıdır.

Egemen sınıfların üyeleri olan işverenlere İ.K. ile tanınan bir ayrıcalık da, İ.K. 24. maddesine konmuştur.

Bu maddeye göre, işveren toplu olarak işçileri işinden kovabilir. Yasada bunun için hemen hiçbir engel yoktur. İşveren, işçileri çıkarmadan bir ay önce durumu bölge çalışma müdürlüğüne bildirir, arkadan da işçileri işlerinden kovar. Bölge çalışma müdürlüğüne bildirme, işçi için, neyi falledecektir. İşçilere yeniden iş mi bulacak, onlara işsizlik tazminatı mı verecek, aç kalanlarının karınlarını mı doyuracak? Pratik sonuç bir hiçtir.

İşverenin ekonomik ve sosyal durumu nedeni ile işçileri işlerinden «ondan az olmamak üzere, onda biri kadar ve daha fazla» oranda kovması, İ.K. nun şeklen tanıdığı işçi - işveren eşitliğinin pratikte işçi için işlemediğini uygulamalar doğrulamaktadır.

Sömürüyü Saklayan Bir Tanım : İ.K. 26. maddesi, ücreti tanımlıyor. Ve diyor ki; «Genel anlamda

ücret, bir kimseye bir iş karşılığında işveren tarafından sağlanan meblâğı kapsar.»

Ücret, iş karşılığı olarak tanımlandığı zaman, iş yapan işçinin, ücretini almışsa, işverenden başka bir alacağı kalmamaktadır. Ama, ücret, emeğin karşılığında ödenen para olarak tanımlanırsa, ortaya bir sorun çıkar. Öyleyse, işçiye ödenen 20 liralık ücret kaç saatlik emeğin karşılığıdır. İşçi çalıştığı bütün saatlerin ücretini, başka deyimle, her saatte yarattığı değerin karşılığını alabiliyor mu?

Bu sorulara verilecek cevaplar işçinin sömürülme oranının, kârın, sermayenin, faizin, rantın kaynağının emek olduğu gerçeğini ortaya koyar.

Ücretin bir iş karşılığı olmadığını gösteren çok kanıtlar vardır.

1 — Eğer ücret bir iş karşılığı olsaydı, işle üretilen mal satılıncaya kadar işçinin ücret istememesi, işverenin de ücret adı altında bir para ödememesi gerekirdi. Mallar depolarda beklediği halde, işçinin ücreti ödenmektedir.

2 — İşverenin pazardan satın aldığı işçinin işi değil, iş yapma enerjisi, emeğidir. Emek harcanarak iş yapılır.

3 — İşin kendisi bir mal değildir. Ama, emek maldır. O da öteki mallar gibi ekonomik yasalara bağlıdır. Pazarda bol bulunursa ucuza satın alınabilir. Keza, diğer mallar gibi bir maliyeti vardır. Bu nedenle, bir işte yeni olan işçinin emeğinin değeri ile yıllarca bilgisini, pratiğini artırarak ustalaşmış olan işçinin emeğinin ücret olarak değeri bir değildir. Ve gene bir saat için harcanan emeğin meydana gelmesi için insan ne kadar değerde yiyecek, giyecek, korunacak, barınacak, kısaca, yaşama aracı satın almışsa emeğin fiatı da ona göre olacaktır.

4 — Yasaların yasakladığı fazla iş değil, fazla emek harcamadır.

5 — Eğer ücret bir iş karşılığı olsaydı, iş yapmayan, yıllık izin ve hafta dinlenmesi yapan işçilerin neden ücret aldıkları asla açıklanamazdı. Ücret emek karşılığı olduğu zaman da durum aynı olmayacak mıydı denecek. Bu sorunun cevabını daha sonra vereceğiz.

Ücretin emek karşılığı olduğunu kanıtladıktan sonra, İ.K. 26. maddesi ile üstü örtülmek istenen gerçeğe dönelim:

Ücret emek karşılığı olduğu zaman kaç saatlik emeğin karşılığı olduğu sorusu sorulur, demiştik. Evet, 16 liralık ücret kaç saatlik emeğin karşılığıdır? Alışıldığı üzere, 8 saatlik emeğin karşılığı demek gelyior aklımıza. Ama, 8 saatte işçi 16 liralık değer yaratıyor ve 16 lira da kendine ücret olarak veriliyorsa, kapitalistin bundan bir kârı olmaz. Oysa ki, pratik hayattan biliriz. İşçi 30 - 40 liralık bir değer yaratmadıkça, kendine 16 liralık ücret verilmez. Daima, işçi yarattığı değerden azını alır. Eğer böyle olmasaydı, işçinin patron olması gerekirdi.

Ücret yönünden bir iş iki bölüme ayrılır: 1) Gerekli iş, 2) Fazla iş.

Gerekli iş	**Fazla iş**
4 saat	4 saat
16 lira ücret	16 lira işverene kalan

İşçinin kendine ödenen 16 lira ücret değerinde mal yapması için harcadığı emeğe gerekli iş denir. Örneğimizde gerekli iş 4 saat olarak düşünülmüştür. Bu gerekli emeğin karşılığı işveren tarafından işçiye

16 lira olarak ödenmiştir. Çalışma süresinin bir 4 saat daha devam edeceğine göre, işçinin bu ikinci 4 saatte yarattığı değer de ilk 4 saatteki değere eşit olacaktır. İşte, yarattığı değerin karşılığı işçiye ödenmeyen saatlerde harcanan emek ile yapılan işe de fazla iş denir. Fazla iş ile elde edilen 16 lira kapitaliste kalmaktadır. İşçi tarafından yaratılan değerlerden karşılığı işçiye ödenmeyen değere artı-değer denir. Örneğimizde bu miktar 16 liradır.

Artı-değerler kârın kaynağıdır. İşverene, işçi 32 lira değerinde mal yaratmıştır. Bu mal satıldığı zaman 32 lira edecektir. İşveren 32 liranın 16 lirasını işçiye ödediği için arta kalan 16 lira da onun kârını teşkil eder. Kâr, bir malın alış değeri ile satış değeri sonucunda elde edilmeyip, malın değeri fiatına satılmasından elde edilir. Örneğin: İşçinin yarattığı malın değeri 32 liradır. İşveren bu paradan 16 lirasını işçiye ücret olarak ödediği için, kendine 16 liralık bir kâr sağlanması ancak malın değerine, yani 32 liraya satılmasına bağlıdır. Bundan çıkan pratik sonuç şu oluyor: Kâr pazarda meydana çıkar, ama üretim alanında işçinin kendine ödenmeyen artı-değerden doğar. Bu da tüccar ile işçi sınıfının ekonomik ve toplumsal değerlerini açıklamaya yeter.

Kârın kaynağı artı-değer olunca, faizin de kaynağının artı değer olduğu kolaylıkla anlaşılır. Çünkü, hiçbir kapitalist bankalardan aldığı kredileri ve onların faizlerini sermayesinden ödemez, kârından öder.

Keza, kapitalistler elde ettikleri bu kârların bir kısmını yeniden üretime yatırırlar, sermayelerine katarlar. Öyleyse, sermayelerin de anası kâr, artı-değer ve emektir. Bu nedenle de en yüce ve biricik değer emektir.

Kapitalistin kâra sahip çıkmasının nedeni olarak onun üretim araçlarına sahip olduğu söylenir. Bina, makina, ham madde, ücret sermayelerinin sahibi olması onun işçinin yarattığı değerin büyük bir kısmına sahip çıkmasını haklı göstermez.

Öyleyse, bu incelemeden sonra şu yargıya varabiliriz: İ.K. 26. maddesindeki ücret tanımı, işçi sınıfı ile egemen sınıflar arasındaki temel çelişmeyi, işçi sınıfının yarattığı değere egemen sınıfların sahip çıkmalarını, işçi sınıfının egemen sınıflar tarafından nasıl sömürüldüklerinin üstünün örtülmesini sağlamaktan başka hiçbir işe yaramamaktadır. Ve keza, bu tanım ile işçi sınıfı ile egemen sınıfların eşitliği kanısı yaratılmaya çalışılmaktadır.

İşçinin iş yapmadığı halde ücret almasının nedenini artık açıklayabiliriz. İşçi iş yapmadığı halde ücret alıyorsa, bu ücreti yaratmış olduğu artı-değerden almaktadır.

Göstermelik Uygulama : İ.K., işçi sağlığı, iş güvenliği, iş süresi, dinlenme, çocukların, kadınların çalıştırılmaları, iş ve işçi bulma, iş hayatının denetlenmesi gibi konulardaki hükümleri bir göstermelikten öteye gidememektedir. Ve en önemlisi, İ.K. da yasaklara uymamanın cezası, işverenin bir akşam yemeğinde harcadığı para kadar bile değildir. İ.K. uymamadan doğan ve para ile ödenmeyen hiçbir ceza yoktur.

Eğitim ve Sosyal Sınıflar

Neden Eğitim Hakkı : Ekmekten sonra gelen en büyük insan ve vatandaş hakkı eğitim hakkıdır. Ekmekle birlikte, eğitim hakkı insanın yaşamasını belirler. İnsan gibi yaşayacak bir ekmeği —geniş anlamda beslenme— bulmak hemen her zaman ekmeği bulma ve alma yollarını öğrenmeye bağlıdır. Mirasyedi olmanın dışında, insan, kendi ekmeğini gene kendi sınıfı ile birlikte yaptığı savaş sonunda elde eder. Bir ekmek ve yaşama savaşı, bir sosyal savaşı gerektiriyorsa —ki gerektirir— bu savaşın nasıl başlatılacağı, hangi araçların kullanılacağı, nasıl bir yol izleneceği ve sonda da başarıya nasıl ulaşılacağı, başarının nasıl korunacağı, bu savaşlarda sınıflar arasındaki ilişkilerin yasalı yollarla nasıl korunacağının da öğrenilmesi, kişilerin bu konularda eğitim görmeleri kaçınılmaz olmuyor mu?

Bilgi kuvvettir, bilen bilmeyeni yener, sözleri yıllarca görülen uygulamanın sonunda topluma yerleşmiş ve kendini kabul ettirmiş sözlerdir.

Uygulamada da görüyoruz; daha iyi eğitim görmüş olanlar, görmemiş olanları kolaylıkla egemenlikleri altına alıyorlar. İyi eğitim görmüş toprak ağası —toprak ağasının temel gücü üretim aracına sahip olmasından gelir— küçük köy burjuvasını, köy

emekçisini egemenliği altına almada her zaman zor kullanmayıp, bilgisinin gücünü kullanır. Köylünün ürünlerini satın almak isteyen tüccar, yarattığı boğma ortamında sömürmesini saklamak için eğitimin kendine sağladığı olanakları ve gücü kullanır. Keza, sanayi ve ticaret alanlarında işveren durumunda olan kompradorlar ve kapitalistler işçilerine istediklerini yaptırabilmek ve onlardan en yüksek kârlılığı sağlamak için bilgi ve eğitim silâhını kullanır, eğitim silâhından yararlanır. Çünkü, kaba güç ile emekçileri ve üretici sosyal sınıfları sömürebilme yolları ve yöntemleri eskinin malı olmuştur. Bugün, emekçi ve üretici sosyal sınıfların ürettikleri mallara sahip çıkabilmek için çok ustaca usuller ve teknikler kullanılmaktadır.

Örneğin: Dün derebeyi, sipahi, köylünün ürettiği ürünleri onların ellerinden alıyordu. Ürünü ilk önce köylü eline aldığı, ondan sonra bu ürünlerin köylünün elinden alındığı için sömürme, soygun açıktı. Bugün, üretilen ürünler önce kapitalistin elinde toplanmakta, ondan sonra emekçi sınıflara ücretleri ödenmektedir. Bu düzen içinde işçiler kendilerine, ekmeği, kapitalistin verdiğini sanmaktadırlar. İşin doğrusunu anlayabilmek için, sömürülmenin nasıl sürdürüldüğünün bilinmesi için mutlaka emekçi sınıfların bilinçlenmelerine yarayacak eğitim kaçınılmaz olur.

Nasıl Eğitim Hakkı : Her sosyal sınıf kendi sınıfının ekonomik, ideolojik ve politik olarak egemenliğini sürdürebilmesi için yararlı olacak eğitimi ister. Eğer iktidarda ise, bu eğitimin, başka deyimle, kendi sınıfının ekonomik, ideolojik, sosyal görüşünü toplumlara benimsetmeye çalışır, gençlerin ve yetişkin-

lerin kafalarını çıkarları yönünde şartlandırır. Okulların programları, kitapları, okulların bina ve eklentilerinin yapıları, öğretmenlerin yetiştirilmeleri, uygulanan eğitim ilkeleri ve yöntemleri hep iktidarda bulunan sınıfların çıkarlarına göre düzenlenir.

İktidarları yıllarca toprak ağaları ve komprador burjuva sınıfı elinde tutmuşsa; bir yandan emekçi halk sınıflarının eğitim görmelerinin karşısına durulur, öte yandan meslekî ve teknik öğretime ve eğitime yer verilmez. Çünkü, bu iki sınıfın da millî sanayi ile fazla ilişkisi yoktur. Bu iki sınıfın ve bunların egemenliğinde bulunan bürokratların uzun yıllar iktidar sürdükleri topluluklarda üretici olan sınıflar ile emekçi sınıflar arasında milyonlarca alfabesizler toplanır.

Bir süre sonra eğitim hakkının bu sayısal eşitsizliği kendini gösterirken, emekçi sınıfların çocuklarının da egemen sınıflar yararına yetiştirildikleri gerçeği kolayca anlaşılamaz. Çocuğun okul yılları arttıkça, ana - baba ile çocuk arasında uçurumlar doğmaya başlar. Çocuklar artık aileleri ile ilişki kurmaktan üzüntü duymaya başlarlar. Ailenin yaşamı onları iyice sıkar. Bu sıkma hiçbir zaman eski ile yeni arasında doğan çelişmeden gelmeyip, çocuğun ya da gencin egemen sınıfların istek ve ideolojileri ile kafasının şartlandırılmasından doğar. Başka bir deyimle, egemen sınıflar; emekçi ve üretici olan sosyal sınıfların çocuklarını gene bu sınıfların ödedikleri vergi paraları ile ezilen sınıflara karşı kimseler haline getirir. Tiyatro basanlar, sinema perdelerini yırtanlar, sergileri tahrip edenler, toplantıları basanların büyük çoğunluğu ezilen sınıfların çocuklarıdır. Egemen sınıflar bu çocukları daha filizlenmeden tahrip etmektedirler.

Yüz Yıllık Uygulama : Topluluğumuzda ilk öğretim 1869 yılında zorunlu hale getirilmiş. Tam yüz yıl önce. Ama, hâlâ alfabesizler milyonlarca. Bunların sayıları da her gün biraz daha çoğalıyor. Artan nüfusa okul ve öğretmen bulunmadığı için alfabesizlerin sayıları 1977 de 17 milyona ulaşacak. Yüz yıldan beri emekçi sınıfların, üretici halkın eğitim görmemesine egemen sınıflar yüz çeşit neden bulmuşlar ve toplumun büyük bir kesimini de buldukları nedenin gerçekliğine kandırmışlardır. Bizce ulusumuzun bu yetersiz eğtiim koşulları içinde bulunmasının biricik nedeni vardır. Egemen sınıfların yasalı yollardan iktidardan uzaklaştırılmamaları. Başka deyimle, egemen sınıfların politik iktidarları. Bu sosyal sınıflar hep kusuru kendileri dışında aramaktadırlar. Sanayi kuramamamızın nedeni, yoksulluğumuzun, bilgisizliğimizin nedeni hep bu egemen sınıfların politik iktidarlarıdır. Eğer bu sosyal sınıflar daha yüz yıl iktidarda kalırlarsa, gene yüz çeşit neden uydurarak bugünkü durumlarını değiştirmezler. Yasalı yollardan ezilen halkın ve emekçi sınıfların aydınlanmasını da beklemek zorundayız. Bu bekleme bir kaderci bekleme değil, eylem içinde sosyalistçe çalışarak sosyalizmin kurulması ve emperyalizmin kovulması için yeterli birikimi beklemektir.

Yüz Yıllık Uygulamadan Örnekler : Son sayımlara göre, —1967— yurdumuzda 33.369 ilkokul, 102.041 öğrtemen, 4.533.433 de ilkokula giden çocuk vardır. Aynı yılda 6 - 14 yaş arasındaki nüfusun toplamı 8.476.717 olduğu düşünülürse, uygulamanın sonucu anlaşılır.

Aynı yılda 235 ortaokul, 19.314 ortaokul öğretmeni, 595.416 da bu okullarda okuyan çocuk vardır.

Keza, 310 lise, 8.569 lise öğretmeni, 160.337 lise öğrencisi vardır.

Tüm meslek okullarında da: 12.887 öğretmen, 203.512 öğrenci ve 881 de bina vardır.

124 yüksek okul ve fakülte, 6.727 öğretim üyesi ve 126.158 de öğrenci yüksek öğrenime devam etmektedir.

Bu genel sayımlar Türkiye'nin gerçekten gereğini duydukları ile karşı karşıya getirilirlerse sorun daha da iyi anlaşılır. Örneğin, 1964 - 1965 öğretim yılında okuma çağında bulunan çocukların ancak % 44,9 u ilkokula devam ediyorlar. Bunun yanında okuma çağına gelip de, Anayasanın sağladığı eğitim hakkından yararlanamayan çocukların oranları da % 54,1 dir.

15 - 19 yaşlarında ve ortaöğretim çağında bulunan 2.919.806 gençten sadece 518.849 kişisi okula devam edebilmektedirler. Buna göre, orta öğretim çağındaki çocukların % 1,77 si ancak orta öğretim olanaklarından yararlanmaktadırlar. % 97,33 bu olanakların dışındadır.

20 - 24 yaşları arasındaki yüksek öğrenim çağında bulunan, 2.365.696 gençten sadece % 0,36 sı yüksek öğrenim görmektedirler.

Yukarıda aldığımız bu uygulama ulus içinde olan uygulama idi. Şimdi de eğitim hakkının sosyal sınıflar arasında dağılış ve gerçekleşmesini inceleyelim. Ve genel olarak da bu incelemeyi 15 - 65 yaşlarındaki faal nüfus arasında tekrar edelim:

Egemen Sınıflar : Toprak Ağaları, Kapitalist Çiftçiler, Burjuvazi, Komprador Burjuvazi ile Bürokrasinin üst kesimi egemen sınıfları meydana getirirler. Egemen sınıfların önemli niteliklerinden bi-

risi —bürokrasi hariç— üretim araçlarına sahip olmaları ve bu nedenlerle başkalarını çalıştırır ve işveren durumda olmalarıdır.

Yapılan sayımlara göre, 15 - 65 yaşlarındaki faal nüfus içinde 132.819 işveren durumunda olan kimse vardır. Bu sayı, faal nüfusa oranlandığı zaman % 1 elde edilir. Egemen sınıflar sadece işveren olmaları nedeni ile ekonomik iktidara sahip olmayıp, politik iktidara da sahiptirler. Başka bir deyimle, egemen sınıflardan 1 kişi 99 kişi üzerinde egemenlik kurmuş durumdadır. Özellikle bu egemenlik, işveren durumda olmaları nedeni ile emekçi sınıflar üzerindedir.

Egemen sınıfların % 80 i okur-yazar durumdadır. Yani ilkokul ile lise arasında bulunan öğretim kurumlarından birini bitirmiş kimselerdirler. Egemen sınıfların % 2,9 u meslek okullarını bitirmiş. Bunlardan 1.720 si sanat enstitüsünü, 441 i orta sanatı, 435 i ticaret lisesini, 137 si öğretmen okulunu, 96 sı da orta ticaret okullarını bitirmiş durumdadırlar.

Bu egemen sınıfların 124.254 ünün öğrenim durumları şöyledir:

Okuma-yazma bilmeyenler	% 11
Bilip de okul bitirmeyenler	% 13,3
İlkokulu bitirenler	% 48,7
Ortaokulu bitirenler	% 12,2
Liseyi bitirenler	% 6,6
Yüksek öğrenim yapanlar	% 4,8

Türkiye ortalamasının sadece % 0,36 sının yüksek öğretim görmeleri ile egemen sınıfların % 4,8 lik oranları karşılaştırılırsa, zıtlık daha iyi görülür. Bu

egemen sınıfların bitirdikleri yüksek okullar sırası ile: İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi, Hukuk Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, İnşaat Fakültesi, Harp Okuludur.

Bu sayıların ışığında varılacak yargı, egemen sınıfların eğitim kurumlarından en çok yararlandıklarını gösterir. Bu, aynı zamanda bir ayrıcalıklarının bulunduğunu gösterir.

Küçük Burjuva : Memurlar, esnaflar, orta halli köylüler, zanaatkârlar, küçük ticaret ve sanayi sahipleri bu sınıfa girer. Bu sınıf içinde memurların bulunması, eğitim hakkını gösteren sayılar üzerinde yanıltıcı etkide bulunmaya bize götürür, ama memurlar ücretliler içinde sayılmıştır.

Sayımlara göre, kendi işinde ve ücretsiz aile işlerinde çalışanları küçük burjuvanın üyeleri olarak kabul ettik. Küçük burjuvalar faal nüfusun 3.520.458 ini teşkil etmektedir. Bu sayı genel toplamla oranlanırsa, toplumumuzda faal nüfusun % 26,6 sının küçük burjuva olduğu anlaşılır. Eğitim hakkının küçük burjuva arasındaki dağılışı da şöyledir:

Okuma-yazma bilmeyenler genel toplamın	% 47,7	sini	
Bilip de bir okulu bitirmeyenler	% 21	ini	
İlkokul mezunları	% 28,8	ini	
Ortaokul mezunları	% 1,5	ini	
Lise mezunları	% 0,4	ünü	
Yüksek okul mezunları	% 0,8	ini	teşkil eder.

Küçük burjuvanın faal nüfus içinde 11.218 i meslek okulu bitirmiştir. Aynı sınıfın 15.583 ü de çe-

şitli yüksek okul ve fakülte mezunudur. Bu kurumlar sırasıyla Hukuk, Ticarî İlimler Akademisi, Tıp Fakültesi, Diş Hekimliği, Harp Okulu, Eczacılık, Mühendislik, Teknik Öğretim gibi öğrenim kurumlarıdır.

Emekçi Sınıflar : Emekçi sınıflar, köy emekçileri, yani ırgatlar, ortakçılar, yarıcılar, ile şehirdeki sanayi, ticaret ve hizmetlerde çalışan kimselerden meydana gelmişlerdir.

Emekçi sınıfların durumlarını incelemeden, bir yönü aydınlatalım:

Sınıfların genişliklerini ortaya koymak için ele aldığımız sayılar tüm ücretlilerin sayılarıdır. Bunlar içerisine memurlar da girmektedir. Bu nedenle ücretliler üzerindeki sayıları değerlendirirken, memurların varlığı unutulmamalıdır.

Sayımlara göre ücretlilerin faal nüfus içindeki toplamı 2.975.031 dir. Bu, genel toplamın % 20 si kadardır.

Okuma yazma bilmeyenler	% 20,5
Bilip de bir okulu bitiremeyenler	% 14,7
İlkokul mezunları	% 44,3
Ortaokul mezunları	% 6,6
Lise mezunları	% 3,6

Yukarıdaki sayılar incelendiği zaman, emekçi sınıfların öğrenim durumları ile eğitim haklarından ne ölçüde yararlandıklarını anlamak kolaylaşır.

Gerçekten, pratik hayatta da ekonomik güce sahip olan egemen sınıfların öğrenim görmemiş ya da okuma-yazda bilmeyenlerinin sayıları çok azdır. Bunlar arasında yüksek öğrenim görmüş olanları bir hayli yüksektir.

Şimdi sınıflar arasındaki bu eşitsizliğin bir nedeni olması lâzım gelir. Anayasamızın 12. maddesi hiçbir sınıfa, hiçbir zümreye ve aileye imtiyaz tanınamaz, demektedir. Yürülükten kaldırılmış olan eski Anayasamız ile birinci ve ikinci meşrutiyet Anayasalarında da sınıfların imtiyazlı olacaklarına ait, başka bir deyimle, bazı sınıflara imtiyaz tanınacağına ait hükümler yoktur. Öyleyse, Anayasaların ve kanunların yüz yıla yakın uygulanması sonucunda eğitim hakkının neden böyle imtiyazlı olarak dağıldığını açıklamak gerekir.

Kanunlar hangi şartlar altında yürürlüğe konursa konsunlar, daima onları uygulayan ve uygulanması için direktif veren sınıfların yararlarını korurlar. Eğer böyle olmasaydı, en azından yarım yüzyıla yakın zaman içinde Cumfuriyet döneminde hiç olmazsa eğitim hakkının kanunlara uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekmez miydi?

Kanunların yapılması ve uygulanması bütün tarih boyunca iktidarda bulunan sosyal sınıfların çıkarları içinde bir yön tutmuştur. Emekçi sınıfların ve bürokratların çıkarlarını da korur gibi görünen yasalar aslında egemen sınıfların haklarını korumak için bu durumda görünmektedirler. Örneğin: Emekçilere ücret verilmesi, emekçinin yarın da aç kalmadan egemen sınıfa hizmet etmesi amacını sağlamak içindir. Başka bir deyimle, kovan içindeki bal dolu petekleri çıkarıp bir tanesini arılara bırakln arıcı burada arıları düşündüğü için kovanda bal bırakmamaktadır. Arıcının amacı, gelecek yıl da arıların bal vermesini sağlamak olduğundan, kış günleri arıların ölmeyip, önümüzdeki yıla da bal dolu petek hazırlamalarını sağlamaktadır. İşte egemen sınıflar da ezilen sınıflara bazı haklar vermişlerse, bunlar ya ken-

di çıkarlarını sürdürebilmek için omluş ya da ezilen sınıfların egemen sınıflar üzerindeki baskıları ile meydana gelmiştir.

Egemen sınıflar, üretici halkın ve emekçi sınıfların eğitim görmelerini genel olarak istemezler ama onları, üretim düzenin koşulları çalıştırdığı insanları eğitme ve öğretmeye de zorlar. Örneğin: Makina kendisinden daha çok ürün alınabilmesi için işçinin temel ve teknik bilgisinin gerek olduğu gerçeğine kapitalisti zorlamıştır. Böyle bir zorlama olmadan egemen sınıfların emekçi ve üretici halkı eğitmiyeceğinin en güzel örneklerinden birisini de 1940 yılında kurulan köy enstitüleri hareketi verir. Köy enstitüleri ile orta ve küçük köylünün, yarıcının, ortakçının, ırgatın, marabanın kız ve erkek çocuklarına orta öğrenim derecesinde öğrenim sağlıyor ve keza, bu çocukları ve gençleri yaratıcı ve üretici olarak yetiştiriyordu. Ama, bir süre sonra egemen sınıflar bu işin farkına vararak okulların kapılarını fiilî olarak yukarıdaki kimselere kapattılar. Eğer 2. Dünya Savaşının yarattığı koşullar olmasaydı, egemen sınıflar daha işin başından itibaren köy enstitüleri hareketine izin bile vermiyeceklerdi.

Sonuç olarak görülüyor ki, yasalar ne derse desin, eğer bu yasaların yapıcıları ve uygulayıcıları egemen sınıflar iseler ve gene üretim araçlarının dağıtılmasında bir sosyal adalet yoksa, ne ulusal gelirin paylaşılmasında, ne de yasaların verdiği insan ve vatandaş haklarının gerçekleşmesinde bir eşitlik görülemiyeceğini yıllarca süren egemen sınıfın uygulamaları göstermektedir. Bu sınıflar demokratik yoldan iktidardan uzaklaşmadıkça, emekçi sınıflar için insan gibi yaşama özlemi bir rüyadan başka bir özlem olamaz.

Yararlanılan Eserler

I — KİTAPLAR

Prof. Dr. Kâzım Köylü — Ziraat İktisadî Ziraî İşletmecilik C. 1

Karl Marx - Friedrich Engels — Alman İdeolojisi.

Prof. Dr. Şakir Berki — Toprak Hukuku.

Oskar Lange — Ekonomi Politik.

İdris Küçükömer — Düzenin Yabancılaşması, Batılaşma.

Oya Sencer — Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi.

Yves Lacoste — Sınıf açısından Az Gelişmişlik.

Mao Çe-tung — Emperyalizmle Mücadele.

Dr. Coşkun Üçok — Türk Hukuk Tarihi Dersleri.

Kuusinen — Tarihî Materyalizm 'tarihî maddecilik'.

Karl Marx — Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848 - 1850.

Behice Boran — Türkiye ve Sosyalizm Sorunları.

Mao Tse-Tung — Yeni Demokrasi.

Oya Sencer — Türkiye'de İşçi Sınıfı 'doğuşu ve yapısı'.

Maurice Bouvier - Ajam Gilbert Mury — Kapitalist Toplumda Sınıflar.

Muzaffer Erdost — "Türkiye Sosyalizmi" ve Sosyalizm.

Yıldız Sertel — Türkiye'de İlerici Akımlar.

Engels — Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.

Mümtaz Sosyal — 100 Soruda Anayasanın Anlamı.

P. Nikitin — Ekonomi Politik.

Karl Marx — Ücretli Emek ve Sermaye.

Dr. Kurthan Fişek — Türkiye'de Kapitalizmin Gelişmesi ve İşçi Sınıfı.

Dr. Korkut Boratav — 100 Soruda Gelir Dağılımı (Kapitalist Sistemde, Türkiye'de, Sosyalist Sistemde).

Kemal Sülker — Dünyada ve Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu

Prof. Dr. Haluk Cillov — Türkiye Ekonomisi - 1962.

İbrahim Türk — Sosyal Güvenlik ve İş Kazaları.

Dr. İsmail Beşikçi — Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alikan Aşireti).

Pierre Laroque — Sosyal Sınıflar. **Çev.: Dr. Yaşar Gürbüz.**

Mao Çe-Tung — Teori ve Pratik.

Hasan Reşit Tankut — Köylerimiz.

Del Vecco — Hukuk Felsefesi. **Çev.: Suut Kemal Yelkin.**

Dr. H. Cahit Oğuzoğlu — Roma Hukuku.

II — MAKALELER

Behice Boran — Bürokrasi Üzerine Tartışmalar. EMEK, S. 4.

Behice Boran — Bürokratlar Bir Sınıf mıdır? EMEK, S. 5.

Behice Boran — Bürokratların Çelişmeli Durumu. EMEK, S. 6.

Korkut Boratav — Tarımda Feodal Üretim İlişkileri Feodal Kalıntılar Basit Meta Üretimi. EMEK, S. 6.

Türker Alkan — Bürokrasi ve Sosyalist Değişim. FORUM, 348.

Ergin Eroğlu — Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm. FORUM, 365.

Ahmet Aras — Sosyalist Açıdan Doğu Sorunu. ANT, 124.

Ahmet Aras — Doğuda Üretim İlişkileri. **ANT, 125.**

Ahmet Aras — Etnik ve Ulusal Yönden Doğu Sorunu. **ANT 126**

Hikmet Kıvılcımlı — Genel Olarak Sosyal Sınıflar. AYDINLIK, 2.

III — DİĞER KAYNAKLAR

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü — a) İstatistik Yıllığı 1964 - 1965. b) Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Nüfusu 23 Ekim 1960.

İktisadi Rapor — Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borcaları Birliği, 1963.

Türkiye İşçi Partisi Programı — 10 Şubat 1964, İzmir.

Milli Demokratik Devrim — Broşür.

Genel Nüfus Sayımı — Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 24.10.1965.

İbrahim Türk, 1928 yılında yoksul bir köylü ailesinin çocuğu olarak, Maraş'ın Eloğlu -şimdi Türkoğlu ilçesi- köyünde, doğdu. İlk öğrenimini aynı köyün ilkokulunda tamamladı. Daha sonra, Düziçi Köy Enstitüsünü, Yüksek Köy Enstitüsünü bitirdi. 14 yıl öğretmenlik, gezici başöğretmenlik, ilköğretim müfettişliği gibi eğitim ve yönetim hizmetlerinde görev yaptı. Şimdi avukatlık yapmaktadır.

1954 yılından sonra sürekli olarak köy ve eğitim sorunları ile ilgili yazılarını «Aydos Toros» takma adı ile yayınladı. Bu yazılar bir memur olması nedeni ile egemen sınıfları kızdırdı ve İbrahim Türk'ü zaman zaman bakanlık emrine almalar, baskı altında tutmalar, soruşturmalar yıllarca gölge gibi takip etti. Bir açık oturumda öğretmenlerin dikkatlerini sosyalist bir düzene çektiği gerekçesi ile 1962 yılında görevinden uzaklaştırıldı. Ama yedi yıl sonra TÖS genel başkanının, «değil Türkiye, bütün dünya sosyalist olacaktır» sözünün tüm öğretmenlere söylenmesinin önünü bu baskılar alamadı.

İbrahim Türk, bu kitabı ile toplumumuzda gerçekten mevcut olan, egemen sınıflarca da saklanan sosyal sınıfları inceledi.

Fiatı 10 Lira

KARACA OFSET BASIMEVİ TEL.: 27 53 45